

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Diplomová práce

Anna Košátková

České království v kronice Otakara Štýrského

Czech Kingdom in The Cronicle of Otacker of Styria

Praha 2015

vedoucí práce: Prof. PhDr. Josef Žemlička, Dr.Sc.

Poděkování:

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala prof. PhDr. Josefu Žemličkovi, DrSc. za vedení této diplomové práce, za cenné rady i za vlídný přístup.

Děkuji taktéž PhDr. Daně Dvořáčkové-Malé, Ph.D. a PhDr. Janu Zelenkovi, Ph.D., kteří mi v rámci svého semináře poskytli mnohé inspirativní podněty a kritické připomínky.

V neposlední řadě vděčím Vojtěchu Bažantovi a Janu Tomáškovvi za pročtení celého rukopisu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla použita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 29. 7. 2015

podpis

Název práce:

České království v kronice Otakara Štýrského

Abstrakt:

Diplomová práce České království v kronice Otakara Štýrského se na základě pramenné analýzy kroniky a studia sekundární historiografické i literárně-vědné literatury věnuje otázce příběhu českého království ve *Veršované kronice Otakara Štýrského*. Práce si klade za cíl komplexní náhled na kroniku jako historický pramen ke středoevropským dějinám přelomu druhé poloviny 13. a počátku 14. století. Diplomová práce zahrnuje zhodnocení soudobého kontextu pramenů středoevropského prostoru, pátrá po palčivé otázce kronikářova životopisu i jeho motivaci k sepsání díla o takřka 100 000 verších. V jednotlivých kapitolách je nahlíženo na sociální skupiny, které se dostávají do hledáčku kronikářovy pozornosti (panovnické dynastie, šlechta, měšťanská vrstva, lid). Jednotlivé sociální skupiny však nelze nahlížet soliterně, v práci jsou zdůrazněny i jejich vzájemné vazby.

Další tematický celek představuje popis jednotlivých středoevropských regionů (Rakousy, Štýrsko, Korutany, Uhry, Polsko, Říše), na základě kterého lze odhalit i kronikářovu potenciální pramennou a informační základnu. Z výše uvedeného kontextu vyplývá příběh Českého království. Na základě tohoto přístupu lze konstatovat, že se lze vymezit proti tezi starších českých dějepisců (hlavně František Palacký, Josef Šusta, ve druhé polovině 20. století Michal Svatoš), kteří nahlíželi na *Veršovanou kroniku Otakara Štýrského* jako na tendenční protičeské, resp. protipřemyslovské dílo.

Příběh Českého království zaujímá v Otakarově kronice značný prostor, v žádném případě nelze hovořit pouze o kronikářových antipatiích ke království, panovníkovi, šlechtě či regionu. Obraz Českého království se mění v závislosti na popisovaných událostech. Bez povšimnutí nebyl ponechán ani kronikářův názor na popisované skutečnosti, ani jeho záměr.

Klíčová slova:

Veršovaná kronika Otakara Štýrského, dějepisectví, literární a historické texty, pramenná analýza, české království, Říše, Rakousy, Přemysl Otakar II., Václav II., Václav III., Běla Uherský, Rudolf I. Habsburský, Albrecht Habsburský, Jindřich Korutanský, Rudolf II. Habsburský

Title:

Czech Kingdom in The Cronicle of Otacker of Styria

Abstract:

The subject of the Masters thesis *The Czech Kingdom in The Chronicle of Otakar of Styria* is the history of Czech Kingdom in the Otokar of Styrias versified cronicle. The goal of this work is a comprehensive view of that cronicle as a historic source of cetral European history during the second half of the 13th and the beginning of the 14th century. The Masters thesis includes an evaluation the relationships between the central European sources of that time. It investigates both, the knetty question of the autor's live story and his motivation for writing a work around 100 000 verses. In particular chapters, various social groups, which the author focuses on, are examined (royal houses, aristocracy, burgher class, people). No particular social group can be considered in isolation. Thier interrelations are highlighted in the thesis. Following section introduces Otakar's description of certain central European regions (Austria, Styria, Carinthia, Hungary, Polen and the Holy Roman Empire), which is the foundation of my attempt to discover the cronicler's source and information base. Used method is based on the analysis of cronicle sources and the study of historical materials.

The history of the Kingdom of Bohemia results from the above mentioned circumstances. Based on this approach, the thesis of the eralier Czech historians (mainly František Palacký, Josef Šusta, in the second half of the 20th century Michal Svatoš), who considered *The Chronicle of Otakar of Styria* to be biased against the Kingdom of Bohemia, especially against the Monarch Přemysl Otakar II., can be refuted. The history of Kungdom of Bohemia takes up a large volume in the Otakar's chronicle. In any case we can speak only about the cronicler's antipathy against Kingdom of Bohemia, the ruler, aristocracy or the region. The image of the Kingdom of Bohemia varies depending on which events are described. Both the cronicler's point of view and his narrative strategy are taken into consideration.

Key words:

Chronicle of Otakar of Styria, historiography, literary and historical text, analysis of sources, Czech Kingdom, Empire, March of Austria, Ottokar II. of Bohemia, Wenceslaus II. of Bohemia, Wenceslaus III. of Bohemia, Béla of Hungary, Rudolf I. of Habsburg, Albrecht of Habsburg, Henry of Carinthia, Rudolf II. of Habsburg

Bibliografický záznam:

Košátková, Anna, *České království v kronice Otakara Štýrského*, Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, 2015, 205 s. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Josef Žemlička, Dr.Sc.

Seznam zkratek:

- ANN.OTAK. – Annales Ottakariani
CDB – Codex diplomaticus Bohemiae
CDM – Codex diplomaticus Moraviae
CIB – Codex iuris Bohemici
ČČH – Český časopis historický (resp. Československý časopis historický)
ČMM – Časopis Matice Moravské
ČNM – Časopis Národního Muzea
FHB – Folia Historica Bohemica
FRA – Fontes rerum Austriacarum
FRB – Fontes rerum Bohemicarum
LF – Listy filologické
MGH – Monumenta Germaniae Historica
MIÖG – Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung
MOSTA – Mitteilungen des österreichischen Staatsarchives
N.Ö. N.F. – Jahrbuch für Jahreskunde von Niederösterreich Neue Folge (44/45)
OTAKAR – Ottokars österreichische Reimchronik
RBM – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
ZfDA – Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literaturs

Obsah

Úvod.....	10
1. Metodika diplomové práce	15
2. Vývoj literatury k tématu.....	18
3. Veršovaná kronika Otakara Štýrského v paletě středověkých pramenů rakouských zemí ..26	
3.1 Středověká historiografie na území rakouských zemí	26
3.2 Veršovaná kronika Otakara Štýrského.....	29
3.3 Jazykové prostředky Veršované kroniky Otakara Štýrského.....	36
3.2.1 Autorská předmluva	37
3.2.2 Otakarovy možné zdroje.....	38
3.2.3 Úvody jednotlivých kapitol	42
3.2.4 Rétorika a stylistika	45
4. „ <i>Ottokar der Reimchronist war ein steirischer Ritter</i> “	49
4.1 Biografie Otakara Štýrského	49
4.2 Recipienti kroniky	58
5. České království v kontextu Veršované kroniky Otakara Štýrského	69
5.1 Václav I.	70
5.2 Přemysl Otakar II.	73
5.2.1 Přemysl Otakar II. a rakouské země.....	73
5.2.2 Přemysl Otakar II. a Uhry	80
5.2.3 Konfrontace s Rudolfem Habsburským	88
5.2.4. Začlenění Klage do textu Veršované kroniky Otakara Štýrského.....	108
5.3 Václav II.	116
5.3.1 Vláda v českých zemích	118
5.3.2 Václav II. a Polsko	127
5.3.3 Konfrontace s Albrechtem Habsburským	130
5.4 Václav III.	134
5.5 Spory o český trůn.....	139
Závěr	144
Seznam použitých pramenů a literatury.....	149
Přílohy.....	164

[*Veršovaná kronika Otakara Štýrského*] uchovává pro české dějiny skutečně cenný a bohatý materiál, o pramen, který v dějepisectví domácím i cizím, pokud dějepisectví toto přichází pro dějiny českého státu v úvahu, nemá pro svou dobu, tuším, téměř sobě rovna!

(Miloš Vystyd, *Zbislav Zajíc z Třebouně a konec Závaše z Falkenštejna. Příspěvek ke kritice Štýrské rýmované kroniky a formuláře Tobiáše z Bechyně*, ČČH 19, 1914, s. 187.)

Miloš Vystyd zamýšlel v létě 1914 provést nové zhodnocení díla Otakara Štýrského pro dějiny českých zemí. 19. října 1914 však padl na haličské frontě.

Úvod

*sold aber ich dez enkelten,
des ich nie genozzen hân,
dâ vergæzen si sich an
die darumbe wurden gram:
ich sag, als ez mich an kam
von den, die mich berihten
die mære zu tihten.¹*

Texty středověkých kronik nenabízí dnešním čtenářům jen vhled do politických událostí dávno minulých, nepřibližují nám pouze hrdinné, následovánímhodné či naopak odrazující příběhy velkých postav dějin, ale ukrývají i informace cennější. Staří kronikáři nám zanechali, byť často nevědomky, svědectví o své mentalitě, úvahách a jazyku. Stejně tak nám dodnes přibližují představu tehdejších ideálů. Ideálů nejen rytířských, panovnických, společenských, ale i ideálu vyprávění o dějích dávno i nedávno minulých. Takřka každá středověká kronika stojí na rozhraní textu snažícího se o faktografického podání minulosti a textu, ve kterém autor předává své pojetí příběhu.

V předkládané diplomové práci si kladu za cíl představit *Veršovanou kroniku Otakara Štýrského* jako pramen, který nebyl nejen pro české dějiny, ale ani pro dějiny střední Evropy dosud plně vytěžen. Na vyprávění o českém království v díle Otakara Štýrského není možné nahlížet soliterně, nýbrž v kontextu ostatních popisovaných regionů. V přihlédnutí k vyličeným událostem v Rakousích, Štýrsku, Korutanech, Uhrách a Slezsku by měla interpretace kronikářem popisovaných událostí v českém království vykázat nejen kronikářův náhled na oblast českého království, ale i jeho inspirace a motivace ke způsobu sepsání určitých pasáží. Kromě jádra diplomové práce, jež spočívá právě v interpretaci názoru Otakara Štýrského na českého království, bude v této diplomové práci poukázáno na náhled, případně názory kronikáře na jeho soudobé dění ve středoevropské oblasti, na některé jeho výrazové prvky, na možné inspirace z tehdejšího písemnictví, i na postavení kroniky v kontextu soudobých narativních textů.

¹ *Ottokars Österreichische Rheimchronik*, MGH, Deutsche Chroniken 5/1-2, hg. von Joseph Seemüller, Hannover 1890, s. 1, s. X, Seemüllerův úvod k edici. (dále jen Otakar), 1. Jedná se o závěrečné verše Otakarovi autorské předmluvy k textu kroniky, ve které autor prosí případného čtenáře (respektive posluchače) o shovívavost. Ve volném překladu: „Kvůli vaší [případné] výtce se musím každé závadě ve vyprávění vyhnout, pokud nechci trpět posměchem a nadávkami. Měl bych pod tím trpět, z čehož nemám prospěch, poté byste se prohřešili, pokud byste se na mě zlobili, že jsem vyprávěl příběh.“

Při snaze zachytit Otakarovo vyprávění o českém království je tedy nutné číst kroniku jako celek, nikoliv selektivně určit pasáže, jež komentují události, které se k vývoji tohoto územního celku vztahují. Teprve tehdy je možné se vymežit vůči dosavadnímu vnímání *Veršované kroniky Otakara Štýrského* jako a priori protičeského a protipřemyslovského díla. Tato teze, uvedená do české historiografie Františkem Palackým², je samozřejmě poplatná době svého vzniku, nicméně byla bez větších obměn českými historiky nekriticky přejímána. Dosavadní způsob využití *Veršované kroniky Otakara Štýrského* nejenom v české, ale i zahraniční historiografii představuje především selektivní využívání pramene, nikoliv jeho komplexní studium. Citace z této kroniky jsou využívány ad hoc k určitým tématům, ovšem na kronikářovy autorské motivace nebývá v širším kontextu poukázáno. *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* je kronikářským dílem se značným množstvím literárních prvků (zažité kronikářské obraty a postupy, jazykové prostředky apod.), čímž odpovídá charakteristice mnohých středověkých historiografických děl.

Tato kronika vyniká ovšem svým rozsahem – dochovalo se na 100 000 veršů ve střední horní němčině. Autorem textu byl štýrský šlechtic Otakar, patřící do lenního okruhu biskupství v Seckau, a jeho rodina z části náležela i do lenních vztahů rodu Lichtensteinů. Rozsáhlá kronika vznikala ve Štýrsku patrně ve druhé dekádě čtrnáctého věku. Při veškerých dílčích závěrech, které budu na následujících stranách formulovat, je nutné mít na paměti základní poznatek: Originální Otakarův autograf se nedochoval. Nejstarší dva opisy pochází z pozdního 14. století, ostatní dochované manuskripty jsou ještě mladší.³ Veškeré závěry uvedené v této diplomové práci se zakládají na informacích obsažených v Seemüllerově edici, tudíž na některé z nich je třeba usuzovat s rezervou.

Za zásadní otázky předkládané diplomové práce považuji problematiku původu a zázemí Otakara Štýrského, kontext soudobého písemnictví, otázku jeho náhledu na české království a na výklad souvisejících událostí v sousedních regionech. Tato témata jsou rozdělena do pěti samostatných kapitol.

Z uvedených otázek vyplývá, že obsahem diplomové práce nemůže být pouze samotný kronikářův pohled na politický vývoj českého království v kontextu sousedních regionů, protože je zapotřebí zohlednit i zázemí autora, jeho původ, vzdělání a pravděpodobné motivace k sepsání tohoto díla. Stranou nelze zcela ponechat ani otázku kontextu dobového

² František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě II./I.*, Praha 1877, s. 276. Oživení této teze provedl ve druhé polovině dvacátého století Michal SVATOŠ, *Přemysl Otakar II. ve světle štýrské rýmované kroniky Otachera ouz der Geul a české rýmované kroniky tzv. Dalimila*, FRB, Praha 1979, s. 244–251. Mnozí další badatelé tuto tezi nekriticky přijímali, či motivace Otakara Štýrského uvedli krátkou zmínkou o jeho původu.

³Otakar, s. 1, s. X, Seemüllerův úvod k edici.

dějepisectví rakouských zemí a možné literární inspirace kronikáře. Dále v práci nelze opominout politické souvislosti druhé poloviny třináctého století a počátku čtrnáctého století. *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* obsahuje politické dějiny středoevropské oblasti od roku 1246, kdy je vyprávění započato vymřením babenberské dynastie, a končí rokem 1309. Pro tento rok zahrnuje povstání dolnorakouské šlechty proti Albrechtu Habsburskému, což v tehdejších událostech středoevropských politických dějin nepředstavovalo přelomovou událost, tudíž se kronika z dnešního pohledu může jevit jako nedokončená. I zde je však na místě upozornit na nedochovaný autograf.

V kapitole o vývoji rakouské historiografie ve vztahu k Otakaru Štýrském je nutné vytyčit otázky po kontextu středověkého dějepiscetví i literatury, z kteréhož prostředí vzešla Otakarova kronika jako formou nikoliv originální, ale rozsahem nevídaný text. Další otázky pátrají po literárním rozměru kroniky, po možných literárních inspiracích kronikáře, a po rétorické a stylistické stránce díla. Druhá polovina třináctého století bylo pro rakouské země obdobím bohaté produkce nových narativních textů ve střední horní němčině. Rozkvět písemnictví ve střední horní němčině byl v rakouských dědičných zemích vůči západním oblastem opožděn podobně jako v českém království.⁴

Z kontextu dobového kulturního dění vystupuje osobnost Otakar Štýrského, příslušníka šlechtické vrstvy. Byl členem rodu, jehož členy lze v listinném materiálu dohledat pod přídomkem *ouz der geul*. Přídomek odkazuje k dodnes existující obci Gaal ve Štýrsku, v blízkosti kláštera Seckau, jež jako privátní biskupství saleburského arcibiskupství představoval jedno z ohnisek původních ministeriálských vazeb. Otázka tvorby biografii představuje palčivý problém, proto byl zvolen přístup, jež představí osobnost Otakara Štýrského v zobecňujícím kontextu společenské vrstvy, jež se v jeho době přetvářela z ministeriálské ve šlechtickou. Na několik momentů z Otakarova života, o nichž se nám dochovaly zprávy, a jež mohly být klíčové pro tvorbu kroniky, budou samozřejmě uvedeny také.

Po vytyčení kontextu tvorby Otakara Štýrského dojde na interpretační jádro práce. Příběh českého království je veden stylistickou linkou opírající se o krále přemyslovské dynastie. Postava Václava I. je kronikářem využita pro rady otce synovi, kdy tento český král svého syna Přemysla zpravuje o situaci v Rakousích po smrti Fridricha Bojovného. Tímto

⁴ Maria HORNUNG, *Der Durchbruch einer spezifisch landesgebundenen Eigenart in der österreichischen Literatur des späten 13. Jahrhunderts*, in: *Studien zur deutschen Literatur des Mittelalters*, Bonn 1979, s. 522–529.; Fritz POPELKA, *Der Verfasser der steirischen Reimchronik. Eine bedeutendste Entdeckung auf dem Gebiete der steirischen Literaturgeschichte*, Tagespost Graz, 22. Dezember 1937, s. 14.; *Die deutsche Literatur des Mittelalters Verfasserlexikon*, ed. Rut Kurt, Berlin 1989.; Alpfhons LHOTSKY, *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs*, Graz – Köln 1993, s. 38.; *Literaturgeschichte Österreichs. Von den Anfängen im Mittelalter bis zur Gegenwart*, hg. von Herbert Zeman, Graz 1996.

momentem Otakar Štýrský jednání Václava I. ukončil. Přemyslu Otakarovi II. a Václavu II. je z českých panovníků poskytnut největší prostor. Vyprávění o Přemyslu Otakarovi II. nabývá na obsahu především rakouskou a štýrskou epizodou jeho vlády, a o Václavu II. mohl mít Otakar Štýrský nejvíce informací, neboť byl jeho současníkem. Václavu III. je poskytnuta epizodní role, ve které Otakar Štýrský uvádí jeho nedobré vlastnosti, kteréžto vyprávění vrcholí sugestivním vylíčením olomoucké vraždy. Dohru příběhu českého království představují nejasně vylíčené korutansko-habsburské spory utnuté podle názoru Otakara Štýrského Jindřichem Lucemburským. Na tuto základní stylistickou linku bude nahlíženo v kontextu tehdejšího středoevropského dění. Stranou nemohou zůstat soudobí příslušníci habsburského a arpádovského rodu, stejně tak jako postavy ze šlechtického prostředí.

Ke zpracování této diplomové byl zvolen interdisciplinární přístup, zahrnující nejenom metodu historiografickou s jejími rozličnými přístupy, ale zohledňuje taktéž metody filologické – literárně-vědné, literárně-historické a jazykovědné. Bez přihlídnutí k těmto metodickým přístupům by interpretace narativního textu, jaký *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* představuje, nebyla úplná. Předkládaný text však nemá být jazykovědnou ani literárně-vědnou studií, kombinuje však přístupy obou oborů ve snaze co nejvíce vyčíst výpovědní hodnotu pramene.

Na následujících stránkách budu používat termín *Veršovaná kronika Otakara Štýrského*. Tento termín pro kroniku byl stanoven z několika důvodů. V odborné literatuře je využíváno několik termínů, jež využívají buď zemský původ kroniky, jméno autora či forma kroniky. Zvolený termín zahrnuje všechny charakteristiky textu. Nepřesný název používané edice *Ottokars österreichische Rheimchronik* nerespektuje původ kronikáře, jež je pro pochopení mnohých pasáží kroniky klíčový.⁵

K námětu této práce mě přivedlo téma náhledu zahraničních pramenů na dění v prostoru českého království, a především otázka společných a rozdílných vývojových

⁵ Termínů pro kroniku se v odborné literatuře vyskytuje mnoho, například Ottokar's von Horneck Reimchronik (Theodor SCHLACHT, *Aus und über Ottokars' s von Horneck Reimchronik oder Denkwürdigkeiten seiner Zeit. Zur Geschichte, Literatur und Aufschauung des öffentlichen Lebens der Deutschen in dreizehnten Jahrhundert*, Mainz 1821.); Ottokars österreichische Chronik (*Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik*, Dissertation, Wien 1949–1953.); Steirische Reimchronik (Alfons HUBER, *Die steirische Reimchronik und das österreichische Interregnum*, MIÖG 3, 1883, s. 41–78.; Fritz POPELKA, *Der Verfasser der steirischen Reimchronik*, Tagespost, 22. Dezember 1937.); Reimchronik Ottokars (Rudolf DÜRNWIRTH, *Aus Ottokars Reimchronik*, XXIV. Jahresbericht der Staats- Oberrealschule zu Klagenfurt, Klagenfurt 1881, s. 23–39.); Österreichische Reimchronik (Elisabeth ROTHMÜLLER, *Kärnten in der „Österreichische Reimchronik“ des Otâcher aus der Geul*, Diplomarbeit. Institut für Geschichte an der Universität für Bildungswissenschaft Klagenfurt, Klagenfurt 1992.;). Z české historiografie Štýrská rýmovaná kronika (Miloš VYSTYD, *Zbislav Zajíc z Třebouně a konec Závise z Falkenštejna. Příspěvek ke kritice Štýrské veršované kroniky a formuláře Tobiáše z Bechyně*, ČCH 19, 1914, s. 165–187.; Michal SVATOŠ, *Přemysl Otakar II. ve světle štýrské rýmované kroniky Otachera ouz der Geul a české rýmované kroniky tzv. Dalimila*, FRB, Praha 1979, s. 244–251.) Celkový přehled o dosavadním bádání viz 2. kapitola – Vývoj literatury k tématu.

tendencí a pramenné základny území českých a rakouských zemí ve vrcholném a pozdním středověku, stejně tak jako dnes aktuální téma kulturní blízkosti těchto dvou území. Velkou motivací byla i výše zmíněná slova Miloše Vystyda, že *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* představuje cenný a bohatý materiál. Ani po více než sto letech nebyl tento pramen ve větší míře vytěžen.

1. Metodika diplomové práce

Veršovaná kronika Otakara Štýrského představuje středověké kronikářské dílo, a tudíž je k ní třeba přistupovat jako k narativnímu textu. Tomuto pramenu nelze upřít určitou výpovědní hodnotu ohledně faktografie, ovšem tento přístup by dnes již měl být překonaný.⁶ Při práci s textem kroniky je zapotřebí přijmout fakt, že v tomto typu pramene nelze hledat strohá historická fakta, nýbrž náhled kronikáře na určité situace.

Otakar Štýrský komentuje především jemu soudobé události. Začíná vyměněním babenberské dynastie, tedy v době přibližně padesát let vzdálené od doby vzniku Otakarova díla. Jedná se o jeden z nejrozsáhlejších historiografických počínů celého evropského středověku. Dílo obsahuje mnohé literární kvality. Například prvky žánru Klage (nářku), několika lyrických útvarů (básně s tematikou Minne), nelze opominout ani slovní zásobu oslavující panovnický ideál, stejně tak i charakteristickou podobu středohornoněmeckého verše.

Jádro předkládané diplomové práce představuje analýza a následná interpretace *Veršované kroniky Otakara Štýrského* se zaměřením na kronikářův náhled na vývoj v českém království. Vzhledem k takto stanovenému problému bylo nutné nejprve provést pramennou analýzu textu kroniky. Nelze opominout, že jazyková stránka díla měla důležitý vliv na recepci daného textu u tehdejšího čtenáře či jeho posluchače. Z tohoto důvodu musely být jazykové obraty atraktivní, přičemž formě textu byla s největší pravděpodobností podřízena i faktografická stránka celého díla.

V této diplomové práci je vytěžena pouze *Veršovaná kronika Otakara Štýrského*. Komparace s ostatními texty byla provedena pouze v několika případech, například při oslavách některých panovníků či při dvorských slavnostech. Komparovány byly úseky textů, jejichž náměty byly v dobovém písemnictví časté. Jmenovitě obrazy dvorských slavností například královská korunovace Václava II., jejíž popis koresponduje se Zbraslavskou kronikou, obraz bitvy u Kresenbrunnu nebo na Moravském poli či u Göllheimu, jež se staly vděčným námětem mnoha dalších kronikářů.

Ke zpracování této diplomové práce byl zvolen interdisciplinární přístup, jak již bylo řečeno v úvodu. Práce kombinuje přístupy historiografické i literárně vědné ve snaze vytěžit výpovědní hodnotu pramene. První metodický krok představuje pramenná analýza.

⁶ Marie BLÁHOVÁ, *Rýmované kroniky v národních jazycích jako historický pramen*, Z pomocných věd historických VII, AUC, Philologica et Historica 2, 1988, s. 7.; Herbert GRUNDMANN, *Geschichtsschreibung im Mittelalter. Gattungen – Epochen – Eigenart*, Göttingen 1965.

Analyzovány byly ty části kroniky, které popisují události v českém království, či středoevropské události, jejichž vliv na tehdejší českou zahraniční politiku byl znatelný. Analýza byla primárně zaměřena na vlastní jména, titulatury, geografické názvy, úvodní verše jednotlivých kapitol, případné chronologické údaje, jelikož tyto výrazové prostředky sloužily pro ukotvení udávané informace. Na výsledky této analýzy bylo navázáno prostředky několika dílčích historiografických metod. Pro zpracování čtvrté kapitoly („*Ottokar der Reimchronist war ein steirischer Ritter*“) byla využita biografická metoda. V této kapitole nevycházím pouze z textu kroniky, ale kombinuji i jiné prameny a sekundární literaturu. Pro širší kontext Otakarova předpokládaného zázemí (život na lichtensteinském šlechtickém dvoře, rozšíření písemnictví v dané oblasti) byla použita deduktivní metoda. Metoda geografická představuje další dílčí krok, který posloužil k sestavení kronikářova přehledu nejen zeměpisného, ale i celkového rozhledu (především přílohy – mapy). Kvantitativní analýza se stala metodou k nastínění obrazu šlechty, společenské vrstvy, ze které kronikář pocházel. Užití filologické metody v historické vědě stojí na rozhraní historiografických metodických přístupů a přístupů literární vědy. Kombinace těchto přístupů byla využita především při zpracovávání třetí kapitoly (Veršovaná kronika Otakara Štýrského v paletě středověkých pramenů rakouských zemí). V této kapitole je analyzována rétorika, stylistika a slovní zásoba Otakara Štýrského. Snaha o porozumění jazyku Otakara Štýrského může být vodítkem pro problematiku literatury na šlechtických dvorech a pro studium mentalit primárních čtenářů.

Stěžejní pátá kapitola stojí na pramenné analýze textu a na interpretaci pohledu kronikáře. Jádro interpretace je založeno na výpovědní hodnotě kroniky, nebylo při něm užito širší komparace s jinými prameny či doplnění informací z odborné literatury. Z tohoto důvodu se mohou určité informace jevit neúplné, ovšem záměrně nebyly doplňovány z jiných zdrojů ve snaze uchovat výpovědní hodnotu Otakarova textu.⁷

V dosavadní literatuře nelze jednoznačně určit metodickou oporu. Historikové i literární vědci, respektive jazykovědci při práci s *Veršovanou kronikou Otakara Štýrského* výtěžili metodický přístup svého oboru, a k poznatkům z jiných disciplín nebylo ve větším rozsahu přihlédnuto. Inspirací však do jisté míry mohou být práce Ursuly Liebertz-Grün a interpretační náhledy Eduarda Petru.⁸

⁷ Shrnutí užívaných metod Miroslav HROCH a kol., *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985, s. 234, 245, 250, 259.; Georg G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*, Praha 2002, s. 57, 113, 118.

⁸ Ursula LIEBERTZ-GRÜN, *Das andere Mittelalter. Erzählte Geschichte und Geschichtserkenntnis um 1300. Studien zu Ottokar von Steiermark, Jans Enikel, Seifried Helbling*, München 1984.; Eduard PETRŮ, *Úvod*

V této diplomové práci jsou úryvky z textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* překládány ze střední horní němčiny do současného českého jazyka v řeči nevázané za účelem zachování výpovědní hodnoty originálního textu. Překlady středověkých narativních textů do prózy či poezie jsou palčivou otázkou současné medievistiky, a oba dva překladatelské přístupy jsou obhajitelné. Tato diplomová práce představuje primárně historiografickou studii, proto byla zvolena tato možnost překladu, pokud možno oproštěna od interpretačních úskalí uměleckého přebásnění. Informace, které jsou obsažené v předchozích či následujících verších, nebo slova, která byla vřazena pro větší srozumitelnost překladu, jsou označena hranatými závorkami.

Aplikace výše uvedených postupů a metod by měla být vodítkem pro interpretaci náhledu Otakara Štýrského na vývoj v českém království.

2. Vývoj literatury k tématu

Dosavadní odborná literatura, jež se váže přímo k textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, je poměrně obsáhlá, ovšem její studium skrývá mnohá úskalí. Za uplynulých přibližně dvě stě let vědecké historiografie se samotnému textu kroniky věnovali historici či v rámci svého oboru literární vědci a jazykovědci, avšak ve svých textech se zpravidla věnují uzavřenému tématu, pro které lze Otakarův text využít. Jen málokdy v nich nahlíží na Otakarovu kroniku jako svébytný celek. Paletu literatury navíc rozšiřují texty k povětšinou politickým dějinám, které buď Otakar Štýrský popisuje sám, nebo při jejichž popisu si její moderní dějepisci zvolili za jeden z podpůrných pramenů.

Ještě než přikročím k pojednání o sekundární literatuře devatenáctého, dvacátého, a vlastně už i jednadvacátého století, je třeba zmínit „otakarovské“ bádání Wolfganga Lazia a Hieronyma Peze. Čeští osvícenští dějepisci jako například Gelasius Dobner či Josef Dobrovský, text, za jehož autora je považován Otakar Štýrský, nereflektovali. Do české historiografie jej vnesl až František Palacký, o čemž bude pojednáno ještě v následujících řádcích. Při tomto konstatování nutno zohlednit i tehdejší špatnou dostupnost pramene, osvícenským dějepiscům a učencům přiblíženého pouze rakouským jezuitou Wolfgangem Laziem (1514–1565).⁹ Dalším, kdo se problematikou Otakarova textu v raně novověké historiografii zabýval, byl benediktinský mnich Hieronymus Pez (1658–1762), který je zároveň tvůrcem první edice Otakarova textu.¹⁰ Pez při editování vycházel z admontského rukopisu, na což lze usuzovat především podle chybějícího textu, který spravuje o pádu Akkonu a celkově o křížových výpravách do Svaté země. Pezova edice obsahuje „pouhých“ 83 000 veršů, přičemž také usuzoval, že Otakar dílo psal ve dvou etapách – první část mohl sepsat mezi lety 1285–1295, druhou pak po roce 1309.¹¹ Theodor Jacobi se ve svém textu *De Ottocari chronico austriaco*¹² se naopak domníval, že Otakar celý text napsal mezi lety 1300 a 1317.¹³

⁹ Josef LEIER, *Der Humanist und Geschichtsschreiber Wolfgang Laziuz*, Wien 1922. V této disertaci obhájené v roce 1922 na vídeňské univerzitě je Laziově podíl na výzkumu otakarovské problematiky věnován marginální prostor, autor naopak přibližuje Laziově rozhled na poli humanitních oborů. Zmiňuje taktéž Laziovu cestu do Korutan v roce 1549, jež byla odborně rozpracována později, viz Herman MENHARDT, *Die Kärntner Bibliotheksreise des Wolfgangs Lazius 1549*, in: Beiträge zur Geschichte und Kulturgeschichte Kärntens. Festgabe für Dr. Martin Wutte zum 60. Geburtstag, Klagenfurt 1936, s. 100–113.

¹⁰ Hieronymus PEZ, *Scriptores rerum Austriacarum, Tom. III. Ottocari Horneckii chronicon Austriacum rhythmicum (1250–1309)*, Regensburg 1745. Těžiště prací Wolfganga Lazia a Hieronyma Peze leží v otázce historické relevance textu kroniky.; Ottokar LORENZ, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Seit der Mitte des dreizehnten Jahrhunderts*, Berlin 1876, s. 201.

¹¹ Ottokar LORENZ, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter*, s. 200–201.

¹² Theodor JACOBI, *De Ottocari chronico austriaco*, Vratislae 1839.

¹³ Ottokar LORENZ, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter*, s. 202.

Nejstarším textem, z něhož v rámci své heuristické práce vycházím, a jež se podrobněji věnuje nejen textu kroniky, ale i osobnosti kronikáře, pochází z roku 1821 a je dílem gymnaziálního profesora v Mohuči Theodora Schlachta.¹⁴ Ze Schlachtova textu číší ovlivnění dobovou atmosférou, například stále zdůrazňuje dokonalost německého středověkého jazyka. Porovnává text kroniky s Písní o Nibelunzích a odkazuje i na další německou středověkou epiku. Schlacht vychází ze závěrů Peze a Lazia, a taktéž mohl mít k dispozici admonstský rukopis, rozebírá náměty jednotlivých pasáží a uvádí některé zajímavosti. Domníval se, že většina textu musela být napsána kolem roku 1294. Některé Schlachtovy závěry jsou z dnešního pohledu odvážné a vyplývají z nekritické interpretace pramene. Například se domnívá, že Otakar se mohl osobně zúčastnit bitvy na Moravském poli, či uvádí, že v Kastilii počátku 14. století mělo žít na 45000 pohanů.¹⁵

Jako příklad studie podobných kvalit, reprezentující náhled na *Veršovanou kroniku Otakara Štýrského* před vydáním Seemüllerovy edice, můžeme uvést článek Rudolfa Dürnwirtha pojednávající o jednom ze zlomků kroniky, jež byl nalezen v Klagenfurtu.¹⁶ Autor z hlediska paleografie a kodikologie nahlíží dotyčný zlomek textu, ovšem článek z roku 1881 bohužel postrádá obrazovou přílohu.

Ze všech osmi dochovaných rukopisů textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* sestavil jednu edici až v roce 1890 Josef Seemüller. Jeho dílo je dodnes jedinou kompletní edicí. Dále jmenovaní badatelé již vycházeli z této edice, která je dodnes považována za komplexní Otakarovo dílo, byť již byly, a dále budou nastíněny některé možné námitky.¹⁷

Nelze si klást za cíl popsat obraz vývoje českého království v Otakarově textu a zároveň přitom opominout základní stavební kameny české historiografie. Nebude překvapením, že František Palacký podrobil Otakarovu kroniku a především kronikářův vypravěčský styl kritice. Dílo považoval za „básnické, nikoliv dějepravné.“¹⁸ V roce 1913

¹⁴ Theodor SCHLACHT, *Aus und über Ottokar's von Horneck Reimchronik oder Denkwürdigkeiten seiner Zeit. Zur Geschichte, Literatur und Aufschauung des öffentlichen Lebens der Deutschen in dreizehnten Jahrhundert*, Mainz 1821.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ *Zwei Bruchstücke aus altdeutschen Dichterwerken* besprochen von R. Dürnwirth, XXIV. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule zu Klagenfurt. Veröffentlicht am Schlusse des Schlußjahres 1881 von dem Director Josef Opl, Klagenfurt 1881, s. 3–39.

¹⁷ Dva rukopisy jsou dostupné v oddělení rukopisů a starých tisků ve Rakouské národní knihovně ve Vídni, dostupný online je rukopis santgallenský na portálu e-codices: <http://www.e-codices.unifr.ch/de/csg/0658/130/0/Sequence-634> [citováno dne 16.5.2015].

¹⁸ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě II. / I.*, Praha 1877, s. 276. Na skutečnost, že Palacký odsuzoval Otakarovu kroniku jakožto historický román, upozornil nedávno Kamil ČINÁTL, *Dějiny a vyprávění. Palackého Dějiny jako zdroj historické obraznosti národa*, Praha 2011, s. 35.: „Děje a osoby, jež [Otakar Štýrský] líčí, nabývají u něho plné živosti, okrouhlosti a významu cele člověckého, tudíž poetického, an volí barvy k obrazům svým ne tak z podání a předmětu, jako raději z citu a fantasie své, utvořiv sobě o nich představy dle osobních dojmův a náklonností. Proto také ku porozumění a k objasnění řečí jeho nepotřebí žádných dokladův odjinud: tvořit' ony všude zvláštní ukončený celek svůj, postačují sobě samy,

publikoval Miloš Vystyd v periodiku *Mitteilungen des Instituts für östererichische Geschichtsforschung* studii hledající společné jmenovatele „štyrské“ a Zbraslavské kroniky.¹⁹ Nutno poznamenat, že touto komparativní studií Miloš Vystyd vykonstruoval paralelu mezi těmito dvěma kronikami, ač z hlediska prostředí svého vzniku i osobností a motivací autorů vykazují zcela odlišné charakteristiky.

Josef Šusta disponoval podrobnou znalostí *Veršované kroniky Otakara Štyrského*.²⁰ Jeho studia usnadnila samozřejmě již existující edice, ovšem Šusta nezřídka kdy cituje detailní informace, a kroniku užívá jako pramen, jež mu nejen podporuje, ale i barvitě ilustruje jeho teze. Josef Šusta je jedním z prvních českých historiků, kteří *Veršovanou kroniku* používali tímto selektivním způsobem. Toto tvrzení však nic nemění na tom, že Šusta musel být dobrým znalcem Otakarova textu. Václav Novotný naopak Otakara Štyrského zmiňuje pouze sporadicky, obvykle na místech, na kterých se věnuje šlechtické problematice. Zakládá si na polaritě kroniky tak řečeného Dalimila a kroniky Otakara Štyrského, především z důvodů národnostních, a z tendenčního zaměření jejich děl.²¹

Řada historiků dnes využívá *Veršovanou kroniku Otakara Štyrského* selektivním způsobem. Ve svých textech jej zmiňují mimo jiné Robert Antonín, Dana Dvořáčková-Malá, Libor Jan, Josef Žemlička, i mnozí další.²² Nebylo by však na místě opomenout činnost

a jsou srozumitelné samy sebou. [...] Ale ve všem tom spatřiti jest jen subjektivný více méně libovolný útvar spisovatelův, jemuž nedostává se objektivně platnosti. Jest to, jedním slovem říkaje, dílo v podstatě své básnické, a nikoliv dějpravné.“ S Palackého tvrzením nelze zcela souhlasit. Otakar Štyrský vytvořil dílo zcela odpovídající žánrům středověkých rýmovaných kronik, a Palackého názor je již tímto konstatováním překonaný.

¹⁹ Miloš VYSTYD, *Die steirische Reimchronik und die Königsaal-Chronik. Eine quellenkritische Untersuchung*, *MIÖG* 34, 1913, s. 226–254. Své úvahy o pramenné základně pro rané třinácté století Miloš Vystyd rozšířit nestihl. V říjnu 1914 padl na haličské frontě v řadách rakousko-uherské armády. Další text, ve kterém Vystyd poukázal na možnost využití Otakarova textu: Miloš VYSTYD, *Zbislav Zajíc z Třebouně a konec Závise z Falkenštejna. Příspěvek ke kritice Štyrské rýmované kroniky a formuláře Tobiáše z Bechyně*, *ČČH* 19, 1914, s. 165–187.

²⁰ Josef ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin: kus středověké historie našeho kraje. Kniha 1, Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300–1308*, Praha 2001.; Týž, *Dvě knihy českých dějin: kus středověké historie našeho kraje. Kniha 2, Počátky doby lucemburské 1308–1320*, Praha 2002.

²¹ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny, dílu I. část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253–1271)*, Praha 1937, s. 405.

²² Robert ANTONÍN, *Ideální panovník českého středověku. Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, Praha 2013.; Týž, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283–1300*, Brno 2009. Tématu dějepisectví se dotýkají studie Roberta Antonína o Zbraslavské kronice, mj. Robert ANTONÍN, *Chronicon Aulae Regiae – neúspěšný pokus o ustanovení oficiální paměti na poslední Přemyslovce*, in: *Memoria et damnatio memoriae ve středověku*, edd. Martin Nodl – Piotr Węcowski, Praha 2014, s. 91–107. Ovšem *Veršovanou kroniku Otakara Štyrského* Robert Antonín blíže nereflektuje ani jako potenciální komparativní materiál, ba jej ani nezmiňuje jako text, jemuž lze přiřknout ne zcela rozdílnou charakteristiku. Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Braniboři v Čechách a zjetí Václava II. (Česko-braniborské vztahy ve 13. století)*, in: *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století*, edd. Lenka Bobková – Jana Konvičková, Praha 2005, s. 129–159.; Týž, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011. Autorka v těchto textech používá úryvky z *Veršované kroniky Otakara Štyrského* jako podpůrné citace, jimiž se snaží podepřít poznatky z jiných, převážně diplomatických a nenarrativních pramenů. Libor JAN, *Václav II. a struktury panovnické moci*, Praha 2006.; Týž, *Setkání českých králů a říšských panovníků ve 13. století*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*,

překladatelskou, byť v rámci recepce Otakarova textu v českém prostředí představuje prozatím marginální složku. První překlad pochází z pera Jindřicha Pokorného a jedná se o překlad Nářku nad smrtí Přemysla Otakara II. V roce 2014 byl publikován překlad Dany Dvořáčkové-Malé.²³

Německá historiografie devatenáctého století pevně zabudovala text *Veršované kroniky Otakara Štýrského* do kontextu soudobé palety pramenů. Ottokar Lorenz ve svém dodnes hojně citovaném díle *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Seit der Mitte des dreizehnten Jahrhunderts* věnuje nezanedbatelný prostor, ve kterém shrnuje dosavadní výzkum Lazia, Peze a Jacobiho, navíc se snaží poodhalit Otakarovy informační zdroje, polemizuje s vyprávěním arcibiskupa Filipa Salcburského a opata Heinricha z Admontu jakožto potenciálními prameny.²⁴

Politické dějiny rakouské i německé oblasti přelomu třináctého a čtrnáctého století shrnul Oswald Redlich, jehož práce z počátku dvacátého století se stále těší oblibě.²⁵ V knize shrnuje nejenom životní osudy prvního Habsburka na trůně Rakous a Štýrska, ale i dobové politické realie. Přibližně o dvě badatelské generace starší je biografie obdobných kvalit, jež popisuje životní osudy Albrechta Habsburského. Alphons Mücke pochopitelně nemohl vycházet ze Seemüllerovy edice, sám se odkazuje k edici Pezově. Mücke se rovněž jako jeden z prvních domníval, že Otakar Štýrský tvořil verš podle svého básnického vzoru Wolframa z Eschenbachu.²⁶

Praha 2009, s. 113–119.; Týž, *Počátky turnajů v českých zemích a jejich rozkvět v době Václava II.*, LF 128, Praha 2005, s. 1–19.; Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*, Praha 2011.; Týž, *Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*, Praha 2014.; Václava KOFRÁNKOVÁ, *Druhý život Přemysla Otakara II. (13.–15. století)*, Praha 2003.; Táž, *Den svatého Rufa. Moravské pole v proměnách staletí*, Praha 2011. Kniha téma značně popularizující Táž, *Zlatý král a chudý hrabě. Přemysl Otakar II. a Rudolf Habsburský v historické tradici*, Praha 2012.; Jiří KUTHAN, *Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku*, Praha 1991. Jiří Kuthan do své studie začlenil několik zmínek o kronikáři Otakaru Štýrském a jeho dílu, ne zcela přesně jej však označuje za veršovaný letopis, nikoliv kroniku.

²³ Jindřich POKORNÝ, *Nářek nad smrtí Přemysla Otakara II. na Moravském poli*, in: Moravo, Čechy, radujte se! Němečtí a rakouští básníci v českých zemích za posledních Přemyslovců, edd. Václav Bok – Jindřich Pokorný, Praha 1998, s. 50–63. Další přeloženou částí je pražská korunovace Václava II.: Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Anna KOŠÁTKOVÁ, *Když před týdny a více stanovili Letnice*, in: Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA a kol., *Přemyslovský dvůr. Život knížat, králů a rytířů ve středověku*, Praha 2014, s. 393–397. V obou případech se jedná o překlady atraktivních pasáží, jež byly patrně i Otakarem Štýrským určeny k samostatnému přednesu pro dvorské publikum. Překlady jsou v řeči vázané a tendují k umělecké formě překladu.

²⁴ Ottokar LORENZ, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Seit der Mitte des dreizehnten Jahrhunderts*, Berlin 1876, kontext rakouského dějepisceví s. 173–209, přímo Otakar Štýrský a 200–209, především s. 203.

²⁵ Oswald REDLICH, *Rudolf von Habsburg. Das Deutsche Reich nach dem Untergang des alten Kaisertums*, Innsbruck 1903.

²⁶ J.F. Alphons MÜCKE, *Albrecht I. Herzog von Oesterreich und Römischer König. Ein Beitrag zur Deutschen Staaten- und Reichsgeschichte im 13. und 14. Jahrhundert. Nach dem Quellen*, Gotha 1866, s. 187.

Maja Loehr je autorkou dvou článků, ve kterých se snaží poodhalit osudy autora textu.²⁷ Patrně jako první zanesla do historiografie nejen přídomek *ouz der geul*, ale i formu jména Otacher. Ve známějším článku z roku 1937 Loehr studuje možné osudy Otakara, a nutno přiznat, že se jedná o text hojně citovaný. Článek z roku 1946 je rozšířen o názory reflektující Otakarovy možné literární inspirace a nám jeho dodnes nedochovanou literární činnost. Loehr se rovněž domnívá, že nám dnes zachované verše nejsou kompletní, že témata kroniky napovídají tomu, že Otakar napsal větší penzum textu.²⁸

Pro jazykovědný náhled na text *Veršované kroniky Otakara Štýrského* je pozoruhodným podkladem soubor disertací, jež vznikly na přelomu čtyřicátých a padesátých let dvacátého století na vídeňské universitě pod vedením profesorů Dietricha Kralika a Eberharda Kranzmayera, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichische Reimchronik*.²⁹ Devět doktorandů si rozdělilo text kroniky po deseti tisících verších, ve kterých analyzovaly slovní zásobu a metrickou formu. Autoři všech disertací se odvolávají na práci na předpokládaném společném závěrečném díle, patrně slovníku, k jehož sepsání však nedošlo. Kranzmayer sice v roce 1950 publikoval útlou knihu *Die steirische Reimchronik Ottokar und ihre Sprache*,³⁰ ovšem k širším závěrům nedošlo.

Filologický náhled na text Otakara Štýrského rozšiřují články z druhé poloviny dvacátého století. Již konkrétnější dílo, alespoň co se problematiky Otakara Štýrského týká,

²⁷ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, MIÖG 51, Wien 1937, s. 89–130.; Táž, *Der Steirische Reimchronist – ein österreichischer Geschichtsschreiber des Mittelalters*, Der Binderschild, Darstellung aus dem Kultur- und Geistesleben Österreichs, Heft 2, Wien 1946, s. 7–44.

²⁸ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist – ein österreichischer Geschichtsschreiber des Mittelalters*, s. 10 nn. Podle Loehr chybí na 20 000 veršů, například zcela schází popis královské korunovace Fridricha Habsburského v roce 1314, případně politické epizody po nástupu Fridricha a Leopolda Habsburského po smrti Albrechta.

²⁹ *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 1–10000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Otto Mick, Wien 1953.; *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 10000–20217)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Evamaria Petrasch, Wien 1950.; *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 20218–30000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Franz Newerkla, Wien 1951.; *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 30000–40000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Maria Schoeln, Wien 1951.; *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 40000–50000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Elfrida Weiss, Wien 1951.; *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 50000–60000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Martin Grillmayr, Wien 1950.; *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 60000–70000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Emilie Reisser, Wien 1951.; *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 70000–80000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Alfred Wimmer, Wien 1951.; *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 80000–90000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Hermann Scherzer, Wien 1952.

³⁰ Eberhard KRANZMAYER, *Die steirische Reimchronik Ottokars und ihre Sprache*, Wien 1950.

představuje útlá kniha Ursuly Liebertz-Grün.³¹ Lze však dohledat práce drobnějšího rozsahu, ovšem jejich přínos jakožto opora pro náhled na náhled na jazykové a literární prostředky Otakarova textu je značný. Měla jsem možnost použít studie, jejichž autory jsou Ernst Englisch, Karin Hofbauer, Eberhard Kranzmayer, Anna Krieger, a Miloš Vystyd.³² Nejnovější filologickou studií k tématu Otakara Štýrského je práce Bettiny Hatheyer *Das Buch von Akkon*, ve které se autorka zaměřuje především na analýzu a pojetí křížových výprav očima štýrského kronikáře.³³ V českém prostředí byla průkopnickou studií diplomová práce Michala Svatoše, jež spadá do sedmdesátých let dvacátého století.³⁴

Z nespočetné řady německých a rakouských autorů lze uvést několik z nich, jejichž díla se buď *Veršované kronice Otakara Štýrského* podrobněji věnují, nebo z jeho informací v určitých tématech vychází, případně komentují obdobné události jako štýrský kronikář. Po autorech devatenáctého a raného dvacátého století (Ottokar Lorenz, Oswald Redlich, Alphons Mücke), a taktéž po autorech literárně-vědných textů je třeba v krátkosti zmínit ještě některé další proudy výzkumu. Bádání v oblasti politických dějin druhé poloviny dvacátého století reprezentují Alfons Dopsch, Heinz Dopsch, Gerhard Pfscherschy, Max Weltin a o generaci mladší Andreas Kusternig, jež svůj výzkum pro toto období zaměřili na postavu Přemysla Otakara II. a na jeho roli ve správě a ve vývoji rakouských zemí. Souhrnně byl

³¹ Ursula LIEBERTZ-GRÜN, *Das andere Mittelalter. Erzählte Geschichte und Geschichtserkenntnis um 1300. Studien zu Ottokar von Steiermark*, Jans Enikel, Seifried Helbling, München 1984.

³² Ernst ENGLISCH, *Ottokars Steirische Reimchronik. Versuch einer realikundlichen Interpretation*, in: Die Funktion der schriftlichen Quelle in der Sachkulturforchung (mit 9 Tabellen und 5 Abbildungen), Wien 1976, s.132–167. Englisch se věnuje pouze několika vybraným výrazům typickým pro epické texty ve střední horní němčiny a snaží se o jejich vysvětlení v rámci kontextu děje, jež je v kronice popisován; Karin HOFBAUER, *Die Protagonisten der steirischen Politik an der Wende vom 13. zum 14. Jahrhundert. In der Darstellung der Steirischen Reimchronik Ottokars aus der Gaal*, Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark, hgg. Fritz Posch – Gerhard Pfscherschy, Graz 1986, s.67–89. Hofbauer zpracovává „obraz“ několika hlavních postav vystupujících ve *Veršované kronice Otakara Štýrského*, nezabývá se však příliš literární charakteristikou díla, ani kontextem dobové tvory. V článku si vytyčila za cíl představit jednotlivé postavy; Eberhard KRANZMAYER, *Die steirische Reimchronik Ottokars und ihre Sprache*, Wien 1950. Již zmíněné dílo Kranzmayerovo je patrně výsledkem dlouhodobější práce s textem kroniky, ovšem nabízí pouze povšechnou charakteristiku. Například v kapitolách, ve kterých se autor snaží přiblížit život a motivace Otakara Štýrského, zdatelně vychází ze studií Mají Loehr; Anna KRÜGER, *Stilgeschichliche Untersuchungen zu Ottokars österreichischer Rheimchronik*, Wien 1938. Krüger předložila sémantickou analýzu určitých výrazů z kroniky a pokusila se o přiblížení jednotlivých slovních druhů a užívání určitých jazykových prostředků, ovšem vzhledem k tomu, že její závěry jsou postaveny pouze na Seemüllerově edici, jež prošla značnými jazykovými úpravami a text se tak vzdálil době svého vzniku, lze na její závěry usuzovat pouze s rezervou; Maja LOEHR, *Der Steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, MIÖG 51, 1937, s. 89–103. Tento text Mají Loehr představuje v souvislosti s Otakarem Štýrským snad nejcitovanější zdroj; Miloš VYSTYD, *Die steirische Reimchronik und die Königsaal Chronik. Eine quelenkritische Untersuchung*, MIÖG 34, 1913, s. 226–254.

³³ Největší pozornost věnuje Otakar Štýrský sedmé křížové výpravě a pádu Akkonu roku 1291. Autorka v zásadě z filologického hlediska rozebírá pasáže věnující se právě této problematice. Betina HATHEYER, *Das Buch von Akkon. Das Thema Kreuzzug in der Steirischen Rheimchronik Ottokar aus der Geul. Untersuchungen, Übersetzung und Kommentar*, Göppingen 2005.

³⁴ Michal SVATOŠ, *Tendence štýrské rýmované kroniky Otakara ouz der Geul a české rýmované kroniky tzv. Dalimila*, Diplomová práce FF UK, Praha 1971. Později byly závěry práce publikovány na stránkách FHB: Michal SVATOŠ, *Přemysl Otakar II. ve světle štýrské rýmované kroniky Otachera ouz der Geul a české rýmované kroniky tzv. Dalimila*, FRB, Praha 1979, s. 244–251.

jejich výzkum uveřejněn v tzv. Ottokar-Forschungen. Zajímavou tezi ohledně Otakarova života a možného vzdělání nastínil Othmar Hageneder, ke kteréžto tématice se podrobněji vrátím u rekonstrukce biografie Otakara Štýrského.³⁵

Opominout nelze ani vysokoškolské kvalifikační práce. V letech 1992 a 1993 byly v Klagenfurtu a ve Vídni obhájeny dvě diplomové práce s podobnou tematikou. Obě diplomantky dopodrobna rozebírají dějiny a obraz dějin Korutan v textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského*. Množství námětů pro jazykový rozbor Otakarova textu skýtá seminární práce Moniky Hinterbauer: místními názvy v textu kroniky se zabýval v práci stejné úrovně Peter Sever. Bohužel ani Hinterbauer, ani Sever nepřinesli ve svých pracích hlubší interpretace, jejich texty lze považovat za „výpisky“ ze Seemüllerovy edice.³⁶

Uvedený přehled představuje výběr odborných publikací, které se váží přímo k problematice *Veršované kroniky Otakara Štýrského* nebo komentují politické dění, jemuž kronikář věnuje nejvíce pozornosti. Další doplňující literatura, které v žádném případě nelze upírat její metodickou či faktografickou hodnotu, bude zmíněna přímo u konkrétních témat.

³⁵ Z nedávné odborné literatury, jež lze využít při práci s textem *Veršované kroniky Otakara Štýrského* lze uvést následující tituly: Alfons DOPSCH, *Ein antihabsburgischer Fürstenbund im Jahre 1292*, MIOG 22, 1901, s. 600–638.; Heinz DOPSCH, *Přemysl Ottokar II. und das Erzstift Salzburg*, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 44/45 (1979), s. 470–508.; Gerhard PFERSCHY, *Ottokar II. Přemysl, Ungarn und die Steiermark*, Jahrbuch für Landeskunde von NÖ, N.F. 44/45 (1979), s. 73–91.; Max WELTIN, *Landesherr und Landherren. Zur Herrschaft Ottokars II. Přemysl in Österreich*, Jahrbuch für Landeskunde von NÖ, N.F. 44/45 (1979), s. 159–226.; Týž, *Ottokar II. Přemysl, die Steiermark und Österreich. Zum vierten Band des Urkundenbuchs des Herzogtums Steiermark*, Unsere Heimat. Zeitschrift des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, Jahrgang 48, Heft 1, 1977, s. 167–172.; Andreas KUSTERNIG, *Probleme um die Kämpfe zwischen Rudolf und Ottokar und die Schlacht bei Dürnkrot und Jedenspeigen am 26. August 1278*, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 44/45 (1979), s. 226–312. Výše uvedené texty jsou součástí tzv. Ottokar-Forschungen – Jahrbuch für Landeskunde von N.Ö. Neue Folge (44/45), 1978–79. Redigiert von Max Weltin und Andreas Kusternig, Verein für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1978/79., sborníku věnovaného vládě Přemysla Otakara II. nad rakouskými a alpskými zeměmi. Autoři jednotlivých příspěvků se až na výjimky nemohli vyhnout recepci *Veršované kroniky Otakara Štýrského*. Pro téma bitvy na Moravském poli je informačně stále nosná disertace Andrease Kusterniga *Studien zur Schlacht bei Dürnkrot und Jedenspeigen 1278. Quellenproblematik und Schlachtrekonstruktion*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, eingerichtet von Mag. Andreas Kusternig, Wien 1981. Otázkou právních znalostí Otakara Štýrského se blížeji zaobíral Othmar Hageneder v jedné drobné studii: Othmar HAGENEDER, *Über das fürstliche Gesetzbundrecht beim steirischen Reimchronisten*, in: Festschrift Nikolaus Grass zum 60. Geburtstag dargebracht von Fachgenossen, Freunden und Schülern, hgg. von Louis Carlen und Fritz Steinegger, I. Band: Abenländische und deutsche Rechtsgeschichte, Geschichte und Recht der Kirche und Recht Österreichs, Innsbruck – München 1974, s. 459–481.

³⁶ Elisabeth ROTHMÜLLER, *Kärnten in der „Österreichischen Reimchronik“ des Otâcher aus der Geul*. Diplomarbeit. Institut für Geschichte an der Universität für Bildungswissenschaft Klagenfurt, Klagenfurt 1992.; Doris AICHHOLZER, *Das Bild der Kärntner in der Reimchronik Ottokars. Zeit – Autor – Werk – Sprache – Darstellung der Kärntner in der Reimchronik Ottokars – Darstellung der Kärntner in vergleichbaren Denkmälern*. Diplomarbeit zur Erlangung des Magistergrades der Philosophie. Eingerichtet an der Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Wien 1993.; Práce zaměřené více na jazykovou stránku kroniky jsou tyto: Monika HINTERBAUER, *Die Reimchronik des Ottokar von Steiermark*. Hausarbeit aus Germanistik, bei Prof. Horacek, Wien 1979.; Peter SEVER, *Die Ortsnamen in der steirischen Reimchronik des Ottokar aus der Gaal*. Hausarbeit bei emer. o. ö. Prof. Dr. Eberhard Kranzmayer, Wien 1970.

Stejně tak bude upozorněno na periodika, v nichž lze namnoze najít články rozšiřující náhled na „otakarovské“ téma.³⁷

S odkazem na výše uvedené informace lze vymezit dva základní proudy bádání ohledně problematiky osobnosti a textu Otakara Štýrského. První, historiografický proud, využívá celou kroniku selektivním způsobem – hledá citace podporující či vyvracející teze předem stanovené na základě studia jiných pramenů, či uvádí citace vhodné k oživení textů. Toto využití textu kroniky nás samozřejmě může informovat o široké paletě kronikářových témat, ovšem o prameni celkovém nám mnohé nevypoví. Druhý proud bádání, literárně-vědný, reprezentovaný z velké části badateli německými či rakouskými, zajisté upozorní na jazykové zvláštnosti Otakarova díla, ovšem bez širších historických souvislostí. V této diplomové práci bych chtěla oba dva přístupy propojit.

Z velkého penza odborné literatury vyplývá ještě jeden důležitý poznatek – dosud nevznikla žádná monografie věnující se přímo textu a zároveň osobě autora *Veršované kroniky Otakara Štýrského*. Tato problematika byla předmětem článků a studií menšího rozsahu, zaměřených povětšinou buď všeobecně na fenomén této kroniky, nebo úzce na jedno jediné téma. Některé z fenoménů kroniky se staly předmětem několika vysokoškolských kvalifikačních prací. V této diplomové práci se chci na text Otakara Štýrského zaměřit jako na celek, a přiblížit problematiku celého pramene, a teprve posléze z kontextu celého Otakarova vyprávění vyzdvihnout příběh českého království. Pojetí pramene jako celku představuje inovativní přístup.

³⁷ Z německého jazykového prostředí především *Mittelungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, Carinthia, Zeitschrift für das deutsche Althertum* atd. Z českého prostředí samozřejmě nejvíce Český časopis historický, Časopis matice moravské, *Folia historica Bohemica*. Studie budou namnoze zmíněny u konkrétních případů.

3. Veršovaná kronika Otakara Štýrského v paletě středověkých pramenů rakouských zemí

3.1 Středověká historiografie na území rakouských zemí

Fenomén veršovaných kronik ve vernakulárních jazycích byl již v odborné literatuře podroben mnohému důkladnému výzkumu.³⁸ *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* představuje v kontextu dobových pramenů nejen německojazyčného prostoru, ale i celoevropského rozměru dílo zcela mimořádné. Pro lepší představu bych ráda nyní stručně nastínila kontext dobového dějepisectví v rakouské oblasti. Oblast rakouských (respektive v literatuře i babenberských) zemí představovala především území, jež do roku 1246 spadala pod vládu Babenberků – Rakousy, Štýrsko, Korutany, Kraňsko. Otázka veškerého území, které v listopadu 1276 před Vídní symbolicky předal Přemysl Otakar II. Rudolfu Habsburskému, je komplikovanější, náležely k nim ještě Chebsko, vindická marka a Pordenone.³⁹ U těchto třech územních celků je však možno usuzovat na jiné kulturní vazby a jiný literární vývoj, než v předchozích čtyřech případech. Pro potřeby této diplomové práce bude užíváno termínu rakouské země, zahrnující Rakousy, Štýrsko, Korutany a Kraňsko.

Nejstarší dokumenty z oblasti rakouských zemí, jež by bylo možné považovat za historiografické texty, pocházejí z klášterního prostředí, například ze Salcburku, ze Zwettlu – Světlé v Dolních Rakousích, z Vídně (především kláštery Heiligenkreuz, Klosterneuburg, Kleinmariazell), z Melku a z Kremsmünsteru.⁴⁰ Netřeba příliš zdůrazňovat, že klášterní písemnosti byly takřka bezvýhradně psané latinsky. Druhou pomyslnou kategorií středověkých historiografických textů rakouské oblasti tvoří právě veršované kroniky, z nichž nejznámější je právě kronika vzniklá v okruhu biskupství v Seckau Otakara Štýrského

³⁸ Marie BLÁHOVÁ, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (3) v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*, Praha 1995.; Táž, *Rýmované kroniky v národních jazycích jako historický pramen*, Z pomocných věd historických VII., AUC Philologica et Historica 2, 1988, s. 7–33.; Táž, *Obraz státní ideologie v oficiální historiografii doby předhusitské*, FRB 12, 1988, s. 269–286.; Herbert GRUNDMANN, *Geschichtsschreibung im Mittelalter. Gattungen – Epochen – Eigenart*, Göttingen 1995, s. 11.

³⁹ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 422.; dále Libor JAN, *Setkání českých králů a říšských panovníků ve 13. století*, in: Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století, Praha 2009, s. 113–119. Libor Jan upozorňuje na sugestivní popis této události u Otakara Štýrského.

⁴⁰ Více viz publikace dokumentující rakouské dějepisectví, respektive historiografii. Například *Die Quellen der Geschichte Österreichs*, Wien 1982, s. 35 nn.: pasáže komentující výpovědní hodnotu dokumentů editovaných v MGH pod názvy *Die Annalen des Salzburger Domstiftes*, *Die Annalen von St. Peter von Salzburg*, *Constinuation Zwetlensis*, *Kalendarieum Zwetlensis*, *Melker Annalen*, *Historia Cremifansensis*); Alphons LHOTSKY, *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs*, Graz-Köln 1993.; *Literaturgeschichte Österreichs. Von den Anfängen im Mittelalter bis zur Gegenwart*, hg. von Herbert Zeman, Graz 1996. Obě publikace nabízí základní přehled rakouského dějepisectví, informačně nejsou příliš odlišné od Lorezova kompendia z konce 19. století: Ottokar LORENZ, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Seit der Mitte des dreizehnten Jahrhunderts*, Berlin 1876. Lorenz oproti nim však do svého díla zahrnul veškeré středověké prameny v německém jazyce.

a kronika vídeňského měšťana Janse Enikela.⁴¹ Do třetí, poslední pomyslné kategorie, lze zahrnout latinské dějepisectví pozdního středověku, jež vzniklo přibližně na území dnešního Rakouska, například kronika Jana z Viktringu, přičemž i do prozaických textů již pronikl německý jazyk, čehož svědectvím je například *Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*.⁴² Některé ze soudobých narativních pramenů budou přiblíženy na následujících řádcích, prameny úřední povahy ponechám pro potřeby této diplomové práce prozatím stranou. Kauzální souvislost starších a soudobých textů s *Veršovanou kronikou Otakara Štýrského* nebyla dosud systematicky prokázána. Josef Seemüller přihlédl pouze ke kronikářovu využití úředních pramenů salcburské diecéze. Systematickému výzkumu nebyla dosud podrobená otázka využití Otakarova textu mladšími autory.

Po *Veršované kronice Otakara Štýrského* jsou patrně druhým nejznámějším pramenem rakouské provenience psaným ve vernakulárním jazyce texty Jans Enikela, který zemřel po roce 1320. Datum jeho narození známé není, nicméně jej lze považovat za současníka Otakara Štýrského. Enikel začal patrně po roce 1277 psát díla *Weltchronik* a *Fürstenbuch*.⁴³ Jeho *Weltchronik* naplňuje rámeček tzv. světové kroniky (*Weltchronik*) – líčí v ní dějiny světa od prapočátku do současnosti. Někteří starší badatelé, zastoupení například Majou Loehr, předpokládali, že Otakar Štýrský je taktéž autorem jakési nám do dnešních dnů nedochované světové kroniky.⁴⁴

Německá literární badatelka Ursula Liebertz-Grün vystavěla triádu rakouské tvorby ve vernakulárním jazyce přelomu třináctého a čtrnáctého století právě z textů Otakara Štýrského, Janse Enikela a Seifrida Helblinga (cca 1230 – po 1310).⁴⁵ Seifrid Helbling bývá považován za jednoho z prvních autorů satirických básní, proslul především satirami

⁴¹ Otakar: *Ottokars Österreichische Rheimchronik*, MGH, Deutsche Chroniken 5/1-2, hg. von Joseph Seemüller, Hannover 1890. Enikel: *Jansen Enikels Werke. Fürstenbuch*, MGH, Chroniken III., hg. von Phillip Strauch, Hannover – Leipzig 1900. *Jansen Enikels Werke. Weltchronik*, MGH, Deutsche Chroniken III., hg. von Phillip Strauch, Hannover – Leipzig 1900.

⁴² *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, MGH, in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis separatim editi, hg. von Fedorus Schneider, Hannover – Leipzig 1909.; *Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*, MGH, Deutsche Chroniken 6, hg. von. Joseph Seemüller, Hannover – Leipzig 1909.

⁴³ *Jansen Enikels Werke. Fürstenbuch*, MGH, Deutsche Chroniken III., hg. von. Phillip Strauch, Hannover – Leipzig 1900. *Jansen Enikels Werke. Weltchronik*, MGH, Deutsche Chroniken III., hg. von. Phillip Strauch, Hannover – Leipzig 1900.; Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist – ein österreichischer Geschichtschreiber des Mittelalters*, Der Binderschild, Darstellung aus dem Kultur- und Geistleben Österreichs, Heft 2, Wien 1946, s. 8.

⁴⁴ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist*, s. 9.

⁴⁵ Ursula LIEBERTZ-GRÜN, *Ottokar von Steiermark. Ein Klassiker der deutschsprachigen Geschichtschreibung des europäischen Mittelalters*, in: Die mittelalterliche Literatur in der Steiermark. Akten des Internationalen Symposions Schloß Seggau bei Leibnitz 1984, hgg. von Alfred Ebenbauer – Fritz Peter Knapp – Anton Schwob, Bern – Frankfurt am Main – New York – Paris 1984, s. 165–180.; Táž, *Das andere Mittelalter. Erzählte Geschichte und Geschichtserkenntnis um 1300. Studien zu Ottokar von Steiermark, Jans Enikel, Seifried Helbling*, München 1984. Ursula Liebertz-Grün zařazuje Otakara Štýrského do dobového literárního kontextu a své závěry staví na základech literárně-vědných přístupů.

útočícími na soudobé příslušníky habsburského rodu.⁴⁶ Hlavní rozdíly mezi oběma kronikáři a satirikem lze spatřovat nejen v odlišném žánru, ale i v míře subjektivity, kterou svým textům propůjčili. Zatímco Seifrid Helbling vyjadřuje své názory zcela transparentně, pro Otakara Štýrského i Janse Enikela byl prvořadý jejich záměr, promítající se do tvorby celých kronik. Helblingovi byl žánrem podobný o dvě generace mladší Peter Suchenwirt (1320–1395), glosátor života vídeňského patriciátu.⁴⁷ Tvorba kratších satirických básní samozřejmě nevyžaduje dlouhodobější koncepci, autoři ad hoc komentovali soudobé dění.

Při studiu vrcholně i pozdně středověkých dějin rakouských zemí nelze přehlédnout kroniku Jana (cca 1270–1347), opata cisterciáckého kláštera v korutanském Viktringu.⁴⁸ Jeho latinsky psaná kronika je pramenem vypovídajícím především o dějinách Korutan, ovšem jejich hranice i přesahuje. Jelikož Jan z Viktringu byl písařem a kaplanem Jindřicha Korutanského, byl podrobně spraven o soudobé politické situaci.⁴⁹ Viktringovo dílo *Liber centum historium* je o několik desítek let mladší než text Otakarův. S velkou pravděpodobností mohl Viktring používat Otakarův text jako předlohu.⁵⁰ Jan z Viktringu působil jako kaplan, písař a sekretář Jindřicha Korutanského, proto byl dobře spraven o dobové politické situaci. Svou kroniku patrně napsal na objednávku buď Jindřicha Korutanského, nebo vévody Albrechta Habsburského, proto se text profiluje jako programová oslava soudobých příslušníků habsburského rodu, i panovníkům a šlechticům, kteří stáli Habsburkům po boku.

Soudobých písemných pramenů, jež by bylo možno podle určitých kritérií dále komparovat s textem *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, je nespočet. Namátkou lze jmenovat jakožto zástupce jihoněmeckého městského kronikářství dílo Matthiase z Neuenburgu, další zástupce žánru Fürstenbuch, byť o sto let mladší *Deutsche Kaiserchronik* a zástupce světové kroniky *Österreichische Chronik von 95 Herrschaften*. K problematice přímo rakouských dějin ještě možné připomenout *Chronicon Austriae* Thomase Ebendorfera.⁵¹

⁴⁶ Reinhard HANGLER, *Seifrid Helbling: ein mittelhochdeutscher Dichter aus der Umgebung des Stiftes Zwettl*, Göppingen 1995.; Ursula LIEBERTZ-GRÜN, *Seifrid Helbling: Satiren kontra Habsburg*, München 1981.

⁴⁷ Otfried WEBER, *Peter Suchenwirt: Studien über sein Wesen und Werk*, Bamberg 1937.

⁴⁸ *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, MGH, in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis separatim editi, hg. von Fedorus Schneider, Hannover – Leipzig 1909.

⁴⁹ Oswald REDLICH, *Deutschland Geschichtsquellen im Mittelalter. Seit der Mitte des dreizehnten Jahrhunderts*, Berlin 1876, s. 209 nn.

⁵⁰ Monika HINTERBAUER, *Die Reimchronik des Ottokar von Steiermark*. Hausarbeit aus Germanistik bei Prof. Horacek, Wien 1979, s. 5.

⁵¹ *Die Chronik des Mathias von Neuenburg übersetzt von Georg Grandaur*. Mit Einleitung von Ludwig Weland, Leipzig 1899.; *Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*, MGH, Deutsche Chroniken 6, hg. von Joseph Seemüller, Hannover – Leipzig 1909.; *Thomas Ebendorfer. Chronica Austria*, hg. von Alphons Lhotsky, MGH, Nova Series 13, Hannover 1967.

Pro práci s výše vymezenou tematikou nelze opomenout písemné prameny české provenience. Narativní prameny, jež je nutné na tomto místě připomenout, představuje především *Kronika zbraslavská* a *Kronika tak řečeného Dalimila*⁵². Přihlédnout lze i textům Pokračovatelů Kosmových, dále například k alexandrovské tematice či textu *Zlých let*.⁵³ Tento náhled na Otakarovy soudobé narativní prameny v žádném případě není kompletní. Při užití komparativního přístupu při výzkumu Otakarova textu však je nutné mít stále na paměti, že se jedná o dílo, jež představuje v kontextu dobové tvorby určitou anomálii (už pro informační rozsah, délku textu), a na veškeré závěry musíme usuzovat jen s velkou rezervou.

Jedním ze směrů budoucího bádání nad textem *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* by měla být právě otázka souvislosti výše jmenovaných pramenů a Otakarova textu. Lze usuzovat, že o dějepisci mladší o několik generací (především Jan z Viktringu, dále například Matthias z Neuenburgu a Thomas Ebendorfer) se mohli inspirovat Otakarovou kronikou. Otázka vzájemné inspirace a vzájemného čerpání informací u kronikářů jedné generace, pro české prostředí hlavně Petra Žitavského, je spíše spekulativní.

3.2 Veršovaná kronika Otakara Štýrského

Veršovaná kronika Otakara Štýrského bezpochyby patří do žánru veršovaných kronik, ovšem její postavení v paletě podobných pramenů je poněkud specifické. Otakarův text skýtá obrovské množství informací, vzbuzující údiv díky své podrobnosti. Stále se vrací otázka, jak Otakarův text vlastně pojmout, jak s ním pracovat. *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* představuje kronikářské dílo, jejíž autor se namnoze nechal inspirovat nejen soudobými historiografickými texty, ale i eposy a lyrickými básněmi. Kronika jako taková představuje narativní pramen. Je známo, že autoři středověké kroniky všeobecně přejímali literární prvky inspirací z „čistě“ literárních děl (například eposy, ale i lyrické básně). Především se jednalo o inspiraci v oblasti slovní zásoby a určitých literárních topoi, v případě poezie v oblasti metriky verše. Otakar Štýrský ve svém kronikářském díle zpravoval své čtenáře a posluchače o nedávných dějinách střední Evropy, ovšem tuto minulost zrekonstruoval k obrazu svému podle tehdejších požadavků na kronikářské texty.⁵⁴

⁵² Petra Žitavského *kronika zbraslavská*, FRB, Series nova, Tomus I., ed. Jana Zachová, Praha 1997, s. 347–456. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, ed. Marie Bláhová, Praha 1995.

⁵³ Ulrich von Eschenbach: *Alexandr*, hg. von Wendelin Toischer, Stuttgart 1888. Středohornoněmecká skladba vznikla na zadání Přemysla Otakara II., na jehož dvoře Ulrich z Eschenbachu působil. Staročeská *Alexandreida* (*Alexandreida*, ed. Václav Vážný, Praha 1963.) pochází z počátku 14. století. Některé shodné momenty s epickou skladbou vykazuje text Otakara Štýrského hlavně v nářku nad smrtí Přemysla Otakara II.

⁵⁴ Jacques LE GOFF, *Paměť a dějiny*, Praha 2007, s. 194: „Již Bernard Guénée prokázal, že středověký západ znal „historiky zaujaté rekonstruováním své minulosti, kteří obratně zacházeli s dobře promyšlenou erudicí.“; Bernard GUÉNÉE, *Historie et culture historique dans l'Occident médiéval*, Paris 2011.

Při studiu díla Otakara Štýrského dnes historikové používají v drtivé většině právě edici Josefa Seemüllera z roku 1890, jež vznikla kompilací osmi rukopisů, které pochází z patnáctého století. Jedná se o dva zlomky vídeňské, z nichž starší může pocházet snad z přelomu čtrnáctého a patnáctého století, dále o zlomek admontský, wolfenbüttelský, jenský a santgallenský. Jeden z rukopisů se za třicetileté války dostal z Prahy do Švédska, kde se dnes nachází ve Stockholmu. Poslední z nalezených zlomů je zlomek klagenfurtský, jež byl nalezen až v roce 1881, a Seemüller byl prvním badatelem, který tento zlomek reflektoval. Tento zlomek byl však jen opisem již tehdy známých veršů.⁵⁵ Otakarův autograf se nedochoval, stejně tak jako prameny, jež by přiblížily konkrétního zadavatele textu.

Všeobecně lze konstatovat, že kronika představuje „vyšší“ žánr středověké historiografie.⁵⁶ Oproti letopisným záznamům obsahují kroniky některé příběhy s všeobecným platným ponaučením, i prvky jiných žánrů. V případě *Veršované kroniky Otakara Štýrského* je to několik úseků textu, které vybočují z vyprávění o nedávné minulosti.

Jedním z příkladů je dialog kronikáře Otakara s Minne, která je zde chápána jednak jako „múza“ veršujícího kronikáře, jednak jako symbol dvorské lásky. Někteří badatelé na základě následujících veršů stanovily nepochybné autorství Otakara Štýrského, neboť na tomto místě v jediném verši jmenuje sám sebe.⁵⁷ Dialog Otakara s Minne má dvě roviny: První představuje dialog autora, který váhá nad tím, zda psát svůj text. Minne mu našeptává, že není dobré nechávat si informace pouze pro sebe, na což kronikář odpovídá nedůvěrou ve své umění. Toto záměrné podceňování a sebemrškačství kronikáře se vyskytuje i v úvodu kroniky, o čemž bude pojednáno na následujících stránkách. Druhá rovina výkladu přichází po této rozmluvě. Minne-múza se promění v Minne-dvorskou lásku, čímž do textu vstupuje příběh Závíše z Falkenštejna a královny Kunhuty. Na začátku této pasáže přichází Minne k Otakarovi:

<i>mich frouwe Minne unde sprach:</i>	paní Minne ke mně pravila:
<i>„Ottacker, dir ist alze gâch</i>	<i>„Otakare, tobě zcela dáno</i>
<i>gegen mir ze zurn.</i>	<i>mě neoponovati.</i>
<i>swaz dir inz gehurn</i>	<i>cokoliv se dozvíš</i>
<i>kumt, daz redestû für dich.</i>	<i>umělecky říkáš, [ale jen] pro sebe</i>
<i>dû strâfest alze sêre mich</i>	<i>čímž trestáš mé záměry</i>

⁵⁵ Otakar, s. LXX nn., případně článek popisující nález klagenfurtského zlomku *Zwei Bruchstücke aus altdeutschen Dichterwerken* besprochen von Rudolf Dürnwirth, XXIV. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule zu Klagenfurt, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1881 von dem Director Josef Opl, Klagenfurt 1881, s. 3–39. Klagenfurtský zlomek obsahuje 351 veršů v osmi sloupcích, tudíž je to vzhledem k celkovému počtu veršů dnešní edice skutečně jen marginální část.

⁵⁶ Marie BLÁHOVÁ, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila* (3), s. 41.

⁵⁷ Otakar, v. 18185–18186.

*und læst mich nicht ze rede komen.*⁵⁸

a nenecháš mě přijít ke slovu.

Na tyto verše kronikář odpovídá:

*dô sprach ich hinwider:
„nû dunket mîne sinne,
diu beredung sî enwiht,
wand man der Ungebite giht,
swaz si dinges trîbe
zwischen man und wîbe,
dâ sîstu selbe schuldic an.“*⁵⁹

tak jsem jí odpověděl:
„nu, mé smysly se mi zdají,
k tvému oslovení nedokonalé,
když člověku přichází pokušení,
obnášející jakékoliv záležitosti
mezi mužem a ženou,
tak tys vždy vinna.“

Na kronikářovu řeč opět odpoví Minne. Radí mu, jaké kvality by měl mít text, který vznikne jejím přičiněním:

*si sprach: „ich, Minne, kan
steln mit mîner werke suezikeit,
swaz in dem herzen wirt geleit
witz und guoter sinne.“*⁶⁰

ona řekla: „já, Minne, umím
vystavět ze své práce sladkost,
cokoliv v srdci jest nesenou,
důvtip a dobré smysly.“

Podle Minne však nestačí pouze její podpora. Ona sama k sobě potřebuje schopného autora, oplývajícího následujícími vlastnostmi:

*des brâht ich wol inne
den wîsen Salomon
und den starkesten Sampson
und frou Dydon, die kunigin,
die von minniclichen pîn
ir leben verlôs,
dô si Eneas verkôs.*⁶¹

já zcela potřebuji
moudrého Šalamouna
a silného Samsona
a paní Dido, královnu,
která z bolesti lásky
život svůj ztratila,
tak konal Aenas.

Poté následuje převyprávění příběhu Závíše (*Zæwisch*) a Kuhnuty (*von Bêheim die kuniginne*), ve němž již výraz Minne symbolizuje dvorskou lásku. Znovu uvedením české královny na scénu se kronikář obloukem vrací k politickým událostem.

V textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* lze dohledat ještě několik úseků textu, vybočující z politických událostí let 1246–1309. Prvním z nich je nálet kobylek do Korutan. Událost však postrádá chronologické ukotvení. Otakar Štýrský vypráví o náletu kobylek jakožto o zvláštní situaci, a jež se přihodila se nenadále:

⁵⁸ Otakar, v. 18185–18192.

⁵⁹ Otakar, v. 18240–18247. Řeč kronikáře je však delší, až do verše 18261. Námět řeči je však stejný, uvádí zde své nedostatky a pochybnosti o sobě samém.

⁶⁰ Otakar, v. 18260–18271.

⁶¹ Otakar, v. 18270–18276.

*nû merket besunder
ein seltsamez wunder,
daz in der friste hie ze Stîre ergie.*⁶²

nu poslyšte o podivném
zvláštním přízraku,
co se přihnal sem do Štýrska.

Přiletělo velké množství kobylek (podle Otakarova textu armáda, vojsko – *her*), což ještě nikdo nezažil. Dnešnímu čtenáři se vybaví možná aluze na biblické rány. Nejinak tomu s největší pravděpodobností bylo i u čtenářů a posluchačů Otakarovy doby. Zařazení příběhu však spadá do počátků vlády Albrechta Habsburského, kteréžto časy byly Otakarem vyličený jako doba dobré vlády. Hrozbu nových „egyptských ran“ lze proto vykládat jako kronikářovo varování před hříšným životem.

*sich huop von dem hôhen mer
von haberschrecken ein her,
daz solhes kunter sô vil
nie ze dheinem zil
wart gefreischt noch gesehen.*⁶³

vyhoupla se z výšky, od moře
armáda kobylek,
kterých bylo tak moc
ne že by to bylo známo
žrali tak, že to ještě nikdo neviděl.

Kobylek bylo podle podání Otakara Štýrského takové množství, že když jejich roj odněkud přilétl, zakryl i záři slunce (*dâ huop sichouch vor hin, / ein schar, diu was sô die, / daz der sunne blic*) a nabýval šíře do poloviny jedné míle (*wol einer halben mîle breit*). Proti kobylkám však bylo nutné nějak bojovat, a lidé hledali rozličné způsoby. Rudolf ze Scherfenbergu (*her Ruodolf von Scherfenberc*) nechal na svém panství pokrývat úrodu velkými kusy látek, ovšem to nebylo nic platné, neboť kobylky sedly i na látku, a jejich hejno bylo dohromady tak těžké, že i přes látku úrodu polámalo. Další z místních šlechticů (*von Sounecke her Uolrich*) chtěl před škodou uchránit hlavně své vinice, tudíž tam nechal strážit své služebníky, ovšem ani tento počín nebyl nic platný. Nakonec hejno kobylek odlétlo přes Korutany směrem k Tatarům (*zuo den Tâteræren*). Otakar Štýrský tuto událost uzavírá slovy, že jedině, co proti kobylkám pomohlo, byla ochranná Boží ruka, ovšem v dalším verši uvádí, že všechny moudré lidi v tomto kraji udivilo vzápětí ještě něco jiného:

*solhiu wunder begât
got mit sîner hantgetât.
waz aber ez bediute,
des wundert wîse liute,
daz sîn in den selben zîten
nâhen unde wîten alsô vil ergie*⁶⁴

takovýto zázrak se stal
díky Bohu s jeho ochranou rukou.
co ale se přiblížilo,
to udivilo moudré lidi,
že se v těchto časech
blízko ani daleko tak nestalo

⁶² Otakar, v. 95980–95983.

⁶³ Otakar, v. 95984–95988.

Od moře přiletělo tolik divných ptáků, že jich za chvíli bylo celé Štýrsko plné (*von dem mer kam / eins gefügels sô vil, / daz sîn zuo dem zil / Stîre daz lant was vol.*). Navíc je v této zemi ještě nikdo neznal, byli to tajemní tvorové, které v Uhrách prý nazývali jako *unvogel* (*in disem lande dheinen / der vogel grôz oder kleinen / oder in Ungerlande. / unvogel man si nande*). Podle popisu Otakara Štýrského byli ptáci větší než labutě, krk měli na tři prsty široký, byli půl lokte dlouzí, a svrchu šedí, ze spodu bílí:

<i>si wâren groezer denn der swan,</i>	byli větší než labuť,
<i>darzuo sach man si hân</i>	tak to bylo vidět
<i>snabel drîer vonger breit,</i>	krk na tři prsty široký.
<i>die wâren ouch, als man seit,</i>	který měli také, jak se zdá,
<i>wol einer halben ellen lanc;</i>	celkem polovinu loktu dlouzí;
<i>oben grâ, unden blanc</i> ⁶⁵	svrchu šedivé, ze spod bílí.

Když si ptáci obstarávali lovem ryb potravu, zabrali celou šíři řeky Mur. Vždy se zdržovali v hejnu, což zapříčinilo i to, že spotřebovali potravu (doslova maso – *fleisch*) na celý rok. V závěru této události Otakar shrnuje, že přilet těchto ptáků, podle Seemüllera plameňáků, lze vztáhnout k předchozí události, k náletu kobylek. Oba dva živočišné druhy za sebou zanechali větší či menší spoušť, a jediné, co pomohlo, byl jejich odlet do jiných krajů. Další události podobných charakteristik Otakar Štýrský již nezmiňuje. Zařazení dvou výše uvedených událostí odpovídá koncepcím středověkých kronik, ve kterých kronikáři soudobé události, jež měly podobné hospodářské dopady nezmiňovali systematicky, ale nárazově, zvláště pokud se jednalo o události neobvyklé, nebo dlouho nevídané.⁶⁶

Další z podobných příběhů, který má posluchače poučit, ale patrně i rozptýlit ve velkém množství historických informacích, představuje pasáž o verdunském měšťanovi, jenž se v touze po bohatství upsal zlým silám. Měšťané jako společenská vrstva Otakara Štýrského primárně nezajímají. Zmínky o měšťanech a městském stavu (*die burgaer*) jsou zařazeny při popisu vídeňské loajality jak k Přemyslu Otakaru II. v počátcích jeho vlády v Rakousích, tak později k Rudolfu Habsburskému. Měšťané tvoří pouze kulisu panovnického jednání, stejně tak jako šlechta. Tato teze bude potvrzena v následujících kapitolách.

⁶⁴ Otakar, v. 96154–96160.

⁶⁵ Otakar, v. 96176–96181. *Unvogel* nebude s největší pravděpodobností výraz pro pa-ptáka či ne-ptáka, tedy nějaké podivuhodné, divé stvoření, ale zastaralý výraz pro plameňáka, užívaný ještě v Brehmově *Životě zvířat* (Alfred Edmund Brehm, *Illustriertes Thierleben. Eine allgemeine Kunde des Thierreichs*, 1863.). Podle poznámky Josefa Seemüllera, Otakar, s. 1247, pozn. č. 1.

⁶⁶ Otakar, v. 96259–96266: *daz sis âzen zuo dem zil / für ander fleisch daz ganze jâr. / ich weiz daz fürwâr, / daz si hie verdurben / unde sô gar sturben, / daz ir von hinnen kom deheiner / weder grôz noch kleiner / für daz selbe zi.* K otázce podobných záznamů ve středověkých kronikách zmínka v František GRAUS, *Městská chudina v době předhusitské*, Praha 1949, s. 23–24.

Výjimku tvoří výše zmíněný verdunský měšťan, jež rozmlouval se zlými silami. Jeho takřka faustovský příběh o rozsahu sto třiceti veršů uvádí kronikář bez přesahů do ostatních částí kroniky, a je možné jej tedy číst samostatně. Touha po bohatství tvoří předstupeň pozdějšího faustovského topoi, tedy bezmezná lačnosti po vědění.

<i>nû hôret ein mære,</i>	nyní poslyšte příběh,
<i>wie einem burgære</i>	který se jednomu měšťanovi
<i>kurzlich darnâch</i>	krátce poté
<i>ze Francrîch geschach.</i>	udál ve Francii.
<i>Vierdung ein stat ist genant,</i>	Verdun je to město zvané,
<i>diu ist uns wol erkant,</i>	které je tím známé,
<i>darin der burgær saz.</i> ⁶⁷	že tam tento měšťan zůstával.

Ve Verdunu žil kdysi v chudobě jeden obyvatel města (*in begreif diu armuot*) a záviděl všem, kteří mají hmotné bohatství a chtěl jej mít také. Pomocí staré ženy oslovil zlého ducha. Otakar Štýrský neuvádí d'ábla explicitně. Tento zlý duch mu nadiktoval podmínku, že mu dotyčný zastaví svůj život. Muž souhlasil, a kronikářem blíže neurčité zlé síly mu nadělily a stále rozmnožovaly bohatství.

<i>und mêren sîn rîtum:</i>	a rozmnožoval své bohatství:
<i>mit der phenninge stiwer</i>	feniky drahými
<i>wart er des guotes tiwer.</i>	čekal na dobré jmění.
<i>ûf zwelf tûsent marc geldes.</i>	na dvanáct tisíc marek zlata.
<i>wîsmât, ackers unde veldes.</i> ⁶⁸	[i mnoho] pozemků, polností a polí.

Když však jednou uspořádal slavnost pro své přátele, přijeli si pro něj dva mladíci na koních. Odvezli si dotyčného zbohatnuvšího muže, a ani nářek jeho přátel nebo dětí mu k návratu nepomohlo.⁶⁹

Poslední z takovýchto obtížně zařaditelných pasáží představuje pověst o zázračném prstenu, kterýž uzdravuje rány. Kouzelné prsteny se staly častým námětem několika německojazyčných pověstí. Na rozdíl od známějšího nibelungského prstenu, není Otakarem zmíněný „*der Scherfenbergære vingerlîn*“ zatížen kletbou. Naopak oplývá pozitivní mocí a není bezprostřední příčinou zkázy svého nositele. Někteří autoři dokonce spatřují kořeny pozdějších variací pověstí o léčebných prstenech ve Štýrsku a Korutanech.⁷⁰ Pasáž

⁶⁷ Otakar, v. 33538–33544.

⁶⁸ Otakar, v. 33605–33607; v. 33612–33613.

⁶⁹ Otakar, v. 33538–33661.

⁷⁰ Julius Franz SCHÜTZ, *Der Ring des Scherfenbergers. Neugedichtet nach der Steirischen Reimchronik des Otakar aus der Gaal, Vers 62284–62912*, in: *Das Joanneum. Beiträge zur Naturkunde, Geschichte, Kunst und Wirtschaft des Ostalpenraumes*, Sonderdruck aus Band 1, Graz 1940, s. 39–46.

o zázračném prstenu začíná velmi podobně, jako mnohá líčení lokálních sporů a šarvátek. Příběh není jednoznačně chronologicky ukotven. Z předchozího textu lze usuzovat na počátky vlády Albrechta Habsburského, tj. devadesátá léta 13. století. Na počátku kapitoly kronikář popisuje střet (*dô si des strits begunden*) mezi jednotkami Albrechta a štyrských pánů (*her Willehalm von Scherfenbærg, her Fridrich von Wîzenecke, her von Oufenstein, ein kneht von der Etsch, hiez der Hackære*). Poměrně nudný popis připravovaného tažení střídá přímá řeč Willehalma von Scherfenbærgu, který již jako starý a nemocný působil jako organizátor. Povolal si k sobě pana z Oufensteinu, jehož prohlásil za velitele společného vojska:

<i>„von Oufenstein friunt mîn,</i>	„Oufensteine, můj příteli,
<i>nemt ditze vingerlîn,</i>	tento prstýnek vezmi,
<i>des darf iuch nimmer geriwen,</i>	o ten nesmím přijít,
<i>wand habt daz ûf mînen triwen,</i>	[protože] na mou čest,
<i>die wîl ez ist in iur gewalt,</i>	oplývá schopností,
<i>richtuomes manickvalt,</i>	nad bohatství mocnější,
<i>darzuo wertlicher êre</i>	k tomu pravdivě, čestně
<i>zerint iu nimmer mêre. “⁷¹</i>	nic více nepotřebuješ.“

Oufenstein si měl nasadit zmíněný kouzelný prsten na ruku, a dobře jej opatrovat. Když dorazil ke svému vojsku, všimli si vojáci onoho šperku:

<i>„ez ist der Scherfenbergære,“</i>	„ten je Scherfenbergæra,“
<i>sprach von Oufenstein her Kuonrât.⁷²</i>	řekl pan Konrád z Oufensteinu.

Vojsko se posléze vydalo na cestu kolem Volkenmarktu (*gen Volkenmarkte*). Následují Otakarovy zažité obraty, jimiž obvykle komentoval vojenská tažení.⁷³ Samotné střetnutí je vyličeeno velmi stručně. Ze štyrského vojska vyvázli všichni bez zranění, což v tomto případě byla zásluha nejen Boha a Panny Marie (*ir habtz an mir verdient / gotes und guoter wibe haz.*), ale právě zázračného prstenu. Jeho moc vyzkoušeli při zranění pána z Oufensteinu:

<i>die heten alle übersehen,</i>	všichni viděli,
<i>waz hie hinden was geschehen.</i>	co se tam vzadu stalo.
<i>nû habt ir vernomen,</i>	nu vzali,
<i>wie daz vingerlîn ist her komen,</i>	prstýnek, jak jej,
<i>daz der Schefenbergære</i>	Schefenberg
<i>gap dem Oufensteinære,</i>	Oufensteinovi dal,

⁷¹ Otakar, v. 62350–62357.

⁷² Otakar, v. 62363–62364.

⁷³ Srovnání především v páté kapitole – České království v kontextu Veršované kroniky Otakara Štyrského u pasáží o bitvě u Kressenbrunnu, na Moravském poli a u Göllheimu.

*dô er mit dem tôde ranc.*⁷⁴

tak jej vložil k ráně.

Další osudy prstenu stejně jako jeho původ Otakar Štýrský nezmiňuje. Neuvádí ani explicitně, že by moc prstenu pocházela od Boha.⁷⁵ Příběh navíc postrádá zakončení. Posluchač se tak nedoví, zda byl prsten ztracen či navrácen původnímu majiteli. Otakar bezprostředně přechází k popisu sňatkové politiky Menharda Tyrolského, a kouzelný prsten v následujícím Otakarově textu nadále nehraje žádnou roli.

3.3 Jazykové prostředky Veršované kroniky Otakara Štýrského

Historiografii období vrcholného a pozdního středověku byla vlastní literární podoba. Středověké historické dílo je v mnohých ohledech dílem literárním a literární dílo dílem historickým. V kontextu dobového dějepisectví pracoval Otakar Štýrský zcela korektně. Nepřejímal celé pasáže, naopak, kreativně je převáděl do veršů. Obsahem Otakarových veršů jsou vyprávění dějin říšského prostoru, které začíná rokem 1250, smrtí císaře Fridricha II. Štaufského a pádem štaufské vlády na Sicílii. Otakar své patrně nedokončené dílo dovedl až do roku 1308, kdy vylíčil volbou římského krále Jindřicha VII. Významnou součástí jsou dějiny Rakous a Štýrska, které lze označit za jádro kroniky. Dějiny této oblasti jsou vyprávěny takřka kontinuálně od roku 1246 do roku 1309. Autor věnuje pozornost i sousedním zemím, salcburské diecézi, Korutanům, Čechům, Uhrám a z části Polsku, ovšem nikoliv stále. Text zahrnuje taktéž pasáže z francouzských dějin a vypráví například i o sedmé křížové výpravě a o dobytí Akkonu v roce 1291.⁷⁶ *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* představuje díky svému širokému pojetí významný pramen nejen pro politické dějiny, ale i pro otázku kulturní historie. Před četbu textu Otakara Štýrského lze přijmout tezi, že „kulturní historii je vlastní určitá míra primární jistoty, protože se většinou skládá z materiálu poskytovaného neúmyslně, nezaujatě, a někdy dokonce nedobrovolně.“ Pro práci s Otakarovou kronikou lze ocenit velký přínos mimovolně poskytnutých informací, které zůstaly mimo Otakarův obsah.⁷⁷

⁷⁴ Otakar, v. 62906–62912.

⁷⁵ Jacques Le GOFF, *Středověká imaginace*, Praha 2005, s.42–48.

⁷⁶ Více viz Otakar, případně *Die deutsche Literatur des Mittelalters Verfasserlexikon 7 (Obe-Reu)*, ed. Rut Kurt, Berlin 1989, s. 238–245; František KUTNAN – Jaroslav MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: Od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let dvacátého století*, Praha 1997, s. 15.

⁷⁷ Pro materiální kulturu samotnou lze využít například popis slavností – svatba Kunhuty Braniborské a Bély Uherského v roce 1264, pražská korunovace Václava II. v roce 1297, říšské sněmy apod. Kronikářem neúmyslně poskytované informace představují odlišnou otázku. K chápání pojmu kulturní historie v tomto smyslu více viz Peter BURKE, *Co je kulturní historie?*, Praha 2011, s. 33 nn. Peter Burke dospěl k výše uvedené tezi za základě Burckhardtových úvah založených na příkladě studia renesanční kultury v Itálii, podrobněji viz Jakob BURCKHARDT, *Die Kultur der Renaissance in Italien*, Berlin 1930.

3.2.1 Autorská předmluva

K poodhalení autorských motivací Otakara Štýrského může napomoci četba předmluvy jeho kroniky. Předmluva má rozsah jednadsmdesát veršů⁷⁸ a náleží k typickým příkladům předmluv středověkých kronik.⁷⁹ Kronikář upozorňuje čtenáře na své chyby, na své nedostatky a žádá potenciálního čtenáře, respektive posluchače o shovívavost. Obává se ztráty přízně dobrých lidí, kteří mu do té doby důvěřovali. Dlouho se nechá přemlouvat, než s psaním na textu vůbec začne. Poukazuje na metodu své práce, kdy ve starých knihách hledal informace, přičemž zdůrazňuje i roli latinského jazyka, ve kterém měl mnohé zdroje sepsané. Z Otakarovy předmluvy můžeme usuzovat na další část textu kroniky, která se patrně ztratila.⁸⁰ Z odkazu na staré asyrské, perské a římské krále lze usuzovat i na fakt, že Otakar Štýrský zamýšlel napsat tzv. světovou kroniku, v kterémžto žánru kronikáři popisovali dějiny celého tehdy známého světa.

V překladu do českého jazyka zní takto: *„Kdo málo poskytuje, co se po něm žádá, často z toho důvodu ztratí přízeň dobrých lidí. Tak, obávám se, stane se mi také, přestože to nebude zřejmé. To je mi vzkázáno, že někdo ke mně zdvořile přijde, ovšem já mu bohužel nemohu sloužit. Já ovšem činím, co umím, za pozdrav a přízeň, kterých chci dosáhnout se svou nepatrnou učeností. Hledal jsem tedy ve starých knihách vyprávění o císařích a zákonech, a tímto chci přenést světlo z latiny do němčiny. Vcelku můj rozum to dosvědčit může, že jsem pravdě vyhověl, nikoho nevynechal z těch, kteří seděli na královském trůnu, od prvních v Asýrii, v Řecku a Persii, poté v římské říši od posledního císaře Fridricha, a že jsem slovy rozmnožil jejich životy a práva, tak, jak jsem to četl, a nyní bych chtěl být v klidu ponechán v práci. Tak jsem byl od svých chlebedárců požádán, přinést zkušenosti*

⁷⁸ Otakar, v. 1–71: *Swer selten gewert, / des man an in gert, / der verliust umb die schulde / diche guoter liute hulde: / alsô vorht ich mir geschehen / swie selten daz wirt ersehen, / daz mir sô gelinge, / daz mich hoflicher dinge / begrüeze ieman, / wand ich ir leider niht enkan, / iedoch swaz ich vermac, / dâmit ich gern bejag / der liut gruoze und ir gunst / von mîner kleinen kunst. / nam ich mich an ze suoehen / ûz den alten buochen / keiser zal unde phaht / und hân daz ze liehte brâht / ze tiusche von latîn. / Als verre der sin mîn / mohte gezingen / sô hân ich sunder liugen / ir dehein hin lâzen, / die an dem gewalte sâzen, / des êrsten in Assyria, / ze Kriechen und in Persia, / darnâch in rômischen rîchen / unz an den lesten keiser Friedrichen, / der aller fuove unde leben, / wie ichz mit worten hân für geben, / alsô ichz ouch hân gelesen, / und wolt nû müezic sîn gewesen. / dô wart ich gebeten / von den, die leip heten / ze wîzzen diu mære / waz hie geschehen wære / nâhen unde wîten / sît keiser Fridrichs zîten. / Als lange lâgen si mir an, / unz ich der Arbes began. / Nû bit ich alle die, / die hernâch und die hie / an disem buoche lesen, / daz si mir genædic wesen / und mich von den schulden / lâzen in ir hulden, / daz ich sinnerlôser man / der werlze dienste hân getân / daz best, daz ich vermoht. / Ich het mich bedâht, / daz wolt muoze hân gephegen / und wol hân lâzen under wegen / aller der kunic getât, / die man gemacht hât / sît keiser Fridrichs tôt, / dô wart mir gedrôt, / belibe ez verwigen, / ich wurde gezingen, / ich wære unversunnen, / daz mir der red wær zerunnen, / sô daz manic tâ verswigen wære, / diu lustsam unde redebære / môht werden hernâch / in iegelicher sprâch. / durch der selben tadel / sô muoze ich den zadel / an disen mærn vermîden / ob ich niht wil lîden / spotlichez schelten. / sold aber ich dez enkelten, / des ich nie genozzen hân, / dâ vergaezen si sich an, / die mir darumbe wurden gram: / ich sag, als ez mich an kam / von den, die mich berihten / diu mære ze tihten.*

⁷⁹ Miroslav ŠVÁB, *Prology a epilogy v české předhusitské literatuře*, Praha 1966.

⁸⁰ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist*, s. 10 nn.

do vyprávění, co se tu široko a daleko od časů císaře Fridricha mělo stát. Prosili mě dlouho, než jsem začal s prací. Tedy prosím každého, kdo zde a nyní v této knize čte, aby byl ke mně shovívavý, a že mě z tohoto důvodu v jeho přízni choval, že já, rozvážný muž, světu k službě dal to nejlepší, co umím. Myslel jsem si, že bych mohl mít svůj klid, a chtěl bych všechny činy králů projít, které se naplnily od smrti císaře Fridricha. Pak mi bylo vyhrožováno, že, pokud zůstanou zamlčeny, bude i opakováno, že jsem byl neuvědomělý, že mi tak řeč vycházela, že některé činy měly zůstat zamlčené, které by později mohli být radostné a vyprávění hodné v každé řeči. Kvůli vaší výtce se musím každé závadě ve vyprávění vyhnout, pokud nechci trpět posměchem a nadávkami. Měl bych pod tím trpět, z čeho nemám prospěch, poté byste se prohřešili, pokud byste se na mě zlobili. Říkám, jak mě napadne, pro každého z těch, kdo mě pověří, příběh vyprávět.“

3.2.2 Otakarovy možné zdroje

Zdroje středověkých kronikářů obvykle byly trojího rázu – osobní zážitky, zprávy očitých svědků a informace z písemné matérie. U Otakara Štýrského tomu nebylo jinak. Z osobní zkušenosti mohl vycházet takřka pro druhou polovinu třináctého století a pro první popisované desetiletí čtrnáctého století, hlavně pro oblast Štýrska a Korutan. Osobní zkušenost mohl mít taktéž ze svých cest do severní Itálie a Kastilie, ovšem u těchto případů nelze předpokládat velkou osobní zainteresovanost.

Primární ukotvení v oblasti písemných pramenů je nutné hledat v kronikářově domovské oblasti. Kromě Otakarovy „domácí“ informační základny (pramenů a ústního sdělení s oblasti Rakous, Korutan a Rakous) se tato sestávala z pramenů říšských, písemných dokumentů salcburské arcidiecéze⁸¹, bavorských, českých, alsaských, brunšvických, durynských, flanderských, italských a francouzských pramenů.⁸² Jednalo se tedy o nemalé

⁸¹ Monika HINTERBAUER, *Die Reimchronik des Ottokar von Steiermark*. Hausarbeit aus Germanistik bei Prof. Horacek, Wien 1979, s. 22.: Otakar, v. 6199–6204: *sîn was reht nâch Kristis geburt / zwelf hundert unde funfzic jâr / und niune, daz der kunic dar / zdem dritten mâkle liute sant / Philippen, dâmit er daz lant / dem goteshûse wüesten solde*. Ann. Salisb.a.1259 (SS. IX, 795): *Dux Austrie iam tercia vice misit armatos domino Phylippo ad destruendam terram (citra montes et ultra).*; S Continuatio Vindobonensis srovnával text *Veršované kroniky Otakara Štýrského* Theodor JACOBI, *De Ottacari chronico austriaco*, Vratislavie 1839, s. 18–19. Jako další písemné prameny přichází v úvahu široká paleta salcburských análů (Annales Sancti Rudperti, Continuatio Weichardi, Annales Matseens, Vita Geberhardi), altašské anály (Continuatio Ratisbonensis, Eberhardi Ratisbonensis, rakouské anály (Annales Mellicenses, Continuatio Garstensis, Continuatio Claustro-neoburgensis, Continuatio Admuntinenses, Continuatio Vindobonensis, Auctarium Vindobonensis, Historia annorum, Continuatio Florianensis, Continuatio Zwetlenses), alsaské prameny (Annales Colmariensis, Annales Basilensis), prameny erfurtské (Chronicon Sampetrinum) a také české prameny (Annales Ottacariani, možná i Zbraslavská kronika, ovšem tato eventualita se mi nejeví jako pravděpodobná). Více viz *Otakar*, s. LIX.

⁸² Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist – ein österreichischer Geschichteschreiber des Mittelalters*, s. 18.; Heinrich Matthias HEINRICHS, *Zum Problem des Verfassers in der Mündlichkeit*, in: *Studien zur Deutschen Literatur des Mittelalters*, hg. Rudolf Schützeichel, Bonn 1979, s. 86.; Heinrich Matthias HEINRICHS,

množství análů, listin i dalších kronik. Informace z výše uvedených odstavců působí dojmem, že Otakar pracoval uvědomělou metodikou historické práce, jež byla relevantní pro dobu vzniku díla. Mezi domnělé informační zdroje kronikářů je nutné započítat i osobní svědectví očitých účastníků některých událostí. Otakar Štýrský se ale na konkrétního informátora odvolává jednou, a to v případě norimberského purkrabího Jindřicha.⁸³

Kromě pramenů letopisného charakteru je nutné zmínit texty narativní, respektive literární. Otakar Štýrský musel být obeznámen s rytířskou epikou. Napovídá tomu již metrická forma jeho veršů, které jsou tří- až čtyřstopé, stejně tak jako nejslavnější soudobá literární díla, například texty Wolframa z Eschenbachu, případně lyrickou tvorbu Hartmanna von Aue a Waltera von der Vogelweide.⁸⁴ Samozřejmostí je znalost Bible. Například na jednom místě Otakar věrně překládá Lukášovo evangelium.⁸⁵ Znalost Bible znamenala pro středověkého člověka běžnou součást jeho vzdělání. Otakarovy citace z Bible však povětšinou slouží k uvedení jednotlivých kapitol či k jednoduchému přirovnání. Hlubší odkazy na biblické texty či promyšlené konstrukce a paralely však Otakar do svého textu nezapojil. Dostupnost dobových literárních textů mohl nabízet lichtensteinský dvůr, případně habsburské knihovny ve Vídni. Theodor Gottlieb sestavil na konci devatenáctého století přehled středověkých knihoven německé oblasti,⁸⁶ ovšem podle jeho výzkumu Gaal / Wasseburg, Judenburg, Strettweg, Lichtenstein ani Seckau, tedy potenciální místa Otakarova dlouhodobějšího pobytu žádnou rozsáhlejší knihovnou nedisponovala. Jiné zdroje připouští existenci klášterní knihovny a klášterní školy (*schola intrena*) v klášteře v Seckau, ovšem tyto instituce patrně disponovaly církevními texty.⁸⁷ Lichtenštejnský dvůr však lze pokládat za kulturní centrum východoalpské oblasti. V době rakouského interregna lze hovořit podle Joachima Bumkeho o rozkvětu rakouské literatury (2. polovina 13. století), do kterého spadají Ulrich z Lichtensteinu, Seifrid Helbling, Otakar Štýrský a Jansen Enikel. Pro rozvoj i celkovou charakteristiku literatury je důležité, že jednotliví literáti byli vázáni na jednotlivé dvory, ze kterých byl bezpochyby nejvýznamější dvůr lichtenštejnský, k němuž měl vazby i Otakar Štýrský. Dvůr Ulricha II. z Lichtensteinu, syna známého *minnesangera*, autora eposu *Frauentienst*, platil za novou formu organizace literárního života ve východoalpském regionu. Literatura přestala být doménou velkých panovnických dvorů, ale rozšířila se i na dvory

Zum Problem des Verfassers in der Mündlichkeit, in: Studien zur deutschen Literatur des Mittelalters, hg. Rudolf Schützeichel, Bonn 1979, s. 96–97.

⁸³ Otakar, v. 12441, ten samý též v.13322.

⁸⁴ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist*, s. 18 nn.

⁸⁵ Otakar, v. 451–455: *Jesus, lâ dich nicht betrâgen, / geruoche uns rehte sagen, / daz diene wir, die wil wir leben, / wem sul wir den zins geben, / dem kunig oder dem keiser hêr?*

⁸⁶ Theodor GOTTLIEB, *Über mittelalterliche Bibliotheken*, Leipzig 1890.

⁸⁷ P. Benno ROTH, *Seckau. Geschichte und Kultur 1164–1964*, Wien – München 1964, s. 285, 329.

zemské šlechty, například hrabat z Hardeggu, Kueringů či právě Lichtensteinů.⁸⁸ Podle Eberharda Kranzmayera⁸⁹ byla všem literátům, jež se zdržovali na dvorech zemské šlechty (například Heinrich von Türlin, Fridrich von Sonnenburg v Tyrolsku, později Oswald von Wolkenstein apod.) společná touha dostat se do Vídně. Druhou eventualitou byla Praha, ovšem ta se nezdála být tak lukrativní již pro svou geografickou vzdálenost a určitou odlišnost politické situace. Hovořit o odlišném jazykovém prostředí není zcela na místě, neboť pražský přemyslovský dvůr proslul jako místo vyhledávané básníky a minnesängery tvořícími v německém jazyce. V pasáži, ve které se Otakar Štýrský věnuje skonu Václava II., lze najít odkazy na dva literáty, kteří kronikáře patrně nejvíce ovlivnili, a z jejichž tvorby mohl vycházet při stavbě verše, ale mohl také přijmout i některé výrazy z jejich slovní zásoby, hlavně pak výrazy pro rytířské ctnosti (*tugent*).

*swer al sîn tugent,
der er gegen ir phlac
alle sîne tac,
mit worten wold ûz legen
der müest mêr kunste phlegen,
denne man haben sach hern Wolfram von Eschenbach
oder hern Hartman von Ouwe.*⁹⁰

kdokoliv své ctnosti,
které všechny pěstuje
po všechny své dny
a slovy je podkládat
musí více umění pěstovat
které je možné vidět u pana Wolframa z Eschenbachu
nebo u pana Hartmana z Aue

⁸⁸ Joachim BUMKE, *Mäzene im Mittelalter. Die Gönner und Auftraggeber der höfischen Literatur in Deutschland 1150–1300*, München 1979, s. 202. Tamtéž, s. 274: v. 8120–8128: *wan mîn her Ott von Liechtensteine, / den ich mit dienste meine / und mit triwen bin ich holt. / swelch herre daz umb mich versolt, / als er mit güete hât getân, / des mües ich immer frum hân / an guote und an êren. / dâvon ich sîn als mînes herren / gewehen sol ze rehte*. Těmito verši je dle Bumkeho mimo vší pochybnost vyjádřena určitá forma závislosti, tudíž na lichtenstejnský mecenát je možno s velkou pravděpodobností usuzovat. K rozvoji světské literatury v rakouských zemích v druhé polovině 13. století taktéž Maria HORNUNG, *Der Durchbruch einer spezifisch landesgebundenen Eigenart in der österreichischen Literatur des späten 13. Jahrhunderts*, in: *Studien zur deutschen Literatur des Mittelalters*, hg. von Rudolf Schützeichel, Bonn 1979, s. 522–529.; Walter HEIENEMEYER, *Ottokar von Steier und die höfische Kultur*, *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur*, Bd. 73, 1936, s. 201–227.

⁸⁹ Eberhard KRANZMAYER, *Steirische Reimchronik*, s. 19.

⁹⁰ Otakar, v. 94891–94898.

Z textů Wolframa z Eschenbachu a Hartmana von Aue mohl Otakar Štýrský získat inspiraci nejenom v oblasti slovní zásoby, ale i v oblasti metrické formy. Metrická forma, jež Otakar Štýrský používá, je typická pro dvorskou a rytířskou epiku dvanáctého a třináctého století. Jedná se o tři až čtyřstopé verše sdruženého rýmu (aa bb), přičemž jen zřídka dochází k jeho porušení. Při hodnocení metrické formy je třeba připomenout sporné ediční zásahy Josefa Seemüllera, který po vzoru tvorby Hartmanna von Aue a Wolframa z Eschenbachu Otakarův text upravil a standardizoval způsobem, aby metrická forma i slovní zásoba odpovídala přelomu třináctého a čtrnáctého století. Důvod pro tento počín byl zřejmý – Seemüller měl k dispozici pouze opisy *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, nikoliv autograf. Nejstarší opisy pochází z poloviny patnáctého století, tudíž bylo třeba zohlednit jednak změny ve slovní zásobě, kterých německý jazyk za sto padesát let dostal, jednak regionální odlišnosti, neboť dva nejstarší opisy vznikly ve Vídni, nikoliv ve Štýrsku. Dalším momentem, se kterým se Seemüller musel vyrovnat, byly individuální zásahy opisovatelů.⁹¹

Na předchozích řádcích bylo poukázáno na možné literární inspirace. Nyní je nutné přejít k jejich aplikaci v textu *Veršované kroniky*. Omezím se na několik literárně-jazykových prostředků – na úvody jednotlivých kapitol, na vyjádření vypravěčské intence, na odkazy na biblické texty. V závěrečné části provedu exkurz do slovní zásoby užití ve *Veršované kronice Otakara Štýrského*. Tento exkurz by mě prokázat jasnou provázanost vrcholně středověkých historiografických a literárních děl.

⁹¹ Jazyková stránka *Veršované kroniky Otakara Štýrského* byla především na přelomu první a druhé poloviny dvacátého století předmětem mnoha rakouských publikací. V čele výzkumu stál Eberhard Kranzmayer a Dietrich Kralík. Kořeny jejich zájmu vedou ještě do doby národního socialismu. Nejvýraznějším projektem této doby jsou dodnes tzv. *Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik*. Jedná se o soubor deseti disertací obhájených mezi lety 1950–1953. Vznikaly právě pod vedením profesorů Kranzmayera a Kralíka. Každý z doktorandů analyzoval deset tisíc veršů ze Seemüllerovy edice. Jednotlivé analýzy měly posloužit k sestavení shrnujícího díla. Všichni doktorandi se shodli na jednom poznatku – Josef Seemüller text edice oproti textu z nám dodnes dochovaných rukopisů značně „standardizoval“. Vypůjčil si metrickou formu, jež byla typická právě pro Hartmanna von Aue nebo Wolframa z Eschenbachu, a na základě tohoto upravil nejen všechny Otakarovy nepřesnosti, ale i některé regionální výrazy převážně ze štýrského, korutanského, murtalského a bavorského dialektu, slovní vypůjčky z češtiny, některé jihoslovanské výrazy. Stejně tak sjednotil i pravopis jednotlivých rukopisů (počáteční písmena v/f, p/b, užití dlouhých a krátkých samohlásek atd.) Bohužel k jeho kompilaci všech disertací nikdy nedošlo. Výzkum jednotlivých doktorandů se časově a částečně i obsahově kryje se stručnou Kranzmayerovou publikací s podobným námětem.

3.2.3 Úvody jednotlivých kapitol

První příklad, který lze využít ke studiu rétorické a stylistické stránky *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, představují úvodní verše jednotlivých kapitol. Kapitoly jsou uváděny jasným oddělením textu, tedy mohly být určeny k samostatnému čtení, či spíše k samostatnému přednesu a poslechu ve dvorské společnosti. Nejvíce kapitol je uvedeno výrazem *nû* – nyní, nu, tak, tedy, tudíž. Časté je spojení *nû hôret* – tak poslyšte, například:

<i>nû hôret, waz die Unger tuon</i> ⁹²	nyní poslyšte, co dělají Uhři
<i>nû hôret, wie ez wart getân</i> ⁹³	nyní poslyšte, co bylo učiněno
<i>nû hôret, waz der kunic tæte</i> ⁹⁴	nyní poslyšte, co král učinil
<i>nû hôret, wie ez ende nam</i> ⁹⁵	nyní poslyšte, jak to skončilo
<i>nû hôret, waz da geschach</i> ⁹⁶	nyní poslyšte, co se stalo

Částice *nû* bývá též spojena s jinými slovesy, například *lâzen* (nechat, ponechat), *merken* (povšimnout si), *haben* (mít, vlastnit), či *sîn* (být, zde hlavně v minulých tvarech).

<i>nû lâzen wir daz ligen</i> ⁹⁷	nyní to nechme být
<i>nû lâz daz dînen willen sîn</i> ⁹⁸	nyní to ponechme o jeho vůli
<i>nû lâz wir in rîten</i> ⁹⁹	nyní jej nechme jet

Využitím slovesa *lâzen* Otakar ještě krátce odkazuje k předchozí kapitole, ale upozorňuje svého čtenáře, že začíná nové téma.

<i>nû merket unde nemet war</i> ¹⁰⁰	nyní si povšimněte a berte za pravdivé
<i>nû merket unde hôrt</i> ¹⁰¹	nyní si povšimněte a poslouchejte
<i>nû merket, wîp unde man</i> ¹⁰²	nyní si povšimněte, dámy a pánové
<i>nû merket, was ich sag</i> ¹⁰³	nyní si povšimněte, co říkám

Při užití sloves *haben* a *sîn* Otakar neoslovuje své posluchače či potenciální čtenáře, ale vypráví rovnou o svých postavách:

<i>nû het der kunic von Arrogoun</i> ¹⁰⁴	nyní měl aragonský král...
<i>nû was der zît</i> ¹⁰⁵	nyní byl čas...

⁹² Otakar, kapitola LVIII., v. 6721 nn.

⁹³ Otakar, kapitola LXIV., v. 7403 nn.

⁹⁴ Otakar, kapitola CLXXXII., v. 18464 nn.

⁹⁵ Otakar, kapitola CCCII., v. 28752.; dále též Otakar, kapitola DCCXXXIX., v. 85685 nn.

⁹⁶ Otakar, kapitola DCCLXV., v. 87968 nn.

⁹⁷ Otakar, kapitola DLXIV., v. 61543 nn. Doslovný překlad – tak nechme to ležet (Otakar přechází k jinému tématu).

⁹⁸ Otakar, kapitola XXXII., v. 3375.

⁹⁹ Otakar, kapitola LXXI., v. 8612.

¹⁰⁰ Otakar, kapitola CCCCLVIII., v. 53297.

¹⁰¹ Otakar, kapitola DCLXIV., v. 70526.

¹⁰² Otakar, kapitola DCCCIII., v. 94876.

¹⁰³ Otakar, kapitola DCXCIX., v. 74995.

¹⁰⁴ Otakar, kapitola V., v. 397.

Částice *dô* (tak, tedy, tam, tu) je druhým nejčastějším výrazem, kterým jsou ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* uváděny kapitoly. Nejčastěji je spojena se slovesem *sprechen* (říkat, pravit) v préteritum *sprachen*, nejčastěji třetí osoba, *er sprach*:

<i>dô sprach der von Ôsterrîch</i> ¹⁰⁶	tak pravil ten z Rakous
<i>dô sprach der bischolf Liutpolt</i> ¹⁰⁷	tak pravil biskup Leopold
<i>der herzog dô sprach</i> ¹⁰⁸	vévoda tak pravil
<i>dô sprach die kuniginne</i> ¹⁰⁹	tak pravila královna

Avšak toto není pravidlem, v úvodním textu jednotlivých kapitol bývá výraz *dô* používán i jako pomůcka pro dodržení metriky verše, například

<i>dô der kunic lâc tô</i> ¹¹⁰	tak král ležel mrtvý
---	----------------------

V úvodech kapitol méně užívanou částicí je výraz *doch* (přeci, tak)

<i>doch hôrt, wie ez im ergie</i> ¹¹¹	přeci poslouchejte, jak se mu to zdařilo
--	--

Dalším slovním druhem, kterým několikrát Otakar Štýrský své kapitoly uvádí, jsou citoslovce. Jejich užití není tak hojné jako u výše jmenovaných částic, za zmínku stojí využití výrazů *ei*, *owê* a *ach* (hle, ou, ach, ouvej), kterými upozorňuje na následující podle jeho názoru neblahé dění.

<i>ei, bischolf Ruodolf</i> ¹¹²	hle, biskup Rudolf...
<i>ach, wie ich nû solde</i> ¹¹³	ach, jak jen bych měl...
<i>owê der leiden mære</i> ¹¹⁴	ouvej, ten útrpný příběh

Některé kapitoly jsou uvedeny časovým určením. Nejedná se o pregnantně sdělený letopočet (v ojedinělých případech se s touto skutečností setkáváme v závěrech kapitol, ve smyslu a tak se stalo tisíc dvě stě jednačtyřicet let po narození Krista), ale o sdělení, že se tak stalo toho samého roku (*des selben jâres*), či v roce následujícím (*in dem næhsten jâres*), například:

<i>des selben jâres ouch ergie</i> ¹¹⁵	toho samého roku se též stalo
<i>des selben jâres man sagte</i> ¹¹⁶	toho samého roku se říkalo
<i>darnâch in dem næhsten jâres</i> ¹¹⁷	poté následujícího roku

¹⁰⁵ Otakar, kapitola CCCCXLI., v. 33910.

¹⁰⁶ Otakar, kapitola CCCCXCIX., v. 56109.

¹⁰⁷ Otakar, kapitola CCCXCII., v. 42009.

¹⁰⁸ Otakar, kapitola DCCXXXIX., v. 82781.

¹⁰⁹ Otakar, kapitola XLII., v. 4877.

¹¹⁰ Otakar, kapitola IV., v. 227.

¹¹¹ Otakar, kapitola XLVI., v. 5405. Ta samá formulace též Otakar, kapitola XII., v. 1113.

¹¹² Otakar, kapitola CCCLXXIII., v. 38450.

¹¹³ Otakar, kapitola DCCLXIX., v. 88454.

¹¹⁴ Otakar, kapitola CCCCVI., v. 44597.

¹¹⁵ Otakar, kapitola CXCI., v. 19097.

¹¹⁶ Otakar, kapitola CXCI., v. 19077.

¹¹⁷ Otakar, kapitola CXCIV., v. 19352.

*des næhsten jârs darnâch*¹¹⁸

následujícího roku poté

Několik kapitol je uvedeno sugestivním líčením určité situace, přičemž cílem bylo patrně čtenáři přiblížit realie určitého prostředí, například pro přenesení děje do severoitalské oblasti volil Otakar Štýrský takovýto popis cesty:

*diu phert, esel unde mûl,
diu von Ystrîch und Friûl
die kost getragen heten dat
diu verkouft der patriarch gar
der gemein der Triestære,
und ûf die selben soumare
vazte man und luot
daz kreftigen guot,
daz so genomen heten dô
datz Semper-Venesiâ.*¹¹⁹

kůň, osel a mula,
kteří z Istrie a Furlantska
vezli náklad
který celý prodal patriarcha
dohromady s terstskými
na tyto soumary
lidé naložili
to těžké zboží
a oni jej nesli
do Benátek.

Jinde čtenáře a posluchače přenáší na mši v Lavanthalu:

*der bischolf in den pallium
ûf sînem bistum
die êrsten mess ze singen phlac
an sant Ruoprechtes tac,
der in dem herbeste ist.*¹²⁰

biskup (oděn) v palium
na svém biskupství
sloužil mši se zpěvy
na den svatého Ruprechta
který je na podzim.

Z hlediska vypravěčské intence je nejzajímavější poslední pomyslná kategorie úvodů kapitol, ve které Otakar Štýrský upozorňuje na svou vypravěčskou roli, případně i na své zdroje. Na zdroj je upozorněno pregnantně pouze jednou, o to je však odkaz zajímavější. Jedná se o odkaz na vyprávění norimberského purkrabího,

*ich hôrt ez sît himelichen
von dem wîsen Heinrichen,
dem burcgrâven von Nurenberc,
der an Worten und an werc
was bî den fursten an irem rât,
daz sîn der phalzgrâve hât*¹²¹

já jsem to tajně vyslechl
od moudrého Jindřicha
purkrabího norimberského
který slovy a hodnotou
kterým i u knížete k radě
purkrabí měl přístup.

¹¹⁸ Otakar, kapitola DCCXXI., v. 78674.

¹¹⁹ Otakar, kapitola CCCLII., v. 35118 nn.

¹²⁰ Otakar, kapitola CCCCLXXXVII., v. 55397 nn.

¹²¹ Otakar, kapitola CIII., v. 12411 nn.

k němuž se odkazuje ještě jednou

*von Nurenberc her Heinrich sprach*¹²² Jindřich z Norimberku pravil...

Sám na sebe Otakar Štýrský upozorňuje poměrně kriticky, opět varuje recipienta textu před svým možným pochybením, například:

*mir ist niht wol bekant*¹²³ to mi není zcela známo

*dez weiz ich niht die wârheit*¹²⁴ k tomto neznám pravdu

ale také prostě upozorňuje, že

*daz wil ich iu sagen*¹²⁵ já vám chci nyní říci

Úvody kapitol vykazují jistou šablonovitost. Otakar Štýrský si chtěl zřejmě ustálenými jazykovými prostředky zajistit pozornost svého publika a oznámit, že následuje nová kapitola s pozměněným tématem.

3.2.4 Rétorika a stylistika

Na jeden z mnoha rétorických prostředků již bylo nahlédnuto v předchozí podkapitole. Úvody kapitol, nových pasáží textu, jsou samy o sobě určitým rétorickým prostředkem. Ovšem v textu Otakarovy kroniky jich je mnohem více.

Slovní zásoba *Veršované kroniky Otakara Štýrského* vykazuje i po (nebo právě díky nim) edičním úpravám Josefa Seemüllera mnohé charakteristické rysy textů ve střední horní němčině. Substantiva tvoří vedle sloves základní kameny každého textu. Některá z nich však v několika staletích vývoje jazyka dožrála významových změn. Na pozoru je třeba se mít při četbě *Veršované kroniky Otakara Štýrského* hlavně u výrazů *angest*, *arbeit*, *art*, *diet*, *êre*, *kneht*, *list*, *mâge*, *muot*, *rat*, *frou*, *wîp*, *witze*, *zuht*.¹²⁶ Tento výčet samozřejmě není úplný,

¹²² Otakar, kapitola CXV., v. 13322.

¹²³ Otakar, kapitola CXXI., v. 13779.

¹²⁴ Otakar, kapitola CXLVII., v. 15665.

¹²⁵ Otakar, kapitola CXXVI., v. 14235.

¹²⁶ K jazykovým změnám více viz přílohy.

angest → Angst, Gefahr (nikoliv jen strach, ale i nebezpečí), v. 95598–9559: *als si ir angest lêrte*, / *gegen dem tor kêrte*, v. 96225 *nôt und angest vil*; *arbeit* → Mühe, Mühsam, Not (nikoliv práce, ale námaha, nutnost, nouze), v. 57421–57422: *in lust der arbeit dester haz / und swer in erwirbet daz*, v. 60970–60975 *solden wesen zder arbeit*, / *des het si verdrozzen: / die dâ heten genozzen*, / *die solden ouch die arbeit tragen*, / *hiezen si dem bischof sagen*, / *daz er sich darnâch riht*; *art* → Herkunft, Geburt (nikoliv umění, ale rod, původ). Zajímavé je, že výraz *art* se vyskytuje až v druhé části kroniky, resp. po verši 70000. Usuzovat ovšem na základě tohoto poznatku na kronikářovy různé vypravěčské strategie či více autorů či pisatelů textu by bylo zavádějící; v. 70987 *der herzog von hôher art*, v. 72080 *dô der furst von hôher art*, v. 77945 *ez was ein grâf von hôher art*, v. 78076 *der was von welhischer art*, v. 89927 *nâch kuniclicher art*, v. 86049 *von hôher unde frier art*; *diet* → Volk, Leute, v. 93335 *mit der bêheimischen diet*, v. 93810 *gegen der jûdischen diet*, v. 92311 *und was ein hôchvertigen liet*, v. 95932 *al der diet gemeine*, v. 97054 *der Ferrærære diet*, v. 97122 *daz der Venediære diet*; *êre* → äußere Anerkennung, Ansehen (nikoliv pouze čest), v. 61536 *gût got durch triwe êre*, v. 73770 *diu êre zetelicher zît*, v. 79061 *daz si wider des kunigs êre*; *kneht* → junger Mann, Knabe, Ritter (pro výraz Knecht jen zřídka), v. 140 *der witze manigen guoten kneht*, v. 53361 *unde sleht dem herren als dem kneht*, v. 58000–58002 *von dem herzogen sâ / funfzig edler kneht / hin fuor herzog Albreht*, v. 58537 *si wæren ritter oder kneht*;

jedná se pouze o základní přehled významových změn, a o poukázání na značnou podobnost se soudobými narativními texty. V textu celé své kroniky nepoužívá Otakar Štýrský přílišné množství zdrobnělin. Navíc jejich užívání se jeví spíše za účelem dodržení metriky verše, než pro zdůraznění určitého faktu.¹²⁷ Moderních internacionálních výrazy jsou marginální složkou Otakarovy slovní zásoby, ovšem dokazují jeho znalost rytířských románů. Moderní rytířské výrazy přelomu třináctého a čtrnáctého století tvoří část slovní zásoby Otakara Štýrského. Jedná se například o výrazy *grâl*¹²⁸ či *minne*¹²⁹.

Ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* se vyskytuje úctyhodné množství místních názvů. Nevykazují nejen podrobnou znalost kronikářovy domovské oblasti, nejen povědomí o významných evropských metropolích, ale i o mnohých periferních oblastech ve střední Evropě. Samozřejmě nejpodrobnější znalosti toponym má pro rodné Štýrsko, dále pro sousední Korutany, a pro Rakousy. Ale i pro ostatní evropské oblasti disponuje značným povědomím.¹³⁰

Rozbor přídavných jmen, jež Otakar používá, lze začít poukazem na výrazy pro panovnické ctnosti. Při čtení určitých pasáží by se mohlo dát, že Otakar Štýrský je na panovnické, respektive rytířské ctnosti poměrně skoupý, a že jejich paleta je redukována na přívlastky *guote*, *rîche*, *starke*. Není tomu tak. Po delší analýze charakteristik panovnických postav i v jiných částech kroniky jsem došla k závěru, že Otakar byl patrně

list → klug, weis (nikoliv listivý, ale chytrý, moudrý), v. 5824 *mac ich ervinden niht den list*, v. 11038 *geschæhe und durch einen list*, v. 12334 *mit diser kunst und disem list*; mâge → Mädchen, junge Frau, v. 661 *den mine mâge unde man*, v. 3751 *beide mâge unde man*, v. 43063 – 43068 *ze hõrn etlichen Swâben, / die vor mit red für gâben, / des kunigs hõhste mâge wæren / geboren von krâmæren, / und ander spotrede vol, / der si zuo dem selben zil*, v. 63951 *mâge unde man*; muot → Stimmung, Verstand, Mut (ovšem nikoliv pouze námaha – Mut), v. 1258 *den herren wart des wol ze muot*, v. 95530 *sîn herz und sînen muot*, v. 97828 *und manhaften muot*; rât → Hilfe, Vorrat, Berater, Ratgeber, Rat (pomoc, poradce, nikoliv pouze rada), v. 6020 *iwær helf und iwær rât*, v. 28988 *daz er sô manigen valschen rât*, v. 29151–29154 *sîn rât daz widersprach: / wir sagen iu, waz ir tuto: / herr, uns dunket guot, / daz ir volget unserm rât*; frou → Frau (výraz pro vyšší sociální status), v. 2255 *mîn frou, diu kuniginne*, v. 2725–2726 *von Tyrol grâve Meinhart, / daz im diu frou gegeben wart*, v. 9378 *sus nam diu frou ein ende*, v. 68405 *diu frou und iriu kint*; wîp → Frau, Dame (nikoliv Weib – označení pro ženu z hlediska pohlaví), v. 21469 *daz sîn wîp die kuniginne*, v. 33715–33717 *dô daz wîp die brüeder fragt, / ob si des heten sin, / des si bêde wolden hin*, v. 63257 *sîn wîp, die hõchgeborn*, v. 67055 *zwischen wîp und mannes lîp*, v. 84783 *diu wîp und diu kint kleine*; wîtze → Verstand (rozum, nikoliv vtip), v. 141 *der wîtze manigen guoten kneht*, v. 2304 *der kunic wîtze unde kunst*, v. 6180 *wîtze und sinne*, v. 34454 *wîtze und sinne*, v. 97368 *rîchtum, wîtze, hõch geburt*; zuht → (höfische) Erziehung, Bildung, Lebensart (nikoliv Zucht ve významu chov), v. 3324 *ir triwe und ir zuht gebôt*, v. 6509 *mêr zuht unde tugent*, v. 11818 *durch sîn zuht reit er im nâch*, v. 76307 *reit si her mit grôzer zuht*, v. 85838 *an den Beiern solhe zuht*.

¹²⁷ herzogelîn (herzog) – vévodíček, v. 69188–69192: *ob der herzogelîn / noch als vil solden sin, / die von den landen wît / wârn komen zder hõchzît*, v. 89056–89058: *die ze Pólân gesezzen sint, / herzogelîn, / heizent die von Teschîn*; vingerlîn (Fingerlein) – prstýnek, v. 62291 *und ob daz vingerlîn nich wære*, v. 62296 *daz hât daz vingerlîn erwant*; *Der Ring des Scheferbergers*. Neugedichtet von Julius Franz Schütz. Nach der Steirischen Reimchronik des Otakar aus der Gaal, Vers 62284–62912, in: Das Joanneum. Beiträge zur Naturkunde, Geschichte, Kunst und Wirtschaft des Ostalpenraumes, Sonderdruck aus Band 1, Graz, s. 39–46.

¹²⁸ Otakar, v. 41720: *unde daz ir reht und minne*

¹²⁹ Otakar, v. 44535: *die Unger mit ir grâl*

¹³⁰ Ke geografickému povědomí Otakara Štýrského více viz přílohy – mapy jednotlivých regionů.

znalý celé pestré palety rytířských ctností a že neváhal s jejich barvitým užíváním, pokud chtěl vykreslit obraz jednotlivých postav. Z pozitivně zabarvených adjektiv, jež se váží k jednotlivým panovnickým postavám, Otakar Štýrský často používá výrazy dobrý (*guote*), odvážný (*muot*), silný (*sterke*), bohatý (*rîch*), mocný (*maht*, *mehtic*), vysoce postavený v sociální hierarchii (*hôhe*), bohatý, vzácný (*tiwer*), případně v superlativu nejvzácnější (*tiuriste*), fyzicky silný (*kreftic*), ušlechtilý, pravý (*edle*), veselý či druhé obšťastňující (*frô*), čestný (*ernstlich*, *ernst*, *ernsthaf*), v opět superlativu nejlepší (*beste*), milý (*lieber*), moudrý (*wîse*), chytrý (*kluoc*), fyzicky krásný (*schône*), urozený (*hochgemeute*, *hochgeborn*). Ve smyslu pozitivní charakteristiky užívá i substantiva: bohatství (*rîch*), odvaha (*muot*), síla (*sterke*), dobrota (*guote*), rytířství (*ritterschaft*), ctnost, ryzost (*ellen*), síla (*kraft*), bohatství (*rîchheit*), chvála (*lob*, adjektivum *lobelich*), čest (*êre*), zbožnost (*sælikeit*) a všeobecná rytířská či panovnická ctnost (*tugent*). V negativních konotacích Otakar nezdědka kdy užívá adjektiv, například nečestný (*untugent*), útrpný, trápení způsobující, trpící (*leides*), ale i substantiv, jako například strach (*angst*), nouze (*nôt*), žal, žalozpěv, nárek (*klage*), osiřelost, ovšem i jako adjektivum osiřelý (*ledic*). Na konkrétní užití těchto výrazů bude ještě důrazněji poukázáno u jednotlivých příkladů.¹³¹

¹³¹ *guote*: v. 141 *der witze manigen guoten kneht*, v. 15523 *die man aht für guote ritter*, v. 32573 *dô wart der guote kneht*, v. 84903 *kunic Wenzlâ der guote*; *rîch*: v. 73620 *dô von Bêheim der kunic rîch*, v. 73843 *manigen herren rîch erkant*, v. 80688 *diu enpôt dem kunic rîch*, v. 98014 *ein hêrschaft rîch und starc*; *starc*: v. 20290–20291 *nû was der Zæwisch / ein man starc und frisch*, v. 31181 *starc und niht kranc*, v. 32295 *starc, menlich unde balt*, v. 67062 *und swie starc Samson*; *muot*: v. 2099 *daz er nâch des kuniges muot*, v. 90977 *triu, lieb und hôhen muot*, v. 91159 *in dîn herz und in dîn muot*, v. 95530 *sîn herz und sînen muot*; *maht*: v. 9541 *al der kraft und der maht*, v. 10882 *dô der kunic al sîn maht*, v. 98434 *mit aller sîner maht*, *mehtic*: v. 1451 *der mehtic kunic Wenzlâ*, v. 3757 *ein her mehtic unde grôz*; *hôte*: v. 40717 *daz edel und daz hôhe bluot*, v. 40721 *got und sîn hôhe geburt*, v. 11239 *dâ wâren hôhe herren wert*, v. 63142 *zwên hôhe kunige fûeren*, v. 64830 *ân ander hôhe herren*; *tiwer*: v. 1968 *etlich herren tiwer was*, v. 7898 *sô tiwer und sô guoter*, v. 84897 *riten die helde tiwer*, v. 88433–88434 *dô swuor der kunic Ott / vil tiwer bî got*; *tiuriste*: v. 16736 *der aller tiuriste man*, v. 32846 *er wære der tiuriste man*; *kreftic*: v. 20222 *und er sô kreftic wurde*, v. 68991 *kreftic und ziere*; *edle*: v. 3297 *was der edlen fursten tât*, v. 6518–6519 *die edlen und die trûten / herzogin Gedrûten*, v. 77066 *an dem edlen kunic wert*; *frô*: v. 10835 *daz sîn der kunic wort frô*, v. 11857–11858 *daz liez der kunic belîben sô / der was frôlich unde frô*, v. 93497 *des was der herzog frô*, v. 94280 *der kunic harte frô*; *ernstlich*: v. 1020 *wie ernstlich der keiser kleit*, v. 7860 *der herzog ernstlich*, v. 81733 *kunic Albreht sô ernstlich*, *ernst*: v. 96676–96677 *zuo dem kunic daz / daz er ernst sô laz*, *ernsthaf*: v. 74650 *zwischen den fursten ernsthaf*; *beste*: v. 28569 *sô er aller beste kunde*, v. 29464 *sô ir beste kunt*, v. 64876 *von ritterschaft daz beste*, v. 71166–71168 *einen ritter winder weste, / der sô gar der beste / war an ritterlicher tât*; *liebe*: v. 2652 *ze liebe marcgrâf Herman*, v. 55084 *liebe herre mîn*, v. 58894 *ir lieber herre was tât*, v. 84662 *„ja, viel lieber herre“*; *mîn*: v. 55084 *liebe herre mîn*, v. 88057 *daz mîn rehter herre*, v. 1490–1492 *mîn herr enpiut iu sînen gruo, / und der junge herre mîn / heizt iuch willekomen sîn*; *kluoc*: v. 2654 *ez wouhs der junc herre kluoc*, v. 14419 *als ein meister kluoc*; *wîse*: v. 4461 *der wîse und der kluoc*; *schôn*: v. 21434 *daz dâ ein kunic schône*, v. 77756 *hie, der kunic schôn*; *hochgemeute*: v. 24955 *grâven wurden hôchgemeut*, v. 59692 *ein grâve hôchgemeut*; *hochgeborn*: v. 59301 *kunic Ruodolfen dem hôchgeborn*, v. 60278 *Albreht der furste hôchgeborn*; *ritterschaft*: v. 3710 *mit dem guot an ritterschaft*, v. 16795–16796 *dem gæbe dû an ritterschaft / bediu ellen unde kraft*, v. 20956–20957 *daz er zaller ritterschaft / hete beidiu kunst und kraft*; *lob*: v. 56342 *ein tugent ich an im lob*, v. 29878 *an hôhem lobe hel*, *lobelich*: v. 56735 *der furste lobelich*, v. 84055–84056 *der von Ôsterrîch / der furste lobelich*; *êre*: v. 4265–4267 *beide lîp und êre / „vil gerne“, sprach er, „herre / ich wil in daran volgen*; *sælikeit*: v. 94033 *umb des kunigs sælikeit*; *tugent*: v. 88733 *umbe sîne tugent grôz*, v. 92696 *nû fuor der furste tugent vol*; *untugent*: v. 6555 *der untugent ich im niht gan*, v. 17030–17033 *einer untugent, / die im bar / dirre werlt getiusche. / er was mit unkiusche, / der alle tugent sint gran*;

Otakar Štýrský samozřejmě reflektuje stupňování adjektiv, ovšem takřka nepoužívá komparativ. Nejčastěji jsou u něj přídavná jména k nalezení v pozitivu, méně v superlativu.¹³² Pro zvýraznění literární expresivity Otakar často zdvojuje některá vyjádření, například *der herzog von ôsterrîch / der klagte klegelich*.¹³³ Podobnou slovní zásobu nalezneme ve většině soudobých textech ve střední horní němčině.

Výše uvedené příklady dokazují, že text *Veršované kroniky Otakara Štýrského* po své jazykové stránce nevystupuje ve větší míře z kánonu soudobých textů. Kronikářovy domnělé inspirace vykazují určitou znalost dobového písemnictví od klášterních letopisů přes díla minesängerů a autorů rytířské epiky.

leide: v. 977–978 *waz leides, angst und nôt / nâch keiser Friedrichs tôt*, v. 17791 *leides von kunic Ruodolfen*, v. 88731 *von jâmer und vor leide*; substantivum angst (strach) se velmi často vyskytuje společně se substantiven nôt (nouze): v. 115–116 *nâch keiser Fridrichs tôt, / dâ wart angst und nôt*, v. 228–229 *dô huop sich angst und nôt / über al in dem lant*, v. 8560–8561 *dô houop sich angst und nôt / der kunic den hern gebôt*; klage: v. 3511–3512 *daz die herren wâren tôt / die selben klage und nôt*, v. 18867 *der kunic grôzer klage phlac*, v. 31487 *mit einer klage grôz*; ledic: v. 1790–1791 *umbe Ôsterrîch daz lant, / daz er dem rîche ledic ist*, v. 1799–1800 *umbe Ôsterrîch und Stîrlant, /dô ez dem rîche ledic wart*, v. 4611 *ledic mînen hern*, v. 10036 *daz die herren ledic wurden*.

¹³² positiv: v. 609 *neinâ, ziere helde guot*, v. 13630 *ez wær grôz oder klein*, superlativ: v. 27748 *dûhte dô daz beste*, v. 89065 *den sterkisten wîn*

¹³³ Otakar, v. 2504

4. „Ottokar der Reimchronist war ein steirischer Ritter“

4.1 Biografie Otakara Štýrského

„Keine Geschichtsquelle der deutschen Geschichte ist bekannter und berühmter als die Reimchronik Ottokars von Steiermark.“¹³⁴

„Ottokar der Reimchronist war ein steirischer Ritter, er war seiner ganzen Gesinnung nach ein guter Patriot, ein Feind aller Fremdherrschaft, sowohl der ungarischen wie der böhmischen.“¹³⁵

Témata středověkých biografii se zdají být brzy vyčerpána, pokud se jedná o kompilaci životopisných dat. Nejinak je tomu v případě Otakara Štýrského. Úvodní tezí této podkapitoly je smělé tvrzení, že hranice poznání života Otakara Štýrského již bylo dosaženo více než před sedmdesáti lety. V následujících řádcích nabídnu stručné shrnutí, předtím je však nutné upozornit na sociální kontext.

Osobnost Otakara Štýrského se vynořuje z více či méně anonymního zástupu štýrských šlechticů, respektive v jeho době stále ještě ministeriálů. Postavení ministeriality, respektive šlechty jako určité sociální skupiny na přelomu třináctého a čtrnáctého století není zcela jasné. Přiblížit jejich životní osudy na konkrétních příkladech je obtížné, neboť jednotlivé osoby známe povětšinou pouze ze svědečných řad listin. Otakar Štýrský patřil do ministeriálské vrstvy. Tato společenská vrstva vyšla ze služebné organizace jednotlivých světských i církevních prelátů. Ve východoalpském regionu byly v polovině třináctého století podstatné vazby na salcburské arcibiskupství, prostřednictvím kterého byla zřízena privátní biskupství Gurk, Chimsee, Lavathal a rovněž Seckau.¹³⁶ Ve *Veršované kronice Otakara*

¹³⁴ Ottokar LORENZ, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Seit der Mitte des dreizehnten Jahrhunderts*, Berlin 1876, s. 210. Zda v dnešní době označit *Veršovanou kroniku Otakara Štýrského* za nejznámější a nejslavnější pramen není zcela jednoznačné. Tímto citátem bych chtěla přiblížit mentalitu doby, ve které Lorenz své pojednání o německých středověkých pramenech sepsal.

¹³⁵ Týž, *Ottokar II. von Böhmen und das Erzbistum Salzburg 1245–1260. Grossentheils nach ungedruckten Quellen*, Wien 1960, s. 56.

¹³⁶ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 105. Ze starší literatury například Dietrich von GLADIß, *Beiträge zur Geschichte der staufischen Reichsministerialität*, Berlin 1934., ke štýrské oblasti zvláště s. 4 nn. Dnes už klasickou publikaci pro problematiku ministeriality představuje Karl BOSL, *Die Reichsministerialität der Salier und Staufer: ein Beitrag zur Geschichte des hochmittelalterlichen deutschen Volkes, Staates und Reiches 1*, Stuttgart 1950.; Karl BOSL, *Die Reichsministerialität der Salier und Staufer: ein Beitrag zur Geschichte des hochmittelalterlichen deutschen Volkes, Staates und Reiches 2*, Stuttgart 1951, s. 602 nn., s. 613. Bosl řadí rakouskou a štýrskou ministerialitu ke zvláštnímu typu tohoto uspořádání, především pro její vazby na církevní instituce, jak tomu bylo s největší pravděpodobností i v případě rodu Otakara Štýrského. Případovou studii k problematice ministeriálské vrstvy předložil Harald DERSKA, *Die Ministerialen des Hochstiftes Konstanz*, Stuttgart 1999.; Dále například Hans SPIEß, *Das Lehnswesen in Deutschland im hohen und späten Mittelalter*, Stuttgart 2009.; Týž, *Familie und Verwandtschaft im deutschen Hochadel des Spätmittelalters, 13. bis Anfang des*

Štýrského lze najít podobné soupisy ministeriálů (respektive pro konec třináctého století je již korektní použít pojem šlechticů). Dotyčné vyjmenovává například u příležitosti sněmů či shromáždění, nebo válečných akcí.¹³⁷ Kronikář „Otakar Štýrský“ představuje díky své kronice výjimku. Nyní se pokusím zrekonstruovat Otakarův životopis. Bližší poznání autorova života nemusí být vždy klíčové pro pochopení jeho díla, ovšem motivace pro sepsání na mnohých místech tendenční kroniky tento krok pokládám za nutný. K životopisným datům Otakara Štýrského se budu také na mnohých místech odkazovat.

Otakar Štýrský se narodil v době kolem roku 1265. O jeho příslušnosti k určité ministeriálské rodině se vedly v polovině dvacátého století spory. Historiografie doby Lazia a Peze nazývala tohoto kronikáře buď jako Ottokar, autor kroniky rakouské¹³⁸, nebo jako Ottokar (von) Horneck, z čehož vyplývá i označení hornekische Reimchronik¹³⁹. Přídomek Horneck byl odvozen od domnělých příbuzných kronikáře. Pod jménem Horneck vstoupil kronikář i do české historiografie, neboť takto jej ve svém díle tituluje Palacký.¹⁴⁰ Prvním, kdo kronikáře obdařil přídomekem Horneck, byl patrně Wolfgang Lazius.¹⁴¹ Palacký musel vycházet z těchto starých textů, případně ze Schlachtova článku. Ve Štýrsku se nacházel hrad Horneck, ze kterého dnes zbyla pouze zřícenina. Mimo Otakara s ním lze spojit Albrechta zvaného Horneck/Harneck, v listinném materiálu potvrzeného pro roky 1256–1269, a v roce 1301 doloženého Fridricha von Horneck, patrně Albrechtova syna. V listinném materiálu vystupuje Otakarův otec Dietzmar, který se snad mohl usadit na hradě Gaal.¹⁴² Pod působnost dnes již neexistujícího hradu Gaal spadat tvrz Wasserburg, dodnes zachovaná necelé dva kilometry od obce Gaal. Přídomek kronikáře „ouz der geul“ a formu vlastního jména Otacher zanesla do historiografie Maja Loehr, autorka dvou významných studií vztahujících se ke kronikáři.¹⁴³ Theodor Schlacht dále předpokládá příbuzenské spojení autora kroniky s výše

16. Jh., Stuttgart 1993, s. 1–17.; Constance PROKSCH, *Klosterreform und Geschichtsschreibung im Spätmittelalter*, Köln – Weimar – Wien 1994, s. 14.

¹³⁷ Například Otakar, v. 1307 nn., v. 2294–2301, v. 2418 nn., v. 2658 nn, v. 43700, v. 84169 atd.

¹³⁸ Hieronymus Pez vydal v roce 1745 *Chronicum austriacum rhythmicum*, vycházejí přitom ze dvou vídeňských rukopisů. Připsal jí Otakaru von Horneck.

¹³⁹ Theodor SCHLACHT, *Aus und über Ottokar's von Horneck Reimchronik*, s. 1.

¹⁴⁰ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě II./I.*, Praha 1877.

¹⁴¹ Theodor SCHLACHT, *Aus und über Ottokar's von Horneck Reimchronik*, s. 1. Ze Schlachtova článku patrně převzal pojmenování Horneck František Palacký. Přídomek Horneck později zpopularizoval Franz Grillparzer ve své divadelní hře.

¹⁴² Theodor SCHLACHT, *Aus und über Ottokar's von Horneck Reimchronik*, s. 14–15.; Monika HINTERBAUER, *Die Reimchronik des Ottokars von Steiermark* (Hausarbeit aus Germanistik bei Prof. Horacek, Wien 1979, s. 5.; Eberhard KRANZMAYER, *Die steirische Reimchronik Ottokars und ihre Sprache*, Wien 1950, s. 10: Der Name „ouz der Geul“ entsprach der Bezeichnung des neuen Wohnsitzes auf Seckauer Lehen. Später nannte sich die Familie Gaaler. Sowohl als Herren von Sterttweg wie als Herren aus der Gaal stellten sie einflußreiche Männer, die im Land entscheidend mitzureden hatten.“

¹⁴³ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, MIÖG 51, Wien 1937, s. 89–130.; Táž, *Der Steirische Reimchronist – ein österreichisches Geschichtsschreiber des Mittelalters*, Der Binderschild, Darstellung aus dem Kultur- und Geistesleben Österreichs, Heft 2, Wien 1946, s. 7–44.

uvedeným Dietzmarem. V textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* je hrad Wasseburg zmíněn pouze jednou, a to při líčení událostí souběžných nástupu vlády Habsburků nad rakouskými zeměmi.¹⁴⁴ Podobné příbuzenské vazby v údolí Murthalu předpokládá Gustav Hackl.¹⁴⁵ Na hradních lokalitách Gaal / Wasserburg, Judenburg a Strettweg/Strettwig měla žít jedna ministeriálská rodina, případně více ministeriálských rodin, ovšem propojených vzájemnými sňatky. Pro tento rod „Strettwickerů“ je doložen lenní vztah k biskupství v Seckau. Všechny tři hrady mohou být považovány za potenciální sídla kronikáře Otakara Štýrského. Gaal se objevil i v dalším přídomku kronikáře, neboť mnozí autoři používají označení Otakar ouz der Geul. Gaal odkazuje k dodnes existující obci ve Štýrsku, ležící přibližně dvanáct kilometrů od kláštera v Seckau. V blízkosti této lokality se nacházel i hrad Rottenburg, se kterým je spjat Konrád z Rottenburgu, kterého Otakar jmenuje jako svého učitele.¹⁴⁶ Rottenburg patřil k dalším štýrským lokalitám, ke kterým mohla mít Otakar rodina bližší vztah.¹⁴⁷

Maja Loehr prokázala identičnost tohoto „Hornecka“, a „ouz der Geul“ a s „Odokarem de Stiria“, jež byl imatrikulován v Bologni.¹⁴⁸ Tímto zjištěním se přibližuje další kapitola Otakarova života. Bolognská univerzita nebyla štýrské oblasti natolik vzdálená, aby nebyla častým cílem tamních studentů. Bologna společně s Padovou představovaly tehdejší centra juristického vzdělávání.¹⁴⁹ Otakar byl s vysokou pravděpodobností v Bologni imatrikulovaný, ovšem obor jeho vzdělání známý není.¹⁵⁰ Spekulativně lze vyvozovat všeobecné bakalářské

¹⁴⁴ Otakar, v. 14018–14022: *her Dietmar ûz der Gesul zerbrach / der traz und der Bêheim gunst, / wand er mit grôzer vernunst / daz hûz ze Wazzerberc gewan / dem bischof Wernharten an.* Ke geografickému přehledu Otakara Štýrského více viz přílohy.

¹⁴⁵ Gustav HACKL, *Steirische Essens. Die Burf Strettwig*, Obersteirische Volkszeitung, 17. Feber 1945, Leoben, s. 1–2.; Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, s. 101.

¹⁴⁶ Gustav HACKL, *Steirische Essens. Die Burf Strettwig*, Obersteirische Volkszeitung, 17. Feber 1945, Leoben, s. 2. K možným kontaktům mezi výše jmenovanými lokalitami například *Judenburg. Mit einer Karte und sechs Illustrationenen*, herausgegeben vom Judenburger Verschönerungsvereine, Graz 1894, s. 17.; Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, s. 98.; Otakar, v. 323–326: *dâ worth ouch manic tôrenwere / meister Kuonrât von Rôtenberc, / der nâch des prinzen hinevert / lanc hernâch mîn meister wart.*

¹⁴⁷ Josef von ZAHN, *Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter*, Wien 1893. Stručný výtah místních názvů ze Seemüllerovy edice Peter SEVER, *Die Ortsnamen in der steirischen Reimchronik des Ottokar aus der Gaal* (Hausarbeit bei emer. o. ö. Prof. Dr. Eberhard Kranzmayer), Wien 1970. Kusé zmínky o klášteře v Seckau jako o možném centru reprezentace lokální šlechty P. Benno ROTH, *Seckau. Geschichte und Kultur 1164–1964*, Wien – München 1964, s. 134.; Maja LOEHR, *Die Grabplatte auf der steirischen Frauenburg und die Ruhestätte Ulrichs von Liechtenstein*, MIÖG 65, Wien 1957, s. 62.

¹⁴⁸ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, s. 8.

¹⁴⁹ Othmar HAGENEDER, *Über das fürstliche Gesetzbundrecht beim steirischen Reimchronisten*, in: Festschrift Nikolaus Grass zum 60. Geburtstag dargebracht von Fachgenossen, Freunden und Schülern, hgg. von Louis Carlen und Fritz Steinegger, I. Band: Abenländische und deutsche Rechtsgeschichte, Geschichte und Recht der Kirche und Recht Österreichs, Innsbruck – München 1974, s. 462.

¹⁵⁰ *Deutsche Studenten in Bologna (1289–1562)*. Biographischer Index zu den Acta nationis Germanicae universitatis Bononiensis. Im Auftrag der Königlichen Preußischen Akademie der Wissenschaft, bearbeitet von Gustav C. KNOD, 1899, s. 548.: Nr. 3641 d. Odakar de Stiria s poznámku, že v roce 1291 zaplatil „d. Odaker ed Stiria“ „XX solidos“.

studium filozofie, Othmar Hageneder usuzuje i na právnické vzdělání.¹⁵¹ V textu Otakarovy kroniky najdeme několik zmínek, ze kterých lze na širší právnické vědomosti usuzovat. Zmiňuje například Gratiánův dekret, či zákonitosti zemského a říšského práva. Obzvláště markantní jsou tyto zmínky při líčení politicko-právních sporů mezi Albrechtem I. Habsburským a Adolfem Nasavským.¹⁵² V roce 2000 zařadil Jürg Schmutz osobu identickou s „Odokarem de Stiria“ do soupisů říšských právníků vzdělávaných v Bologni.¹⁵³ Pro konkrétní vysokoškolské právnické vzdělání kronikáře však opět nemáme jiných dokladů, a usuzovat na základě jedné věty z listinných materiálů bolognské univerzity a několik veršů z kroniky není v žádném případě vypovídající. Jedná se tudíž opět o jednu z těžko ověřitelných domněnek.

Na začátku devadesátých let třináctého století mohlo být Otakarovi kolem třiceti roků. Ohledně jeho předchozího vzdělávání můžeme tvořit více či méně pravděpodobné domněnky. Snad šlo o domácí vzdělávání, či na pobyt u lichtensteinského dvora, nebo na klášterní školu ve Štýrském Hradci.¹⁵⁴ Kromě cesty do Itálie lze usuzovat na jeho činnost právě u dvora Lichtensteinů. Lichtensteinové náleželi podobně jako většina rodů z rakouských a alpských zemí k „rakouskému panskému stavu“ (ministeriales Austriae).¹⁵⁵ Není snad otřepanější citace z Otakarovy kroniky, než verše, ve kterých jmenuje Otu (II.) z Lichtensteinu jako svého pána:

<i>mein herr Ott von Lichtenstein</i>	můj pán Ota z Lichtensteinu
<i>der tugendhaft und rein</i>	ctný a čistý
<i>den mit dienst main</i>	tomu svou služnou
<i>und mit treuen bin hold</i> ¹⁵⁶	a svou věrností holduji

Nebo verše následující, v nichž kronikář charakterizuje minesängera Ulricha, otce Oty II.:

¹⁵¹ Othmar HAGENEDER, *Über das fürstliche Gesetzbundrecht beim steirischen Reimchronisten*, in: Festschrift Nikolaus Grass zum 60. Geburtstag, s. 459–481.

¹⁵² Otakar, v. 13082–13083 *hete daz Padou gelesen / daz decretal und daz decret*; Otakar, v. 73910–73917.

¹⁵³ Jürg SCHMUTZ, *Juristen für das Reich. Die deutsche Rechtsstudenten an der Universität Bologna 1265–1425, 1. Text, 2. Personalkatalog und Ortsregister*, Basel 2002, s. 651 Odoaker de Styria (1291), Knod Nr. 3641, 1291 möglicherweise identisch mit dem Verfasser der Otacher ouz der Geul.

Jürg Schmutz doslovně cituje Knodův soupis německých studentů na bolognské univerzitě z roku 1899.

¹⁵⁴ Theodor SCHLACHT, *Aus und über Ottokar's von Horneck Reimchronik*, s. 15.

¹⁵⁵ Thomas WINKELBAUER, *Lichtenštejnové jako „šlechta neznající hranice“*. *Náčrt majetkového vývoje pánů a knížat lichtenštejnských v Dolních Rakousích a na Moravě v rámci politických dějin*, in: *Kulturen an der Grenze / Kulturen na hranici. Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Wenierviertel*, edd. Andrea Komlosyová – Václav Bůžek – František Svátek, Waihofen an der Thaya, 1995, s. 215.; Joachim BUMKE, *Mäzene im Mittelalter: die Gönner und Auftraggeber der Höfischen Literatur in Deutschland 1150–1300*, München 1979, s. 440.

¹⁵⁶ Otakar, v. 8120–8123. Tyto verše patří do kapitoly, ve které Otakar velmi podrobně líčí svatbu syna Bély Uherského s neteří Přemysla Otakara II., braniborskou princeznou Kunhutou, v roce 1264 nedaleko dnešní Bratislavy. Theodor SCHLACHT, *Aus und über Ottokar's von Horneck Reimchronik*, s. 16.; Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, s.9.; Joachim BUMKE, *Mäzene im Mittelalter*, s. 202.; Ursula LIEBERTZ-GRÜN, *Das andere Mittelalter*, s. 15.

*von Liechtenstein her Uolrich,
witzic unde menlich
und volkomen an triwen
was er, er lie sich riwen
swas dem lande an lac*¹⁵⁷

z Lichtensteinu pan Ulrich,
důvtipný a mužný
a bohatý na cti
co on vykonal
z toho stále země těží

Lichtenštejnský dvůr lze považovat za kulturní centrum štýrské oblasti. Otec Oty z Lichtensteinu, Ulrich, byl významným minnesängrem, tudíž lze usuzovat na pobyt mnohých zahraničních básníků právě na jeho dvoře, či na dvoře jeho syna. Jejich příbuzenské vazby si byl vědom i Otakar:

*von Uolrich von Liechtenstein
fuor und her Otte, sîn suon.
die sach man wîslichen tuon
beidiu wort und werc*¹⁵⁸

pro Ulrich z Lichtensteinu
a pana Ota, jeho syna.
činím vědomě
obojím způsobem, slovem i činem.

Souvislost Otakara Štýrského s lichtenštejnským dvorem může být jedním z vodítek pro prokázání Otakarovy motivace. Žádné dobové dílo podobných charakteristik nemohlo vzniknout bez mecenášské podpory. Nejpravděpodobnější studnicí Otakarovy podpory mohl být lichtenštejnský dvůr, a to hned z několika důvodů. Na několika místech kroniky jsou zmíněni v pozitivních konotacích jednotliví členové lichtenštejnského rodu, namnoze označení i jako pánové kronikáře.¹⁵⁹ Nelze ignorovat ani geografickou blízkost lichtenštejnského sídla a lokalit, které lze považovat za Otakarovy domovské. Hans-Joachim Behr spatřuje ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* jeden z nástrojů legitimizace

¹⁵⁷ Otakar, v. 1971–1975.

¹⁵⁸ Otakar, v. 5944–5947. Zmínka o příslušnících rodu Lichtensteinů je u Otakara Štýrského skutečně mnoho, četnost je větší než v případech jakýchkoliv jiných rodů, například v. 1500 *von Liechtenstein hern Heinrich*, v. 1538 *von Liechtenstein her Heinrich*, v. 1971 *von Lihtenstein her Uolrich* atd.; nejvíce prostoru však zabírá Jindřich z Lichtensteinu (*von Lihtenstein her Heinrich*), který úřadoval od dubna 1260 jako zemský soudce (*iudex provincialis*) ve Štýrsku, v prosinci 1260 byl mezi šlechtici, kteří z Prahy přes Znojmo a Vídeň doprovázeli Přemysla Otakara II. do Štýrského Hradce, kde Přemysl jakožto vévoda Štýrský uspořádal jednání dvora a soudu. Na konci roku 1260 však Jindřich z Lichtensteinu musel podstoupit úřad štýrského hejtmána Vokovi z Rožmberka. Podrobněji viz Thomas WINKELBAUER, *Lichtenštejnové jako „šlechta neznající hranice“: Náčrt majetkového vývoje pánů a knížat lichtenštejnských v Dolních Rakousích a na Moravě v rámci politických dějin*, in: *Kulturen an der Grenze / Kulturen na hranici. Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Wenzviertel*, edd. Andrea Komlosyová – Václav Bůžek – František Svátek, Waihofen an der Thaya, 1995, s. 215–222.; Hans-Joachim BEHR, *Zum Verhältnis von Wirklichkeit und deren Bewältigung im „Frauenbuch“ Ulrichs von Lichtenstein*, in: *Die mittelalterliche Literatur in der Steiermark. Akten des Internationalen Symposions Schloß Seggau bei Leibnitz 1984*, hgg. von Alfred Ebenbauer, Fritz Peter Knapp und Anton Schwob, Bern – Frankfurt am Main – New York – Paris 1988, s. 1.; Franz Viktor SPECHTLER, *Ulrich von Liechtenstein. Literarische Themen und Formen um die Mitte des 13. Jahrhunderts in der Steiermark*, in: *Die mittelalterliche Literatur in der Steiermark. Akten des Internationalen Symposions Schloß Seggau bei Leibnitz 1984*, hgg. von Alfred Ebenbauer, Fritz Peter Knapp und Anton Schwob, Bern – Frankfurt am Main – New York – Paris 1988, s. 199–200. K epizodě střídání hejtmánů ve Štýrsku disponuje Otakar Štýrský vcelku podrobnými informacemi, ve kterých střídání štýrských hejtmánů popisuje až ironicky (Otakar, v. 2418 nn.)

¹⁵⁹ Zmínky o rodu Lichtensteinů jsou mnohokrát častější než zmínky o jakémkoliv jiném rodě.

habsburské moci v protikladu k dílu mistra Sigehera, kterého uvádí jako relevantní legitimizační text pro vládu Přemysla Otakara II.¹⁶⁰ Behrův náhled na text Otakara Štýrského v souvislosti s legitimizací habsburské moci není zcela jednoznačný. Otakar ve svém vyprávění, ve kterém uvádí soudobé příslušníky habsburského rodu do textu, postrádá začlenění genealogické pověsti.¹⁶¹ Tento fakt nemusel být zcela nutně zapříčiněn kronikářovou neznalostí, ovšem stavem soudobé habsburské propagandy. Oficiální habsburská rodová pověst se konstitovala až v šedesátých letech čtrnáctého století za vlády Rudolfa IV., jež obrátil pozornost k Rudolfu I. jako k zakladateli dynastie.

Díky vazbám ministeriální skupiny z oblasti Gaal/Wasseburg – Judenburg – Strettwig ke společensky významnějším Lichtensteinům mohl Otakar nabýt i základní povědomí i o českém království. Pobyt Ulricha z Lichtensteinu máme doložený například v Jindřichově Hradci na dvoře Oldřicha I. z Hradce.¹⁶² Podle několika zmínek v textu veršované kroniky lze usuzovat, že Otakar měl k těmto Lichtensteinům pozitivní vztah.¹⁶³ Další zmínku jim věnuje při pražské korunovaci Václava II. v roce 1297:

<i>hie ze Stīre von dem lande,</i>	zde [byli] ze Štýrské země,
<i>die jungen von Lichtensteine,</i>	mladí Lichtensteinové,
<i>Otte hiez der eine,</i>	Ota se jmenoval jeden,
<i>Ruodolf der ander ist genant</i> ¹⁶⁴	Rudolf byl zván ten další

Dosavadní úvahy mě dovedly k domněnce, že Lichtensteinové představovali mecenáše Otakara Štýrského. Pokud je namnoze zmiňuje jako „své milé, dobré pány“, a i geografická blízkost pro tuto eventualitu svědčí, nepokládám nyní úvahy například o případném habsburském mecenátu za nosné.

Čtyři výše uvedené verše komentující pražskou korunovaci Václava II. posloužili Maje Loehr k tezi, že Otakar byl korunovaci osobně přítomný, čímž zasela další, patrně

¹⁶⁰ Hans-Joachim BEHR, *Literatur als Machtlegitimation. Studien zur Funktion des deutschsprachigen Geschichtsschreibung am böhmischen Königshof im 13. Jahrhundert*, München 1989, s. 41, s. 87–88.; Heinz DOPSCH, *Der Ulrich von Liechtenstein und die Herkunft seiner Familie*, in: Festschrift Leopold Hausmann, hg. von Herwig Ebner, Graz 1977, s. 94–96.

¹⁶¹ Evemarie CLEMENS, *Luxemburg – Böhmen, Wittelsbach – Bayern, Habsburg – Österreich und ihre genealogische Mythen im Vergleich*, Trier 2001, s. 206.

¹⁶² Patrně se jednalo o Jindřicha a Vítka I. z Hradce, případně Oldřicha I. či Oldřicha II. (nejspíš Vitek I. nebo Oldřich I.) z Hradce. Ke kultuře na dvoře pánů z Hradce podrobněji František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce: část všeobecný. Díl 1. Svazek 1, Od nejstarší doby až do vymření rodu pánů z Hradce*, Jindřichův Hradec 1927, s. 40 nn. Množství relevantních informací Ursula PETERS, *Frauendienst. Untersuchungen zu Ulrich von Liechtenstein und zum Wirklichkeitsgehalt der Minnedichtung* (= Göppinger Arbeiten zur Germanistik; Band 46), Göppingen 1971.

¹⁶³ Například Otakar, v. 1971–1975: *von Liechtenstein her Uolrich / witzic unde menlich / und volkomen an triwen / was er, er lie sich riwen / swaz dem lande an lac*

Adjektiva, jimiž Ulricha z Liechtensteinu Otakar charakterizuje, později propůjčí hlavním panovnickým figurám z habsburského rodu. Nižší šlechtice takto charakterizoval jen zřídka.

¹⁶⁴ Otakar, v. 69375–69378.

nevyřešitelnou, otázku Otakarova života, a to jeho možné návštěvy v českém království, při nichž by mohl nabýt některých podrobných informací.

Nejspíše po návratu z Itálie Otakar započal s prací na svém textu. Maja Loehr v roce 1946 přišla s odvážnou tezí, že nám dodnes známý text je pokračováním nedochované Otakarovy „Kaiserbuch“, neboť v několika momentech *Veršované kroniky* se její autor zřetelně odkazuje k jinému, nám dnes neznámému textu. Je jasné, že pro obrovské penzum informací, které Otakar Štýrský do 98000 veršů vměstnal, musel ve svém okolí hledat podklady. V již zmíněné cestě do Itálie mohl Otakar kromě Bologni a Mantovy navštívit také Benátky a Ferraru. V jejich městských archivech mohl získat informace ohledně konce štaufské vlády na Sicílii a případu popraveného Konradina. Otakarova další známá cesta mimo rakouskou oblast spadá do roku 1313.¹⁶⁵ Doprovázel poselství Fridricha Habsburského k aragonskému králi Jakubovi. Na zpáteční cestě mohl navštívit knihovny a archivy v Porýní, například Kolmar, Neuss a Erfurt¹⁶⁶, kde načerpal oblasti pro dějiny francouzského království a západního území Svaté říše římské. Od roku první studie Mají Loehr (1937)¹⁶⁷ velká část badatelů nekriticky předpokládá Otakarovy cesty do Čech: v roce 1297 na pražskou korunovací Václava II. a v roce 1304 účast v tažení Albrechta Habsburského ke Kutné Hoře. K těmto momentům se vrátím v následujících kapitolách. Doba Otakarových cest již nespadá do období křížových výprav, ani do největší slávy kavalírských cest. Ovšem z každé epochy má v sobě něco – jak účast na vojenských taženích, tak cesty za poznáním a vzděláním.¹⁶⁸

Po ukončení cest se Otakar usadil patrně na jednom z hradů náležející jeho širší rodině (Gaal / Wasserburg, Judenburg, Strettwig)¹⁶⁹, nebo přímo v Seckau, což bylo privátní biskupství spadající pod salcburskou arcidiecézi. Patrně kolem roku 1305 začal s prací na dodnes dochované *Veršované kronice*.¹⁷⁰ Na dodnes nedochovaném textu mohl pracovat již dříve, ovšem toto tvrzení je pouhou nepodloženou hypotézou. Již výše jsem uvedla hypotézu, že Otakarovi mecenášské vazby směřovaly lichtensteinskému dvoru, konkrétně k Otovi II. z Lichtensteinu, přičemž tuto tezi připouští i Joachim Bumke.¹⁷¹ Další možností je tvorba pro příslušníky habsburského rodu.

¹⁶⁵ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist – ein österreichischer Geschichteschreiber des Mittelalters*, s. 9., s. 38–40.; Bernard GEUNÉE, *Historie et culture historique dans l'Occident medieval*, Paris 1980, s. 110 nn.

¹⁶⁶ Bernard GEUNÉE, *Historie et culture historique dans l'Occident medieval*, Paris 1980, s. 111.

¹⁶⁷ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, s. 14.

¹⁶⁸ Werner PARAVICINI, *Von der Heidenfahrt zur Kavalierstour. Über Motive und Formen adligen Reisens im späten Mittelalter*, in: *Noblesse Studien zum adligen Leben im spätmittelalterlichen Europa*, hgg. von Ulf Christian Ewert, Andreas Ranft und Stephan Selzer, Ostfildern 2012, s. 131 nn.

¹⁶⁹ Joseph von ZAHN, *Ortsnamenbuch des Steiermark im Mittelalter*, Wien 1893, s. 200, s. 310–311, s. 456.

¹⁷⁰ Josef SEEMÜLLER, úvod k edici, s. X.

¹⁷¹ Joachim BUMKE, *Mäzene im Mittelalter. Die Gönner und Auftraggeber der höfischen Literatur in Deutschland 1150–1300*, München 1979, s. 273–274. Zda by mohl být dnešní Wassburg identický s hradem

Patrně v této době uzavřel i sňatek s Elizabeth von Kainach,¹⁷² taktéž příslušnicí jednoho z ministeriálských rodů východoalpské oblasti. Z manželství vzešlo několik dětí, jejíž podrobnější osudy nejsou objasněny. Rok Otakarova úmrtí známý není, podle nekrologia kláštera v Seckau zemřel mezi lety 1319–1322. Pohřben je v tamní bazilice. Přesné místo jeho odpočinku není známé. V dnes v bazilice Nanebevzetí Panny Marie v Seckau připomíná novodobá pamětní deska.¹⁷³ Další tabule, jež na osobnost kronikáře upomíná, visí na vnější zdi upravené a přestavěné tvrzi Wasserburg u Gaalu.¹⁷⁴

Do širšího povědomí se Otakar Štýrský nedostal s částečnými edicemi od Lazia a Peze, ovšem až díky divadelní hře Franze Grillparzera *König Ottokars Glück und Ende*¹⁷⁵ z roku 1825. Otakar je v několika jednáních vylíčen jako učený šlechtic a skvělý muž.

„Rudolf: Wer seid ihr?

Hornek: Ottokar von Hornek, Dienstmann des edlen Ritters Ott von Lichtenstein.

...

...

Rudolf: Ein wackrer Mann!

Erster Bürger: Ja, Herr und ein Gelehrter! Er schreibt eine Chronik, und ihr, Herr Kaiser, kommt auch drin vor!

*Rudolf: Im Guten, will ich hoffen!*¹⁷⁶

Snad i tyto verše mohly inspirovat Otakara Lorenze k tezi, kterou byla uvedena tato kapitola – žádný z pramenů německých dějin není známější a slavnější než *Veršovaná kronika Otakara Štýrského*. Jiný podobný pramen se na divadelní jeviště nedostal.

Jako na další moment z „druhého života“ Otakara Štýrského lze poukázat na název jedné z vídeňských ulic, Horneckgasse. Tato ulice nesla do roku 1894 název Grillparzergasse, poté došlo k jejímu přejmenování.¹⁷⁷ Společně se dvěma pamětními deskami na tvrzi Gaal a v katedrále v Seckau představuje ulice jediné místo paměti, kde se setkáváme s osobou

Gaal 13. století, jež je doložen pouze v písemných pramenech, zůstává v odborné literatuře nezodpovězenou otázkou. Otakar, v. 8120–8128: *wan mîn her Ott von Liechtensteine, / den ich mit dienste meine / und mit triwen bin holt. / swelch herre daz umb mich versolt, / als er mit güete hât getân, / des mües ich immer frum hân / an guote und an êren. / dâvon ich sîn als mînes herren / gewehen sol ze rehte.*

¹⁷² Maja LOEHR, *Der Steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, s. 39.

¹⁷³ Datum Otakarovy smrti nelze určit přesně, známe jen den – 27. září, a podle pramenů se pro toto datum nabízí tři roky: 1319, 1320, 1321, podle nekrologia kláštera v Seckau, MGH, *Necrologia Germaniae*, Tomus II., hg. von Sigismud Herzberg-Fränkell, Berolini MCMIV, s. 424.

Fotografie viz obrazová příloha.

¹⁷⁴ Fotografie viz obrazová příloha.

¹⁷⁵ Franz GRILLPARZER, *König Ottokars Glück und Ende. Trauerspiel in fünf Aufzügen*, in: *Dramatische Werke in vier Bänden, dritter und vierter Band*, Berlin – Leipzig 1902.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 86–87.

¹⁷⁷ <https://www.wien.gv.at/wiki/index.php/Horneckgasse> [citováno dne 27.6.2015] Fotografie viz obrazová příloha.

Otakara Štýrského. Výše zmíněná divadelní hra, v níž Otakar okrajově vystupuje, a tři uvedená místa paměti s minimálním informačním potenciálem tvoří v podstatě celý příběh jeho „druhého života“.¹⁷⁸

Z výše nastíněných životopisných dat Otakara Štýrského nemůžeme zcela usuzovat na obvyklé osudy každého příslušníka štýrské ministeriálské vrstvy. Lze však vyzdvihnout několik momentů, které byly pro tvorbu kronikářského textu klíčové. Prvním z nich je samozřejmě vztah k rodu Lichtensteinů. S velkou pravděpodobností můžeme uvažovat nejen na mecenášskou podporu pro kronikáře, ale i na možné literární inspirace, kterých Otakar Štýrský nabyl u mnohých tvůrců, kteří se na tomto dvoře ve Štýrsku mohli zdržovat. Dalším významným momentem, kdy Otakar získal znalosti k vyprávění o zahraničních oblastech, byly jeho cesty. První, patrně studijní, do Bologny, dále pravděpodobná cesta do Prahy na korunovaci Václava II., a poté účast na poselství do Kastilie. Vyloučit nelze ani další cesty po rakouské oblasti. Třetím, všeobjímajícím a klíčovým bod pro tvorbu kroniky představuje vlastně samotné zařazení Otakara Štýrského do vrstvy nižší rakouské, resp. štýrské šlechty. To zapříčinilo jeho pohled na soudobou situaci i na historii pro něj nedávno minulou, a stálo za vytvořením namnoze tendenčního kronikářského díla. Tendenčnost Otakarovy kroniky nespočívá primárně v protičeském, protipřemyslovském či všeobecně snad xenofobním vyznění textu. Tendenčnost spočívá v názorech, které reprezentují pohled nižší štýrské šlechty, a ve výkladu jednotlivých událostí se tento pohled stále vrací.

¹⁷⁸ Obecně k místům paměti Milan HLAVAČKA, *Místa paměti a jejich „místo“ v historickém „provozu“*, in: *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*, edd. Milan Hlavačka – Antonie Marés – Magdaléna Pokorná, Praha 2011, s. 11, 12, 15, 18.; Svatava RAKOVÁ, *Místa paměti na přelomu tisíciletí. Výzvy a proměny jednoho konceptu*, in: *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*, edd. Milan Hlavačka – Antonie Marés – Magdaléna Pokorná Praha 2011, s. 22.

4.2 Recipienti kroniky

Otakar Štýrský pocházel z rozmanitého prostřední štýrské „šlechty“, respektive ministeriality, jež se pomalu ve šlechtu přetvářela.¹⁷⁹ Již bylo naznačeno, že šlechta představovala první publikum. Text kroniky byl předčítán na lichtensteinském dvoře, na který se museli koncentrovat i příslušníci rodů, které Otakar Štýrský začlenil do svého popisu událostí ve Štýrsku, Korutanech a Rakousích.

Roli šlechty nelze beze zbytku oddělit od postavení panovníků ve *Veršované kronice Otakara Štýrského*. Zástupci šlechty jsou postaveni do okolí panovníka, tvoří jeho družinu, a jsou panovníkem dosazováni do jednotlivých úřadů. Otakar Štýrský namnoze vypsals určité „seznamy“ šlechty. Za první příklad lze jmenovat epizodu střídání hejtmanů ve Štýrsku na počátku tamního působení Přemysla Otakara II.

Rodem, který je do vyprávění *Veršované kroniky Otakara Štýrského* zapojen nejvíce, jsou již výše zmínění štýrští Lichtensteinové. Vazby Otakara, respektive jeho rodiny k Otovi II. z Lichtensteinu byly již namnoze naznačeny. Z Otakarových veršů lze jistě určit pět příslušníků rodu: Otu (II.) (*mîn herr Ott von Liehtensteine*)¹⁸⁰, Ulricha (*her Uolrich von Liehtensteine*)¹⁸¹, Heinricha (*her Heinrich von Lihtensteine*)¹⁸², Otu (III.) a Rudolfa (*die jungen von liehtensteine / Ott hiez der eine, / Rudolf der ander ist genant*)¹⁸³. Určení případných ostatních příslušníků rodu není jednoznačné, neboť se stále opakují rodová jména Oto a Ulrich. Na pět výše uvedených lze usuzovat nejen podle odlišných jmen, ale na Otu II. a Otu III. i podle časového rozpětí popisovaných událostí. Pro osobu Ulricha z Lichtensteinu je v soudobé literatuře předpokládán literární mecenát jako reprezentační funkce, pro ostatní členy rodu nelze mecenát spolehlivě dokázat.¹⁸⁴

Povědomí Otakara Štýrského o jemu domácí (tedy zemské štýrské, možno též uvažovat korutanské) šlechtě muselo být vysoké. Do prostředí politických jednání zapojuje mnoho veršů, ve kterých popisuje, kteří tito šlechtici se zúčastnili. Samozřejmě k těmto „seznamům“ nelze metodicky přistupovat jako ke svědečným řadám, je nutné přihlídnout k záměru kronikáře. V Seemüllerově edici není explicitně uveden zdroj takovýchto

¹⁷⁹ Karl-Heinz SPIEß, *Familie und Verwandtschaft im deutschen Hochadel des Spätmittelalter, 13. bis Anfang des 16. Jahrhunderts*, Stuttgart 1993, s. 1–17.: První fáze spadá do 6.–12. století (nesvobodná ministerialita označovaná termíny převážně nobilis, nobiliores, nobiles), druhá fáze mezi léta 1150 – 1250, kdy se původně nesvobodná ministerialita přetvářela ve svobodu šlechtu, třetí fáze čítá 14. století, kdy došlo podle Spiße k vnitřnímu štěpení šlechtické vrstvy (na nižší a vyšší, počátek hojného výskytu titulatur Graf, Kurfürst...) a poslední, čtvrtá fáze spadá do 15. století, kdy mělo dojít k určitému zakonzervování předchozích změn.

¹⁸⁰ Otakar, v. 8210.

¹⁸¹ Otakar, v. 6027.

¹⁸² Otakar, v. 1428.

¹⁸³ Otakar, v. 69376–69378.

¹⁸⁴ Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, s. 318.

kronikářových informací, tudíž lze usuzovat několika směry. Otakar Štýrský mohl mít k dispozici listiny, ze kterých opsal svědečné řady, nebo mohl využít zpráv některého z přímých účastníků daného jednání, nebo mohl jednoduše sepsat ty zástupce šlechty, které se mu podle jeho vědomostí zdáli být k dané události vhodné. Sám byl členem této sociální skupiny, tudíž jeho osobní známosti, či známosti členů jeho rodiny mohly být velmi široké. Například na počátku kroniky Otakar Štýrský u příležitosti sněmu v Trübensee (1251) uvádí deset účastníků: *von Rôtengroup, herr Hadmâr von Lihtenwert, hett Otte von Haslouwe, der herr von Potendorf, der truhsæz von Veltsperc, und von Kuorinc die rîchen, der Mîssouwær und von Liechtenstein der witzige Heinrich, von Sunnberc und von Zelkingen.*¹⁸⁵ U příležitosti plánování obrany Štýrska proti vpádům Bély Uherského lze v textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* nalézt třináct možných aktérů: *von Wîzeneck hern Dietmâr, von Pettou her Friedrich, die herren von Wildon, von Stubenberc her Wulfinc, und von Phanberc grâf Heinrich, von Seldenhoven her Kol, der von Mernberc, von Kranichperc her Sîfrit, und der schenk von Rabenstein, herzog Bernhartes barn, von Liechtenstein her Uolrich, von Offenberge her Dietmâr, darnâch kom grâf Hôholt, der was von Lindou.*¹⁸⁶ K nejčastějším jménům, která se ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* i v listinách dokumentující události ve Štýrsku a Rakousích v padesátých a šedesátých letech 13. století patří především: *von Liechtenstein, von Mernberc, von Stubenberc, von Offenberc, von Phanberc* a *von Wildon.*¹⁸⁷ V zástupu těchto jmen lze však nalézt pravděpodobné rodové jméno kronikáře Otakara Štýrského (von Horneck) jen jednou. Sám jej zmiňuje v jednom ze soupisů šlechty: *von Pettou her Hertnît und von Stubenberc her Wulfine... her Uolrich von Liechtenstein... von Offenberc, her Gundacker und her Dietmâr... her Hertnît von Orte, ... von Wildon hern Herant... von Hornecke her Albreht... von Holzwerk... von Kernden herzog Uolrich... von Liechtenstein.* Jedná se o pasáž popisující reakce štýrské

¹⁸⁵ Otakar, v. 1307–1351.

¹⁸⁶ Otakar, v. 2080–2371. V listinách zeditovaných v FRA (*Fontes rerum Austriacarum. Urkunden zur Geschichte von Österreich, Steiermark, Kärnten, Krain, Görz, Triest, Istrien aus den Jahren 1246–1300*, hg. von Josef Chmel. Zweite Abtheilung Diplomataria et Acta, 12. Band, Wien 1849.) jsou pro počátky Přemyslovy vlády (1252–1255) v rakouských zemích k dispozici svědečné řady, které počtem, nikoli však konkrétními jmény, odpovídají uvedeným osobám ve výčtu Otakara Štýrského. Některá jména z listinného materiálu se shodují se jmény z *Veršované kroniky Otakara Štýrského* (především Mernberc/Maerenberch, Liechtenstein/Liechtenstain). Některá další jména vykazují značnou jazykovou podobnost, například Sharffenberch/Scharfenberc nebo Weiseneke/Wisenecke. Není mi znám příklad, kdy by Otakar Štýrský svědečnou řadu s určité listiny zeditované v FRA bez větších změn opsal. Edice FRA včetně dotyčných listin (s. 48, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 73).

Dostupné online: <https://archive.org/stream/fontesrerumaustr01stuoft#page/n7/mode/2up> [citováno dne 14. 07. 2015].

¹⁸⁷ Zmínky o jednotlivých šlechticích v listinách ve FRA: von Pfannenberc (s. XLII, č. XLII; s. 60, č. LIX), von Stubenberg (s. XLIV, č. XLIX), Merenberg (s. LXII, č. CXI).

šlechty na spory o salcburské arcibiskupství.¹⁸⁸ Další příslušníky rodu Horneck ba ani osoby označené přídomkem (von) Wasserburg/Wasserberg se mi v textu kroniky, ani v listinném materiálu prozatím nepodařilo dohledat. S podobnou dikcí popisuje Otakar Štýrský i samotný vpád Bély do Štýrska, kdy jmenuje všechny statečné šlechtice, kteří se mu postavili, přičemž zapojuje i aktéry ze sousedních regionů, z Korutan, z Tyrolska, z Bádenska, z Bavorska, dokonce i z Durynska: *von Kernden herzog Uolrich, von Kernden herzog Bernhart, von Schrancpoum her Kuonrât, von Hiunburc gráf Uolrichen, von Tyrol grâve Meinhart, von Düringen lantgraf Friedrichen, von Baden marcgráf Friedrich, von Beiern herzog Ludwig*.¹⁸⁹ V těchto seznamech se samozřejmě vyskytují i příslušníci šlechty z Horních a Dolních Rakous, Tyrolska a Bavorska. Jejich přiřazení k jednotlivým územím pouze na základě textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* není možné. Lze však zhodnotit přiřazení šlechty k jednotlivým územím podle názoru či informační základny Otakara Štýrského.¹⁹⁰ Tento vhled do přehledu Otakara Štýrského o jeho vlastní sociální vrstvě ukazuje jednu z možností dalšího rozboru jeho kroniky.

Otakar Štýrský se většinou nevyjadřuje podrobněji k životním peripetiím jednotlivých šlechticů, obzvláštní teatralitou se vyznačuje vyprávění o Sigfridovi z Mahrenbergu (*von Merenberc hern Sifrit*),¹⁹¹ Otakar Štýrský nezmiňuje předchozí kariéru tohoto šlechtice z kronikářovy domovské oblasti.¹⁹² Zaměřuje se však více na jeho konec. Sigfrid z Mahrenbergu byl na příkaz Přemysla Otakara II. internován v Čechách. Podle názoru Otakara Štýrského měli na tomto činu krále veliký podíl dva šlechtici – *Durrenholz der wolf* a *hern Ortolf*.¹⁹³ Označení vlk (*der wolf*) je v textu Otakara Štýrského neobvyklé. Jiné hanebné označení používá kronikář například v souvislosti s Přemyslem Otakarem II., jehož po bitvě na Moravském poli tituluje jako zkaženého zloducha (*boesewith unbederbe*). Dva výše uvedení šlechtici měli mít údajně na rukách Sigfridovu krev (*mit des Merenbergær bluot*).¹⁹⁴ Kronikář nehodnotí tento čin českého krále s velkou přisností, uvádí však že za tímto činem stála nenávist (*hiet im der kunic getragen haz*).¹⁹⁵ Sigfridova smrt je v textu

¹⁸⁸ Otakar, v. 5940 nn. K rodinnému zázemí kronikáře více viz čtvrtá kapitola – Ottokar der Reimchronist war ein steririscher Ritter.

¹⁸⁹ Otakar, v. 2658–2865. Ne všechny aktéry lze identifikovat s ostatními prameny, výjimku tvoří například Sigfrid z Mahrenbergu, více viz Gerhard PFERSCHY, *Zur Beurteilung Sigfrieds von Mahrenberg*, in: *Festschrift Friedrich Hausmann*, hg. von Herwig Ebner, Granz 1977, s. 367–378.

¹⁹⁰ Viz Přílohy – přehled Otakara Štýrského o zemské příslušnosti šlechty (pouze na základě výpovědní hodnoty textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského*).

¹⁹¹ Otakar, v. 11837.

¹⁹² Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 174 nn.

¹⁹³ Konání těchto tří aktérů nepřilíš odlišné od stručného podání Otakarova (FRA, s. LXII, CXI, CXII, CXV).

¹⁹⁴ Otakar, v. 11920.

¹⁹⁵ Otakar, v. 11849.

kroniky představena vcelku podrobně, zůstává však otázkou, do jaké míry byl Otakar Štýrský o celé události zpraven.

<i>daz er den Merenbergær vienge</i>	že on s Mahrenbergem nakládal
<i>mit untriwen und mit meine,</i>	beze cti a s myšlenkou,
<i>ez wær grôz oder kleine,</i>	což bylo velké, a ne malé,
<i>swes er darumbe gerte,</i>	čemukoliv to mělo sloužit,
<i>daz man in des zehant gewerte.</i>	že by se člověk hned tak zachoval.
<i>von dem Durrenholz der wolf</i>	z Drnholce ten vlk
<i>mit hern Ortolf</i>	s panem Ortolfem
<i>von Windischgretze daz an truoc,</i>	jej ze Štýrského Hradce přivedli,
<i>daz er der triwe ab sluoe</i>	že od cti se odklonil, k ztrestání
<i>hals unde hende.</i> ¹⁹⁶	na krku a rukou.

Pro posluchače ze štýrské šlechtické vrstvy nebyla (podobně jako v případě Závise z Falkenštejna, na který bude upozorněno v následující kapitole) primárně zajímavá politická kariéra Sigfrida z Mahrenbergu. Neobvyklá smrt však skýtala téma mnohem atraktivnější.

Ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* je „cizí“ šlechta zařazena ad hoc k jednotlivým událostem, na kterých byla účastna. To neplatí jen pro nobilitu například z Míšeňska, Braniborska, Slezska (v Otakarově slovní zásobě Polska), ale i pro šlechtu českou. Šlechta z prostředí středoněmeckého a severoněmeckého je ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* zastoupena především v roli družiníků a vojska Přemysla Otakara II. v bitvách u Kressenbrunnu a na Moravském poli. Ve vojsku je určena jako *die Missouwære*, poté například *von Brandenburc*, či *von Sahsen*. Podobnými nadřazenými pojmy častuje i šlechtu domácí, například před bitvou na Moravském poli shromážděné Štýřany a Rakušany (*die Stîrær und die Ôsterherren*), i lid z Kraňska a Korutan (*von Kreine und von Kerndenlande*).¹⁹⁷ U těchto skupin označených podle zemské identity však nelze beze zbytku usuzovat pouze na šlechtu, v potaz lze vzít i účastníky bitvy z prostého lidu. Otakar Štýrský velmi důkladně popisuje šlechtické členy Přemyslova vojska:

<i>sîn ôheim, herzog Wenzlâ,</i>	jeho strýc, vévoda Václav,
<i>wand des sun, herzog Polc,</i>	a jeho syn, vévoda Bolek,
<i>brâhte im ein michel volc</i> ¹⁹⁸	přivedli mu statečný lid

a dále jmenuje ostatní účastníky, u některých poznamenává i jejich příbuzenské vazby: *herzog von Opullen, herzog von Glogou, von Brezlâ herzog Heinrich, und des veter, herzog Primic,*

¹⁹⁶ Otakar, v. 11888–11897.

¹⁹⁷ Otakar, v. 15294–15296.

¹⁹⁸ Otakar, v. 15212–15214.

*und von Razwar herzog Lestic, von Pólân herzog Gazmer, der herzog von Kalís, von Syras and von Pomerân, von Míhsen marcgráf Dietrich, kunic Lê von Riuzen.*¹⁹⁹ Ne tak podrobný výčet přítomných zapsal Otakar Štýrský při popisu bitvy u Kressenbrunn. Na tom místě píše o složení vojska Přemysla Otakara II., ovšem ve srovnání s předchozími příklady značně obecně: *der pólânischen fursten her, von Sahsen und von Brandenburc, von Stíre und die Kernâre*, a pak konkrétněji *von Kernden herzog Uolrich, von Brandenburc der marcgráf, von Míssou der alt.*²⁰⁰ Tento fakt není zas natolik překvapivý, neboť bitva u Kressenbrunn v roce 1260 je Otakarovi Štýrskému časově vzdálenější.

Kromě bitev lze největší koncentraci šlechtických jmen ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* vysledovat u příležitosti líčení dvorských slavností. Mnohou středoevropskou nobilitu jmenuje při svatbě Bély Uherského s Kunhutou Braniborskou v roce 1264, ale nejdelší „seznam“ polské a středo- i severoněmecké šlechty poskytl čtenářům a posluchačům u pražské korunovace Václava II. Zde lze polemizovat s výše uvedenou Otakarovou metodou získávání informací, neboť takřka identické osoby se vyskytují v pasážích Zbraslavské kroniky.²⁰¹

Role české šlechty ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* není vždy jednoznačná. Šlechtici tvoří vždy družinu přemyslovského panovníka, ovšem pod konkrétními jmény vystupují jen v několika situacích: při dosazování hejtmanů ve Štýrsku, kdy je k roku 1255 jmenován *hern Witigen ze houbtman*. Rozrod Vítkovců (*Witige* – Vítkovec, *Witigen* – akusativ, resp. plurál) je ze zástupců české šlechty jmenován v Otakarově textu nejčastěji. Setkáme se s ním například ještě při popravě Závěše z Falkenštejna na Hluboké. Na specifickou roli české šlechty upozorňuje Otakar Štýrský ještě u dvou momentů – v druhé polovině vlády Přemysla Otakara II. s vrcholem na Moravském poli a spornou rolí Miloty z Dědic, a za vlády Václava III., především v předvečer jeho vraždy. V těchto obou momentech je česká šlechta líčena jako lstivá.

Za povšimnutí stojí nejen bohaté zmínky o světské nobilitě, ale i poměrně časté zmínky o nobilitě církevní. Otakar Štýrský a jeho rod patřili do lenních vztahů privátního biskupství Seckau, jež náleželo pod salcburskou arcidiecézi. Události samotného arcibiskupství tvoří značnou část kroniky, ovšem Otakar Štýrský si povšimnul i církevní správy ve vzdálenějších územích. Jmenuje evropské arcibiskupy (mohučského Gerharda Magdeburského, Filipa Salcburského...), ale i biskupy privátních biskupství Salcburku

¹⁹⁹ Otakar, v. 15216–15234.

²⁰⁰ Otakar, v. 6750–6990.

²⁰¹ Více viz část diplomové práce věnující se pražské korunovaci Václava II. (pátá kapitola – České království v kontextu *Veršované kroniky Otakara Štýrského*).

v Gurku, Chimsee, Seckau a Lavanthalu. Duchovní až na vzácné výjimky netvoří významné aktéry Otakarova vyprávění, jsou uvedeni pouze v souvislosti s konkrétními událostmi.

<i>si heten schiere sich bewegen,</i>	oni měli
<i>sîn und sîner friunde hulde;</i>	jeho a jejich přátel hold;
<i>umbe sîn verdiente schulde</i>	a jeho učiněnou vinou
<i>griften si in an.</i>	učinili tak, že
<i>der kôr und die dienstman</i>	sbor a služebníci
<i>gehullen alle gelîch</i>	vzdávali hold zcela
<i>an den bischolf Uolrich,</i>	biskupu Ulrichovi,
<i>der datz Seckau was herre.</i> ²⁰²	který byl pánem v Seckau.

Do příběhu českého království Otakar Štýrský zařadil ve velké míře osudy biskupa Bruna Olomouckého (*von Olmunz bischof Brûn*). Bruno není spjat pouze s církevním úřadem, ale i Otakar Štýrský jej chápe jako důležitého aktéra zahraniční politiky Přemysla Otakara II. Biskupa Bruna zmiňuje pouze v souvislostech dění ve Štýrsku a Rakousích. Biskupovy aktivity v otázkách církevní správy českého království ponechává bez povšimnutí. Biskupův původ zmiňuje pouze neurčitým označením „ze Saska“ (*bischof Brûn von Sachsen*)²⁰³, jeho rodové jméno von Schauenberg nezná. Ve vyprávění přikl chvályhodné vlastnosti. Biskup byl podle názoru Otakara Štýrského především moudrý (*wîse*), a moudrost a chytrost uplatňoval při politických jednáních:

<i>der kunic sprach: „daz sî getân,</i>	král pravil: „to vy uděláte,
<i>ich wil ius wol getrûn.“</i>	já tomu budu zcela věřit.“
<i>von Olmunz bischof Brûn</i>	olomoucký biskup Bruno
<i>wider gegen Wiene reit</i>	znovu jel do Vídně
<i>mit witzen und mit kluoheit</i> ²⁰⁴	se [svým] důvtipem a chytrostí

Kromě toho mu český král velmi věřil (*den man der rede möht getrûn: / von Olmunz bischof Brûn*). Pro tuto důvěru z něj udělal taktéž mezi lety 1262–1269 štýrského hejtmana (*bischof Brûn was der houbtman*). Biskup je jasným aktérem Přemyslovy zahraniční politiky, po Moravském poli z textu kroniky mizí, ačkoliv zemřel až roku 1281.²⁰⁵ Jen je letmo zmíněn v souvislosti s Tobiášem z Bechyně (*Tobyam von Prâg*) jako jeho předchůdce.

Předchozí řádku ukázaly, že šlechta opravdu tvoří kulisu panovnických jednání. Na jiné příklady bude poukázáno v následující kapitole. Ve velkém množství případů šlechta

²⁰² Otakar, v. 5350–5357.

²⁰³ Otakar, v. 14614.

²⁰⁴ Otakar, v. 14482–14486.

²⁰⁵ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 227 nn.

netvořila hlavní objekt kronikářova zájmu. V celé kronice lze nalézt jedinou pasáž, která líčí primárně šlechtické zvyky bez závislosti na panovnických postavách.

Šlechta třináctého století byla stále spjata s mnohými rituálními obřady jak v rámci dvorských festivit, tak v rámci samostatných reprezentačních šlechtických aktů. Ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* je podrobně zachycen nastolovací obřad korutanských vévodů na obřadním kameni korutanských Slovanů na Karnburgu. Otakar Štýrský tuto pasáž popisuje v souvislosti s upevňováním moci Rudolfa I. Habsburského v oblasti Korutan a Štýrska.²⁰⁶ Korutanské oblasti je ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* propůjčena významná pozice. Jejich výjimečnost je vystavěna především na starých korutanských právech a na knížecím kameni korutanských Slovanů.²⁰⁷ Nelze opomenout ani fakt, že Korutany byly blízké Otakarově domovině a o jejich historii, vývoji i současné situaci měl již z tohoto důvodu širší povědomí. Upozorňuje, že je všem jsou známé záležitosti k právech knížat z Korutan (*ez ist alsus bewant / umb des fursten reht úz Kerndenlant*).²⁰⁸

<i>der windische herre,</i>	vindičtí pánové,
<i>daz er den keiser dâmit êre,</i>	které císař se ctí
<i>swâ er hof hât:</i>	jakkoliv na dvoře měl:
<i>sîn reht er dâmit begât,</i>	jejich práva on s nimi udával,
<i>daz er zuo der stunde</i>	že on k tomu ve chvíli
<i>sî gewarnet guoter hunde</i>	čekali jak dobří psi
<i>ûf die warte und ze reore.</i> ²⁰⁹	na svůj post a záležitosti.

²⁰⁶ Oswald REDLICH, *Rudolf von Habsburg. Das Deutsche Reich nach dem Untergang des alten Kaisertums*, Innsbruck 1903, s. 337.; Franz G. HAHN, *Wie Kärnten an das Haus Habsburg kam*, Carinthia I., 1989, s. 161.

²⁰⁷ Hans-Dietrich KAHL, *Der Staat der Karantanen. Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum (7.–9. Jh.) / Država Karantancev. Dejstva, teze in vrašanja o zgodnji slovanski državni tvorbi v vzhodnoalpskem prostoru (7.–9. stol.)*, Ljubljana 2002.; Ljudmil HAUPTMANN, *Staroslovenska družba in obred na knežjem kamnu. Die altslowenische Gesellschaft und die Zeremonie am Fürstenstein*, Ljubljana 1954.; Herwig WOLFRAM, *Botschaften aus dem Meer ob der Enns. Enträtsekte Bildgeschichten nach Kult- und Herrschaftsdarstellung des frühen Mittelalters*, s. 44–47.; Georg JOSTKLEIGREWE, „Ganzer frid noch staeter suon...wirt nimmer ûf der rivere der zweier rîche gemerke“ – eine deutsch-französische Erbfeindschaft ante litteram? Ottokar von Steiermark und die problematische Konstruktion „nationaler“ Grenzen in vornationaler Zeit, in: *Grenze und Grenzüberschreitung im Mittelalter*, hgg. von Ulrich Knefelkamp und Kristian Bosselmann.Cyran, Berlin 2007, s. 37–54.; Paul GLEIRSCHER, *Karantani. Das slawische Kärnten*, Klagenfurt 2000, s. 36: První písemná zmínka o „Fürstenstein“, korutanském knížecím kameni pochází z roku 1161.; Katharina WINCKLER, *Die Alpen im Frühmittelalter. Die Geschichte eines Raumes in den Jahren 500–800*, Wien – Köln – Weimar 2012.; Podle Jana z Viktringu měl na úpatí korutanských hor položit svatý Petr kámen, a na ten měl vždy usednout právoplatný vládce země. Samotný obřad na Karnburgu Otakar, v. 19900 nn., *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, MGH, Hannoverae et Lipsiae 1909, s. 243.

²⁰⁸ Otakar, v. 19905–19906.

²⁰⁹ Otakar, v. 19910–19918; v. 19919 nn.: *von gejeides fuore / ich niht wol gesagen kan. / Swer des kunde welle hân. / der sol Tristramen lesen, / dem ist wol kunt gewesen / swaz ze gejeide gehôrt. / Des bin ich betôrt, / swie gerne ich ez tæte. / daz dem keiser geræte / zuo gejeides sachen / der von Kernden machen / von sînem lande sol, daz gehôrt ir hernâch wol, / waz er davôn rehtes hâ.*

Popis nastolovacího obřadu známe z kroniky Jana z Viktringu.²¹⁰ Oba kronikáři, Otakar Štýrský i Jan z Viktringu přikládají významu jazyku nastolovacího obřadu (*windisch sprach; non in lingua alia*). Dnes nevíme přesně, jakému jazyku či nářečí měl odpovídat Otakarův termín slovanský jazyk (*windischer sprach*). Podobný termín, který by explicitně značil jazyk nějaké skupiny obyvatelstva používá Otakar Štýrský už jen u skupiny Valben (*valbischer sprach*), u části vojska Bély Uherského.

<i>swer in ouch vor dem rich</i>	kdokoliv jemu také v říši
<i>an sprichet herzlich</i>	srdečně mluvil
<i>umb deheine schulde,</i>	ke své vině,
<i>des riches gunst und hulde</i>	k podpoře a holdu říši
<i>hat er darzuo wol,</i>	měl tak zcela vědět,
<i>daz er dem nicht antwurten sol</i>	že se zde nesmí odpovědět
<i>wan in windischer sprach</i> ²¹¹	ve vindické řeči

Kromě důrazu na jazyk obřadu Otakar Štýrský poukazuje i na umístění nastolovacího kamene, stejně tak upozorňuje, kdo může na kámen usednout.

<i>dafür ein stein lît.</i>	tam kámen leží
<i>an dem steine muoz man schowen,</i>	na tom kameni se musí ukázat,
<i>daz darin isz gehouwen</i>	že je to vhodné
<i>als ein gesidel gemezzen.</i>	jako vymezení k ovládnutí
<i>dâbî ouch nâhen ist gesezzen</i>	přitom je blízko posazen
<i>ein gebiurischez geslehte,</i>	jeden z urozeného rodu,
<i>die von altem rehte</i>	který po starém právu
<i>darzuo sint belêhent</i> ²¹²	na tom bude obléněn

a také, jaké má mít vlastnosti:

<i>sô sol der selbe man</i>	a ten samý muž
<i>ûf den steine sitzen</i>	[který] sedí na tom kameni
<i>mit sô getânen witzen,</i>	by měl být obdařen důvtipem,
<i>daz er dâvon iemen wîche.</i>	aby jej nikdo nezviklal.
<i>daz si habent von dem rîche.</i> ²¹³	tak mají stanoveno z říše.

²¹⁰ *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, MGH, Hannoverae et Lipsiae 1909, s. 243 nn.

Ohledně jazyka: „Insuper Sclavica, qua hic utitur orilocucione in conspectu imperatoris cuilibet querilanti de se et non in lingua alia tenebitur.“

²¹¹ Otakar, v. 20146–20152.

²¹² Otakar, v. 19993–20000.

²¹³ Otakar, v. 20004–20008.

Pokud jsou pánové (*herren*) přítomni v zemi, mají za povinnost (*frist*) zúčastnit se volby.²¹⁴ Muž, který je zvolen za knížete, musí obléci prostý šat, pak pokleknout před kamenem, a nakonec projít mezi svými, v jedné ruce vedoucí býka, a v druhé klisnu černé a bílé barvy.²¹⁵ Obřad měl být doplněn formalizovaným rozhovorem

<i>swen si im koment sô nâhen,</i>	kdokoliv přijde blíže,
<i>sô sol er si enphâhen</i>	tak má začít
<i>und sol sprechen: „wer ist der,</i>	se ptát: „kdo je ten,
<i>den ir mit iu füeret her?“²¹⁶</i>	koho si povoláváte za pána?“

ve kterém upozorňuje i na skutečnosti, které by měly být v Korutanech přelomu třináctého a čtrnáctého století podle názoru Otakara Štýrského všeobecně známé:

<i>„sô tuo mir mêr bekant</i>	„tak je mi učiněno ve známost
<i>von im soher mæere</i>	z tohoto vyprávění
<i>ist er ein guot rihtære,</i>	je to dobrý muž, rytířský,
<i>daz er durch liebe noch durch haz</i>	že ten, kdo díky lásce, ne díky nenávisti
<i>an dem gerihte iht sî laz?“²¹⁷</i>	na toto místo bude dosazen?“

Přičemž vzápětí upozorňuje, že každý by měl vědět ještě více:

<i>„noch mêrich von im wizzen sol“,</i>	„měl bych vědět ještě více,“
<i>spricht der gebûr zehant.</i>	mluví opět ihned znovu.
<i>„mac er ditze lant beschirmen von freisen,</i>	„měl by zemi zaštitit před zlým,
<i>sô daz er witiben unde weisen,</i>	tak on schopný a moudrý,
<i>geistlich liuten unde phoffen</i>	lid duchem povede
<i>guoten fride mac geschaffen?“²¹⁸</i>	a mír dobře zajistí?“

Pojetí korutanské, podle Otakara Štýrského vindické nobility (*windische herren*) značně vybočuje z konceptu vyprávění o dalších vrstvách nobilit evropských regionů.²¹⁹ Vindická

²¹⁴ Otakar, v. 20010–20012.

²¹⁵ Otakar, v. 20034 nn.

²¹⁶ Otakar, v. 20060–20063. K formalizovaným otázkám („Kdo je ten, kdo sem přichází?“ „Ten pravý vládce“ více viz Paul GLEIRSCHER, *Karantaniën. Das slawische Kärnten*, Klagenfurt 2000, s. 36.; Anton E. SCHÖNBACH, *Der steirische Reimchronist über die Herzogshuldigung in Kärnten*, *MIÖG* 21, 1900, s. 528–527.

²¹⁷ Otakar, v. 20085–20089.

²¹⁸ Otakar, v. 20091–20097.

²¹⁹ Hans-Dietrich KAHL, *Der Staat der Karantanen. Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum (7.–9. Jh.) / Država Karantancev. Dejstva, teze in vrašanja o zgodnji slovanski državi tvorbi v vzhodnoalpskem prostoru (7.–9. stol.)*, Ljubljana 2002, s. 81, 145, 259, 260. Podle Hans-Dietricha Kahla přežily relikty slovanského jazyka ve východních alpách do 13. století již jen v rámci tohoto formalizovaného rozhovoru při nastolovacím obřadu. Popis obřadu ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* zaznamenává podle Kahlova názoru rozhovor ve slovanském jazyce a rituál obřadu volby sedláka, jež ke kameni vede klisnu a býka. Podobné obřady, které mají kořeny ve východních nomádkých kulturách, lze podle Kahla vystopovat ještě na korutanském Ulrichsbergu a ve svatyních polabských Slovanů (Rethra a Arkona na Rujáně). Podobné formulace viz Bogo GRAFENAUER, *Die Kärntner Herzogseinsetzung und die*

marka, odpovídající pozdějšímu vymezení Dolního Kraňska patřila od roku 1248 Sponheimům, poté přešla roku 1269 na Přemysla Otakara II., a od roku 1267 území náleželo hrabatům z Gorice. Otakar Štýrský zdůrazňuje jejich zvyky a práva daleko důrazněji než je tomu v případě jednotlivých německých oblastí (Bavorsko, Sasko, Švábsko, Durynsko), ale i slovanských zemí (České království, slezská knížectví). Důvody lze spatřovat v tehdy ještě v připomínkách staré slovanské (karatánské) kultury na území Kraňska a Vindické marky, jež se odrážely nejenom ve třináctém století stále praktikovaném nastolovacím obřadu na korutanském knížecím kameni, ale i ve specifickém postavení nobility na dvoře Rudolfa Habsburského na počátku osmdesátých let třináctého století. Slovanskou (karatánskou) kulturu již v pozdním třináctém století nepředstavoval jazyk, ba patrně ani svébytná etnická identita nobility, ale práva a postavení šlechty, jež stále postrádalo některé z povinností říšské nobility vztahující se přímo k císařskému dvoru. Otakar Štýrský dvakrát používá výraz *windische rede* kterýmžto výrazem není míněn jazyk jako takový, ale zvyky a mravy ve vztahu k politické autoritě. Problematictější interpretace nastává při užití spojení *in windischer sprâch*, kterýmžto spojením, byť se v Otakarově textu vyskytuje pouze jednou, kronikář evokuje představu o korutanském slovanském nářečí, jež pro třinácté století nemáme nikterak doložené, mimo několika slov, která byla pronášena při nastolovacím obřadu. Pouze z veršů Otakara Štýrského nelze usuzovat ještě na případnou slovanskou etnickou identitu korutanské nobility. Jediný fakt, který by svědčil pro slovanský kulturní okruh, je termín župani (*suppani*), kterým Otakar Štýrský častuje pouze korutanskou a českou šlechtu.

<i>ich enweiz, wer in gewarnet het</i>	já vím, kdo byl uváděn
<i>der rede, die genanden suppanen</i>	[v] té řeči, zvaní župané
<i>der kunic Rudolf tet mit manen,</i>	král Rudolf učinil s těmi muži
<i>daz si ir triwe gedæhren</i>	že byli ctí obdařeni
<i>und iren rehten herren</i>	a jako praví pánové
<i>bræhren von des Zæwisch phrancsal.</i>	potřebovali k Závišově ukončení
<i>die rede er viltougen hal</i>	řeč tak (Rudolf) držel
<i>und gedâht in sînem muot,</i>	a mînil,

Edlingerfrage, Carinthia, Klagenfurt 1993, s. 353.; Ke kulturním souvislostem v obřadech východoalpských a polabských Slovanů též studie opřená o diplomatický materiál Ljudmil HAUPTMANN, *Staroslovenska družba in obred na knežjem kamnu. Die altslowenische Gesellschaft und die Zeremonie am Fürstenstein*, Ljubljana 1954, s. 73: „Če označjeta dve listini dvanajstega stoletja župane mišenjskih Glomačev kot „seniores villarum“, „die edelsten“, je to v takoh okoliščinah pač pomenljiv izraz notranje logike, ki je določala enako na Labi kakor pri nas.“ I přes uvedené citace představuje propojení východoalpských a polabských slovanských kultur v raném a vrcholném středověku dosud nezpracované téma. Tato problematika byla hlavně v padesátých letech dvacátého století poplatná v Německé demokratické republice i v Jugoslávii politickému ovzduší.

*waz im dâfür wære guot.*²²⁰

že tím bude vše dobré.

Účelem této sondy do Otakarova náhledu na jihorakouskou nobilitu bylo vyzdvihnout specifické znalosti, jimiž kronikář pro toto téma disponoval. Obřad na Karnburgu musel být ještě v pozdním 13. století něčím známým, k čemu se regionální povědomí vracelo. Podobně detailní znalosti Otakar pro šlechtu jiného prostředí nemá. V případě jiných regionů disponuje povědomím o současné situaci, ovšem vývojové tendence mu známé nejsou. Tento fakt může mít i příčinu v rytířské kultuře 13. století, kdy například Přemysl Otakar I. nechal odstranit kámen Žiži na Pražském hradě, aby neupozorňoval na kontinuitu se starým knížecím obřadem.²²¹ Druhým pilířem obrazu Korutan je Otakarova soudobá politická situace, jejíž tvář bylo již možné vidět například v sondě do šlechtických kruhů v náhledu kronikáře Otakara Štýrského.

Samostatné jednání či činy, ať už následování hodné či odrazující jednotlivých příslušníků šlechtické vrstvy, nestojí v popředí Otakarova zájmu. Šlechta tvoří jakousi kulisu hlavnímu tématu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* – panovnickým dynastiím, které budou předmětem následující kapitoly. Na tomto poznatku můžeme založit jeden z argumentů diskuse o příslušnosti této kroniky do žánru *Weltchronik* či *Fürstenbuch*. Jako pravděpodobnější se jeví konstatování, že *Veršovanou kroniku Otakara Štýrského* lze zařadit do žánru *Weltchronik*, ovšem s ohledem na množství nedochovaného textu.

²²⁰ Otakar, v. 20239–20245.

²²¹ Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali*, Praha 2005, s. 274 nn. Tvrzení o odstranění kamene za vlády Přemysla Otakara I. označuje Josef Žemlička za pouhou hypotézu nepodloženou žádnou pramennou základnou.

5. České království v kontextu Veršované kroniky Otakara Štýrského

Panovnické dynastie stály v centru pozornosti mnoha středověkých kronikářů. Z českého prostředí snad netřeba dalece připomínat adoraci některých příslušníků přemyslovského knížecího rodu kronikářem Kosmou, prvních přemyslovských králů jeho pokračovateli, či zaměření Kroniky zbraslavské na poslední krále z téhož rodu. Z německojazyčného prostředí například kronika vídeňského měšťana Janse Enikela, kronika opata Jana z Viktringu, dále například tzv. *Anonymus Leobensis* nebo *Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*, v jejichž centru stojí v závislosti na politických změnách nejprve dynastie babenberská, poté habsburská.²²²

Na krále a knížata se teprve postupně nabalují další osoby – jejich družiníci, později blízcí šlechtici a rádci, církevní hodnostáři, ale i představitelé městské vrstvy či venkovského lidu. Nejinak tomu není ani u Otakara Štýrského, ovšem on akcentuje velké panovnické dynastie hned tři – Přemyslovce, Habsburky a Arpádovce. Každé z dynastií poskytuje jiný prostor, ovšem panovnické postavy pocházející z těchto rodů jasně vystupují ze zástupu příslušníků ostatních sociálních skupin, tedy šlechticů, měšťanů a prostého lidu.

Středověcí kronikáři popisované panovníky výrazně stylizovali. Robert Antonín vyslovil nedávno názor, že kronikář obléká konkrétní panovníky, jejich činy a charakter do těsně padnoucích obleků ideálních vládců a popisuje, jak jeho postavám tento oblek padne.²²³ Antonín rovněž vymezil několik ideálně-panovnických typů. Krále zbožného (rex pius, jehož dalšími podkategoriemi mohou být v závislosti na typu textu i rex imago dei, případně rex vicarius Christi), krále spravedlivého (rex iustus s podkategoriemi rex litterarus a rex sapiens) a krále mírotvorce (rex pacificus). Protipól těchto kvalit tvoří kategorie krále tyрана (rex tyrannus) a neužitečného krále (rex inutilis).²²⁴ Komplexní analýza kroniky

²²² *Cosmae Chronicon Boemorum cum continuatoribus. Kosmův letopis český s pokračovateli*, FRB II., ed. Josef Emler, Praha 1874.; *Chronicon Aulae Regiae. Kronika zbraslavská*, FRB IV., ed. Josef Emler, Praha 1884.; *Jansen Enikels Werke. Fürstenbuch*, MGH, Deutsche Chroniken III., hg. von Phillip Strauch, Hannover – Leipzig 1900.; *Jansen Enikels Werke. Weltchronik*, MGH, Deutsche Chroniken III., hg. von Phillip Strauch, Hannover – Leipzig 1900.; *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, MGH, hg. von Fedorus Schneider, Hannover – Leipzig 1909.; *Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*, MGH Deutsche Chroniken, hg. von Josef Seemüller, Hannover – Leipzig 1909.

²²³ Robert ANTONÍN, *Ideální panovník českého středověku. Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, Praha 2013, s. 51, 61, 63–64, s. 51, 64, 95, 316–317.; předtím Wojciech IVANČZAK, *Po stopách rytířských příběhů. Rytířský ideál v českém písemnictví 14. století*, Praha 2001, s. 50.

²²⁴ Literatura k problematice panovnického ideálu a panovnické moci je ovšem daleko bohatší. Mimo jiné například Robert CURTIS, *Das ritterliche Tugendsystem*, Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte, Stuttgart 1943, s. 343 nn.; Marc BLOCH, *Králové divotvůrci. Studie o nadpřirozenosti přisuzované královské moci zejména ve Francii a Anglii*, Praha 2004.; Gustav EHRISMANN, *Die Grundlagen der ritterlichen Tugendsystem*, ZdfA 56, 1919, s. 137–216.; Jean FLORI, *Rytíři a rytířství ve středověku*, Praha

Otakara Štýrského ovšem právě naopak ukazuje, že obrazy panovníků, které svým čtenářům předkládal, zdaleka nejsou černobílé. Při hodnocení Přemysla Otakara I., Rudolfa Habsburského, Bély IV., Václava II. nebo Albrechta Habsburského si Otakar nevystačil s jednotlivými kategoriemi *rex sapiens*, *rex pacificus* či *rex tyrannus*. Naopak, jeho panovnické postavy jsou daleko barvitější a živější.

5.1 Václav I.

Přemyslovská dynastie vstoupila do *Veršované kroniky Otakara Štýrského* na konci vlády Václava I., podle událostí, které popisuje, můžeme usuzovat na rok 1251. Tehdy vládnoucímu českému králi Václavu I. propůjčil Otakar Štýrský pouze epizodní roli. Vždy vystupuje se svým synem Přemyslem (u Otakara Štýrského až na vzácné výjimky vystupuje pod druhým jménem *Ottacker*). Uvádí jej na scénu

<i>nû</i> ²²⁵ <i>truoc des landes krône</i>	tehdy nesl korunu země
<i>in den zîten schône</i>	v [oněch] krásných časech
<i>der mehtic kunic Wenzlâ.</i>	mocný král Václav.
<i>einen sun het er dâ</i>	měl jednoho syna
<i>vil hôchgemuotes herzen.</i> ²²⁶	velmi odváženého srdce

Václav I. (1205–1253) je vylíčen jako moudrý otec, jež svého syna Přemysla nejen nechá vládnout na Moravě, ale udílí mu rady i v době, kdy se Přemysl ucházel o rakouské dědictví.²²⁷

2008.; Werner PARAWICINI, *Die ritterlich-höfische Kultur des Mittelalters. Enzyklopädie deutscher Geschichte*, Band 32, München 1994.; Týž, *Noblesse Studien zum adeligen Leben im spätmittelalterlichen Europa*, Ostfildern 2012.; Josef FLECKENSTEIN, *Vom Rittertum im Mittelalter. Perspektiven und Probleme*, Goldbach 1997.; Joachim BUMKE, *Studien zum Ritterbegriff im 12. und 13. Jahrhundert* (Beihefte zum Euphorion), Heidelberg 1977, s. 70–74.; Maurice KEEN, *Das Rittertum*, Düsseldorf – Zürich 1999.

²²⁵ Částici *nû* je do současného českého jazyka možné přeložit mnoha způsoby – nu, tehdy, není, tak. Ekvivalenty ze současného německého jazyka jsou taktéž bohaté (nun, dann, als, nun, während etc.) <http://woerterbuchnetz.de/Lexer/?sigle=Lexer&mode=Vernetzung&lemid=LN01517#XLN01517> [citováno dne 22.7.2015]. Různé ekvivalenty budou použity i v následujících překladech.

²²⁶ Otakar, v. 1459–1463.

²²⁷ Otakar, v. 1459 nn. Spory s Fridrichem Bojovným nejsou ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* zahrnuty. Tyto události zahrnul do své *Fürstenbuch* Jansen Enikel:

Enikel, v. 2831 nn: dem herzogen Fridrîch / daz ein künic in Ôsterrîch / geriten wær ûz Bêheimlant - / daz wær manigen wol bekant - / und daz er læg gewalticlich / bî Lâ in Ôsterrîch, / des küniges Ottackers vater / alsô grôz und alsô sater / mit tûsent rittern lustsam, / die ich niht alle genenne kan. / bî im sô lac gewalticlich / von Kernten herzig Uolrîch, / der was bî im ûf dem wal, er was ouch in des küniges zal.;

Enikel, v. 2845 nn: daz wart de, fürsten Fridrîch geseit, / wan er dô niht lender beit, / ern rite vil drât / hinz Lâ in die stat, / dâ hêt der fürst âne wân. / kûm zwên und sibenzic man / er sant ouch sicherlich / über al in Ôsterrîch, / daz im die alle kæmen / die sîn botschaft vernæmen. / dienstman und ritter / knappen und burgær / die kunden sô gâhes niht sîn bereit. / dem fürsten ma dô seit, die vînde wolden für Lâ.

Enikel, v. 2865 nn: wider den hercoc er dô sprach: / „daz ist mir ein ungemach, / daz ich niht weste des küniges vart, / ich hiet er anders wol bewart. / ich hiet im gegeben widergelt. / und hiet im gegeben widergelt. / mit manigen starken kolbenslegen / hiet ich im den solt gegeben / ich wart sîn leider niht gewar.

Jisté rady otce synovi představují jedno z topoi středověké literatury. Do blízké kategorie patří i řečnická topika, k níž se Otakar uchýlil při líčení dialogických jednání panovníků. K dalším topoi, na která bude ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* poukázáno, patří topos smrti a topos chudého šlechtice.²²⁸

Prostor, který Václavu I. kronikář ve svém vyprávění poskytuje, je v porovnání s ostatními přemyslovskými králi malý. Václav I. mizí ze scény dění přímou řečí, v níž svého syna spravuje o rakouských zemských právech a zvycích, patrně zúročující ve vyprávění své spory s Fridrichem Bojovným.²²⁹ Přemysl se vrátil z Rakous domů²³⁰, a jeho otec mu pravil, oslovující jej pane syne (*her sun*), aby ve své mladické nerozvážnosti nepřehlížel mnohé těžkosti, které mu přinese vláda nad Rakousy jakožto nad odumřelým lénem:

<i>er sprach: „her sun, gedenkt daran,</i>	on řekl: „pane synu, myslí na to,
<i>daz wir dicke gesehen hân,</i>	že máme velké oči,
<i>daz ze jungist widergât,</i>	v mladické nerozvážnosti,
<i>ze siu der man niht reht hât.</i>	tehdy člověk nemá pravdu.
<i>ez ist alsus gewant</i>	Je všeobecně známé
<i>umbe Ôsterrîch daz lant,</i>	o zemi rakouské
<i>daz er dem rîche ledic ist</i> ²³¹	že je to říše osiřelá

Po dokončení promluvy krále Václava I. si kronikář bere zpět slovo a Václavovu řeč doplňuje o další informace: z nějakého nám dnes neznámého důvodu byli do Rakouska vyslaní dva biskupové (*zwên bischolfe sande / her zÔsterrîch dem lande*)²³². Ti samí pánové (rozuměj biskupové) byli považováni za mocné politické činitele, přičemž při nich stojí i světská nobilita a města (*die selben herren retten / mit den hern und mit den steten*)²³³. Pro královského syna [Přemysla Otakara II.] nebude snadné této moci oponovat. Václav

Enikel, v. 2879 nn: dô sprach der tugenthaft man: / „herre, ich rât iu, als ich kan: / ir sult schôn in diser stat / belîben, daz ist mîn rât. / ir mügt in niht gestrîten. / lât mich hin ûz rîten. / zwâr daz ist an iu ein sin: / lât mich umb gên mit in. / an in lît michel êr, / ich fürhte iuwer manheit sêr, / wan ir sît des lîbs ein man / und rennet die vînt degenlîch an. / verlûrt ir danne iuwer leben, / sô wær den vînten gegeben, / iuwer lant in Ôsterrîch, / daz wizzet sicherlîch / und ouch Krein und Stîrlant, / daz ist mit allez wol bekannt, / sô stüednedn stet und lanz / allez in der Bêheim hant.

Enikel, v. 3016 nn: dô sprach der hercoc Fridrîch: / „wa sint nû drîzic man? / die helfen den wartliuten dan, / daz wart vil schrer dâ getân / der Bêheim wartliut fluchen dan / wider zuo der Bêheim her. / dô kom ez allez ze wer. / ieslîcher sîn wâfen an sich nam. / daz her dô ûf daz velt kam, / ez schartz sich ritterlîche / und alsô tugentlîche.

²²⁸ K otázce topoi ve středověké literatuře Ernst Robert CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998, s. 91.; Otakar SLANAŘ, *K otázce topiky ve středověké rytířské epice*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 273–286. K problematice přímé řeči ve středověkých narativních pramenech *Beiträge zur Dialogforschung. Formen und Funktion von Redeszenen in der mittelhochdeutschen Epik*, hgg. von Nine Miedema – Frant Hundsnurcher, Tübingen 2007.

²²⁹ Otakar, v. 1780 nn.

²³⁰ Otakar, v. 1779–1780.

²³¹ Otakar, v. 1785–1791.

²³² Otakar, v. 1819–1820.

²³³ Otakar, v. 1821–1822.

Přemyslovi popisuje současnou politickou situaci, nečiní další krok, aby svého syna poučil o správném chování muže a vládce, a nenaplnuje tak oblíbený žánr *rad otce synovi*. Václav I. dále nezaujímá v Otakarově vyprávění větší místo, později pouze lakonicky zmiňuje jeho úmrtí:

<i>der herzog von Ôsterrîch:</i>	vévoda rakouský,
<i>der klagte klegelich,</i>	který smutně naříkal,
<i>als im sîn triu gebôz,</i>	když mu jeho tři [poslové] sdělili
<i>sîn vater, der was tôt,</i>	[že] jeho je mrtvý,
<i>von Bêheim kunic Wenzlá.</i> ²³⁴	z Čech král Václav

společně s poznámkou, že vévoda rakouský [Přemysl Otakar] smutně naříkal (*klagte klegelich*), že jeho otec, mocný král Václav, byl mrtvý. Podle názoru Otakara Štýrského to ještě navíc pro Přemysla znamenalo definitivní potvrzení královské hodnosti:

<i>êrlich wart er bestetet sâ,</i>	čestně bylo potvrzeno
<i>als einem kunic wohl gezimt.</i> ²³⁵	jak je zcela králem.

Role Václava I. je ve vyprávění Otakara Štýrského tedy pouze epizodní a má smysl jen ve vztahu k vyprávění o Přemyslu Otakarovi. Pokud Otakar Štýrský začal své vyprávění v roce 1245, není pro krále ani výraznější prostor. Z literárního hlediska je nevýraznější jeho přímá řeč jako jeden z příkladů užití topoi středověké literatury ve *Veršované kronice Otakara Štýrského*.

²³⁴ Otakar, v. 2503–2507.

²³⁵ Otakar, v. 2608–2509. K problematice převzetí moci Přemyslem Otakarem II. více viz například Vratislav VANÍČEK, *Královská hodnost jako nástroj modernizace a politického vlivu Přemyslovců ve 13. století*, *Colloquia mediaevalia Pragensia* 13, *Moc a její symbolika ve středověku*, edd. Martin Nodl – Andrzej Pleszczyński, Praha 2011, s. 68–69.: V roce 1253 se Přemysl Otakar II. stal dědicem českého království, od roku 1251 byl vévodou rakouským, od roku 1252 strvdil jejich držbu sňatkem s Markétou Babenberskou. V roce 1253 doznívala válka o země babenberského dědictví s koalici Uher, Wittelsbachů a knížat krakovského, opolského a haličského. Smrt Václava I. byla tajena, aby Přemysl Otakar II. neupadl do zbytečných komplikací při převzetí moci. Jak byly výše uvedené politické souvislosti Otakaru Štýrskému známé, lze pro tuto chvíli ponechat stranou. Role Václava I. pro kronikáře nebyla klíčová.

5.2 Přemysl Otakar II.

Postavě Přemysla Otakara II. ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* bylo v české i v zahraniční literatuře věnováno nemálo prostoru.²³⁶ Velké množství výkladů však kopíruje výkladovou linii Františka Palackého – Přemysl Otakar II. je hlavní zápornou postavou celého textu, kronikář jej nemá v oblibě pro jeho autoritativní chování v rakouských a alpských zemích, tudíž mu propůjčil obraz tyрана a panovníka bez ctností. Pojďme si nyní tento velmi zjednodušený, a také již interpretačně zastaralý obraz českého krále zproblematizovat s poukazem na vývoj jeho postavy v jednotlivých pasážích kroniky.

5.2.1 Přemysl Otakar II. a rakouské země

Přemysl Otakar II. (1233–1278) je poprvé zmíněn v přímé souvislosti se svým otcem Václavem I. Otakar jej zmiňuje jakožto syna českého krále, (muže) s odvážným srdcem, jež vládl na Moravě jako markrabě, kteroužto dobrou zemi mu dal do moci jeho otec:

<i>Mehrærn daz guote lant</i>	Morava, ta dobrá země
<i>der vater im hin dan liez,</i>	otec mu ji ponechal
<i>dâ von er marcgâve hiez</i>	tam jej jmenoval markrabětem
<i>und was genant Ottacker.</i> ²³⁷	a jmenoval se Otakar.

První konfrontaci královice Přemysla s rakouskými zvyky a právy (*ir lantzsit und ir alten reht*)²³⁸ zaznamenáváme při jeho vpádu do Rakous v roce 1251. V bezmála sto veršové pasáži kronikář popisuje, že králevicovo vojsko dosáhlo Rakous a Vídně, kde se setkal s „vídeňskými“ pány, ovšem nezaznamenává žádné výraznější nepokoje či srážky. Předzvěst budoucích sporů značí právě odkaz na místní zemské zvyky a práva, které byly Přemyslovcem cizí.²³⁹ Otakar Štýrský nepřímou zaznamenává diplomatický styk mezi Vídní a Prahou,

²³⁶ Nemálo ovšem s poukazem na celkové penzum literatury k samotné *Veršované kronice Otakara Štýrského*: Miloš VYSTYD, *Die steirische Reimchronik und die Köiunigsaaler Chronik*, MIÖG, 1913, s. 218 nn.; Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253–1271)*, Praha 1937. Václav Novotný však z *Veršované kroniky Otakara Štýrského* nevyčázel v takové míře jako Josef Šusta pro přelom třináctého a čtrnáctého století. Michal SVATOŠ, *Tendence štýrské rýmované kroniky Otakara ouz der Geul a české rýmované kroniky tzv. Dalimila*. Diplomová práce FFUK, Praha 1971.; Markéta DLOUHÁ, *Představa ideálního panovníka v české středověké společnosti na základě pramenů doby posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků*. Diplomová práce FFUK, Praha 1999.; Ottokar-Forschungen – Jahrbuch für Landeskunde von N.Ö. Neue Folge (44/45), 1978–79. Redigiert von Max Weltin und Andreas Kusternig, Verein für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1978/79. Jisté zmínky, nezdělané kdy i výraznějšího rozsahu, lze najít u mnoha dalších historiků píšících v německém jazyce, více viz kapitola věnující se vývoji historiografie k osobě Otakara Štýrského.

²³⁷ Otakar, v. 1459–1463.

²³⁸ Otakar, v. 1701.

²³⁹ Otakar, v. 1685–1770.

*wider gegen Prâg
mit brieven und mit sag*²⁴⁰

proti Praze
s listinou a zprávou

kterézto narážky užívá mimo vazby na konkrétní politická jednání. Vzápětí po Přemyslově převzetí moci v Rakousích zmiňuje eventualitu svatby s Markétou Babenberskou, jíž by si podle něj zasloužil v tamních oblastech oblibu a potvrzení svého titulu.

*wie sich der kunic bereiten sol
ze sîner hôchgezît,
daz muoz an diser zît
von mir belîben verdiet.*²⁴¹

jak se měl král připravit
na svou svatbu,
na kterou si musel v tento čas
od milých [podporu] vysloužit.

Sňatek s Markétou Babenberskou Otakar Štýrský neinterpretuje jako prostředek k převzetí moci v rakouských a alpských zemích:

*welt ir hôren, waz nû tuo
die kunigin Margret,
dô si gemehelt het
der herzog von Ôsterreich?
si gap im eigentlich
vor den wægisten und den besten
mit guldîgen hantvesten,
die si hete von dem rîche
über Stîr und Ôsterreich,*²⁴²

světe, poslouchej, co jen se děje
královna Markéta,
se tak zasnoubila
vévodovi rakouskému?
ona mu vlastně dala,
přede vším nejskvělejším a nejlepším
s pozlacenou pevnou rukou,
kterou držela nad říší
Štýrska a Rakous.

Svatbu ve svých verších jí označuje za pevné pojištění Přemyslovy vlády na Štýrskem a Rakousy. Kronikář nezmiňuje principy tehdejšího dědičného či volebního práva, neuvádí

²⁴⁰ Otakar, v. 1907–1908. Vyprávění Otakara Štýrského k převzetí vlády Přemysla v Rakousích těžko mohlo být založené na dnes dostupném diplomatickém materiálu. Otakar Štýrský nedisponuje podrobnými údaji např. o šlechtě, jež Přemyslovi vévodský titul nabídla nebo o diplomatických jednáních, které převzetí titulu předcházela. První listina, kterou Přemysl Otakar II. vydal jako rakouský vévoda pochází z 16. prosince 1253 (FRA, s. 34). Následujícího dne vydal z titulu rakouského vévody (Otacher, Herr von Böhmen, Herzog von Oesterreich und Steyermark, Markgraf von Mähren,...), v níž vystupuje jako arbitr majetkových sporů. Za povšimnutí stojí titulace Herr von Böhmen, která se vyskytuje i v textu Otakarovy kroniky. I zběžná kompilace textu kroniky s listinným materiálem podporuje tezi, že pro toto téma nevyužil Otakar Štýrský žádných písemných úředních podkladů. Všeobecný titul herr je v textu kroniky častý pro většinu postav z řad šlechty (např. v 1313 *herr Hadmâr von Liechtenwert*, v. 1321 *Otte von Haslowe*, v. 15269 *herr Ott von Liechtensteine*, v. 26634 *herr Erhengêr*, v. 58070–58073 *umb herren Friederich / umb den Wîzeneckære / der selbe herr êrbare*, v. 89522 *von Wildenstein herr Odelin*). Částé je i oslovení herr (například v. 2247, v. 2983, v. 4251, v. 10471, v. 13221, v. 22003, v. 29983, v. 37401, v. 45723, v. 45723, v. 84980, v. 87557, v. 88710, v. 90648 aj.) Ovšem například Rudolfa Habsburského tituluje kronikáře nejčastěji jako kunic (např. v. 18120, v. 18740, v. 18744, v. 20158, v. 20163, v. 23985, v. 26605, v. 32051 aj.), v počátcích jeho politického působení též jako herzog (např. v. 18116, v. 22816 aj.).

²⁴¹ Otakar, v. 1914–1917. Tyto fráze o možných zasnubách a sňatku kronikář opakuje mnohokrát, vždy je včleňuje do popisu politického dění na česko-rakousko-uherském pomezí. Např. Otakar, v. 2156–2161: (*solt komen her ze Ôsterreich, / des nû daz lant ze heren jach. / etlich man im leisten sach, / swaz si im gelobt heten / gegen der kunigin Margreten / si wart im êlichen gegeben*).

²⁴² Otakar, v. 2180–2188.

věk nevěsty, jen několikrát opakuje, že sňatek znamenal stvrzení nového panovníka. Zdůrazněna je role Markéty jako dědičky:

<i>si nam si selbe in die hant</i>	vložila mu do ruky
<i>und gap hantvest unde lant</i>	a dala pevné stvrzení a zemi
<i>von Ôsterrich dem herzogen.</i> ²⁴³	rakouských vévodů.

Dalším tématem je Přemyslova expanze moci do východoalpských zemí, přičemž jako první objekt zájmu uvádí Otakar právě své domovské Štýrsko.²⁴⁴ Pozdější hejtmanské vládě ve Štýrsku však kronikář věnuje prostor až po epizodě uherských nájezdů, na počátku Přemyslovy tamní vlády však upozornil na rychlé střídání hejtmánů.²⁴⁵ Zde Otakar Štýrský disponuje podrobnou znalostí jmen i jejich poslušností. Jedná se s velkou pravděpodobností o příslušníky rodů, kteří mu byli známí ať již osobně či z doslechu. S odstupem několika veršů Otakar Štýrský jmenuje všechny ostatní, kteří hejtmanský úřad zastávali. Otázkou je, z jakého důvodu tento seznam zaznamenal. V okolních verších explicitně nesděljuje, že tak činí pro uchování dané informace, možná chtěl své publikum pobavit a nepřímo vyjádřit, jak se Přemysl Otakar II. ve Štýrsku zachoval.

<i>darnâch macht er ze houbtman</i>	potom udělal hejtmana
<i>von Phanberc grâf Heinrichen,</i>	z hraběte Jindřicha u Pfannbergu,
<i>der muoste do wîchen</i>	který musel [místo] uvolnit
<i>von Pettou hern Henrît;</i>	z Pettau panu Heinrichovi
<i>darnâch in vil kurzer zît</i>	poté za krátkou dobu
<i>verkêrte sich daz dinc</i>	obrátila se věc
<i>und wart von Stubenberc her Wulflinc</i>	a byl pan Wulflinc ze Stubenbergu
<i>hie ze Stîre houbtman.</i>	tu ve Štýrsku hejtmánem.
<i>darnâch wart man undertân</i>	poté byl učiněn
<i>von Stadecke hern Liutpold.</i>	ze Stadecku pan Leopold
<i>dô man des niht lenger wolt,</i>	kterého déle nechtěl
<i>dô nam man gemeine</i>	tak se tam společně
<i>hern Wulflinc von Triunsteine,</i>	pan Wulflinc z Traunsteinu
<i>den man des landes phlegen sach.</i> ²⁴⁶	do pěstování země dostal.

²⁴³ Otakar, v. 2194–2196.

²⁴⁴ Otakar, v. 2194–2196.

²⁴⁵ Podle informací Otakara Štýrského byl českým králem do úřadu štýrského hejtmana jako první dosazen „pan Vítek“, respektive příslušník rodu Vítkovců. Otakar, v. 2418–2419: *des êrsten er her sande / her Witigen ze houbtman*. K roli Vítkovců ve dvanáctém a třináctém století více viz Vratislav VANÍČEK, *Vítkovci a český stát v letech 1169–1278*, ČČH 29, 1924, s. 89–110.

²⁴⁶ Otakar, v. 2430–2443.

Otakar Štýrský vykreslil osud Přemysla Otakara II. dramaticky, postavu nechal vstoupit na scénu, zasadil jej do prvních politických sporů, oženil jej, a uprostřed vyprávění jej nechal vystoupat na vrchol slávy. Pro onen pomyslný vrchol využil vpád vojska Bély Uherského do Štýrska, následné boje a spory, které vyvrcholili bitvou u Kressenbrunnu a svatbou pod Bratislavou. V pasážích *Veršované kroniky*, které pojednávají o Přemyslových bojích s Uhry, líčen jako rytířský panovník bránící Evropu proti Kumánům a Tatarům.²⁴⁷

Pro vývoj v padesátých a šedesátých letech třináctého století ve Štýrsku jsou charakteristické uherské vpády, které znamenaly konfrontaci tří mocenských složek na poměrně malém území – domácí štýrské, přemyslovské a uherské.²⁴⁸

<i>nû wâren dâ der alten</i>	nu byli tam ti staří
<i>Stîræherren etelich,</i>	všichni štýrští pánové,
<i>von Liechtenstein her Uolrich</i>	z Lichtensteinu pan Ulrich
<i>und von Offenberge her Dietmâr,</i>	a z Offenbergu pan Dietmar,
<i>die des kleine nâmen war,</i>	kterí tím menších jmen byli,
<i>swaz der kunic Wêlân</i>	cokoliv král Béla
<i>grôzer gâbe het getân</i>	většího jim provedl
<i>datze Stîr den heren.</i> ²⁴⁹	těm štýrským pánům.

V těchto verších je první zmínka kronikáře o konkrétním členovi lichtensteinského rodu. Další zmínka o patrně tomtéž Ulrichovi z Lichtensteinu se vyskytuje v pasážích popisujících situaci ve Štýrsku těsně před bitvou u Kressenbrunnu. Ulrich z Lichtensteinu přislíbujíc českému králi své služby.²⁵⁰ Významnou složku štýrské moci tvoří ve vyprávění Otakara Štýrského tzv. štýrští pánové (*Stîræherren*). Jmenovitě jich uvádí několik (*von Phanbere grâf Heinrichen... / von Pettou hern Hertnit... / und wart von Stubenberc her Wulfine hie ze Stire houbtman... / hern Wulfine von Triunsteine*). Nezmiňuje žádné jejich ctnosti či

²⁴⁷ Všeobecně je akceptován názor, že Béla IV. usadil v Uhrách kočovné nájezdníky – Kumány, aby pravidelně své vojsko doplnil o akceschopnou jízdu nomádského typu, a usadil je ve Velké uherské nížině. Aby si pojistil toto spojenectví, oženil svého staršího syna Štěpána s kumánskou princeznou Alžbětou. Více k vývoji Uher ve středověku například Horváth PALÓCZI, *Pechenegs, Cumans, Iasians, Steppe peoples in medieval Hungary*, Budapest 1989.; Nora BEREND, *At the Gate of Christendom*, Cambridge 2001.; Vojtěch BAŽANT, *Kumánský zákon. Unifikace středověké uherské společnosti?*, in: Fenomén moci a sociálně nerovnosti, edd. Lukáš Bomba – Estera Kővérová – Martin Smrek, Bratislava 2014, s. 9–21.; Zoltan J. KOSTOLNYIK, *Five Eleventh Century Hungarian Kings: Their Policies and their Relations with Rome*, New York 1981.; Týž, *Hungary in the Thirteenth Century*, New York 1996. Ze starší odborné literatury například Elemér MALYUSZ, *Geschichte des ungarischen Volkstum von der Landnahme bis zu Ausgang des Mittelalters*, 1940. K obrazu Přemysla Otakara II. v konfrontaci s uherským vojskem více viz Petr HLAVÁČEK, *Kde končí Evropa? Čechy a střední Evropa aneb topografie neznámého kontinentu (úvodní esej)*, in: Bruncvík a víla. Přemýšlení o kulturní a politické identitě Evropy, ed. Petr Hlaváček, Praha 2010, s. 17–29.

²⁴⁸ Otakar, v. 6235. Pettauouwe, dnes německy Petau, český název Ptuj.

²⁴⁹ Otakar, v. 2294–2301.

²⁵⁰ Otakar, v. 6027–6029: *her Uolrich von Lichtensteine / sprach „her, vernemet mînen muot, / mich dunket daz wærlichen guot.*)

vlastnosti. V této pasáži se jiní zástupci štýrské zemské šlechty nevyskytují. Geografický rozsah vyprávění je omezen na hraniční oblast tehdejších rakouských zemí a uherského království. Kronikář popisuje, že uherské vojsko dosáhlo Vídně, přičemž ničilo vše, co mu přišlo do cesty:

<i>hört, wes der Unger kunic phlac,</i>	poslouchejte, co uherský král činil,
<i>die wil er vor Wienu lac.</i>	když kousek od Vídně ležel.
<i>er stitte in dem lant</i>	on okupoval zemi
<i>roup unde brant,</i>	plenil a páčil,
<i>wip und kint man dá vienc.</i>	ženy a děti tam byly pronásledovány.
<i>nû hört, wie ez ergienc.</i>	nu poslyšte, jak se to tam dělo,
<i>die besten, die man moht gehân,</i>	ti nejlepší, co byli k sehnání,
<i>die nâmen sich die rede an</i>	jejich jménem zprostředkovávali
<i>zwischen den fursten beiden.</i> ²⁵¹	rozhovory mezi oběma knížaty. ²⁵²

Kronikářovu znalost štýrského prostředí nedokumentuje pouze povědomí o lokální šlechtě, ale i mnoho uvedených zeměpisných reálií (*Liuben und Knutelvelt, Judenbure und Grazloup... / Voitsperc unde Tobel*). Dvakrát také uvádí roky, kdy uvedené události proběhly:

<i>zwelf hundert unde funfzic jâr</i>	dvanáctset a padesát let
<i>unde funf jâr mêre,</i>	a o pět let více,
<i>daz kunic Ottacker der hêre</i>	tehdy vojsko krále Otakara
<i>Ôsterrich daz lant besas.</i> ²⁵³	obsadilo rakouskou zemi.

Další tři roky podle Otakara Štýrského trvalo, než se urovnaly vztahy českého krále a Oldřicha Korutanského.

<i>er zalt nâch Krists geburt gar</i>	počítalo se od narození Krista
<i>zwelf hundert und driu und sehic jâr.</i> ²⁵⁴	dvanáctset a třiašedesát let.

Podobné datace nejsou v textu kroniky příliš časté. Rozkládání letopočtů a užívání fráze *nâch Krists geburt* se však opakuje i v marginálním počtu chronologických údajů.

Na sklonku vlády Přemysla Otakara II. nad Rakousy a Štýrskem kronikář však z takřka neutrálního líčení Přemyslovy vlády přechází do nářku nad vládou, která podle něho nebyla srovnatelná s časy posledních Babenberků. Od časů vynikajícího vévody Leopolda (*der biberb herzog Liutpolt*) postihlo zemi velké neštěstí (*daz ungelucke grôz*). Několik málo veršů, v nichž takto nařiká jsou první jasnou narážkou na Přemyslovu nedobrou vládu.

²⁵¹ Otakar, v. 2491–2499.

²⁵² Pod pojmem knížaty zde rozuměj králi.

²⁵³ Otakar, v. 2610–2613.

²⁵⁴ Otakar, v. 2665–2666.

Kronikářovo líčení Přemyslovy politiky v Korutanech je vystavěno především na snahách o sepsání dědické smlouvy a eliminaci potenciálních pretentů korutanského nástupnického. Otakar poměrně nesystematicky zmiňuje určité životní peripetie posledních dvou Sponnheimovců, vévody Oldřicha (*von Kernden herzog Uolrichen*) a salcburského arcibiskupa Filipa (*her Philipp*). Podle mírně zmatených veršů se lze domnívat, že i přes geografickou blízkost postrádal informace o tamních mocenských vazbách.²⁵⁵ Podle Otakara Štýrského bezdětný Oldřich Korutanský v předtuše brzké smrti přemítal, jak naložit se svoji zemí. Kronikář se domníval, že již předtím český král Oldřichovi nastínil své záměry.

<i>nû was dem herzog Uolrich gâch,</i>	tak k tomu vévoda Oldřich došel,
<i>wie er darnâch gedæhte,</i>	že nad tím má přemítat,
<i>daz er gâhes volbræhte,</i>	že by mohlo k tomu dojít,
<i>daz im der kunic gerâten het.</i> ²⁵⁶	co mu král radil.

Vévoda ve svém přemítání nenalezl východiska. Do Otakarova textu na tomto místě vstupuje brněnský probošt, zmocněnec českého krále. V územních snahách Přemysla Otakara II. představovaly Korutany a Kraňsko (*Kernden unde Kreine*) podstatný bod zájmu. V této pasáži Otakar Štýrský představuje Přemyslovy snahy o nové území podobně jako budoucí snahy Václava II. o Polsko. Hnací silou zde není vojsko, ale schopní diplomaté. K stále přemítajícímu Oldřichovi vyslal český král svého probošta:

<i>sînes herzen nôt,</i>	jeho srdce nařikalo,
<i>dez sîn ôheim wær tôt,</i>	že jeho strýc byl mrtvý,
<i>herzog Uolrich der Kernære,</i>	vévoda Oldřich Korutanský.
<i>zergie al sîn wunne.</i>	I [Přemysl Otakar II.] ztratil vůli.
<i>er sant den brobst von Brunne</i>	poslal probošta z Brna
<i>hinz Kernden zuo den herren,</i>	k pánům do Korutan,
<i>den er getrût der êren,</i>	neboť věřil jejich cti,
<i>daz si im des landes grunden.</i> ²⁵⁷	na které se [správa] země zakládá.

Celá záležitost vyjednávání o Korutany se prolíná se znovu aktuálním uherským ohrožením, proto verše působí nejasně. Pokud to byl kronikářův záměr, mohl takto zaklít jemu nepřilíš jasné souvislosti. Samotná Poděbradská smlouva uzevřená mezi Přemyslem Otakarem II. a Oldřichem Korutanským v prosinci 1268 vyhlášovala české nástupnictví v Korutanech a dalších sponnheimských državách. V platnost vstoupila o rok později po smrti Oldřicha.

²⁵⁵ Otakar, v. 10120–10570.

²⁵⁶ Otakar, v. 10141–10143.

²⁵⁷ Otakar, v. 10200–10208.

Smlouva byla diplomatickým vítězstvím českého krále.²⁵⁸ Možná proto ji Otakar Štýrský nevěnuje mnoho pozornosti, ale to je pouze spekulace. Za povšimnutí stojí Přemyslova řeč, v níž vyjadřuje rozčilení nad nejasnými požadavky, které mu byly zprostředkovány.

<i>der kunic sprach: „waz hór ich nú?</i>	král řekl: „co to slyším?
<i>sag an, kanst aber dû</i>	řekni, můžeš ale
<i>mir gesagen fürwâr,</i>	mi říci, jak
<i>wie er mit den burgen gebâr,</i>	jak bylo s hrady nakládáno,
<i>die er von mînen wegen</i>	když z mé vůle
<i>hât gehabt in sînen phlegen? “²⁵⁹</i>	jsou spravovány?“

Z proboštovy odpovědi už není jasné, zda dotyčné hrady byly ztraceny (*die burge bēde sint verlorn*) v souvislosti s držbou sponnheimovského majetku, či v souvislosti s uherskými nájezdy. Ačkoliv v popředí vystupuje vévoda Oldřich, salcburský arcibiskup vystupuje jednou přímou řečí, ve které upozorňuje, že državy českého krále se takto rozrostou ne o jednu, ale o dvě země:

<i>ein bot, der tet im kunt,</i>	jeden posel, který učinil
<i>daz sich in kurzer sunt</i>	v krátkosti
<i>her Philipp underwunden het</i>	panu Filipovi obeznámení
<i>beide burge unde stet:</i>	ohledně hradů a zemí:
<i>„in den laden zwein,</i>	„v obou zemích
<i>ze Kernden und ze Krein,</i>	Korutanech a Kraňsku
<i>kêrt der liut an in genuoc.²⁶⁰</i>	se lid obrací dost.

Tyto události jsou v porovnání s jinými líčeny Otakarem Štýrským velmi zběžně.²⁶¹ Může tak být z důvodu jisté neatraktivy tématu v porovnání s uherskými nájezdy.

²⁵⁸ Poděbradská smlouva Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 140–142.; Alfred ORGIS, *Der Kampf König Ottokar um das Herzogtum Kärnten*, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 44/45 (1979), s. 136 nn. Podrobně Franz X. GRÜNINGER, *Wie kam Kärnten an Premisl Ottokar, König in Böhmen und von diesem an das Haus Habsburg?*, *Kärntnerische Zeitschrift* III., Klagenfurt 1821, s. 85–122.; Již klasické dílo August JAKSCH, *Geschichte Kärntens bis 1335. II. Band 1246–1335*, Klagenfurt 1929, především 112–117.

²⁵⁹ Otakar, v. 10478–10483.

²⁶⁰ Otakar, v. 10454–10460.

²⁶¹ I takto zběžné Otakarovo vyprávění se stalo námětem dvou diplomových prací: Doris AICHHOLZER, *Das Bild der Kärntner in der Reimchronik Ottokars. Zeit – Autor – Werk – Sprache – Darstellung der Kärntner in der Reimchronik Ottokars – Darstellung der Kärntner in vergleichbaren Denkmälern*. Diplomarbeit zur Erlangung des Magistergrades der Philosophie. Eingerichtet an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, Wien 1993.; Elizabeth ROTHMÜLLER, *Kärntner in der „Österreichischen Reimchronik“ des Otächer aus der Geul*. Diplomarbeit. Institut für Geschichte an der Universität für Bildungswissenschaft Klagenfurt, Klagenfurt 1992.

5.2.2 Přemysl Otakar II. a Uhry

Konfrontace Přemysla Otakara II. s uherským elementem začíná ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* na konci padesátých let třináctého století. Kronikářovo vyprávění lze parafrázovat od roku 1259, kdy vpadl Štěpán Uherský, syn Bély IV. dokonce do Korutan, a poplenil je. O dva roky později byl tentýž uherský princ jmenován správcem jižního Štýrska, ovšem tam došlo ke vzbouření místní šlechty. Tatáž šlechta pak požádala o pomoc přemyslovského krále. Jen odpůrci českého panování, jako například Getruda Babenberská, držící panství ve středním Štýrsku v Judenburgu a Voitsbergu, zůstali stranou. Když se rozhodná část štýrských pánů obrátila na českého krále s nabídkou vévodského stolce, patrně nezaváhal, a na žádost štýrských urozených a měst, k radě Oty z Hardeggu, některých Rakušanů a velmi skrovného počtu Moravanů přijal král Štýřany v ochranu. Pod vedením Oty z Hardeggu²⁶² vstoupily české oddíly do Štýrska a uherské oddíly byly zakrátko vytlačeny. Jen město a hrad Ptuj zůstalo ve Štěpánově moci. Otakar Štýrský výše uvedené správní změny podrobně nereflektuje. Pro zvýraznění ohrožení Štýrska ve svém vyprávění zaznamenává výhrůžky jednotlivých uherských posílů.

<i>der bote sprach: „neinâ, herre, nein,</i>	posel říkal: „nikoliv, pane, ne.
<i>wurd iwer helf gen uns verborn,</i>	i kdyby se k vám pomoc dostala,
<i>sô wær wir endelich verlorn.</i>	tak jsme byli nakonec ztraceni.
<i>wand dô ich zHartperg ûz reit,</i>	jedu z Hardeggu,
<i>dô wart mir fürwâr geseit,</i>	tak se mi ale zdá,
<i>der Unger her wær sô nâhen,</i>	[že] uherské vojsko bylo tak blízko,
<i>ob si halt niht wolden gâhen,</i>	pokud by jej nešlo zastavit,
<i>si kærnen doch in zwein tagen.</i> ²⁶³	objevilo by se ve dvou dnech.

Do oficiálních titulů Přemysla Otakara se vrátilo Štýrsko, a mohl se tedy titulovat *dux Austriae et Stiriae, iudex provincialis Stiriae*. Na tomto místě Otakar Štýrský českému králi otevřeně přiznává kvality rytířského panovníka, kterými byly například moc či bohatství (*rîch*), odvaha (*muot*) nebo síla (*sterke*).

<i>nû hôret, wie ez wart getân</i>	nyní poslyšte, jak bylo učiněno
<i>an dem strîte bî der March.</i>	ve srážce u Moravy
<i>die Unger wurben starch,</i>	Uhři byli silní
<i>ob in möht sîn gelungen</i>	přesto chtěl, aby zvítězil
<i>von Bêheim an dem jungen.</i> ²⁶⁴	mladý [král] z Čech.

²⁶² Otakar Štýrský uvádí na těchto místech Konráda z Hardecku – *von Hardecke grâf Kuonrât* (Otokar, v. 6167)

²⁶³ Otakar, v. 6419–6426.

²⁶⁴ Otakar, v. 7403–7407.

Na přelomu června a července 1260 se obě vojska začala shromažďovat u řeky Lávy (*Lâ*), až české vojsko dosáhlo úrovně místa Groißenbrunn (zkomoleně Kressenbrunn). Vojsko Přemysla Otakara II. a Bély Uherského obsadilo každé jeden ze břehů řeky. Složení obou vojsk bylo různorodé. Součástí vojska českého krále byli podle kroniky významní příslušníci české šlechty (bez uvedení konkrétních jmen) a pomocný sbor ze Štýrska, Ota III. Braniborský, Oldřich Korutanský (*von Kernden herzog Uolrich*)²⁶⁵ a zastoupení měli být se vši pravděpodobností taktéž slezští Piastovci.²⁶⁶

Samotný Přemysl Otakar II. je nejenom zde, ale na všech místech *Veršované kroniky* jmenován různě: *von Bêheim an dem kunic*²⁶⁷, *der kunig ûz Bêheimlant*²⁶⁸, *von Bêheim kunic Ottacker*²⁶⁹, *von Bêheim der kunic*²⁷⁰, *von Bêheim der kunic rîch*²⁷¹. Rozličné obměny v titulatuře Přemysla Otakara II. nemají specifický význam pro hodnocení krále, ani pro autorovu vypravěčskou strategii.²⁷² Přemíra variant, kterými je Přemysl Otakar II. označen, nepředpokládá rozlišení, ale je podřízeno metrice verše, nikoliv k vyjádření vypravěčské intenzity či názoru. Z následujících rozmanitých variant *kunic Ottackern von Bêheim*²⁷³, *der kunic von Bêheim*²⁷⁴ či *kunig her von Bêheim*²⁷⁵ netřeba tedy usuzovat na nic zásadního. Kronikáři Otakarovu Štýrskému nelze však upřít dodržování panovnických titulatur. Pokud hovoří o Přemyslu Otakaru II. jako o vládci jednotlivých rakouských či alpských zemí, neoznačuje jej výrazem král, ale titulem, jež náleží panovníkovi dané země, například vévoda štýrský (*der herzog*)²⁷⁶, markrabě moravský (*marcgrâf*)²⁷⁷, i několika málo případech i jako knížete (*furste*)²⁷⁸. Pejorativní výrazy v těchto situacích Otakar takřka nepoužívá. Výjimku tvoří ovšem například označení „zkažený zloduch“ (*der bosewith unbederbe*)²⁷⁹, přičemž tento výraz je použit až v nářku nad Přemyslem Otakarem II. po bitvě na Moravském poli.

²⁶⁵ Otakar, v. 7110.

²⁶⁶ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 111.

²⁶⁷ Otakar, v. 6308, v. 7550–7551.

²⁶⁸ Otakar, v. 6386.

²⁶⁹ Otakar, v. 6495.

²⁷⁰ Otakar, v. 6944.

²⁷¹ Otakar, v. 6652.

²⁷² Více viz kapitola 3 – Veršovaná kronika Otakara Štýrského v paletě středověkých pramenů rakouských zemí.

²⁷³ Otakar, v. 7538.

²⁷⁴ Otakar, v. 9939.

²⁷⁵ Otakar, v. 15441.

²⁷⁶ Otakar, v. 2285: *der herzog Ottacker sprach*

²⁷⁷ Otakar, v. 2335: *marcgrâf Ottacker*

²⁷⁸ Otakar, v. 11830: *Ottacker der furste rîch*

²⁷⁹ Otakar, v. 16962.

Na pejorativní výrazy velmi bohatým úsekem textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* je pasáž věnující se sporům anglického a francouzského krále o Flandry v roce 1305, v. 63480–63514: *von Engellant dem hōchgeborn / und der er ouch jach ze sippe / von Francrîch kunic Philippe: / die behert er êren unde frums, / des bluomen des magetums / mit gewalte und ân iren danc. / owê dû boesewith êren kranc, / dû hellehunt, dû*

Vojsko Bély Uherského představovalo pro tehdejší obyvatele Štýrska nepochybně hrozbu. Otakar akcentuje jeho multietnické složení – ve vojsku Bély Uherského nechyběli Kumáni, rozliční Slované, Sikulové, Valaši, Besermené, Ismaelité, Řekové, Bulhaři, Srbové, Bosňané a zřejmě i Tataři.²⁸⁰ Otakar Štýrský se nad složením arpádovského vojska taktéž pozastavuje, a líčí jeho složení, které pro něj má exotické rysy. Jmenuje příslušníky etnik, se kterými se tehdejší středoevropan mohl dosud setkat jen v bájných vyprávěních či v rytířských románech. To, že uherský král musel do vojska naverbovat toliko lidí cizích „řečí“ si vysvětluje tak, že přeci jen nebyl tak mocný, aby se vojsku krále Přemysla postavil bez nich.

<i>kunic Wêlân vor noch sider</i>	král Béla před sebou ještě vedle
<i>nie gewan sô grôze maht.</i>	nezískal tak velkou sílu
<i>in sînem dienst er dar brâht</i>	kterou do své služby přivedl
<i>liut von manigen sprâchen:</i>	lidi různých řečí:
<i>Zôkel und Walachen</i>	Sikuly a Valachy
<i>die kômen allenthalben</i>	kteří přišli společně
<i>gesamnet mit den Valben,</i>	shromáždění s Kumány,
<i>Sirven unde Niugære,</i>	Srby a Černohorci
<i>Turken unde Tâtrære,</i>	Turky a Tatary,
<i>Râzen, Pozzen und Krawâten,</i>	Rusy, Bosňany a Chorvaty,
<i>ir hêrschaft die herren hâten</i>	jejichž vojsk velitelé měli
<i>zUngern von dem kunic rîch,</i>	od mocného uherského krále,
<i>darumb si rosten dienstlich</i>	k tomu přiloženu službu
<i>kunic Wêlân wesen undertân.</i> ²⁸¹	pod králem Bélou.

mordære, / dû schaden vaz, dû triwen lære, / dû gîtes giftigiu slange / dû bôsheit habende zange, / dû valsher, veiger luhs; / dû lieht unerkender fuhs, / dû aller houbetschanden rigel, / dû valscher, tuckiger igel, / dû an güet ein vippernater, / dû fræzugiu wolfes blater, / dû schamlôsiu hundes muoter, / dû wüeterich unguoter, / dû ribalt aller êren blôz, / dû aller tugent ein widerstôz, / dû houbetschaden voller sac, / dû senftikeit ein donerslac, / dû gîtiger basilisken zagel, / dû aller sælikeit ein hagel, / dû frides und triwen bruchel, / dû manheit lôser kruchel, / dû ligender vogelbracke, / dû grimmes voller tracke, / dû diep der êren dîn, / dû in hor ein walgundez swîn, / dû schaden vol, dû triwe bar.

²⁸⁰ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 112.

²⁸¹ Otakar, v. 7389–7402. Zprávu o mnohých národech, resp. protonárodech a členech Bélova vojska obsahuje i známý dopis Přemysla Otakara II. papeži Alexandru IV., který se dochoval v textu Druhého Kosmova pokračování, který byl napsán v říjnu 1260 (1260, 8 Oct. Pragae). In: ANN.OTAK, s. 314–319, též RBM II., č. 271, s. 103–104. V dopise Přemysl Otakar II. popisuje nejen průběh bitvy, ale jmenuje i rozličné Kumány, Uhry, Slovany, Sikuly, Valachy, Besermany, Ismaleity, Bulhary a Rusy či Bosňany a heretiky: „Quia pium pastorem suarum a lupis liberatio ouium delectat, et benignum patrem iucundum reddit cum alute prosperitas filiorum, grauis belli, quod aduerses Belam et natum eiusdem Stephanum, Ungarie reges illustres, et Danielem, regem Russie, et filios eius, et ceteros Ruthenos, ac Thartaros, qui eidem in auxilium venerant, et Boleslaum Vracouiensem, et Lestkonem iuuenem Lansaciae duces, et innumeram multitudinem inhumanorum hominum Cumanorum, Ungarorum, et diuersorum Sclauorum, Siculorum quoque et Valachorum, Bezzniorum et Ismahelitarum, Scismaticorum etiam vtpote Grecorum, Bulgarorum, Rusciensium et Bosniensium hereticorum

Takovýto prostor není vojsku Přemysla Otakara II. věnován, snad proto, že jeho složení nebylo pro kronikáře tak pozoruhodné. Jako velitele vojska jmenuje Otakar Štýrský oba dva Arpádovce – Bélu i jeho syna Štěpána: *von Ungarn kunic Wêlân und sîn sun kunic Stephan*²⁸². Pro rozličné složení obou vojsk nakonec dichotomicky rozdělil na *die Tiutschen* a na *die Ungern*, tedy Němce a Uhry. Označení pro uherské vojsko je celkem jasné, je však zajímavá motivace pro takovéto označení vojska Přemysla Otakara II., v němž byla německojazyčná složka dozajista ne zanedbatelná, ale nelze ignorovat jeho část z českých zemí. Také v uherských pramenech byl však Přemysl Otakar II. považován za Němce. Rovněž se můžeme dočíst, že před řekou Lávou stálo značné množství nejen polských knížat, ale i těch ze Saska a Braniborska:

<i>datze Lâ vor der stat</i>	pak u Lávy před městem
<i>sîne samlung er hât.</i>	měl své shromáždění
<i>ein grôzez her brâht er</i>	přivedl tam velké vojsko
<i>der pôlânischen fursten her</i>	polských knížat
<i>von Sahsen und von Brandenbuc...</i> ²⁸³	[a] ze Saska a Braniborska

Otakar Štýrský nikdy nezapomněl zdůraznit účast štýrských jednotek ve vojenských akcích Přemysla Otakara II. Stejně je tomu i v bitvě u Kressenbrunnu:

<i>dô trôste in getriulich</i>	tak se věrně přiklonili
<i>von Kernden herzog Uolrich</i>	z Korutan vévoda Oldřich
<i>und die von Stîre alle.</i>	a všichni ze Štýrska.
<i>hin fuor daz her mit schalle</i>	tak jela vojska s hlukem
<i>ze tal bî der Marche.</i> ²⁸⁴	k údolí u [řeky] Moravy.

V líčení událostí před bitvou u Kressenbrunnu Otakar Štýrský velmi často používá přímé řeči, jako literárního prostředku ke zvýšení atraktivity a expresivnosti textu, přičemž přímou řeč nejčastěji vkládá do úst velitelům vojsk – Přemyslu Otakaru II. a Bélovi Uherskému. Lze říci, že projevy českého krále jsou daleko delší, než řeči krále uherského, přičemž se nepochybně jedná o zdůraznění Přemyslovy role v tomto konfliktu. snad více než o cokoli jiného jedná o literární prostředek zdůrazňující Přemyslovu roli v tomto konfliktu. Přemysl se sám stylizoval jako štít křesťanstva, přičemž přítomnost Kumánů v uherském vojsku měla být důkazem nepravověrnosti Uhrů. V jednom místě kroniky máme dokonce

auctore deo gessimus, et victorie nobis date celitus, et post victoriam inter nos ex parte una, et doctos reges ex altera concordie reformate processum non ab re duximus P.V. preuia veritate presentibus declarandum.“

²⁸² Otakar, v. 6912–6913.

²⁸³ Otakar, v. 6748–6752.

²⁸⁴ Otakar, v. 6898–6903.

uveden rozhovor mezi oběma králi, jež měli vést před samotnou bitvou.²⁸⁵ Jedná se o konfrontaci obou panovníků, nejprve v symbolické rovině

<i>dô sprach der kunic Wêlan:</i>	tak pravil král Béla
<i>„ich um im wol, ich kum im wol,</i>	„já se o něj zcela, já se postarám,
<i>ich weiz wol, waz ich tuon sol.“</i>	vím zcela, co mám udělat.“
<i>anders antwurt er im niht.</i> ²⁸⁶	jinak mu on neodpověděl.

a posléze šlo i o určení bojové pozice obou vojsk, tedy, že se králové dohodli, že české vojsko ustoupí a nechá Uhry 12. července překročit řeku Moravu, aby bitva mohla začít o poledni druhého dne.²⁸⁷

<i>kunic Wêlâ vil gar vergaz,</i>	král Béla zcela zapomněl,
<i>swaz er gelobt des vordern tags.</i>	za co bojoval v předchozích dnech.
<i>die Unger kômen slage slags</i>	Uhři přešli v hadovitém zástupu
<i>über die March geswumen,</i>	přes Moravu přeplavali,
<i>ir zal deheine sumen</i>	byli počítáni tajně
<i>niemen kund ervinden.</i>	nikdo je nemohl najít.
<i>mit geschrei si kômen hinden</i>	s křikem přišli zezadu
<i>an die, die dâ huoten nâch</i> ²⁸⁸	na ty, kteří se [na ně] chystali

Uherské voje tedy začaly překračovat řeku Moravu, ovšem z nenadání a oproti předchozí úmluvě zaútočili na vojsko Přemysla Otakara II., jež nebylo v bojové pohotovost. Otakar Štýrský na tomto místě jmenuje blíže neurčeného strážce (*der wartman*)²⁸⁹, který měl příchod uherského vojska zpozorovat. Taktéž mu vložil do úst přímou řeč – zde se jedná o výjimku, neboť v Otakarově kronice obvykle „hovoří“ jen králové, případně jiné postavy, jež disponují zvláštní mocí, či jim autor straní, jako tomu bylo například u Gertrudy Babenberské.

Přímá řeč Gertrudy Babenberské zahrnuje výčet politických změn, které proběhly od smrti posledního příslušníka babenberské dynastie, stejně tak jako zaujaté hodnocení dosavadních počínů českého krále. Jedná se o první explicitní vyjádření nelibosti nad činy Přemysla Otakara II. v rámci této kroniky. Gertrudina řeč začíná stručným nářkem nad smrtí jejího muže Leopolda a strýce Fridricha.

<i>mîn ene, herzog Liutpold,</i>	můj muž, vévoda Leopold,
<i>der was gewaltic diser lant;</i>	který byl požehnáním pro tuto zem;

²⁸⁵ Otakar, v.6999–7032.

²⁸⁶ Otakar, v.7004–7006.

²⁸⁷ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 113.

Motiv přechodu řeky uvádí Otakar Štýrský taktéž v závěrečných verších pasáže bitvy na u Kressenrunnu, Otakar, v. 7414–7416: *die Unger eben versengelt, / an die Marcge über velt / in was ze fliehen gâch.*

²⁸⁸ Otakar, v. 7143–7150.

²⁸⁹ Otakar, v. 7151.

*der im ze sune was genant,
der was mîn rehter vater.
an sînem tôde bat er mîn veter
herzog Friderich,
dat er mir tæt getriulich
mit diu und ich solde hân.*²⁹⁰

který byl zvaný sluncem,
to byl můj pravý otec.
před jeho smrtí, prosil mého strýce
vévodu Fridricha,
že má čestně konat
to co bychom on a já chtěli.

Kronikář Gertrudinu řeč proložil vlastními slovy, ve kterých se de facto ztotožnil s jejími názory:

*wolt mich iht lân geniezzen
von Bêheim der kunic rîch,
daz er hât Stîr und Ôsterrîch,
mîner vorden rehtez erbe,
und wær er doch sô bederbe,
daz ich genuzze wider in,
daz ich ê gewesen bin
sînes rehten bruoder kon!
daz mich der tât dâvon,
daz klage ich vil sêr.*²⁹¹

chtěl bych také uvést
jak bohatý král z Čech,
že on měl ve Štýrsku a v Rakousích,
mých předků pravé dědictví,
a byl on tak nezkažený,
že proti němu stačilo,
že bychom se postavili
na stranu pravých bratrů!
že to smrt učinilo,
nad tím já velmi naříkám.

Následně řeč opět vrací Gertrudě, která ještě zmiňuje osud své sestry (*mîn base, diu kunigin Margreten*), která podle jejího názoru žila ve velkém žalu (*mit solhem herzenleide fuor diu frouwe zehant*). Getruda je opakem většiny ženských postav, jež Otakar Štýrský zakomponoval do své kroniky. Gertruda je jediná samostatně vystupující žena, jediná také hovoří v přímé řeči.

Ostatní ženy, které se ocitly v roli české královny, představuje Otakar Štýrský většinou jako aktivní aktérky svého příběhu. Na druhou manželku Přemysla Otakara II., na Kunhutu Haličskou, bylo již v předchozí kapitole poukázáno jako na ženu, která nedbala svého vdovského údělu, na místo toho zůstávala aktivní v soudobém dění, kterýmžto jednáním chtěla legitimizovat svůj vztah k Závišovi z Falkenštejna. Za povšimnutí stojí krátký lyrický útvar, který Otakar Štýrský vložil do svého textu krátce o popisu dětské svatby královice Václava a princezny Jitky-Guty v Jihlavě.²⁹² V básni s námětem dvorské lásky (*Minne*)

²⁹⁰ Otakar, v. 6639–6646.

²⁹¹ Otakar, v. 6651–6660.

²⁹² Otakar, v. 18169–18183: *sim, Minne, sage mir, / warumbe hât man dir / ie sô süezen nam gegenem, / daz dû niht kanst widerstreben / sô getânen dingen, / diu dich ze leide bringen? / dich solde wol verdriezen / dîn süez honic ze giezen / und mischen zuo der gallen, / daz dû den frouwen læst gevallen, / daz in billich wære /*

upozorňuje Otakar Štýrský na její úskalí. Upozorňuje na sladkost, kterou *Minne* poskytuje (*ie sô süetzen nam gegeben / ... / dîn süez honic ze giezen*), která se však proto, že je tak laciná (*daz in billich wære*) velmi snadno může proměnit v nepříjemnosti (*unmære*). Podobný lyrický útvar Otakar Štýrský zařadil rovněž k epizodě, ve které popisuje plánovanou, avšak neuskutečněnou svatbu Václava III. s Alžbětou Uherskou.²⁹³ Nadále Kunhuta Uherská z vyprávění Otakara Štýrského mizí, aby se znovu objevila až těsně před popravou Závíše na Hluboké, kde k němu pomluví, litujíce přitom rozhodnutí svého syna, který má v srdci pouze hořkost.²⁹⁴ Jitka-Guta Habsburská (*Guote*) vstupuje do příběhu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* v roce 1276, kdy došlo k jejím zasnubám s Václavem. Následně je zmíněna při dětské svatbě v Jihlavě o dva roky později, a poté až na konci osmdesátých let, kdy ji Rudolf Habsburský poslal za manželem do Čech. Otakar Štýrský ji charakterizuje jako chytrou dívku²⁹⁵, avšak výrazný prostor ji ve vyprávění neposkytuje. Posléze ji uvádí až při korunovaci Václava II. na českého krále na letnici 1291. Královna zemřela krátce po své korunovaci, patrně na poporodní komplikace. Druhá manželka Václava II., Eliška Rejčka (*Elsper*), je Otakarem Štýrským nejprve představena jako objekt sňatkové politiky, podobně jako tomu bylo u Markéty Babenberské. Sňatkem s Eliškou Rejčkou podle názoru Otakara Štýrského stvrdil Václav II. převzetí vlády v Polsku. Poté je královna zmíněna už jako královna-vdova po smrti Václava II., kdy Otakar Štýrský zmiňuje, jakou částku ji manžel zanechal jako vdovské věno.²⁹⁶ Dalšímu manželství Elišky Rejčky věnuje Otakar Štýrský více prostoru. Uvádí, že dobrý kníže Rudolf II. Habsburský (*Ruodolf der furste tiwer*) přijel do Prahy, aby zde převzal vládu. Jeho žena Blanka před časem zemřela. Tudíž převzetí vlády v Čechách mohl stvrdit také novým sňatkem. Před tímto rozhodnutím se jej podle informací Otakara Štýrského optal salcburský biskup, zda je ochoten vzít si manželku (bývalou) českou královnu, na což mu Rudolf odvětil, že ano, ale že si není zcela jist, zda se jej znovu zmocní láska – *Minne*.²⁹⁷ Zde je možné upozornit na Otakarovo začleňování dvorské lásky – *Minne* do textu. *Minne* je podle názoru Otakara Štýrského záležitostí proměnlivou a nestálou, sice sladkou, ale rychle mizející a nechávající za sebou pouze nepříjemné záležitosti. Tyto názory

widerzæm und unmære. / dû muost sîn gegen mir enkelten, / unde sold ich kunnen schelten, / daz wurd an dir erzeiget.

²⁹³ Otakar, v. 86391–86410

²⁹⁴ Více viz čtvrtá kapitola – Ottokar der Reimchronist war ein steirischer Ritter, Otakar, v. 20297–20304

²⁹⁵ Otakar, v. 17800–17801: *Guote sô was si genangt. / ouch wart diu meit kluoc*

²⁹⁶ Otakar, v. 86675 nn.

²⁹⁷ Otakar, v. 90310–90135: *sît sîn wîp Blancâ / im was gestorben, / sô het nie wîp erworben / mit schoene nich mit kunst / sô gar sîns herzen gunst / sam disiu frouwe het.*

Otakar, v. 90390–90402: *er sprach: „Ruodolf, sag an, / wie beheit dir diu kuniginne?“ / dô sprach er: „her, mîn sinne / habent gerâten mir / volliclich zuo ir, / und wîzt für die wârheit, / daz si mit wol beheit / êlich ze nemen. / dâvon lât iuch gezemen / die sache ze volfüeren.“ / „diu minne kan dich rüeren“, / sprach der kunic, „als ich mich / an dîner rede versich.*

lze Otakar Štýrský vyslovil nejen u druhého sňatku Rudolfa Habsburského, ale i u již dříve zmíněné *Minne* Kunhuty Uherské a Závíše z Falkenštejna, a neuskutečněné svatby Václava III. a Alžběty Uherské. Po smrti Rudolfa II. Habsburského u Horažďovic mizí z vyprávění Otakara Štýrského i Eliška Rejčka. Ve stručnosti lze ještě zmínit epizodní roli Anny Přemyslovny, sestry Václava III. a manželky Jindřicha Korutanského. Anna (*diu kuniginne*) je zmíněna jako prostředník české šlechty a svého manžela po roce 1307, kdy část české šlechty chtěla Jindřicha Korutanského zvolit za nového krále.²⁹⁸ Touto epizodou však role Anny Přemyslovny končí.

Postavení ženy ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* lze shrnout následovně: Otakar Štýrský do svého vyprávění zařadil pouze ženy z panovnických rodů (drobné výjimky tvoří světice, například zmínka o sv. Hedvice Slezské a Anně von Haierloch)²⁹⁹, které vystupují vždy v politických souvislostech jako objekty sňatkové politiky, nebo jejich osudy vztahuje k životním peripetiím jejich manželů. Výjimku tvoří Getruda Babenberská, jež vystupuje soliterně jako obrádkyně svých statků ve Štýrsku jak proto uherským nájezdům, tak později proti tamější zemské správě Přemysla Otakara II.

Po exkurzu do postavení ženy v kronice se nyní vrátíme k běhu událostí ve Štýrsku, které se v této části Otakarova textu stále prolíná s uherskými nájezdy. Bitvu u Kressenbrunnu, jež nejenom v politickém dění, ale i v textu kroniky představuje významný moment, rozhodlo odražení náhlého útoku uherského vojska, který se podařil vojsku Přemysla Otakara II. Uherské vojsko se dalo zmateně na ústup a mnozí z účastníků se utopilo v řece Moravě. Celou pasáž věnující se porážce uherského vojska uzavírá Otakar Štýrský jednak parně rozhovorem Bély Uherského s rozličnými osobami jeho vojska, ve kterém král bitvu hodnotí. Přímé řeči jsou zde poměrně dlouhé, v průměru o rozsahu deseti veršů. Uherský král hodnotí taktéž Přemysla Otakara, a přiznává mu jisté kvality, například, že český král projevil zajisté rytířskou odvahu – *der kunic von Bêheim hiete muot*³⁰⁰, a jmenuje pochvalně i jiné členy jeho vojska:

<i>von Kerden herzog Uolrich</i>	z Korutan vévoda Oldřich
<i>und von Branburc der furste rîch,</i>	a z Braniborska bohatý kníže
<i>ân ander hôhe herren.</i> ³⁰¹	a ostatní vysoce postavení pánové.

²⁹⁸ Otakar, v. 92423–92454. Tyto verše obsahují popis korespondence mezi českou šlechtou a Jindřichem Korutanským, která byla vedena přes Bavorsko prostřednictvím vévody Oty (*von Beiern Otte*). Zmínka o Anně Přemyslovně Otakar, v. 92429–92434: *diu kuniginne darzuo treip / unde von Beiern Otte, der im schreip / ob er so verzeit wære, / daz er die reise verbære / und niht in næm daz lant / des wær er immer geschant.*

²⁹⁹ Otakar, v. 9619 – svatá Hedvika Slezská je zmíněna jako světice, jejíž ostatky je třeba vyzvednout. Otakar, v. 12686, 12758, 14277 – zmínky o Anně von Heierloch, dceři jedné z aktérů děje.

³⁰⁰ Otakar, v. 7572.

³⁰¹ Otakar, v. 7582–7584.

5.2.3 Konfrontace s Rudolfem Habsburským

Na líčení bojových událostí v Otakarově textu bezprostředně navazuje akt smíření mezi Přemyslovci a Arpádovci, tedy sňatek mezi Bélovým mladším synem jménem Béla (*der junc kunic Wêlá*) a Kunhutou (*des marcgrâven tohter von Brandenburc*), dcerou markraběte Oty III. Braniborského a Boženy, sestry Přemysla Otakara II. Tento sňatek měl prý zosnovat český král. Otakar Štýrský této festivitě věnuje ve svém vyprávění velké pozornosti, podrobně líčí náležitosti obřadu, rytířské hry, hmotné vybavení, ale ohromuje i dlouhým výčtem svatebních hostí. Na vyprávění o svatební slavnosti navazuje Otakar dalšími dvěma tématy: rozvod Přemysla Otakara II. s Markétou Babenberskou, který je v názoru Otakara Štýrského hodnocen velmi kriticky. Markéta Babenberská patří mezi Otakarovy kladné postavy.³⁰²

<i>sît er niht het kinde</i>	od té doby, co nebylo dětí
<i>bî froun Margreten sîner konen,</i>	s paní Markétou možno mít
<i>daz er im erloubt ze wonen</i>	tak se mu dostalo povolení
<i>mit einer andern, die er wolt nemen.</i> ³⁰³	nějakou jinou si vzít.

Christian Rohr ve svém provokativně pojmenovaném příspěvku *Přemysl Otakar II. – ein Wegbereiter der Habsburger?*³⁰⁴ vypočítává veškeré počiny přemyslovského krále, a nakonec dochází k závěru, že jeho až příliš silné postavení jej nakonec paradoxně o tuto pozici připravilo. Rozhodně však podle Rohra nepřipravoval vědomě pozici pro habsburskou moc, spíš o souhru náhod.³⁰⁵ Tato „příprava cesty pro Habsburky“ vlastně měla v Otakarově textu začít vyprávěním o svatební slavnosti pod Bratislavou, na kterou kronikář navazuje dalšími dvěma tématy: rozvodem Přemysla Otakara II. s Markétou Babenberskou a jeho svatbou s Kunhutou Braniborskou. Přesvědčivé vítězství nad Bélou Uherským zajisté dodalo prestiž postavení Přemysla Otakara II. nejen v jeho království, ale taktéž v evropské dimenzi. Z veršů Otakara Štýrského lze nabýt dojmu, že přemyslovský král však získal pocit, že již nemusí brát ohledy na nic a na nikoho a že se plně rozvinuly jeho špatné vlastnosti – sebestřednou, sobeckost, touha po moci a vnější světské slávě. Snad ještě na sklonku roku

³⁰² Karin HOFBAUER, *Die Protagonisten der steirischen Politik an der Wende vom 13. zum 14. Jahrhundert. In der Darstellung der Steirischen Reimchronik Ottokars aus der Gaal*, Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark, hgg. Fritz Posch – Gerhard Pfsrchy, Graz 1986, s. 76. Další životní peripetie Markéty Babenberské Otakar Štýrský zmiňuje buď velmi povrchně (před sňatkem s Přemyslem Otakarem II., v. 1155 nn.), nebo vůbec ne. Ani jiné typy pramenů nejsou příliš sdílné, shrnující studie k životu Markéty Babenberské v roli české královny Irena MORAVCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246–1266*, in: *Dvory a residence ve středověku*, ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 21–42.

³⁰³ Otakar, v. 9207–9210.

³⁰⁴ Christian ROHR, *Přemysl Otakar II. – ein Wegbereiter der Habsburger?* in: *Böhmisch-österreichische Beziehungen im 13. Jahrhundert. Österreich (einschließlich Steiermark, Kärnten und Krain) im Großreichprojekt Ottokars II. Přemysl, König von Böhmen.*, edd. Marie Bláhová – Ivan Hlaváček, Prag 1998, s. 25–37.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 34.

1260 požádal Přemysl Otakar II. papeže Alexandra IV.³⁰⁶, aby prohlásil bezdětné manželství s Markétou Babenberskou za neplatné, a když obdržel onu dispens, oženil s v říjnu 1261 s vnučkou Bély Uherského, Kunhutou.³⁰⁷ Již zmíněný rozvod s Markétou Babenberskou je bezesporu jedním z momentů, kdy se Otakar Štýrský ostře vymezil vůči jednání Přemysla Otakara II. Vyčítá mu, že ženu, jež mu přinesla bohatství a postavení v podobě babenberských dědičných zemí, zapudil proto, že již nemohla mít děti. Již kvůli tomu považuje Otakar Štýrský tento čin za velmi špatný:

so sold im ir erb sîn als unmaere, tak v jeho dědictví přišel čin neslýchaný
*als im der frouwen lîp wære.*³⁰⁸ jak by jeho paní milá byla

a uvádí, že Přemysl Otakar II. si oproti všem dobrým mravům dal poslat pro povolení k rozvodu až do Říma, což mu stálo za patřičnou námahu

wider daz reht sîns guotes, proti pravému dobru,
dô in der kunic des muotes takové král své činy
niht vant, sô daz er ungewert neshledal, tak bylo vypraveno [poselství]
*beleip, des er ze Rôme gert*³⁰⁹ útrpné, že až do Říma

V tomto momentě však Otakar Štýrský zároveň uzavírá ve svém vyprávění příběh vévodkyně Markéty Babenberské, kterou od jejího sňatku s Přemyslem Otakarem II. tituloval jako královnu (*die kunigin Margret*). Uvádí, že přesídlila, či že byla poslána do Kremže na Dunaji (*Krems*), kde dožila.³¹⁰

der kunin Margreten sich ânde. královna Markéta se obrátila
*hinze Krems er si sande*³¹¹ a on ji poslal do Kremže

Okamžitě v návaznosti na deportaci královny Markéty do Kremže otevírá Otakar Štýrský další kapitolu, a to sňatek Přemysla Otakara II. s Kunhutou Uherskou (zvanou též Haličská

³⁰⁶ Johannes KORNOW, *Über das Verhältnis zwischen König Přemysl Ottakar II. und den Päpsten seiner Zeit*, Neue Abhandlungen der Königlische Böhmisches Gessellschaft der Wissenschaften, Praha 1791.

³⁰⁷ Václav VEBER – Milan HLAVÁČKA – Petr VOREL – Miroslav POLÍVKA – Martin WIHODA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Dějiny Rakouska*, Praha 2002, s. 118.

³⁰⁸ Otakar, v. 9218–9220.

³⁰⁹ Otakar, v. 9236–9239.

³¹⁰ Kremže (Krems) jako místo Markétina pobytu uvedl poprvé právě Otakar Štýrský, po něm tuto informaci převzali jiní (více viz Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 118.). Markéta Babenberská žila po roce 1260, tj. po rozvodu s Přemyslem Otakarem II. v Kremži na Dunaji a taktéž stídně na hradě Krummaw am Kampf. Zemřela v roce 1266 a byla pochována v babenberské nekropoli v Lilenfeldu. Podle Otakarových veršů zemřela bez prostředků a nemajetná: *diu kuniginne Margret, / dô si der kunic verkoren het / und ires erbes si verstiez, / datz Kremz er si sitzen hiez / mit ungemache und mit nôt*. Otakar, v. 9370–9374. Podle Otakara Štýrského měla být snad dokonce otrávena. (viz Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 118.) Otakar, v. 9375–9389: *und dô si niht wolt ligen tôht, / wand in dûht ze lanc ir leben, / dô hiez er in vergeben. / sus nam diu frou ein ende / nach des kuniges missewende*. K postavě Markéty Babenberské ve vyprávění Otakara Štýrského více viz Karin HOFBAUER, *Die Protagonisten der steirischen Politik an der Wende von 13. zum 14. Jahrhundert. In der Dartstellung der Steirischen Reimchroik Ottokars aus der Gaal*, Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark, hgg. von Fritz Posch und Gerhard Pferschy, Graz 1986, s. 67–89.

³¹¹ Otakar, v. 9256–9257.

či Mačovská)³¹². Kronikář líčí, že Přemyslovec se okamžitě obrátil do Uher ke králi Bélovi (*hinz Ungern zuo kunic Wêlân*) s nabídkou sňatku (*mit hîrât möhte bringen*) s jeho vnučkou Kunhutou (*kunic Wêlân tohter von Matschouwe*), která je v Otakarových verších mylně označena za Bélovu dceru.³¹³ Hlavním záměrem sňatku bylo – podle Otakara Štýrského – možnost mít dítě (*het ein kint*),³¹⁴ přičemž král Béla měl být touto nabídkou potěšen

dô geloubte kunic Wêlâ ze fruo, tak pochválil král Béla velmi potěšeně,
*daz er daz urloup hiet gewonnen.*³¹⁵ že k tomu hned dal povolení.

Koncem října 1261 oslavil Přemysl Otakar II. v Bratislavě (Prešpurku) druhý sňatek, tentokrát s princeznou z arpádovského rodu. Jelikož v hlavní linii tohoto rodu nebyl pro přemyslovského krále vhodný protějšek³¹⁶, stala se jeho chotí Kunhuta, dcera Bélovy dcery Anny a haličského knížete Rostislava Michajloviče. Její otec, pocházející z rodu Rurikovců, žil od čtyřicátých let třináctého století pod ochranou uherského krále a s jeho podporou marně usiloval o znovunabytí haličského panství. Uherský král Béla svého zetě pověřoval správními úkony na pomezí Uher a Balkánu.³¹⁷ Vzápětí po svatbě se Přemysl Otakar II. urychleně vrátil do Prahy, zatímco jeho nevěsta, pravděpodobně v doprovodu matky, se za ním pomalu přesouvala. Na svátek Narození Páně, tj. 25. prosince 1261 byl Přemysl Otakar II. s i Kunhutou v katedrálním chrámu sv. Víta slavnostně pomazán na krále a z arcibiskupských rukou přijali korunu. Ačkoliv pravděpodobně šlo o významnou slavnost, za účasti šesti biskupů (pražského, olomouckého, passovského, dvou biskupů z Pruska a patrně i biskupa mohučského), při níž došlo k velkolepé dvoudenní hostině na Letné, a bylo slavnostně potvrzeno právo mohučských arcibiskupů korunovat české krále, Otakar Štýrský tuto slávu ve své kronice pravděpodobně³¹⁸ nezmiňuje. Snad tím chtěl umenšit slávu českého krále, a chtěl mu ubrat na úspěších. S velkou pravděpodobností mohlo jít o vědomé vynechání tématu.

Mimo uherské nájezdy z jihovýchodního směru nezůstaly mimo pozornost Otakara Štýrského nájezdy Tatarů ze severovýchodu. Tímto tématem otevírá své vyprávění o polské oblasti, které později rozvíjí v kontextu šlechtických struktur a mocenské emancipace Václava III.

des selben jâres seite man ten samý rok se [vidělo]
die Tâterære gegen Pôlân [jak] Tataři proti Polsku

³¹² Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 418.

³¹³ Otakar, v 9725 nn.

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Otakar, v. 9730 nn.

³¹⁶ Existují určité úvahy o Bélově dceři Markétě, které však nejsou spolehlivé.

³¹⁷ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 118. Tyto informace o Balkánu však Otakar Štýrský nereflektuje.

³¹⁸ I když mohlo dojít ke ztracení části zrovna s tímto textem...

*mit grôzer menige komen.*³¹⁹

s velkým množstvím přišli.

Na vyprávění o bitvě u Kressenbrunnu a na následné politické události navazuje Otakar Štýrský úsekem textu, v němž se věnuje tatarským vpádům do Polska. Kapitola začíná *des selben járes*³²⁰, přičemž toto chronologické určení odkazuje na ten samý rok, ve kterém zemřela Markéta Babenberská, což by tedy měl být rok 1266. Otakar Štýrský jako akcentuje tatarské nebezpečí spočívající především v jejich velkém množství (*mit grôzer menige komen*) a uvádí, že hlavními činiteli, na kterých ležel úkol toto nebezpečí odrazit, byl řád německých rytířů a také všeobecně polský lid

die pôlânischen herren alle –

všichni polští páni –

sus widersâzen si die grûse –

kteří se prosadili proti hrůze –

und die brüeder von dem tiutschen hûse

a bratři z řádu německých rytířů

zuo dem lantvolke swuoren;

se přidali k zemskému lidu

*an die Tâterær si fuoren*³²¹

na který jeli Tataři

Pro tatarské nájezdníky užívá Otakar Štýrský výrazu *die Tâterære* v plurálu, a v singuláru *der Tâterær*. V soudobé odborné literatuře je možné také dohledat označení Mongolové.³²² Zde se Otakar Štýrský daleko výrazněji než v jiných částech textu uchyluje k akcentování křesťanské tematiky. Jmenuje rytířské řády³²³, a porážku Tatarů přiznává z velké části Kristově pomoci. Takovéto motivy nelze v popisu bitvy u Kressenbrunnu najít. Domnívám se, že štýrský kronikář nepovažoval při oné příležitosti do takové míry za nutné zdůraznit souboj bojovníků křesťanské víry s bojovníky pohanskými, neboť ve vojsku Bély Uherského bojovali z velké části i křesťanští bojovníci. Jak bylo již řečeno, Otakar Štýrský se spíše podivuje nad etnickým³²⁴ složením vojska, než aby akcentoval polaritu křesťanství a pohanství.

die Templær und die tiutschen herren

templáři a němečtí rytíři

und die von sant Johannes

a ti od svatého Jana

³¹⁹ Otakar, v. 9380–9383.

³²⁰ Otakar, v. 9394., případně též Otakar, v. 9380–9381: *des selben járes seite man / die Tataren gegen Pôlân* Další chronologický údaj jsem našla například ve vyprávění dějin Rakous, kdy kronikář spravuje čtenáře o babenberské vládě kolem roku 1200: Otakar, v. 1186 a v. 1204: *nâch Krists geburt zwelf hundert jâr*.

³²¹ Otakar, v. 9385–9390.

³²² František PALACKÝ, *Vpád Mongolů v roce 1241. Kritické sestavení a přehlednutí všech dostupných pramenů, se zvláštním ohledem na porážku Mongolů u Olomouce*, Praha 2012. / Franz PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241. Eine kritische Zusammenstellung und Sichtung aller darüber vorhandenen Quellennachrichten, mit besonderer Rücksicht auf die Niederlage der Mongolen bei Olmütz*, Prag 1842.; Ivana GROLLOVÁ – Veronika ZIKMUNDOVÁ, *Mongolové. Pravnuci Čingischána*, Praha 2001.; Arnulf KOLLAUTZ – Hisayuki MIYAKAWA, *Geschichte und Kultur eines völkerwanderungszeitlichen Nomadenvolkes. Die Jou-jan der Mongolei und die Awaren in Mitteleuropa, 1. Teil: Die Geschichte, 2. Teil: Die Kultur. Aus Forschung und Kunst*, Klagenfurt 1970.

³²³ K rytířským řádům více například Dieter ZIMMERLING, *Der Deutsche Ritterorden*, Düsseldorf 1988; Marc LÖWENER, *Die Einrichtung von Verwlatungsstrukturen in Preußen durch den Deutschen Orden bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts*, Wiesbaden 1998.

³²⁴ die Sprache – viz výše

*die berieten sich des,
daz si dem soldan wolden volgen,
wand die Tâterær erbolgen
den kristen wâren als den heiden,
darumbe si sich niht eintseiden
wolden von dem soldan.
swaz Ackers kristen moht gehân,
ritter mitsamt den knehten,
die zogten ûz durch vehten
mit den Tâteræren.
zuo den sigebæren
die kristen wurden bezalt.³²⁵*

připravili se,
že je vojáci budou následovat,
chtěli Tatory pohnout
ke Kristu, [neboť] byli pohané
o tom se sami nemohli rozhodnout
co po vojácích,
kteří Akkon Kristu mohli hájit,
rytíři společně s knechty,
měli tvrdě bojovat
s Tatory.
K vítězným
Kristovým se měli počítat.

A podobně Otakar Štýrský zdůrazňuje roli kostela jako symbolu křesťanské víry, který měl prý Tatory vyděsit, jen když se k němu přiblížili.³²⁶ K tématu bojů křesťanů s pohany se Otakar Štýrský krátce vrací ještě v následující kapitole, kdy zmiňuje, že ve Španělsku (*Yspani*) dochází taktéž k bojům s africkými pohany (*die heiden ûz Africa*).³²⁷ Po odbočce ve vyprávění se Otakar Štýrský vrací k vyprávění činů Přemysla Otakara II., tentokrát se zabývá jeho křížovými výpravami do Pobaltí. Jedná se o pasáž o rozsahu 200 veršů (de facto LXXXIV. kapitola)³²⁸, tudíž by šlo o celek vhodný k přednesu na dvoře. Jedná se o uzavřený básnický útvar bez přesahů do dalších částí kroniky. Nejprve uvádí, že český král se rozhodl táhnout proti Prusům (*gegen Priuzen varn*) s velkým, silným vojskem (*mit grôzen, kreftihen scharn*). Zmiňuje i kontakt s řádem německých rytířů (*die brüder von dem tiutschen hûse*). Otakar Štýrský uvádí, že Přemysl Otakar II. dostal od papeže povolení k vyzvednutí ostatků svaté Hedviky:

*dô der bâbest her erloubt,
daz man sant Hedwigen houbt,
daz heilic und daz reine,
mit anderm irm gebeine*

tak papež povolil,
aby se vyzvedly ostatky svaté Hedviky,
té svaté a té čisté,
s ostatními ostatky

³²⁵ Otakar, v. 9403–9416.

³²⁶ Otakar, v. 9443–9448: *si wâren ûf des morgens fruuo, / und swan si kômen inder nâhen, / daz si eine kirchen sâhen, / sô slusen si sich selbe an / mit geiseln, daz daz bluot ran / nâch dem rucke her nider.*

³²⁷ Otakar, v. 9450 nn.

³²⁸ Otakar, v. 9592–9777. K Přemyslově křížové výpravě jako k propagandě moci více viz Hans-Joachim BEHR, *Literatur als Machtlegitimation: Studien zur Funktion der deutschsprachigen Dichtung am böhmischen Königshof im 13. Jahrhundert*, München 1989, s. 87–88. Obecněji k pruské a pobaltské oblasti od raného středověku do 13. století Marc LÖWENER, *Die Einrichtung von Verwlatungstrukturen in Preußen durch den Deutschen Orden bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts*, Wiesbaden 1998.

*solde phlanzen und erheben.
den gewalt der bâbst het geben
von Olmunz bischolf Broun.
die selben heiligen froun
wolt der kunic ouch geniezen.*³²⁹

měly být pěstovány a vyzvednuty.
to povolení vydal papež
na žádost olomouckého biskupa Bruna.
té samé svaté paní
v čemž si král liboval.

Následně Otakar Štýrský spravuje své publikum o tom, jak kříž proti pohanům (*daz kriuze û die heiden nâmen*) vzalo s českým králem mnoho pánů ze Štýrska a Rakous (*die herren komen von Stîre und von Ôsterrîch*), a ze Štýrska hlavně část vojska vedená Otou z Lichtensteinu (*von Stîre er den rotten / von Liehtenstein hern Otten*). Zároveň zdůrazňuje, že mnozí Štýřané zemřeli na cestě, doslova byli králem a jeho Čechy ponecháni na cestě (*der kunic und sînen Bêheim lâzen / die Stîrære ûf den strâzen*).³³⁰ Otakar Štýrský kromě obsazení vojska a hrdinného působení rakouských a štýrských vojáků považuje za nutné objasnit, kudy výprava táhla:

*durch Brezlâ und durch Pôlân
durch Kalîs und durch Pomerân
unz an der Wîzel phlûm*³³¹

skrz Vratislav a skrz Polsko
skrz Kališ a skrz Pomořany
se táhlo přes Vislu

a dále jeli proti pruské zemi (*umb die vart gen Priuzenlant*), přešli Vislu naproti Toruňi (*kæm über die Wîzel hinz Turûn*). O chvíli později Otakar Štýrský přiznává, že o některých událostech nezná zcela pravdu:

*des weiz ich niht die wârheit.
mit den Bêheim er von reit
sô verre den von Ôsterrîch,
daz er vor in gemechlich
kæm über die Wîzel hinz Turûn;
dâ wold er dennoch niht getrûn,
daz iht des darunder kæme,
daz im die reise becæme:
er fuor den gerihten strich
unz zuo dem Kulm für sich,
dâ legt er sich nider
und enpôt her ze Turûne wider
dem her, daz dâ fuor hin nâch,*

neznám pravdu
s Čechy [snad] jel
tak je následoval ten z Rakous,
a tak před ním pozvolna
přišlo se přes Vislu k Toruni
pak nechtěl tak učinit
že by přešel níže,
než si cestu předsevzal
on jel vyznačeným směrem
s námi od Kulmu pro sebe,
tak položil cestu níže
a nabral cestu k Toruni
vojsko, které jej následovalo,

³²⁹ Otakar, v. 9604–9612.

³³⁰ Otakar, v. 9649–9675.

³³¹ Otakar, v. 9670–9672.

<i>daz si heten irn gemach,</i>	už se hněvalo,
<i>unz er in sînen boten sant,</i>	vyslal tedy své posly,
<i>und swaz in der tæet bekant,</i>	co učinili všem známé
<i>darnâch solden si sich rihten.</i> ³³²	kam se mají směřovat.

Následně se dozvídáme, že podle názoru Otakara Štýrského stála výprava až bolestivě mnoho životů lidí i koní (*liut und rosse vil ertranc, / daz man noch von dem herzenleit*). Celou kapitolu o pruské epizodě ukončuje Otakar Štýrský časovým údajem a de facto zhodnocením tohoto počinu českého krále:

<i>dô was sît Krists geburt ergangen</i>	tak od narození Krista uplynulo
<i>zwei und sibenzic und zwelf hundert jâr:</i>	dva a sedmdesát a dvanáct set let
<i>er kom ze wîchnahten dar,</i>	přišli poté Vánoce,
<i>dâ er begunde widerkêren.</i>	tak se začal vracet.
<i>mit gemache und mit êren</i>	s činy a se ctí
<i>den kunic man dâ heime sach.</i> ³³³	byl král viděn doma.

Otakar Štýrský přechází bez povšimnutí fakt, že výprava Přemysla Otakara II. byla koncipována nejenom jako nástroj propagandy moci, ale také jako politický počín posilující vztahy s papežem.³³⁴

Po velkém vítězství nad Uhry a po rytířské epizodě výprav proti Prusům následuje zpočátku pomalý sestup, avšak zakončený prudkým pádem. Lokální neshody Přemysla Otakara II. se štýrskou a korutanskou nobilitou přecházejí v dynastické spory s Rudolfem Habsburským. Habsburk je vykreslen jako chudý hrabě, který namísto majetku a moci disponuje mnohými ctnostmi a přednostmi, jako je statečnost, moudrost, skromnost štedrost a jiné vlastnosti, které odpovídají středověkému rytířskému ideálu.³³⁵ Rudolf Habsburský nevstupuje do děje *Veršované kroniky Otakara Štýrského* žádným dramatickým úvodem, pouze je nenápadně zařazen do vývoje říšských událostí.

Před samotnou konfrontací Přemyslovce s Habsburkem je třeba přihlídnout ještě ke dvěma událostem vlády Přemysla Otakara II. – ke sporům se salcburským arcibiskupstvím a k výbojům v Bavorsku.

Konfrontace Přemysla II. se salcburským arcibiskupstvím zabírá tři kapitoly kroniky. Otakar Štýrský uvádí tři salcburské arcibiskupy, Filipa Sponheimského (1247–1257), Ulricha

³³² Otakar, v. 9688–9704. Kulm je místní název, znační kopec ve Štýrsku.

³³³ Otakar, v. 9771–9776.

³³⁴ *Archivum Coronae regni Bohemiae I.1 (1086–1305)*, ed. Václav Hrubý, Praha 1935, s. 17–26. Listiny č. 13, 14, 15.

³³⁵ Wojciech IVAŇCZAK, *Po stopách rytířských příběhů*, s. 50.; Taktéž Ernst Robert CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998, s. 91, 95, 103, 215. (topoi chudého šlechtice).

von Seckau (1257–1265) a Vladislava Slezký (1265–1270), kterého však jmenuje jako Ladislava (*Ladizlá*). Posluchače uvádí do děje verši:

<i>daz was bischolf Uolrich,</i>	to byl biskup Ulrich,
<i>den er sô frevellich vie.</i>	jehož on tak horečně hledal.
<i>dô daz ergie vil übellich im daz vervie</i>	tak to se to již běžně dělo,
<i>ûz Bêheimlant der furste,</i>	[že] kníže z Čech,
<i>daz er in der geturste</i>	který ve své opovázlivosti
<i>ie getorste gewesen.</i> ³³⁶	tak učinil.

Následně uvádí cestu českého krále do tamní oblasti (*und ê er hinze Salzpurg kom, / dô wart fürwâr vernom*)³³⁷, přičemž popisuje i obsazení Salcburku duchovními (*ûf die munich und ûf den abt, / als ir ê vernomen habt, / und ûf dem berge gegen den nunnen*)³³⁸. Takovýto úvod do děje je v Otakarově kronice obvyklý, setkáme se s ním například při popisu události na Hluboké v roce 1290. Poté do děje vstupuje arcibiskup Filip, jenž podle informací Otakara Štýrského vyslal posly do Říma, aby od papeže vymohli vyjádření ke sporu s českým králem. Poslové se však vrátili s nepořízenou:

<i>daz boten kômen gestrichen</i>	tak poslové přišli spěšně
<i>ze bischof Uolrichen</i>	k biskupu Ulrichovi
<i>von Rôm mit bæsen mæren,</i>	z Říma se špatnou správou,
<i>daz im erbolgen wæren.</i> ³³⁹	že jej rozezlili.

Podle Otakarových informací požadoval papež na radu kardinálů za své vyjádření čtyři tisíce marek (*vier tûsent marc*)³⁴⁰. Tímto vyjádřením nechává Otakar spory českého krále a salcburského arcibiskupa prozatím otevřené.

K celé záležitosti se vrací o dvě kapitoly dále, arcibiskupský úřad zastával dřívější biskup ze Seckau Ulrich (*bischolf Uolrich*). Biskup z Otakarovy domovské oblasti zastával ve sporech s českým králem ráznější postoj, a neváhal hledat vojenskou podporu u bavorské šlechty a bohatých bavorských měst. Již při prvním uvedení do děje kroniky nechává Otakar nového salcburského arcibiskupa promluvit přímou řečí o délce čtyřiceti veršů, v které hodnotí vojenský potenciál salcburského arcibiskupství a svých bavorských spojenců.³⁴¹ Přímá řeč představuje u Otakara Štýrského stejně jako u mnohých středověkých kronikářů častý literární prostředek pro umocnění jednání jednotlivých postav. Výše zmíněné rady

³³⁶ Otakar, v. 8236–8242.

³³⁷ Otakar, v. 8246–8247.

³³⁸ Otakar, v. 8262–8264.

³³⁹ Otakar, v. 8278–8281.

³⁴⁰ Otakar, v. 8310.

³⁴¹ Otakar, v. 8473–8504.

Václava I. synovi (30 veršů) či proslov Gertrudy Babenberské (75 veršů) jsou toho dokladem. Vzápětí však kronikář arcibiskupovu řeč shrnuje šesti verši:

<i>die Salzpurgære starke</i>	silní salcburští
<i>an den kunic begunden werben,</i>	začali na krále naléhat,
<i>daz er niht lieze verderben</i>	že by neměl zůstat zkažený
<i>daz goteshûs sô lesterlich,</i>	tak boží dům hanobit,
<i>daz der herzog Heinrich</i>	že vévoda Jinřich
<i>âne schulde bæht ze leide.</i> ³⁴²	bohužel by byl sotva bez viny.

Podle Otakarova názoru si tento salcburský arcibiskup naklonil i samotného papeže. Po smrti papeže Urbana IV. (*der bâbst, der dâ begraben wart, / der hiez Urban, der vierde*)³⁴³ byl zvolen papež Klement IV. (*ez wære ein bâbest worden. / der hiez Clemens nâch dem orden, / als man die bæbste nennen sol*)³⁴⁴. Oproti svému předchůdci nebyl nový Svatý otec českému králi příliš nakloněn.³⁴⁵ Konkrétní rozuzlení celého sporu však není Otakarem dále zmíněno.³⁴⁶ Kronikář předpokládal, že spor zúčasnění vyřeší do roku 1266, přičemž tento časový údaj zdůraznil dvěma nápaditými, avšak neurčitými obraty: *unz ûf den næhsten summer... unz zuo dem næhsten gras.*³⁴⁷

Otakar Štýrský následně propojuje výše zmíněné události s dobovačnými plány Přemysla Otakara II. v bavorském vévodství. Kronikář nehodnotí ani tak mocenské záměry českého krále, nýbrž se ve svém popisu zaměřuje na bavorskou zemskou obranu. V této oblasti je poměrně dobře obeznámen s tamnějšími geografickými reáliemi. Nejen Bavoři, ale i mnozí Švábové a Frankové (*manie Swâbe unde Franc*)³⁴⁸ donutili českého krále a jeho vojsko ustoupit k Mühlodorfu, a následně překročit řeku Inn (*und kêrte gegen Müldorf... und ê der kunic kom über daz In*).³⁴⁹ U Mühlodorfu došlo k menší šarvátce, o níž spravuje Otakar

³⁴² Otakar, v. 8529–8534. Otakar Štýrský nezmiňuje právní nároky Gertrudy Babenberské, potvrzené na konci ledna 1248 (*Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae V. (1294–1306)*, edd. Antonín Boczek – Josef Chytil, Brno 1850, č. CXV, s. 84.). Další případy opominutí některých privilegií pro panovníky u Otakara Štýrského, například potvrzení držav Přemysla Otakara II. králem Richardem Cornwallským v roce 1262 nebo jednání mezi Přemyslem a Rudolfem Habsburským v letech 1276–1277.

³⁴³ Otakar, v. 8633–8634.

³⁴⁴ Otakar, v. 8648–8650.

³⁴⁵ Johannes KORNOW, *Über das Verhältnis zwischen König Přemysl Otakar II. und der Päpsten seiner Zeit*, in: *Neue Abhandlungen der Königliche Böhmisches Gesellschaft der Wissenschaften*, Praha 1971, s. 125.; Heinz DOPSCH, *Přemysl Ottokar II. nd das Erzstift Salzburg*, *Jahrbuch für Landeskunde von N.Ö. Neue Folge* 44/48, (1979), s. 470–508.

³⁴⁶ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 109 nn.; Heinz DOPSCH, *Přemysl Ottokar II. nd das Erzstift Salzburg*, *Jahrbuch für Landeskunde von N.Ö. Neue Folge* 44/45, (1979), s. 477 nn.; Ottokar LORENZ, *Ottokar II. von Böhmen und das Erzbistum Salzburg 1245–1260. Grossentheils nach ungedruckten Quellen*, Wien 1860, s. 7–11, s. 25, s. 35, s. 54–56.; Hans WIDMAN, *Geschichte Salzburgs*, Bd. 1, Gotha 1907. Rozuzlení celého sporu *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* neobsahuje.

³⁴⁷ Otakar, v. 8550, v. 8558.

³⁴⁸ Otakar, v. 8898.

³⁴⁹ Otakar, v. 8915, v. 8918.

Štýrský své posluchače v porovnání s ostatními ozbrojenými konflikty poměrně lakonicky. Přes běžné výrazy, kterými popisuje všeobecné utrpení vojska

<i>grôzer herzensêre,</i>	velká bolest srdce,
<i>die er lange klagte sider</i> ³⁵⁰	jež všechny též nutila k dlouhému nářku:

přechází k popisu bitevního prostoru:

<i>ein brucke under In gie nider,</i>	most přes Inn se rozprostíral níže,
<i>dâ nam er grôzen schaden an,</i>	ten doznal ovšem velkých škod,
<i>ez verdarp ros unde man,</i>	pod koňmi a muži,
<i>swaz der ûf der brucke was,</i>	cokoliv na mostě bylo,
<i>lutzel der dâ genas.</i> ³⁵¹	i to světlo, co tam leželo.

Avšak obraty *grôzer herzensêre*, *klagte sider*, či *ez verdarp ros unde man* se vyskytují i v pasážích o bitvě u Kresenbrunnu, na Moravském poli a u Göllheimu. Následuje popis cesty českého krále do Bavorska, která vedla kolem Dunaje, při níž sehrálo výraznou roli město Regensburg. Regensburští prý vykonali mnohé, o čem se pak dále povídalo (*waz Regensprugær tæten,/ daz sag ich iu schiere*):

<i>der burgær wurden viere</i>	odhodlaní měšťané
<i>von dem râte gesant</i>	poslaní od [městké] rady
<i>gegen Bêheim zehant.</i>	proti Čechám hned
<i>dem kunic si sagten mære,</i>	králi pověděli zprávu
<i>wes sich die Regenspurgære</i>	co regensburští
<i>gegen im heten bedâht:</i>	proti němu zamýšleli:
<i>swenn er kæm mit sîner maht,</i>	kdykoliv by on se svým vojskem přijel
<i>sô wolden si im lâzen</i>	tak by mu nechali
<i>durch Regenspurc ein strâzen.</i>	skrz Regensburg jednu ulici
<i>den kunic des genuogte wol</i>	jen ta by měla králi zcela postačit
<i>und het ez von in gar für vol.</i> ³⁵²	a bylo by to pro něj dost.

Regensburg nepředstavuje pouze geografické ukotvení Otakarova vyprávění, jako je tomu u mnohých jiných měst, nýbrž jeho obyvatelé představují oporu bavorského vévody. Otakar vypráví o českém králi i v následujících kapitolách. Krátce popisuje Přemyslovu zpáteční cestu podél Dunaje k Vídni (*hinze Wienu... bî der Tuonou*)³⁵³, přičemž podle názoru Otakara Štýrského obsadil Přemysl Neckendorf a Regenstoufen. Po dosažení Vídně uvádí kronikář,

³⁵⁰ Otakar, v. 8933–8935.

³⁵¹ Otakar, v. 8936–8939.

³⁵² Otakar, v. 8983–8993.

³⁵³ Otakar, v. 9096, 9102. Ke geografickému povědomí Otakara Štýrského viz přílohy – mapy.

že Přemysl Otakar II. rozpustil své vojsko, složené z českých, rakouských a štýrských pánů.³⁵⁴ Popis tohoto tažení je založen na Otakarově znalosti bavorských lokalit, naproti tomu kronikář nezná ve svém líčení žádného jiného aktéra vyjma českého krále. Nejsou mu známy ani osobnosti bavorské šlechtické vrstvy. Na kapitoly o výše zmíněných výbojích v Salcburku a Bavorsku navazuje Otakar zmínkou o rozvodu Přemysla Otakara II. a Markéty Babenberské, o jejichž rozvodu a postavení samotné Markéty bude ještě níže podrobněji pojednáno.

Před konečným upevněním moci Habsburky na bývalých babenberských dědičných zemích Otakar Štýrský zaznamenává ještě snahu Přemysla Otakara II. o posílení svého vlivu v Říši. Podle názoru kronikáře měl Přemysl přemlouvat kurfiřty, aby se přiklonili na jeho stranu:

<i>er sprach: „ir kurherren,</i>	on řekl: „vy, kurfiřté,
<i>sît ir des über ein komen,</i>	od té doby, co jste přešli
<i>swaz hie wirt von mir vernomen,</i>	cokoliv, co je ode mě nabízené,
<i>daz daz iur wille sî,</i>	co by od mé vůle bylo,
<i>swen ich hie beschirî</i>	kdykoliv bych zde uvedl
<i>und ze heren gib dem rîch? “³⁵⁵</i>	a [co moji] pánové dali Říši?“

Netřeba zdůrazňovat, že tyto Přemyslovy pokusy skončily nezdarem.

Přemyslovské snahy o územní rozmach jejich království reflektuje Otakar Štýrský pasáží inspirovanou proroctvím *Veniet aquila*. Toto proroctví předpovídá konec světa za vlády císaře Fridricha, ale v krátkosti se dotýká i dění ve střední Evropě.³⁵⁶ Není jisté, do jaké míry se štýrský kronikář proroctvím inspiroval, nebo zda pouze aplikoval formu předpovědi na události, které mu již byly známé. Tato část textu byla sepsána s největší pravděpodobností v druhém desetiletí čtrnáctého století, a je vřazena k pasážím komentující dění v letech 1275 a 1276. Otakar Štýrský uvádí, že byla předpovězena budoucnost pro českého krále (*daz wîssagen wær getan/ ûf den bêheimischer kunic*) již pro něj známé dění, že ta samá lví síla (*des selben lewen kraft*), co padla na Štýrsko a Rakousy, má v budoucnu padnout i na Krakovsko a Sandoměřsko, které budoucí král Václav dokáže obsadit jen s malým vojskem (*kunic Wenzlâ mit kleinem her / Krakou und Zudmer / aber niht*

³⁵⁴ Otakar, v. 9189–9193.

³⁵⁵ Otakar, v. 12560–12565.

³⁵⁶ Hannes MÖHRING, *Der Weltkaiser der Endzeit: Entstehung, Wandel und Wirkung einer tausendjährigen Weissagung*, Stuttgart 2000, s. 244.

mit dem schilt), a stejně jako kdysi Rakousy a Štýrsko budou na Říši nezávislé (*des reiches frî*).³⁵⁷

Mimo výše uvedené proroctví uvádí Otakar Štýrský i různé snahy Přemysla Otakara II. o posílení skomírajícího vlivu na západ od českých hranic. Pro domnělé diplomatické aktivity, kterými chtěl český král propojit své podpůrce mezi Míšeňskem a Švábskem, o kterých kronikář píše, není stoprocentního dokladu:

<i>der von Meinze wart</i>	ten z Míšně čekal
<i>ze rât mit bischolf Wernhart,</i>	na radu s biskupem Wernhartem.
<i>daz er den meister zehant</i>	že je mistr ihned
<i>von Miurberge heim sant,</i>	z Mürbergu poslal domů,
<i>und swenn er Swâben gerûmte,</i>	a kdykoliv on Šváby oslovil
<i>daz er sich nidert sûmte</i>	že on takto
<i>durch deheiner slahte nôt,</i>	skrz tajné jednání pokořoval nouzi,
<i>daz er gewunne daz botenbrôt</i>	a poslové tak získávali svůj chléb
<i>ab dem kunic von Bêheim:</i>	od krále z Čech:
<i>im wær daz rîch gesant hin heim,</i>	jež byl z Říše poslán zpátky domů,
<i>dâ wær dhein zwîvel an.</i>	ovšem zbyly mu jen tajné pochyby.
<i>daz wart alsô getân,</i>	že bylo tak učiněno,
<i>als si ez heten ûf geleit.</i> ³⁵⁸	jako by už měl litovat.

Netřeba zdůrazňovat, že tyto aktivity neměly ani v očích Otakara Štýrského valného smyslu. Účelem těchto veršů byla patrně příprava k líčení události před Vídní v listopadu 1276. Pokud bychom se ve vyprávění Otakara Štýrského k první zmínce o Rudolfovi Habsburském, překvapí verše svoji stručností.

<i>der kunic Ruodolf kêre.</i>	král Rudolf se obrátil
<i>nâch ir wîsung und lêre</i>	podle moudrosti a poučení
<i>fuor er alumbe zuo den steten,</i>	na všechny věrná města
<i>und swaz si verwarrens heten</i>	a cokoliv ona měla hodnotného
<i>und unverrihtes under in,</i>	a mohlo být pod něj přednáno,
<i>sîn grôz witze unde sin</i>	pro jeho velký důvtip a rozum
<i>verrihte in daz mit île.</i> ³⁵⁹	stalo se spěšně.

Kronikář na tomto místě nezmiňuje, odkud Rudolf pocházel, nezmiňuje ani jeho předky, ani předchozí panovnické aktivity. Nevyváženost informací se projevuje ve srovnání

³⁵⁷ Otakar, v. 12020–12065.

³⁵⁸ Otakar, v. 12535–12547.

³⁵⁹ Otakar, v. 12915–12920.

s Přemyslem Otakarem II., u něhož se dočítáme o jeho otci i předchozích činech (například správa moravského Markrabství). Jelikož kronika Otakara Štýrského s největší pravděpodobností nevznikla na objednávku habsburského rodu, není proto absence informací o jejich švábské doméně nijak překvapující.³⁶⁰

Do svého vyprávění Otakar Štýrský nezařadil ve větší míře ani Richarda Cornwallského (1209–1272), ani Alfonse Kastilského (1221–1284). Otázka, proč tomu tak bylo, může být zodpovězena mnohými teoriemi (nedochovaná část textu, vypravěčský záměr, vedoucí k umocnění sporu mezi Přemyslem a Rudolfem Habsburským), z nichž však žádná nepřekracuje rámec spekulací a domněnek.³⁶¹

Soupeření Přemysla Otakara II. s Rudolfem po jeho volbě římským králem Otakar Štýrský také nepodkládá zprávami o jakémkoliv diplomatickém jednání. Celý spor mezi Přemyslovcem a Habsburkem je v Otakarově kronice představen jako snaha českého krále o udržení vlivu v rakouských zemích i v Říši všemi způsoby. Tyto snahy podle názoru Otakara Štýrského dovedly českého krále až do ležení před Vídní. Obléhnění před Vídní v listopadu 1276 může v podání Otakara Štýrského sloužit jako příklad teatrality vrcholně až pozdně středověkých festivit. Na poli před Vídní ležela proti sobě dvě vojska – Přemysla Otakara II. a Rudolfa Habsburského. Klíčové události jsou vyměřeny 21. až 25. listopadem 1276.³⁶² Předtím Otakar Štýrský nechá vojsko českého krále přijet k Vídní, za králem Rudolfem:

<i>si fuoren mit im algeriht</i>	oni s ním všichni jeli
<i>hinz Wieneu zu kunic Ruodolfen:</i>	k Vídní za králem Rudolfem:
<i>im wart sô williclich geholfen,</i>	jemu tak vědomě pomoci
<i>daz er sich sîn freut.</i>	že se on tomu těšil.
<i>von der stat lac gestreut</i>	před městem leželi
<i>der kunic und sîn her.</i>	král a jeho vojsko
<i>ze helfe und ze wer</i>	k pomoci a boji
<i>sach man zuo im kêren</i>	bylo vidět je se obracet
<i>von Ôsterrîch die herren</i>	z Rakous pánové

³⁶⁰ Ottokar LORENZ, *Deutschlands Geschichtsquellen*, s. 204. K absenci habsburské rodové pověsti u Otakara Štýrského Evemarie CLEMENS, *Luxemburg-Böhmen, Wittelsbach-Bayern, Habsburg-Österreich und ihre genealogische Mythen im Vergleich*, Trier 2001, s. 7–8, 206, 303.

³⁶¹ Při absenci vyprávění o těchto panovnících nepřekvapí ani vynechání jakékoliv zmínky o právním ukotvení tehdejší Přemyslovy vlády v rakouských zemích: *Archivum Coronae regni Bohemiae I.1 (1086–1305)*, ed. Václav Hrubý, Praha 1935, s. 16, listina 12: Richard, král římský uděluje králi českému Přemyslu Otakarovi v léno království české, markrabství moravské, vévodství rakouské a markrabství štýrské.

³⁶² Libor JAN, *Setkání českých králů a říšských panovníků ve 13. století*, *Colloquia mediaevalia Pragensia* 12, Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě ve 14. a 15. století, edd. Martin Nodl – František Šmahel, Praha 2009, s. 114.

<i>und gemeinlich die Stîrære.</i>	a zmínění Štýřané
<i>ob ir der kunic ihrt frô wære?</i> ³⁶³	pokud byl jejich král potěšen?

Vojsko leželo u Dunaje (*Tuonou*). Otakar Štýrský jmenuje některé účastníky z Rudolfovy strany (*swie leid ez herren Paltram / und hern Kuon, dem munzmeister, was*).³⁶⁴ A po tomto popisu nechává přijet za českým králem i krále Rudolfa:

<i>kunic Ruodolf in die stat reit.</i>	král Rudolf jel do města
<i>die Wiennær buten im ir eit</i>	Vídeňané mu složilil slib
<i>und die herren algelîch</i>	a všichni pánové
<i>von Stîre und von Ôsterrîch,</i>	ze Štýrska a z Rakous,
<i>sam tâten si gemeine</i>	učinili tak společně
<i>von Kernden und von Kreine,</i>	z Korutan a Kraňska,
<i>getriulich zu dienen.</i> ³⁶⁵	čestně mu sloužit.

Jeden z nejefektivnějších konfrontačních momentů Přemysla Otakara II. a Rudolfa Habsburského v Otakarově textu je právě toto Přemyslovo oblénění před Vídní, jemuž předcházela mírová jednání zprostředkovaná braniborským markrabětem a olomouckým biskupem. Dojednané podmínky míru byly posléze vyhlášeny v táboře před Vídní dne 21. října 1276. Podmínky předpokládaly, že Přemyslovec odevzdá Habsburkovi říšská léna, která si podle Otakara „přivlastnil“. Jednalo se o vévodství rakouské, Štýrsko, Kraňsko, Pordenone a Chebsko. Kromě toho byl samozřejmě Přemysl povinován uznat Rudolfovu vládu a zavázat se, že zbylé země, Čechy a Moravu, přijme jako říšská léna. Za to byl nad Přemyslem zrušen interdikt a exkomunikace. Pozornost Otakar zaměřuje také na sňatek Václava, syna Přemysla Otakara II., s dcerou Rudolfa Habsburského Gutou, a Anežky, dcery Přemysla Otakara II. za Rudolfova syna Rudolfa.³⁶⁶ Guta Habsburská měla dostat věno 40 000 hřiven a navíc jí byla přiřčena zástava v platu 4000 hřiven ročně ze země nad Dunajem v sousedství Čech, Moravy a Uher, s výjimkou měst Kremže a Steinu. Dne 25. listopadu se pak český král sklonil před sokem bez boje v jeho táboře. Převzetím dvou korouhví přijal jako léno české království a Moravské markrabství a holdoval římskému králi jako leník, vykonal přitom vazalský slib a nejspíše i přísahu věrnosti, která byla u takových příležitostí běžná.³⁶⁷

³⁶³ Otakar, v. 14132–14142.

³⁶⁴ Otakar, v. 14260–14261.

³⁶⁵ Otakar, v. 14269–14275.

³⁶⁶ Karl-Fridrich KRIEGER, *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. (1218–1291) do Fridricha III. (1415–1493)*, Praha 2003, s. 43.

³⁶⁷ Pramenem, který tyto události popisuje, je Kolmarská kronika. Tento zdroj připomíná, že český král přislíbil postavit do vojska římského krále 300 plně ozbrojených rytířů, když o to bude požádán, což je článek, který obsahuje i Zlatá Bula Sicilská. Kolmarská kronika připomíná údajná slova Rudolfa, který byl oděn do prostého šedého oděvu, a když mu poslové oznámili, že přijíždí český král s okázalým průvodem v bohatém oděvu s veškerou nádherou, odmítl odět se do slavnostního oděvu, a prohlásil: „Český král častěji můj šedý oděv

Později Otakar Štýrský neopomíjí ani události, které se udály v Jihlavě (*Iglâ, Iglach*). V listopadu 1278 nebo v lednu 1279 se obě královské rodiny – přemyslovská a habsburská – setkaly v Jihlavě nebo v Čáslavi, aby došlo k dojednání svazků. Snad v té době královna Kunhuta cítila možnost, že jí Rudolf Habsburský poskytne jakousi ochranu, i když i toto tvrzení může být diskutabilní, zvláště když si uvědomíme, že ještě v létě 1278, před odjezdem na Moravské pole, požádal Přemysl Otakar o ochranu království i královské rodiny Otu Braniborského. Není zcela jasné, zda v zimě 1278/1279 šlo o zasnuby nebo už o dětský sňatek, který uzavřel Václav (II.) s Gutou Habsburskou a Rudolf Habsburský s Anežkou Přemyslovnou. Dobové prameny jsou v líčení události nejednotné, a tudíž nevíme, zda šlo o dětský sňatek nebo o zasnuby. Problém představuje především různá terminologie, kterou prameny používají. Zbraslavská kronika řadí svatbu Václava II. s Gutou Habsburskou až na rok 1285 do Chebu, tudíž dle tohoto pramene mohlo jít o zasnuby či o domluvu sňatku. Podle Otakara Štýrského se jednalo o smír mezi Přemyslovci a Habsburky.³⁶⁸

V následujících verších líčí, jak se jednou ráno (patrně přemyslovská strana) vypravila a odjela do Jihlavy, přičemž (římský) král už tam čekal i se svojí dcerou:

<i>daz her des morgens ûf brach</i>	že ráno se sebrali
<i>und fuoren her zder Iglach.</i>	a jeli do Jihlavy.
<i>der kunic sich dâ nider liez.</i>	král tam níže ležel.
<i>siner tohter er hiez</i> ³⁶⁹	svou dceru jmenoval

a také tam přijela česká královna [Kuhnuta]:

<i>ouch kom dâher geriten</i>	také tam přijela
<i>diu kunigin von Bêheim</i> ³⁷⁰	královna z Čech

Snad netřeba příliš zdůrazňovat, že Jitka-Guta Habsburská, přibližně o rok starší než Václav II., je Otakarem líčena v těch nejpozitivnějších barvách, stejně tak Otakar Štýrský pro své posluchače idealizuje obdiv Václava k habsburské princezně:

<i>sîn herze muost in freuden sweben,</i>	jeho [Václavovo] srdce
<i>dô er si ersah,</i> ³⁷¹	se muselo tetelit blahem, když ji viděl.

potupil, nyní můj šedý oděv potupí jej.“ Poté měl říci svému písaři: „Dej mi svůj plášť, ať je český král potupen moji chudobou.“ Svým rytířům pak poručil, aby se v plné zbroji a s vystrojenými koňmi postavili po obou řadách cesty, kudy měl český král přijíždět. Takto se měla údajně „barbarovi ukázat síla německých zbraní.“ Tato pasáž s největší pravděpodobností představuje úlitbu čtenářské atraktivitě textu, nikoliv jako bernou minci historické skutečnosti.

³⁶⁸ Otakar, v. 17860 nn.; František KUBŮ, *Chebská svatba roku 1285*, in: Seminář a jeho hosté. Sborník k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, edd. Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zylinská, Praha 1992, s. 29–35.

³⁶⁹ Otakar, v. 17859–17862

³⁷⁰ Otakar, v. 17876–17879

³⁷¹ Otakar, v. 17796–17797.

Otakar Štýrský ještě uvádí, že obě dvě zasňované děti si hrály, králevic Václav ukazoval Gutě svojí vycvičenou krahulčici a Guta Václavovi své loutky. Zmínku o těchto dětských hrách v jiném prameni nenacházíme.³⁷²

Politické působení Přemysla Otakara II. završuje v Otakarově vyprávění bitva na Moravském poli. K této události se již čeští i zahraniční dějepisci mnohokrát vyjádřili.³⁷³ Ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* začíná vyprávění o bitvě geografickým určením, které je posléze doplněno informací, s jakým vojskem se tam dostavil český král.³⁷⁴

<i>nû kômen dem kunic mære</i>	nu přišla králi zpráva
<i>daz der von Bêheim wære</i>	že ten z Čech
<i>mit sînen kreftigen scharn</i>	se svým silným vojskem
<i>über die Tîe gevarn</i>	přešel přes Dyji
<i>und fûer im gealticlich</i>	a jel, pro něj to znamenalo
<i>in dat lant ze Ôsterrîch</i>	[být] v zemi rakouské
<i>zetal bî der March.</i>	v oblasti u Moravy.
<i>sîn her was michel und starch,</i>	jeho vojsko bylo statečné a silné
<i>wand er het sich gemegent</i>	neboť množství posbíral
<i>ûz maniger lande gegent.</i>	z mnohých zemí.
<i>michel helfe tet im dâ³⁷⁵</i>	statečnou pomoc mu učinili

Následuje výčet významných osobností v Přemyslově vojsku:

<i>sîn ôheim, herzog Wenzlâ,</i>	jeho strýc, vévoda Václav,
<i>wand des sun, herzog Polc,</i>	byl tam jeho syn, vévoda Pulk
<i>brâhte im ein michel volc³⁷⁶</i>	přivedl silný lid

³⁷² Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011. Při popisu událostí před Vídní ani při vyprávění o jednání v Jihlavě neuvádí Otakar Štýrský žádné písemné pořízení, které z těchto jednání mohlo vyjít (*Codex iuris Bohemici I.*, ed. Hermenegild Jireček, Praha 1967, č. 66, 67, 68, vše s. 185–193).

³⁷³ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě II./I.*, Praha 1877.; Arnold BUSSON, *Der Krieg von 1278 und die Schlacht bei Dürnkrut. Eine kritische Untersuchung*, in: Archiv für österreichische Geschichte, Wien 1881, s. 1–145.; Andreas KUSTERNIG, *Studien zur Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278. Quellenproblematik und Schlachtrekonstruktion. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der Geistwissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien*, Wien 1981.; Týž, *Probleme und Kämpfe zwischen Rudolf und Ottokar und die Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen am 26. August 1278*, Jahrbuch für Landeskunde von N.Ö. Neue Folge (44/45) 1978/79.; Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*, Praha 2011.; K druhému životu bitvy v poslední době publikovala mnohé Václava KOFRÁNKOVÁ, *Druhý život Přemysla Otakara (13.–15. století)*. Diplomová práce PedFUK, Praha 2003.; Týž, *Proměny otakarovského mýtu v galerii národních dějin*. Disertační práce PedFUK, Praha 2010.; Týž, *Den svatého Rufa. Moravské pole v proměnách staletí*, Praha 2011.; Týž, *Zlatý král a chudý hrabě. Přemysl Otakar II. a Rudolf Habsburský v historické tradici*, Praha 2012.

³⁷⁴ Otakar, v. 15212 nn.

³⁷⁵ Otakar, v. 15201–15211.

³⁷⁶ Otakar, v. 15212–15214.

a dále (*herzog von Opullen, herzog von Glogou, von Brezlâ herzog Heinrich, herzog Primic, von Ratwar herzog Lestic, von Pólân herzog Gazmer, herzog von Kalís, von Syras und von Pomerân, von Míhsen marcgráf Dietrich, kunic Lê von Riuzen, der von Meideburc, der von Merspurc*).³⁷⁷

Nejkomplexnější popis provedl doposud Andreas Kusternig ve své disertační práci. K pokusu o rekonstrukci bitvy by šlo využít na dvě desítky různorodých písemných pramenů³⁷⁸, ovšem nelze beze zbytku prokázat jejich případnou souvislost s *Veršovanou kronikou Otakara Štýrského*. Anderas Kusternig vyslovil názor, že Otakar mohl při sugestivním popisu bitvy čerpat především z vyprávění svého otce, který se bitvy zúčastnil ve vojsku Rudolfa Habsburského. Ve vyprávění Otakara Štýrského je zřejmý okruh Lichtensteinů (*herr Ott von Liechtensteine*), kteří se ve vojsku taktéž vyskytovali.³⁷⁹

<i>wie die Stírær dâ væhten,</i>	jak se tam Štýřané vyskytovali,
<i>sîn wær dennoch mêre.</i>	poté jich bylo více.
<i>dem rîch si michel êre</i>	bohatí na mocné ctnosti
<i>des tages dâ ervâhten.</i> ³⁸⁰	ten den tam rozhodli.

Některé z nich uvádí jménem (*von Hiunburc gráf Uolrich, der tugentrîche gráf Wilhalm, der von Ortenburc, herzog Meinhart*).³⁸¹ Složení obou vojsk reflektuje Otakar vcelku podrobně. Do protikladu staví oproti bitvě u Kresenbrunnu české a německé vojsko s uherskou složkou (*die Unger mit den Tiutschen hie*)³⁸². Stejně tak neponechal bez povšimnutí, že Rudolf do svého vojska Uhry osobně přizval. Silné voje přivedl král Ladislav (*mit einem her starc / kunic Ladizlâ der junge*)³⁸³. Obě dvě vojska hodnotí jako silná i statečná, Přemyslovo (*daz der*

³⁷⁷ Otakar, v. 15212–15249.

³⁷⁸ Podrobněji ANDREAS KUSTERNIG, *Studien zur Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278*; Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II.*, s. 443 nn.

Hermanni Altahensis annales, MGH, Scriptores XVII., hg. von Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1861, s. 381–408.; Annales sancti Rudberti Salisburgenses, MGH Scriptores IX, hg. von Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1851, s. 758–810.; Continuatio Claustroneoburgensis IV., MGH, Scriptores IX., hg. von Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1851, s. 647–648.; Continuatio Claustroneoburgensis VI., MGH, Scriptores IX., hg. von Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1851, s. 742–746.; Continuatio Lambacensis, MGH IX., hg. von Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1851, s. 555–561.; Continuatio Vindobonensis, MGH, Scriptores IX., hg. von Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1851, s. 698–711.; Petra Žitavského kronika zbraslavská, FRB IV., ed. Josef Emler, Praha 1884, s. 3–337.; Chronicon Colmariense, MGH, Scriptores XVII., hg. von Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1861, s. 240–270.

³⁷⁹ Otakar, s. 16277 nn.; Andreas KUSTERNIG, *Studien zur Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278*, s. 399.; Otakar, v. 15269.

³⁸⁰ Otakar, v. 16280–16283.

³⁸¹ Otakar, v. 16327, v. 16333, v. 16358, v. 16365.

³⁸² Otakar, v. 15372.

³⁸³ Otakar, v. 15300–15301.

Bêheim her sô michel wære)³⁸⁴ stejně jako Rudolfovo (*die dâ wârn von Ôsterrîch. / diu wart ouch mehtic unde grôz. kunic Ruodolfes strîtgenôz*).³⁸⁵

Otakar Štýrský stejně tak popisuje vojenský tábor Rudolfa Habsburského, přičemž mohl vycházet ze soudobých narativních pramenů (mimo jiné Pokračovatelé Kosmovi, Alexandr Ulricha z Eschenbachu), ve kterých je též k nalezení podrobný popis vojenských táborů, snad dokonce z vyprávění Otakarova otce.³⁸⁶ Rudolf Habsburský je zde nazýván římským králem (*der kunic von Rôm, von Rôme kunic Ruodolfen*), ale také králem Rudolfem (*kunic Ruodolf*). Patrně i zde volba titulu byla poplatná metrice verše. Ve vojsku Rudolfa Habsburského tvořili nezanedbatelnou část uherské voje. Na rozdíl od bitvy u Kressenbrunnu již nejsou podle názoru Otakara Štýrského postaveny do vzájemné polarity, naopak. V částech, ve kterých se věnuje popisu bitvy na Moravském poli poprvé označil jedno z vojsk samostatně jako Čechy (*die Bêheim*), proti nimž stáli Uhři a Němci (*die Ungern mit den Tiutschen*):

<i>als ob si wâren hûs genôz</i>	jako kdyby byli obyvatelé jedné země
<i>gewesen mit einander ie.</i>	byli tam společně
<i>die Unger mit den Tiutschen hie</i>	Uhři a Němci
<i>trunken und âzen.</i> ³⁸⁷	pili a jedli.

Podle Andrese Kusterniga mohl Otakar další informace čerpat především z Kolmarské kroniky, ke které se mohl dostat při cestě z Kastilie, z Příběhů krále Přemysla Otakara, které nebyly geograficky vzdálené, a z textu *Continuatio Claustroneoburgensis*. Oproti ostatním pramenům disponuje Otakar poměrně přesnou lokalizací bitvy.³⁸⁸ Geografických ukotvení podle místních názvů uvádí několik – *bî der March*³⁸⁹, *der kunic sich an den stunden / datz Marchecke nider liez*³⁹⁰, *zMarcheck*³⁹¹, *diu March vil nâhen umbflôz*³⁹² a také

<i>ez lac der kunic Ottacker</i>	tam ležel král Otakar,
<i>bî dem Weidenbach ûf einem acker,</i>	u Weidenachu na poli,

³⁸⁴ Otakar, v. 15377.

³⁸⁵ Otakar, v. 15602–15604.

³⁸⁶ Andreas KUSTERNIG, *Studien zur Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278. Quellenproblematik und Schlachtrekonstruktion*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der Geistwissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, Wien 1981, s. 399.; Theodor SCHLACHT, *Aus und über Ottokar's von Horneck Reimchronik oder Denkwürdigkeiten seiner Zeit. Zur Geschichte, Literatur und Aufschauung des öffentlichen Lebens der Deutschen in dreizehnten Jahrhundert*, Mainz 1821, s. 17.

³⁸⁷ Otakar, v. 15370–15374. Další zmínka například zde, v. 15360–15364: *als man lieben gesten sol, / der man zder nôt wol bedarf. / wîten rûm man entwarf, / darûf due Unger solden ligen; / si wurden nihtes verzigen*

³⁸⁸ Andreas KUSTERNIG, *Studien zur Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278*, s. 404.

³⁸⁹ Otakar, v. 15207.

³⁹⁰ Otakar, v. 15282–15284.

³⁹¹ Otakar, v. 15290.

³⁹² Otakar, v. 15136.

*der was lanc und breit*³⁹³

které bylo dlouhé a široké.

Podle těchto údajů sleduje i pohyb jednotlivých částí vojska, ovšem na „historicky přesné“ údaje nutno usuzovat s rezervou, zajisté některé údaje jsou poplatné literární stránce textu. Samotnou kapitolu o boji uvádí Otakar vlastním přiznáním, že teď nezná zcela pravdu (*des weiz ich niht die wârheit*).³⁹⁴ Tato formulace není u Otakara Štýrského příliš častá, ovšem několikrát se lze setkat s momentem, kdy publikum upozorňuje na to, že si není jistý pravdivostí poskytovaných informací (viz výše například při Přemyslově křížové výpravě proti Prusům):

*niemen mohte dâ verslâfen,
sô grôz was der schal:
pûk und hersumper hal,
der man dâ genouc
in dem here sluoc.*³⁹⁵

nikdo tam nemohl spát,
tak velký tam byl hluk:
hluk a zvuk trubek,
které bylo [slyšet] dost
v ranách ve vojsku.

Následující úryvek není hodnotný z hlediska výpovědní hodnoty popisující průběh bitvy, či účastníky, ovšem můžeme z něj usoudit na literární schopnosti Otakara Štýrského. Pomocí přirovnání popisuje znaky na štítech některých bojovníků. Přirovnání pomocí barev (zde zelený jako tráva, jinde např. černý jako noc apod.) jsou častá i u Otakarových soudobých literárů, nejčastěji u Ulricha z Eschenbachu.

*ouch was diu koste niht klein,
diu an den wappenkleiden was:
manic samît grüne als ein gras,
darin von golde was geweben
vogel, tier unde reben
und manic guldîn lîste,
die man von schulden prîste
umb ir rîchheit.*³⁹⁷

také náklady nebyly malé,
které na štíty³⁹⁶ erby padly
mnohý samet zelený jako tráva,
protkaný zlatem,
pták, zvířata a vinná réva
a mnohé zlaté listy
které se označit dají
za bohatství.

Dále Otakar Štýrský podrobně popisuje, o co a jak poprosil král Otakar Mílotu z Dědic:

*kunic Ottacker an der zît
bat herren Miloten,
daz er mit zwein rotten
ûf hôher von dem strîte rit*

král Otakar toho času
poprosil pana Mílotu,
aby se dvěma oddíly
vyjel výše od bitvy

³⁹³ Otakar, v. 15309–15311.

³⁹⁴ Otakar, v. 15665.

³⁹⁵ Otakar, v. 15370–15374.

³⁹⁶ Doslova možné přeložit i jako „obleky s erby“.

³⁹⁷ Otakar, v. 15756–15763.

<i>unde dâ sô lange bit,</i>	a prosil ho tak dlouho
<i>unz sich mit poinders kraft</i>	s jedovatou silou
<i>beidenthalp diu ritterschaft</i>	na obě strany nápomocné rytířství
<i>in einander drung und flæhte.</i> ³⁹⁸	v oboustranném tlaku a boji.

Dalším literárním momentem je uvedení pokřiků jednotlivých vojsk, kde lze poukázat na Otakarovo alespoň částečné povědomí o českém jazyce, neb v následujících verších se vyskytují bohemismy:

<i>„hie Rôme!“ was der Tiutschen krîe,</i>	„zde Řím“, křičeli Němci.
<i>sô riefen die Bêheim dâ</i>	tak řvali Češi pak
<i>„Budewezze Brôhâ!“</i> ³⁹⁹	„Budějovice, Praha.“

Zde bychom měli opět poukázat na ukázkou z Otakarova přehledu:

<i>die sagten in vor diu mære,</i>	vypráví se příběh,
<i>si solden meinlich wesen;</i>	měli byste jej znát;
<i>si heten wol gelesen</i>	možná jste jej četli
<i>an einem buoche, heizt Cato,</i>	v jedné knize, zvané Cato,
<i>dâ stüende geschriben alsô:</i>	tam stojí tedy napsané:
<i>„man sol vehten umb daz erbe,“</i>	„člověk má bojovat o dědictví,“
<i>dân si solden sîn bederbe,</i>	pak má své správné jednání
<i>si væhten nâch der rehtikeit</i> ⁴⁰⁰	po právu následovat

V následujícím úryvku lze opět poukázat na bohemismus, ale i na literární figury, ve kterých používá náboženské náměty:

<i>der bischolf von Basel began</i>	biskup z Basileje začal,
<i>disen ruof heben an:</i>	[a] tento křik pozdvihl:
<i>„sant Marî, muoter und meit,</i>	„svatá Marie, matko a panno,
<i>all unser nôt sî dir gecleit!“</i>	v naší nutnosti za nás pros.“
<i>die Bêheim ouch riefen sô:</i>	a Češi křičeli tak:
<i>„Gozpodina, pomyloydo!“</i> ⁴⁰¹	„Hospodyne, pomiluj ny.“

³⁹⁸ Otakar, v. 16042–16049.

³⁹⁹ Otakar, v. 16074–16076.

⁴⁰⁰ Otakar, v. 16094–16101.

⁴⁰¹ Otakar, v. 16147–16152. Basilejský biskup Jindřich je zmíněn u pasáží *Veršovane kroniky Otakara Štýrského* popisující bitvu na Moravském poli velmi často, ovšem pro tento fakt se mi dosud nepodařilo bohužel nalézt uspokojivé vysvětlení. Pokud by se mělo jednat o biskupa Heinricha von Neuenburg, nerefletoval Otakar Štýrský jeho úmrtí v roce 1274, jeho nástupce v úřadu se jmenoval Peter Reich von Reichenstein. Více viz *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches (1198 bis 1448). Ein biographisches Lexikon*, hg. von Erwin von Gatz, Berlin 2001.

Otakar Štýrský se opět odvolává na svědectví norimberského purkrabího Jindřicha.⁴⁰² Na svědectví tohoto blíže neurčeného purkrabího odvolává Otakar své vyprávění ještě dvakrát:

<i>ich hôrt ez sît heimelichen</i>	já slyšel to potají
<i>von dem wîsen Heinrichen,</i>	od moudrého Jindřicha
<i>dem burcgrâven von Nurenberc,</i>	purkrabího z Norimberku,
<i>der an worten und an werc</i>	který na slova a na hodnotu
<i>was bî den fursten an irem rât,</i>	byl u knížete k radě,
<i>daz sîn der phalzgrâve hât</i> ⁴⁰³	tak to falckrabě měl

a podruhé jej uvádí pouze lakonicky – „jak pravil purkrabí Jindřich z Norimberku“ (*von Nurenberc her Heinrich sprach*).⁴⁰⁴ Úvody kapitol Otakar Štýrský odkazem na svědectví žádné jiné osoby takto neuvádí. U prvního příkladu není překvapivé, že by purkrabí říšského města mohl mít přehled o současné situaci ve šlechtických kruzích, v případě Moravského pole lze usuzovat na několik eventualit: na osobní účast, či na vyprávění příběhu, který purkrabí slyšel od někoho jiného.

5.2.4. Začlenění Klage do textu Veršované kroniky Otakara Štýrského

Z hlediska interdisciplinárního, historického a literárně-vědného náhledu na text *Veršované kroniky Otakara Štýrského* stojí za povšimnutí nejen Otakarův popis bitvy samotné, ale především pasáž, jež ji následuje. Obraz Přemysla Otakara II. je dokreslen po jeho smrti na Moravském poli ve formě nářku, resp. Klage.⁴⁰⁵ Schéma nářku

⁴⁰² Otakar, v. 15766–15767: *kunic Ruodolf niht vergaz, / von Nurenberc burcgrâf Heinrichen*

⁴⁰³ Otakar, v. 12411–12416.

⁴⁰⁴ Otakar, v. 13322.

⁴⁰⁵ Vedle překladu pasáží z korunovace Václava II. (in: Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Anna KOŠÁTKOVÁ, *Když před týdný a více stanovili letnice*, in: Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Jan ZELENKA a kol.: *Přemyslovský dvůr. Život králů, knížat a rytířů ve středověku*, Praha 2014, s. 393 nn.) je nářek nad smrtí Přemysla Otakara II. na Moravském poli jedinou částí kroniky, která byla přeložena do češtiny a vydána. Umělecký překlad Jindřich POKORNÝ, in: Václav Bok – Jindřich Pokorný, *Moravo, Čechy, radujte se! Němečtí a rakouští básníci v českých zemích za posledních Přemyslovců*, Praha 1998, s. 50–63.; Literárně-vědná studie Daniel SCHÄFER, *Texte vom Tod. Zur Darstellung und Sinngebung des Todes im Spätmittelalter*, Göttingen (= Göppinger Arbeiten zur Germanistik) 1995. Obecněji například Angelika GÜNZBURGER, *Studien zur Nibelungenklage. Forschungsbericht – Bauform der Klage – Personendarstellung*, Frankfurt am Main – Berlin – New York 1983.; Monika DECK, *Die Nibelungenklage in der Forschung. Bericht und Kritik*, Frankfurt am Main 1996. Výraz *Klage* je nejčastěji do češtiny překládán nářek. V literární vědě je možné se setkat s výrazem *Klagelied*, který však není zcela synonymní, ale již konkrétněji označuje literární útvar. *Klage* – *Nářek*, je poměrně častým prvkem středohornoněmecké epické literatury. Jedná se o literární figuru, v níž je podle určitých dobových stereotypů oplakáván a mnohdy i oslavován padlý hrdina. Většinou jsou uvedeny jeho ctnosti a přednosti, důvod smrti, což většinou představovala smrt v boji, a závěrem bývá zdůrazněn osud pozůstalých, tedy vdovy, sirotků, v případě panovníků osud osiřelé země. Z dvorské epiky je třeba jmenovat patrně nejznámějšího zástupce daného žánru, a to „*Nibelungenklage*“. Tento „nářek Nibelungů“ bývá literárními vědci často pokládán za vzorový příklad a vyskytují se snahy vytvořit podle něj zobecňující charakteristiky tohoto žánru. V žánru dvorské lyriky je možné taktéž najít jeden z podžánrů celého žánru *Klage*, tzv. *Witweklage*

nad Přemyslem Otakarem není jednoznačné. Působí značně komplikovaně a chaoticky, jako by kronikář střídáním ctností a záporných vlastností, zásluh i křivd, kterých se Přemysl Otakara II. dopustil, vyjádřit jeho komplikovanou povahu a životní příběh plný zvrátů. Nářek začíná lokalizací – nikoliv přesným vymezením na Moravské pole, neboť tak bylo již učiněno v předchozí pasáži popisující průběh bitvy – ale popisem opuštěné bitevní pláně, na které leží panovník.⁴⁰⁶ Tyto epické verše následuje hyperbolické přirovnání. Panovník, jenž leží na bitevním poli, byl oddaným služebníkem Světa (*werlt*), který jej odváděl od duchovních záležitostí. Svět mu právě dodal svou odměnu (*lôn, frou lône*).⁴⁰⁷ Tuto hyperbolickou vsuvku bylo zapotřebí osvětlit, k čemuž Otakar použil výčet nepravidelně se střídajících ctností (*ritterschaft, zuchte, scham*) a nectností (*haz, zorn*).⁴⁰⁸ Na tuto abstraktní část navazuje několik epičtějších veršů: Otakar vykreslil obraz umírajícího na trávě (*decke aus gras*), jemuž jakýsi chlapec (*bube*) přinesl v helmě trochu vody (*helm von wasser*), ovšem lékaři, věrní spolubojovníci či nařikající kolemjdoucí chybí. Tento obraz, stejně jako první epická scéna, je následována vysvětlením příčin daného stavu. Již se nejedná o popis vlastností zemřelého, ale o konkrétní činy. Ve zkratce je přiblížen příběh Konradina, popraveného na Sicílii, a Gertrudy Babenberské, která musela Otakarovým zapříčiněním opustit své statky v Rakousích. Tyto panovníkovi činy jsou hodnoceny jako služba Světu, které motivovala Závist (*gîtikeit*). Závist je ve verších představena jako dcera Odměny Světa (*gîtikeit, die lôn der Werlt tochter ist*)⁴⁰⁹. Celé scénérie epického obrazu mrtvého na bitevní pláni, rozmanitých vlastností a hlavních jeho zločinů, je zhodnocena jako ona Odměna světa (*unbederben lôn der Welt*).⁴¹⁰

Text nářku plný jinotajů působí jako snaha o ospravedlnění zemřelého Přemysla Otakara II. On, jenž byl v mládí obdařen vším (*ritterschaft, ellen, kraft*)⁴¹¹, se odvrátil od duchovní stránky života. Duchovní stránkou života není samozřejmě míněna církevní kariéra, ale bohabojný život jako takový. Naopak, přimkl se ke světské slávě, službě světským záležitostem, světaběhu (personifikovaný Svět – *Werlt*), v touze získat odměnu, kterou svět

(nářek vdovy, pláč vdovy). Ve středohorněmecké poezii se vyskytuje v její vrcholné fázi, tedy na přelomu dvanáctého a třináctého století, hlavně v tvorbě Reinmara der Alte a Hartmanna von Aue. Vdova oplakává svého manžela, přičemž uvádí všechny jeho kladné vlastnosti a ctnosti. Z tvorby Reinmara der Alte je dochován nářek nad smrtí Leopolda Babenberského. V této básni není ani tak zdůrazněn osud země, ale akcentována je role vdovy, jež se trápí pro svého zesnulého manžela. Pro dodržení literární terminologie používám v rámci této diplomové práce termín „Klage“ v německém originálu, nikoliv českém překladu „nářek“. V českém středověkém písemnictví nemá navíc „Klage“ obdoby.

⁴⁰⁶ Otakar, v. 16735–16738: *hie lac erslagen ûf dem plân / der aller tiuriste man, / der iu getruoc krône*

⁴⁰⁷ Otakar, v. 16739: *wan dat er nâch Werlde lône*

⁴⁰⁸ Otakar, v. 16755 nn.

⁴⁰⁹ Otakar, v. 17000–17001.

⁴¹⁰ Otakar, v. 16833–16835: *sich, Werlt, aller untriu krône, / daz ust ouch einer dîner lône!*

⁴¹¹ Otakar, v. 16795–16796.

poskytuje (*frou lône, lôn*). Hnací silou mu byla závist (*gîtikeit*), která je dcerou Světa. Otakar Štýrský v této skladbě nevynechal žádný smrtelný hřích.⁴¹²

V soudobé německé literatuře lze najít paralely k Otakarově nářku nad smrtí Přemysla Otakara II. Jmenujme zde alespoň báseň *Cantilena de rege Bohemiae*⁴¹³ a epos *Alexander Ulricha z Eschenbachu*⁴¹⁴, jehož autor nejenže recipoval tehdy oblíbenou alexandrovskou tematiku, ovšem díky kontextu vzniku skladby mu inspirací byly i osudy Přemysla Otakara II. Smrt Přemysla Otakara II. je vylíčena v každém prameni s drobnými rozdíly. Otakar Štýrský personifikuje *Werlt* jako světaběh, který Přemysla Otakara II. dovedl až k takovému konci, Petr Žitavský klade osud českého krále za vinu vrtkavému kolu fortuny. *Cantilena de rege Bohemiae*, jež spadá do západoevropského kulturního okruhu, Přemysla Otakara II. beze zbytku chválí a nešetří rytířskými ctnostmi (přívlastky – odvážný jako lev, šlechetný a dobrý, a ochraňoval vdovy a sirotky).⁴¹⁵

Z těchto třech jmenovaných pramenů Otakar Štýrský přiblížil Přemyslovi smrt nejvíce literárnímu žánru Klage. Padlý král je v jeho verších obdařen nejenom rozličnými panovnickými a rytířskými ctnostmi, ale je vykreslen v barvách, jež odpovídají jeho celkové charakteristice v narativní strategii Otakara Štýrského. Přemyslova smrt byla zaviněna službou Světu, světaběhem (*Werlt*), personifikací světského způsobu života. Podle vyprávění Otakara Štýrského smrt zapříčinila jednak králova ctižádost, touha po moci a po lidské krvi, jednak také zrada jeho spolubojovníků. Postava Přemysla Otakara II. je bezpochyby jednou z těch, o kterých se Otakar Štýrský rozepisuje nejvíce. Na jeho příběhu lze demonstrovat mnoho literárních prostředků – výrazy pro panovnické ctnosti i pro vlastnosti, které nejsou hodné následování, sugestivní popisy bitev i dvorských slavností, a v závěru, ovšem v neposlední řadě taktéž pokus o zakomponování literárního žánru Klage – nářku. Přemysl Otakar není ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* a priori představen jako záporná postava. Kronikář jej nahlíží podle tendenčních názorů domácí rakouské, respektive štýrské šlechty, a také ve snaze zakomponovat Přemyslovi roli do příběhu tak, aby byly jednotlivé

⁴¹² *Moravo, Čechy, radujte se*, s. 29.

⁴¹³ Originál z Kolmarské kroniky: *Cantilena de rege Bohemiae*, FRB III., Josef Emler (ed.), s. 238.; *Chronicon Colmariense*, hg. von Georg Heinrich Pertz, MGH XVII, Hannoverae 1851, s. 251–252.; Překlad do češtiny viz Václava KOFRÁNKOVÁ, *26.8.1278. Moravské pole. Poslední boj zlatého krále*, Praha 2006, s. 78–79: Velký žal nás drtí? / proč vzala jsi nám, smrti, / dobrého krále z Čech? // Ach, srdce nad ním puká! / Jak jeho štedrá ruka / se ujímala všech! // Plačme pro Otakara krále, / který byl zabit nenadále! / Byl vždycky vlídný neskonale / a chránil všechny, velké, malé / veškeré křesťany // Často pěst jeho jistá / ve svatém jménu Krista / Kumány drtila. // Byl šlechtic duší, tělem, / v jeho lvím srdci smělém / bila krev zmužilá. // Český král padl v boji slávy. / V pláč propukněte usedavý, / sirotci, vdovy! Klopme hlavy! / Jak hrdina však zemřel pravý, / beze vsí pohany.

⁴¹⁴ Ulrich von Eschenbach, *Alexandr*, hg. von Wendelin Toischer, Stuttgart 1888.

⁴¹⁵ Originál z Kolmarské kroniky: *Cantilena de rege Bohemiae*, FRB III., Josef Emler (ed.), s. 238. Kolmarská kronika: *Chronicon Colmariense*, ed. G.H.Pertz, MGH XVII, Hannoverae 1851, s. 251–252.; Petr HLAVÁČEK, *Kde končí Evropa*, in: Bruncvík a vila. Přemýšlení o kulturní a politické identitě Evropy / Bruncwik und die Nympe. Die Überlegung zur kulturellen und politischen Identität Europas, ed. Petr Hlaváček, Praha 2010, s. 23.

příběhy kroniky přitažlivé pro primární recipienty textu, pro šlechtickou vrstvu rakouských zemí. Po tomto „básnickém exkurzu“, či spíše zabudování jednoho z jemu známých literárních žánrů do celkového rámce kroniky, do dějepisného vyprávění, se Otakar Štýrský navrácí k líčení politických událostí. Zmiňuje vyjednávání příslušníků habsburského a přemyslovského rodu v Jihlavě a přechází i k pobytu Václava II. v Braniborsku, čímž otevírá prostor pro dalšího z českých králů.

Než však přikročíme k dalšímu lineárnímu vyprávění o přemyslovské dynastii, pohledme u této příležitosti do kontextu *Veršované kroniky Otakara Štýrského*. Nářky nad zemřelými postavami jsou k tomu dobrým příkladem. Umírání a smrti Rudolfa Habsburského, jedné z hlavních postav celé kroniky, věnuje Otakar Štýrský značný prostor. V Seemüllerově edici není tato pasáž označena jako Klage, jako například smrt Přemysla Otakara II., ale jako Nachruf – nekrolog. Atributy oslavného nekrologu lze vskutku v dotyčné pasáži najít. Otakar Štýrský zde ověřil Rudolfa enormním množstvím kladných vlastností, a zemřelý panovník, pro nějž Otakar zásadně používá výrazu král – je porovnán s bájnými hrdiny, s biblickými postavami, i s literárními hrdiny Otakarovy současnosti, prý byl čestný jako král Davidem a Salomon, Achilles, Parzival a Lancelot.⁴¹⁶ Celkově je na tomto místě uvedeno spousta postav od archanděla Michaela po Wolframa z Eschenbachu. Nad jeho smrtí musí kronikář truchlit (*des müest ich immer trûric wesen*)⁴¹⁷, přičemž v tomto verši Otakar používá osobní zájmeno já – ich, na nějž je jinak velmi skoupý.⁴¹⁸ Zda je však zájmeno použito pro dodržení metriky verše, či opravdu pro vyjádření osobní zainteresovanosti, není jasné. Otakar však smutek nad Rudolfovým odchodem a nad tím, že král nemohl déle žít „předepisuje“ všem bez výjimky (*si wurden unfrô, / der kunic möht lenger niht geleben*).⁴¹⁹ Vysoký věk sedmdesáti tří let, kterého se Rudolf I. Habsburský dožil, ovšem Otakar nezmiňuje. Zato vyjmenovává – byť nijak systematicky – mnohé panovnické ctnosti, jimiž byl Habsburk obdařen – bohatství (*rich*)⁴²⁰, odvaha (*muot*)⁴²¹, ryzí odvaha a ctnosti, od nichž se neodvrátil (*der kunic edles muotes / an tugenden sich verkêrte niht*)⁴²², síla (*kraft*)⁴²³,

⁴¹⁶ Otakar, v. 38895–38899: *als David unde Salomon, / Alexander und Samson, / Achilles unde Gahmoret / Parzival und Lanzilet.*; Rudolf J. MEYER, *Königs- und Kaiserbegräbnisse im Spätmittelalter. Von Rudolf von Habsburg bis zu Fridrich III.*, Köln – Wiemar – Wien 2000, s. 16–17.

⁴¹⁷ Otakar, v. 38892.

⁴¹⁸ S osobním zájmenem ich se v Otakarově textu lze setkat poměrně zřídka. Otakar, s. 1363 (Register) – ich, pron. *ich ich und mîn sin* (v. 39192) *elliptisch in der antwort auf fragen* jâ, ich v. 3455.

⁴¹⁹ Otakar, v. 38907.

⁴²⁰ Otakar, v. 38917.

⁴²¹ Otakar, v. 38927.

⁴²² Otakar, v. 39025–30926.

⁴²³ Otakar, v. 39033.

či chytrost (*kluoc*)⁴²⁴. Rudolfovi také předpovídá život věčný na nebeském trůnu.⁴²⁵ V nekrologu Rudolfa Habsburského se setkáváme také s literární figurou *Werlt* – Svět, jež kronikář použil již v nářku nad smrtí Přemysla Otakara II. Zde ovšem výraz *Werlt* není použit pro nezřízený světský způsob života, ale jako soubor ctností a nectností. Slouží pro zhodnocení činů Rudolfa Habsburského, z něhož římský král vychází jako moudrý a znalý panovník, jehož příklad by měl zůstat v paměti.⁴²⁶ Starost o osud osiřelé země zakomponoval Otakar do nekrologu Rudolfa Habsburského taktéž. Opět používá výrazů nářek (*klage*)⁴²⁷ a nouze (*nôt*)⁴²⁸ jako v případě smrti Fridricha Babenberského v bitvě u Litavy, ale expresivita momentu osiřelé země není již tak silná. Ač tak v textu explicitně uvedeno není, lze se domnívat, že Otakar spoléhá na Rudolfovi potomky a jejich sílu zemi a rod udržet. Na závěr celého nekrologu Otakar uvádí, že je nutné zachovat Rudolfovu památku i písemně, tedy vymalovat, vytesat či zapsat všechny cti, kterými panovník oplýval,⁴²⁹ a následující verše by šlo snad interpretovat tak, že tohoto panovníka by doporučil jako námět literátům jako byl Wolfram z Eschenbachu (zemřel kolem roku 1220), neb na dokonalé vyprávění o Rudolfovi je třeba mnohé námahy.⁴³⁰ Oproti tomu zavraždění Albrechta Habsburského je pojato poměrně stručně, s větším důrazem na samotný průběh vraždy, než na následnou Klage.⁴³¹

Poté, co byl nastíněno líčení úmrtí Přemysla Otakara II. a Rudolfa Habsburského, dvou stěžejních postav *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, zaměříme pozornost v několika drobných sondách na obdobné motivy v celé kronice. V nářku nad smrtí Fridricha Bojovného v roce 1246 v bitvě u Litavy (*bî der Lîtach an dem strît*) významně převažuje nad líčením panovnických či rytířských ctností nářek nad osiřelou zemí. Otakar v této Klage neklade ani tak velký důraz na panovnické ctnosti Fridricha Babenberského, i když jisté kvality uvádí, charakterizuje jej jako skvělého vévodu, jako našeho pravého pána (*der edel herzog Fridrich*,

⁴²⁴ Otakar, v. 39117.

⁴²⁵ Otakar, v. 39122–39123: *er wart darin bestætet schône / got in des himels trône*

⁴²⁶ Otakar, v. 38934–38941: *gedenket, daz ir sît ein man, / der wol weiz unde kan, / wie diu werlt ist gesezt, / wie si sich an væht und lezt, / sô ez sich hin und her wendet, / wie ez sich mit dem tôde endet, / und daz niemen wart sô hôch, / der dem tôde ie enphlôch.*

⁴²⁷ Otakar, v. 39095.

⁴²⁸ Otakar, v. 39098.

⁴²⁹ Otakar, v. 39179–39184: *daz daran müeste stân / gemâlt oder ergraben / oder mit buochstaben / úf den stein geschriben / die tugent, die der kunic getriben / bî sînen tagen hât.*

⁴³⁰ Otakar, v. 39195–39200: *ob sich sîn het lân gezemen / her Wolfram von Eschenbach, / dô man in bî dem leben sach, / swie gar er was an tihten kluoc, / er müeste arbeit genuoc / darûf hâ geleit.* K obrazu Rudolfa Habsburského u starších dějepisců více viz například Oswald REDLICH, *Rudolf von Habsburg. Das Deutsche Reich nach dem Untergang des alten Kaisertums*, Innsbruck 1903.

⁴³¹ Otakar, v. 94825–94834.; Rudolf J. MEYER, *Königs- und Kaiserbegräbnisse im Spätmittelalter. Von Rudolf von Habsburg bis zu Fridrich III.*, Köln – Weimar – Wien 2000, s. 41.

unser rehter herr)⁴³², avšak větší pozornost věnuje osiřelé zemi, na které po smrti Fridricha přišli utrpení, strach a nouze (*waz leides, angst und nôt / nâch keiser Fridrichs tôt*)⁴³³. Smrt panovníka není rozhodně natolik literárně vykreslena, jako tomu je v případě Přemysla Otakara II., nebo také Rudolfa I. Habsburského. Tento fakt by mohl podpořit argument, že Otakar Štýrský ve snaze vytvořit nikoliv prostou kroniku letopisných záznamů, nýbrž text, jenž by obstál i po stránce vypravěčské a literární, propůjčil jednotlivým panovníkům role různých významů, přičemž hlavními postavami kroniky měli být Přemysl Otakar II., Rudolf Habsburský a Béla Uherský, v další generaci Václav II. a Albrecht Habsburský, jež dohráli role svých otců již ne na poli bitevním, ale diplomatickém, a ostatní panovníci vytváří hlavním postavám kontext a komparz.

V roce 1266 zemřel v Itálii Manfred Sicilský, v Otakarově pojetí zvaný taktéž Princ Manfred Sicilský.⁴³⁴ Otakar Štýrský tuto událost zaznamenává, ale v protikladu k úmrtí ostatních panovnických „vedlejších postav“ vcelku lakonicky, bez uvedení panovnickových ctností a zásluh, ovšem nezapomíná na titulaturu král. Tudíž je možné se domnívat, že dění v Itálii nebylo pro Otakara osobně tak klíčové jako dění v prostoru Rakous, Korutan, Štýrska a případně českého království. Proto postrádá líčení smrti Manfreda Sicilského větší dávku zhodnocení a vyvození důsledků pro další vývoj.

V žalozpěvu Klage Otakara Štýrského po bitvě s Uhry u Kressenbrunnu v roce 1260 se nejedná o vykreslení jednoho panovníka, jehož ztrátu je třeba zaznamenat, ale oplakáván je celý výčet padlých bojovníků, s tím, že je pouze konstatováno, že mezi pěti sty padlými bylo velké množství pánů, například Ota z Hardeggu a Konrád z Plainu.⁴³⁵ Ctnosti a přednosti padlých explicitně vypočítávány nejsou, zemřelé bojovníky Otakar pouze charakterizoval velmi zobecňujícími adjektivi nejlepší (*beste*)⁴³⁶, ctnostní a dobří, respektive bohatí (*êren unde guotes rîch*)⁴³⁷.

Při líčení smrti Bély Uherského v roce 1269 si Otakar Štýrský počíná dosti lakonicky na to, že tohoto krále nelze považovat za epizodní figuru Otakarova vyprávění. Sděluje, že starý král Béla zemřel⁴³⁸, ovšem nijak neakcentuje rytířské ctnosti panovníka, ani neuvádí velké množství lítosti nad pozůstalými. Jako jediná oplakávající je uvedena královna

⁴³² Otakar, v. 996–997.

⁴³³ Otakar, v. 977–998.

⁴³⁴ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*, Praha 2011.

⁴³⁵ Otakar, s. 6800–6808.

K rodovým vazbám víc viz Heinz DOPSCH, Karl BRUNNER, Maximilian WELTIN, *Österreichische Geschichte 1122-1278, Bd. 3, Die Länder und das Reich, der Ostalpenraum im Hochmittelalter*, Wien 1999, s. 144, 254–256, 364, 370 nn., 444, 716.

⁴³⁶ Otakar, v. 6800.

⁴³⁷ Otakar, s. 6807.

⁴³⁸ Otakar, v. 10223–10225: *darumbe daz man sterben sach / kunic Wêlân den alten, / den si ze herren zalten.*

Mazovská, jež oplakává svého otce, tedy choť Přemysla Otakara II. Kunhuta⁴³⁹. Na smrt krále Ladislava IV. Kumána v roce 1290 je naopak kladen větší důraz. Nejen co do počtu veršů, ale velmi podstatná je i literární složka pasáže, která se velmi přibližuje žánru Klage. Otázkou nyní zůstává, z jakého důvodu kladl Otakar takový důraz právě na úmrtí Ladislava IV. oproti Bělovi Uherskému, když prostor jim jinak v textu kroniky vyměřený se diametrálně liší. Nelze ani argumentovat tím, že Ladislavova smrt otevřela Přemyslovcům cestu k uherskému trůnu, neboť na něj ještě usedl Ondřej III., jež v Uhrách vládl mezi lety 1290–1301. Otakar ovšem tvrdošijně zdůrazňuje, že po smrti Ladislava IV. nikdo s osiřelými Uhrami nenaříkal,⁴⁴⁰ nikdo neoplakal duši a cti krále (*der sælikeit und êre*)⁴⁴¹. Otakar poznamenává, že Ladislavovi byl vyměřen jen určitý čas, stejně tak jako králi Davidovi.⁴⁴² Již v nekrologu Rudolfa Habsburského jsme se setkali s recepcí Bible a s přirovnáním panovníka k biblickým postavám. U středověkého literáta se znalost Písma očekává a netřeba o ni pochybovat, stejně tak jako netřeba dopodrobna hledat motivaci užívání biblismů v jejich originálních textech, neboť je možné jejich použití odůvodnit jako vztažení se ke všeobecně uznávané autoritě. U Otakara Štýrského tomu není jinak, v pestré paletě jako výrazových prostředků mají biblismy své místo, namátkou lze uvést například obracení se k Bohu (*sag, herre got, sag, an / warum hâstû daz getân*)⁴⁴³, Panně Marii (*ê dîn Mariâ genas*)⁴⁴⁴ či proroku Abrahamovi (*die gegen dier tet Abraham*)⁴⁴⁵ nebo naopak varovné přirovnání ke Gomoře a Sodomě (*dô dû Gomor und Sodomam*).⁴⁴⁶

Poměrně malý úseku Otakarova textu je věnován recepci smrti hraběte Albrechta von Heierloh (*grâf Albreht von Heierlôch*), jež byl přepaden a usmrčen bavorským vévodou Otou (*von Beiern herzog Otte*) v lokálních sporech kolem roku 1298.⁴⁴⁷ Otakar Štýrský uvádí, že Albrecht von Heierloh pocházející ze Švábska (*Swâbenlant*) byl spřízněn s Habsburky, či řečeno Otakarovým slovníkem, rodem z Rakous. Patrně právě proto je Klage nad jeho smrtí

⁴³⁹ Otakar, v. 10238–10233: *daz wil ich iu sahen. / zirem vater kom durch klagē / diu kunigin von Matschouwe, / als ein getriwe frouwe, / der leit umb iren vater ist.* Jedná se navíc o jednu z nemála faktografických chyb Otakara Štýrského, neboť česká královna Kunhuta nebyla dcera, nýbrž vnučka Bély Uherského.

⁴⁴⁰ Otakar, v. 40509 nn. Doslova – ach, nikdo nemohl naříkat (nikdo nepomohl v nářku).

v. 40509–40511: *ei, daz mir nieman hilft klagē / den kunic, der dâ ist erslagen, / dâ missetuont die Unger an!*

v. 40520: Uhry, to oplakávají: *Ungerlant, dâvon klag.*

⁴⁴¹ Otakar, v. 40525.

⁴⁴² Otakar, v. 40553–40555: *daz der kunic Davit / hete zeiner zît*

⁴⁴³ Otakar, v. 52359–52360.

⁴⁴⁴ Otakar, v. 52374.

⁴⁴⁵ Otakar, v. 52379.

⁴⁴⁶ Otakar, v. 52380.

⁴⁴⁷ Otakar, v. 71114–71117: *er bereite sich mit aller maht / unde wolde bî der naht / Otten der Beier herren / ungemach und schaden mêren.*

Podle obsahu Seemüllerovy edice: Episode: Albrecht von Heierloh wird von Otto von Bayern überfallen und getötet, klage um ihn (Otakar, v. 71095 nn.)

věnován tak rozsáhlý prostor⁴⁴⁸, navíc s výrazy a literárními topoi, které jiných Klage Otakarova textu nejsou běžné. Švábsko zahalil žalostný pláč, řev, či hluk nad Albrechtovou smrtí (*dô der klagbære schal / in dem land erhal / umb grâf Albrehtes tôt*), nárek a bolest (*jâmer, smerzen*) naříkaly všechny urozené paní (*alle getriwen frouwen / lât iuch in klage schouwen*) a Albrecht je beze zbytku označován za rytíře (*ein ritter*).

V mnoha dobových textech předchází vylíčení smrti Václava III. poměrně kritické líčení jeho bujarého života.⁴⁴⁹ Nejinak tomu není ani u Otakara Štýrského. Otakar Štýrský nás o Václavově nemravném životě spravuje až s překvapivou podrobností, čehož si povšiml mimo jiné již Josef Šusta.⁴⁵⁰ Otakar píše o divokých hrách v kostky a o rozdávání majetku v opilosti. Mladého českého krále považuje nikoliv za muže, ale dosud pouze za urozené dítě (*daz kint hôchgeborn*)⁴⁵¹ Nicméně po olomoucké vraždě se nechává slyšet, že Václav III. by dozajista dospěl v panovníka s mnohými kvalitami, kdyby mu osud dopřál delšího žití a opuštění se oněch hříchů mládí. Kromě nářku nad ztraceným a zmařeným mladým životem Otakar uvádí své přání ohledně českého království – silného panovníka a dobrý vývoj země (*der wunsch ich über Bêheimlant*).⁴⁵²

Výše uvedené příklady měly poukázat na rozdílné pojetí Klage-nářku v textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského*. Jejich nápaditost, bohatství jazykových výrazů a rozsah souvisí s množstvím prostoru, který Otakar Štýrský ve své kronice konkrétním postavám věnoval.

Z této kapitoly vyplývá epizodní role Václava I., proměna obrazu Přemysla Otakara II., forma psaní Klage, či nekrologu a také rozdílný prostor a intenzita vyprávění, které jsou propůjčeny jednotlivým událostem. Zatímco například bitvy i slavnosti (viz následující podkapitoly) představují atraktivní text, pasáže o jednotlivých dobovacích snahách Přemysla Otakara II. (Bavorsko, Salcburg, Korutany) se jeví jako poměrně zmatečné a kronikářem sestavené ze sporných informací. Patrně i toto zjištění upevňuje tezi, že *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* byla určena pro šlechtické prostředí.

⁴⁴⁸ Otakar, s. 71200–71223.

⁴⁴⁹ Podrobně Karel MARÁZ, *Václav III. (1289–1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně*, České Budějovice 2007.

⁴⁵⁰ Josef ŠUSTA, *Poslední Přemyslovci a jejich dědictví*, Praha 2001, s. 453, s. 469–470.: „Otakar Štýrský, který ovšem s osvědčenou líbezností ke všemu, co jest české, svolává na zrádnou zemi českou kletby vyslovené Davidem po smrti Jonathanově proti hoře Gilboa, vyličuje rovněž, jaké zděšení způsobily pánům nenadálé revindikační úmysly mladého krále, který, jsa měšťany podnícen, jim prý hodlal sebrati nejen nedávno vymámené statky korunní, nýbrž i dědičná zboží.“ Otakar, v. 89709–89712: *daz si nû ze Bêheimlant / deheinen erberherren hânt. / den fluoch, den Davit las / dem gebirg, dâ Jonatas.*

Otakar, v. 89716–89726: *der kunic tet dâmit: / er sprach: „ir berge Gelboê, / ûf iuch sol komen niht mê / dehein tou noch regen, / dâvon ze wahsen phlegen / gras, wurzen, bluomen, krût, / sît Jonatas der trût, / der menlich, starc, hôchgeborn / ûf iu daz leben hât verlorn / und geliten den pîn; / des müezt verfluocht sîn!*

⁴⁵¹ Otakar, v. 89698.

⁴⁵² Otakar, v. 89730.

5.3 Václav II.

S postavou Václava II. se ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* publikum setkává už při jednání Přemysla Otakara II. s Rudolfem Habsburským, které nakonec vyústilo v zasnoubení Václava s Jitkou-Gutou Habsburskou. Větší prostor Václavovi II. věnuje Otakar Štýrský až po jeho návratu z Braniborska, přičemž souběžně zmiňuje osud královny Kunhuty, jež podle Otakarova názoru měla odejít do ústraní kláštera věnovat se duchovnímu životu,

<i>in einem klôster si was</i>	v klášteře být
<i>und truoc geistlich leben</i> ⁴⁵³	a vykonávat dohovňi život

nikoliv působit v politických záležitostech po boku Závěše z Falkenštejna. Počátky vlády Václava II. jsou spjaty s působením Závěše z Falkenštejna, a ani Otakar, pro tuto dobu poměru v českém království velmi dobře znalý, tento fakt neopomíjí. Zaznamenává nejenom bližší Závěšův vztah ke královně-vdově Kunhutě, ale i jeho vliv na Václava, neshody s Gutou Habsburskou a Závěšovu popravu na Hluboké. Stejně jako osud Přemysla Otakara II. je také Závěšův život příkladem ponaučení; ještě uvidíme, že podobně je vystavěno vyprávění o Václavovi III. Přestože Závěš byl obdařen mnohými ctnostmi, svým chováním si sám zapříčinil špatný konec. Je pozoruhodné, jak velkým množstvím rytířských ctností Otakar charakterizuje Závěše ve srovnání například s uherským králem Bélou IV.

<i>nû was der Zæwisch</i>	nu byl Závěš
<i>ein man starc und frisch,</i>	muž silný a svěží,
<i>darzuo ein ritter guot,</i>	k tomu dobrý rytíř,
<i>witzic unde fruot</i>	vtipný a dobrý
<i>ze sachhaften dingen.</i> ⁴⁵⁴	k věcným záležitostem.

Závěše představuje jako silného (*starc*), svěžího (*frisch*), dobrého rytíře (*ritter guot*), vtipného, resp. důvtipného a veselého (*witzic unde fruot*), ovšem k věcným záležitostem (*ze sachhaften dingen*), což již značí další vývoj postavy. A neopomíjí hned vzápětí jeho vztah ke královně Kunhutě:

<i>daz im geschæch diu êre,</i>	aby dosáhla ctnosti,
<i>sît er hete êlich</i>	tak by měla přeci
<i>gehabt ein kuniginne rîch,</i>	královna bohatá,
<i>daz im zder ê aber wurd</i>	ale tak ona neučinila
<i>ein wîp von kuniclicher geburt,</i>	žena z královského rodu
<i>sô kund im lieber niht geschehen.</i>	se o to raději nestarala

⁴⁵³ Otakar, v. 20305–20306.

⁴⁵⁴ Otakar, v. 20290–20294.

nu begund er eine frouwen spehen, jen začala přihlížet tomu,
*diu was des kuniges bas.*⁴⁵⁵ kdo byl jako králův strýc.

Při rekonstrukci osudů Václava II. vycházel z textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* ve značné, až v překvapivé míře Josef Šusta.⁴⁵⁶ Přiklonil se ke stylizaci Václava II. jako fyzicky slabého panovníka, který dává přednost diplomatickým jednáním před fyzickým bojem, čímž tvořil protiklad svého otce. Stejnou dichotomií bojovného, fyzicky silného, rytířského panovníka versus fyzicky slabého, přemýšlivého, mezi čtyřma očima jednajícího krále vystavěl i Otakar Štýrský. Zatímco Přemysla Otakara II. nechává jednat, vystupovat, hovořit pod širým nebem, v cizích krajích, před bitvami, Václav II. jedná v prostředí dvorských slavností, a sněmů. Jen málokdy jej kronikář uvede do cizí země.

<i>der furst üz Bêheimlant,</i>	kníže z Čech,
<i>kunic Wenzlâ genant,</i>	zvaný král Václav
<i>von der tohter sîn</i>	od jeho sestry
<i>wolt nû gewaltic sîn:</i>	chtěl vyvolené činit:
<i>von Rôme kunic Adolf</i>	římského krále Adolfa
<i>und von Meinze der bischolf,</i>	a z Míšně biskupa,
<i>in dûht, er hete sicherlich</i>	v myšlence, měl jistě
<i>solhe phliht an dem rîch,</i>	takovou péči o říši,
<i>swaz er het ze werben,</i>	o cokoliv usiloval,
<i>daz des liez niht verderben</i>	to si nenechal zkazit
<i>der kunic noch sîn rât.</i>	král ještě svou radou.
<i>daz gefrieschen als drât</i>	tak svěže jako rychle
<i>von Ôsterrîch die herren.</i> ⁴⁵⁷	[od] pánů z Rakous.

Obraz fyzicky slabého panovníka nacházíme i ve Zbraslavské kronice, obě kroniky však není možné stavět do vztahu vzájemné diskurzivní inspirace. Jednak nelze s přesností určit, kdy který z kronikářů své pasáže sepsal, a za druhé Václav II. i z ostatních pramenů různorodých povah vystupuje jakožto osoba fyzicky slabá. Nevyskytuje se sice v bitvách nebo v turnajích,

⁴⁵⁵ Otakar, v. 20297–20304.

⁴⁵⁶ Josef ŠUSTA, *Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300 – 1308*, Praha 2001. Otakarův diskurz, který zcela převzal Šusta, z české historiografie nevymizel. Týž, *Skládal Václav II. básně milostné*, ČČH 1915, s. 217–244. I v tomto článku polemizuje Šusta s obrazem Václava jako neschopného a nesamostatného vládce (jak jej označil Bertold Bretholz). Podobně např. Libor JAN, *Václav II. a struktury panovnické moci*, Brno 2006, s. 9.: „Podobně veršovaná kronika pilného štýrského ministeriála Otakara není zamýšlena jako dobová výpověď o skutcích, jde o oslavu vévody a krále Albrechta a rytířského způsobu života vůbec. Český král Václav se z ní neztrácí, je zde však představen jako lstivý Kroesus, který již od mládí využívá všech vytáček a úskoků, jen aby dosáhl svého.“ Touto citací Libora Jana předjímám důležitý moment Otakarovy tvorby paralelního, ovšem protikladného obrazu Václava II. a Albrechta Habsburského.

⁴⁵⁷ Otakar, v. 66263 nn.

ovšem Otakar Štýrský nikde explicitně nepopisuje například Václavovy zdravotní problémy. V závěru líčení vlády Václava II. ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* je ještě zmíněna stručně sňatková politika českého krále:

<i>als ouch von ihn geschah.</i>	kdy také tak učinil.
<i>bî sîn lebentigen líbe</i>	při své živoucí lásce
<i>lobt der kunic ze wíbe</i>	zasnoubil král za ženu
<i>sîn elter tohter minniclich</i>	svou líbeznou starší dceru
<i>von Kernden herzog Heinrich</i>	korutanskému vévodovi Jindřichovi
<i>und beschiet im, waz er wolde,</i>	a rozhodl, že mu dá, co chtěl,
<i>daz man im geben solde</i>	že mu má dát
<i>durch sîner triwen prís.</i> ⁴⁵⁸	a naplnil tak své ctnostmi

Jednu z výrazných složek pražského dvora Václava II. tvořil literární mecenáš. Shromazďoval kolem sebe patrně významné literáty, možná i sám básně psal.⁴⁵⁹ Tuto eventualitu Otakar Štýrský explicitně neuvádí, ovšem po úmrtí Václava II. připsal následující pasáž:

<i>die sungen manic klageliet</i>	zpívali mnohé smuteční písně
<i>mit grôzer zeher gusse</i>	s obzvláště velkým nářkem
<i>sînem lop ze gehungnusse</i>	k jeho chvále
<i>klagebaer unde lobelich,</i>	žalostné a pochvalné,
<i>Frouwenlob meister Heinrich,</i>	Frauenlob mistr Heinrich,
<i>der ûf die kunst ist kluoc,</i>	jehož umění bylo moudré,
<i>und ander singær genuoc.</i> ⁴⁶⁰	a jiní zpívali dost.

5.3.1 Vláda v českých zemích

Jako jeden z prvních samostatných panovnických činů Václava II. uvádí Otakar Štýrský zatčení a popravu Závíše z Falkenštejna. Této problematice věnovala odborná literatura pozornost především ve dvou studiích.⁴⁶¹ Již výše bylo ukázáno, že podle názoru Otakara Štýrského byl Závíš na počátku Václavovy vlády velmi schopným mužem. Pro posluchače z vrstvy rakouské šlechty však nebyl primárně přitažlivý život samotného Závíše, či jeho politická kariéra. Mnohem zajímavější byla jeho konfrontace s osamostatňujícím se Václavem i s jeho manželkou Jitkou-Gutou, která v tomto případě

⁴⁵⁸ Otakar, v. 86520–86527.

⁴⁵⁹ Josef ŠUSTA, *Skládal Václav II. básně milostné?*, ČČH 1915, s. 217–244.

⁴⁶⁰ Otakar, v. 86552–86558.

⁴⁶¹ Miloš VYSTYD, *Zbislav Zajíc z Třebouně a konec Závíše z Falkenštejna. Příspěvek ke kritice Štýrské rýmované kroniky a formuláře Tobiáše z Bechyně*, ČČH 29, 1914, s. 165–187; Libor JAN, *Proces se Závíšem z Falkenštejna a proměny královské vlády v letech 1289–1290*, ČČH 110, 2005, s. 1–40.

představovala prodlouženou paži svého otce.⁴⁶² Zatčení Závíše z Falkenštejna na počátku roku 1290 stejně tak jako „proces“ s ním byl popsán podrobně ve Zbraslavské kronice. S líčením opata Oty Durynského koresponduje podání Otakara Štýrského.⁴⁶³ Hrad Hluboká (*Frôburc*) je u Otakara Štýrského vylíčen pobně jako ve *Zbraslavské kronice* – s branou a s věží, ovšem takto lze popsat mnohý z hradů. Nyní není účelem srovnat důvody popravy Závíše z Falkenštejna u Otakara Štýrského a Oty Durynského, či snad provést revizi textů Miloše Vystyda a Libora Jana. Zaměřím se na pojetí samotné Závíšovy popravy ve *Veršované kronice Otakara Štýrského*. Opět se jedná o sugestivní moment, který mohl zajistit pozornost posluchačů textu. Otakar Štýrský obšírně uvádí, kterak Závíš již čekal uvnitř (*alrêrst der Zæwisch inne wart*)⁴⁶⁴ vítkovského hradu Hluboká. Právě tam pro něho nechal mladý král poslat:

<i>des jungen kunic hat</i>	tak mladý král
<i>und des tôdes grûs;</i>	a hrůza smrti;
<i>unz an Frôburc daz hûs,</i>	[přišli] na hrad Hluboká,
<i>daz het der Witig innen.</i> ⁴⁶⁵	kde byl Vítkovec.

Literárním prostředkem přímé řeči se pak se Závíšem rozloučí nejprve královna Kunhuta. Následující přímá řeč byla s největší pravděpodobností směřována na jejího syna:

<i>„Zæwisch, friunt guoter,</i>	„Závíši, dobrý příteli,
<i>ich sag dir für die wârheit,</i>	já říkám ti popravdě,
<i>dir geschicht von im leit</i>	tobě on působí utrpení
<i>und tôtlischer smerze,</i>	a smrtlené bolesti,
<i>sô bitter ist sîn herze.</i> ⁴⁶⁶	tak zahořklé je jeho srdce.

Těsně před popravou promluvil k Závíšovi i Václav II.

<i>er sprach: „uns hât ein muotter</i>	Pravil: „nás jedna matka
<i>getragen in irem líbe;</i>	nosila ve svém těle;
<i>ob mir und mînem wíbe</i>	pokud mě a mou ženu
<i>des geluckes zerunne,</i>	něco rozdělí,
<i>daz wir niht erben gewunnen,</i>	tak nezískáme dědictví,
<i>sô wære doch daz lant</i>	což měla být země
<i>baz mit im bewant</i>	jak je mi známo

⁴⁶² Libor JAN, *Proces se Závíšem z Falkenštejna a proměny královské vlády v letech 1289–1290*, ČCH 110, 2005, s. 7–8.; Otakar, v. 20369–20584.

⁴⁶³ Libor Jan, *Proces se Závíšem z Falkenštejna*, s. 8.

⁴⁶⁴ Otakar, v. 20507.

⁴⁶⁵ Otakar, v. 20685–20688.

⁴⁶⁶ Otakar, v. 20755–20759.

denn erbelôs ze wesen.⁴⁶⁷

zůstávající bez dědice.

Do vyprávění o popravě Závěše vsunul Otakar více momentů – role královny Kunhuty jako ženy, která nedbá vdovského údělu. Místo zbožného života ovdovělé ženy věnuje svůj čas milému Závěšovi, za což ji v podobě jeho smrti stihne trest, Otakar Štýrský uvádí podle svého názoru i pokřivený vztah k synovi. Stejně tak lze porozovat osamostatnění mladého Václava II.

Sugestivní částí *Veršované kroniky Otakara Štýrského* je bezesporu korunovace Václava II. na českého krále.⁴⁶⁸ Václav II. byl na českého krále korunován 2. června 1297, symbolicky v nejsvětější den letnic.⁴⁶⁹ Obřad proběhl v kostele sv. Víta na Pražském Hradě (*in dem munster wît, / dâ sanz Wenzlâ in lît*)⁴⁷⁰ a samotný korunovační akt vykonal magdeburský arcibiskup Gerhard. Papež Bonifác VIII. vydal dne 31. března 1297 bulu, ve které udělil ke korunovaci svůj souhlas. Společně s Václavem II. byla korunována i jeho manželka Jitka-Guta Habsburská, jež zemřela několik dní po korunovaci.⁴⁷¹ (*daz man der kunigin stôrt / in kindebetgemach*)⁴⁷². Z Otakarova textu můžeme vyzdvihnout dvě základní témata: jednak osoby přítomné na korunovaci a jednak korunovační oděv, panovnické insignie Václava II. společně s ostatními náležitostmi dvorské festivity. Při studiu průběhu pražské korunovace Václava II. lze vycházet z mnoha pramenů, informačně nejbohatší je ovšem *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* a *Kronika zbraslavská*. Otakar Štýrský líčí průběh korunovačního obřadu, přítomné osoby i použité předměty velmi podrobně. Maja Loehr ve své studii z roku 1937⁴⁷³ naznačila, že se mohl Otakar korunovace zúčastnit. Tuto její domněnku, založenou pouze na detailním líčení celé události, lze podpořit jmenováním

⁴⁶⁷ Otakar, v. 20083–20090.

⁴⁶⁸ Ke korunovaci i v jiných pramenech více viz například Vratislav VANÍČEK, *Královská hodnost jako nástroj modernizace a politického vlivu Přemyslovců ve 13. století*, Colloquia medievalia Pragensia 13, Moc a její symbolika ve středověku, edd. Martin Nodl – Andrej Pleszczyński, Praha 2011, s. 75.; Demeter MALAŤÁK, *Korunovace přemyslovských králů*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory, otázky. Sborník příspěvků z konference konané dne 18. října 2005 v Brně, edd. Martin Wihoda – Demeter Malaták, Brno 2006, s. 47–67, především s. 63–64. Mezi další festivity, které lze zařadit do popisu panovnické reprezentace patří například svatba pod Bratislavou (1264), či říšský sněm, například v Norimberku (1298). K reprezentaci přemyslovského dvora druhé poloviny třináctého století Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011.; Hans-Joachim BEHR, *Literatur als Machtlegitimation: Studien zur Funktion der deutschsprachigen Dichtung am böhmischen Königshof im 13. Jahrhundert*, München 1989, s. 57–58, 142.

⁴⁶⁹ Letnice (taktéž Sslání Ducha svatého nebo Svatodušní svátky) jsou pohyblivým křesťanským svátkem, který se vypočítává podle Velikonoc, následují padesát dní po nich. Tyto dny připomínají sslání Ducha svatého na apoštoly po zmrtvýchvstání Ježíše Krista.

⁴⁷⁰ Otakar, v. 69138–69139.

⁴⁷¹ Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali*, Praha 2005, s. 313–322. Její organismus nejspíše nevydržel poporodní komplikace s kombinované s náročným ceremoniálem, protože její poslední dítě přišlo na svět pouhých 14 dnů před korunovaci. Do svých 26 let porodila deset dětí, z nichž šest zemřelo v brzkém věku.

⁴⁷² Otakar, v. 69143–69144. Otakar ještě zmiňuje, že královnu (nemocnou paní) tak namáhali, že za chvíli ležela v chrámu také.

⁴⁷³ Maja LOEHR, *Der steteirische Reimchronist*, s. 89–103.

mladých Lichtensteinů Otty a Rudolfa v pasáži věnující se pražské korunovaci, ovšem tyto verše jsou zařazeny mimo výčet všech ostatních hostů.

<i>hie ze Stíre von dem lande,</i>	zde ze Štýrské země,
<i>die jungen von Liechtensteine,</i>	byli dva mladí z Lichtensteinu,
<i>Otte hiez der eine,</i>	Oto jmenoval se první,
<i>Ruodolf der ander ist genant.</i> ⁴⁷⁴	Rudolf byl zván ten druhý.

Otakar Štýrský mohl být tedy členem družiny jednoho z Lichtensteinů, nebo mohl působit v nějaké diplomatické funkci jako člen nižší rakouské šlechty. Ať na pražské korunovaci Otakar byl nebo nebyl, jistější je, že do Čech se dostal při tažení Albrechta Habsburského proti Kutné Hoře v roce 1304.⁴⁷⁵ Domnívám se, že detailní líčení obřadu nemusí být nutně výsledkem očitého svědectví, ale má podle mého názoru za cíl ztraktivnit text a vytvořit zajímavé pasáže, které byly atraktivní především pro dvorské publikum. Václav II. je titulován jako král, což snad má v této části kroniky značit určitou úctu ke královskému majestátu a účelem nebude jen dodržování metriky verše. Je označován jako *kunic Wenzlâ, Wenzlâ der kunic, der kunic, der kunic von Bêheim*.⁴⁷⁶ V této titulatuře učinil jedinou výjimku, na kterou upozorním později.

Co se oděvu a doplňků Václava II. v průběhu korunovace týče, jsou líčeny důkladně. Zajímavé je, že Otakar uvádí, že veškerá korunovační nádhera měla být zhotovena v cizině. Znamý pražský zlatník Konrád, v jehož domě dokonce přebýval a zemřel král Václav II., pro Otakara valný význam neměl.⁴⁷⁷ Koruna Václava II. není líčena příliš podrobně. Byla prý malá a nízká, a král na ní vynaložil obnos 2000 hřiven⁴⁷⁸. Její další osudy jsou neznámé, a o to více se naskytá možnost, že nešlo o předmět tak důležitý, jak bychom dnes v případě korunovace očekávali. Mohlo jít pouze o „soukromou“ ozdobu Václava II. a nikoliv o kontinuální symbol dynastie. Koruna, kterou král nesl, byla malá a nízká:

<i>diu krone, die der kunic truoc,</i>	koruna, kterou král nesl,
<i>swie kleine unde swie gefuoc</i> ⁴⁷⁹	jak byla malá a nízká

⁴⁷⁴ Otakar, v. 69375–69378.

⁴⁷⁵ Maja LOEHR, *Der steirische Reimchronist*, s. 89–103.

⁴⁷⁶ Otakar, s. 918–919 nn.

⁴⁷⁷ *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, FRB IV., ed. Josef Emler, Praha 1884, s. 3–337. Více viz Jakub VÍTOVSKÝ, *Zlatníci na dvoře Václava II.*, in: *Umění 13. století v českých zemích*, Praha 1983, s.478–479.

⁴⁷⁸ Ve středohornoněmeckém originále *zweir tusend marc*.

⁴⁷⁹ Otakar, v. 69210–69212. Ke koruně jako symbolu vyjadřujícím ve 13. století stále více symbol osobní reprezentace panovníka, než jako symbol značící kontinuitu dynastie více viz Fritz HARTUNG, *Die Krone als Symbol der monarchischen Herrschaft im ausgehenden Mittelalter*, in: *Corona regni. Studien über die Krone als Symbol des Staates im späteren Mittelalter*, hgg. von Manfred Hellman, Hermann Böhlhaus, Weimar 1961, s. 1–69, k českým zemím především s. 51, 62, 63, 65.

Ačkoliv Otakar v těchto verších rád upozorňoval na nákladné věci ze zlata, u koruny to nezdůraznil.⁴⁸⁰ Více si cenil bohatě krásšeného štítu, který nesli před králem:

<i>vor dem kunic man truoc</i>	před králem nesli
<i>ein swert unde einen schilt</i> ⁴⁸¹	meč a štít

Těž král oblékl plášť ozdobený zlatými plíšky a velkými kameny:⁴⁸²

<i>und in der mitte ein,</i>	a uprostřed jeden,
<i>grôz und nit klein:</i>	velký a ne malý:
<i>der rubîn und der sardius,</i>	rubín a sardius,
<i>der prasem und der onichinus,</i>	prasem a onychin,
<i>smarac und der kalcedon,</i>	smaragd a chalcedon
<i>saphir und thopazion,</i>	safír a topas,
<i>jaspis unde onichil,</i>	jaspis a onychil.
<i>bacis unde orphichil,</i>	auripigment a balas
<i>ouch sach man dâ stân</i>	i tam viděl člověk stát
<i>den edelen kâman</i> ⁴⁸³	drahé kameny

Při popisu korunovačního roucha Václava II. postupoval Otakar velmi důkladně. Dal si záležet na vylíčení veškeré nádhery a nutně se nabízí myšlenka, že tak udělal právě proto, aby ukázal, že přemyslovský dvůr, případně český král, je marnotratný, dává si záležet spíše na vnější okázalosti než na správnosti svého jednání. Také však mohlo jít o jiný důvod – publikum, kterému byla kronika určena, mělo v oblibě líčení podobné nádhery a luxusu. Korunovační plášť byl sametový, ozdobený zlatými plíšky s mnoha druhy drahokamů, které vyjmenovává. Aby shodil veškerou nádhery, neodpustil si poznamenat, že král, takto oděn, vypadal jako ryba.

<i>was daz golt des phelles dach,</i>	co za zlaté plíšky přes sebe,
<i>daz man sîn nihtes blecken sach,</i>	že se tak blyštivého nikdy nevidělo
<i>als ein visch, der nindert blect,</i>	jako ryba, níže nahá,
<i>sô in die schopen habent bedect.</i> ⁴⁸⁴	šupinatá plná plátků.

⁴⁸⁰ Josef ŽEMLIČKA, *Rituál přísahy a koruny Václava II.*, s. 39.

⁴⁸¹ Otakar, v. 69217–69218.

⁴⁸² Otázka symboliky drahokamů a barev ve středověkých narativních textech nepředstavuje stěžejní otázku této statě, lze však upozornit na inspiraci v Eduard PETRŮ, *Vzdálené hlasy. Studie o starší české literatuře*, Praha 1996, s. 81 nn. Petrů se snaží určit symboliku barev i drahých kamenů v Životě svaté Kateřiny, textu vzniklém za vlády Karla IV. Za klíč pro určení symboliky považuje Petrů biblický text Exodus 23, 16–21, např. bílá, čistá – diamant, topas, perla; červená, rudá, nachová – rubín, sardin, granát; zelená – smaragd, jaspis; modrá – safír, topas; zlatá, žlutá – zlato, jaspis, chalcedon; fialová, nachová – amnetyst. Zda Otakar Štýrský uvažoval na základě podobné inspirace je však pouze otázkou k možné diskuzi, jež není možné beze zbytku uzavřít.

⁴⁸³ Otakar, v. 69260–69269.

⁴⁸⁴ Otakar, v. 69252–69255.

Hodnotu pláště vymezil na 4000 až 6000 hřiven. Štít byl ozdoben znamením lva, který měl rubíny místo drápů. Štít společně s mečem měl hodnotu 3000 hřiven. Lev se zde snad objevuje jako český znak, nicméně tak tomu bylo již u otce Václava II., u Přemysla Otakara II. Také král Václav oblékl mistrovsky zhotovený plášť z bohatého sametu, na němž ležely zlaté plíšky, tenké jako list, které vždy další list pokrývá, a na nichž leží samet, zdobený zlatem.

<i>darzuo sach man kunic Wenzlân</i>	tam bylo vidět krále Václava
<i>einen roc tragen an,</i>	oděného v plášti,
<i>der was geworht meisterlich:</i>	který byl vyhotoven mistrovsky:
<i>ûf einem samit rîch</i>	na drahém sametu
<i>lâgen guldin bleter sô vil,</i>	leželo množství zlatých plíšků,
<i>az iegeliches blates zil</i>	že každý z nich
<i>begreif ein ander blat:</i>	překrýval plíšek další:
<i>alsus den samit hât</i>	tak byl samet
<i>daz golt gar bestreut</i> ⁴⁸⁵	zlatem celý přikryt

Otakar Štýrský si neodpustil ani výčet všech látek, ze kterých byl pravděpodobně korunovační oděv ušit, a dodává, že byly dovezeny až z Flander. Ve verších uvádí různé výrazy pro hedvábí a sukno, znovu opravdu až s překvapivou podrobností:⁴⁸⁶

Výčet význačných osob, světských i duchovních, které byly na korunovaci přítomné, obsahuje nejen Otakarova *Veršovaná kronika*, ale také *Zbraslavská kronika*.⁴⁸⁷ Petr Žitavský na prvním místě uvádí církevní hodnostáře, zatímco Otakar Štýrský dává ve svém seznamu hostí přednost osobám světským. Podle Otakara Štýrského byli přítomni Bolek Svídnický⁴⁸⁸ a jeho bratr Jindřich Vratislavský⁴⁸⁹, Bolek Opolský a Jindřich Hlohovský, Boleslav II. Mazovský, Kazimír von Beuthen, dědic patrně z Javorska a Lehnice⁴⁹⁰, a Primko a Lešek Ratibořský. Hned poté zmiňuje světská knížata z německého prostoru, která zde byla také s velkým potěšením: *da was ouch herlich*, a byli to Fridrich Míšeňský a Diezman Durynský, braniborský markrabě Heřman, Ota se šípem a další vévodové ze Saska a Brunšvicka, Ota Bavorský a hessenský hrabě. Z přítomných světských knížat

⁴⁸⁵ Otakar, v. 69240–69248.

⁴⁸⁶ Výrazy pro hedvábí: *sídîn, zendal, paltikîn, siglât, phelie, achmartîn*. Více viz Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011, s. 149.

⁴⁸⁷ *Kronika zbraslavská*, s. 75–77.

⁴⁸⁸ Bolek Svídnický (zemřel 1301), od roku 1290 kníže Javorsko-Svídnický.

⁴⁸⁹ Jindřich Vratislavský (zemřel 1296), zvaný Tlustý nebo též Břichatý, v Otakarovi *Heinrich der fette von Breslau*, otázkou je, proč jej Otakar jmenuje, když dotyčný kníže zemřel o rok dříve.

⁴⁹⁰ Patrně dědic z Javorska a Lehnice, i když by se nabízela taktéž možnost překladu jako Lichnice. Hrad Lichnice byl sídlem rodu Ronovců, a byl založen buď Jindřichem ze Žitavy, nebo jeho synem Smilem v polovině 13. století.

věnuje Otakar samozřejmě velkou pozornost přítomnosti Albrechta Habsburského. Tituluje jej nejen jako vévodu (*herzog Albreht*)⁴⁹¹, ale také jako knížete (*furst Albreht*)⁴⁹², případně v jednom verši taktéž výslovně zmiňuje jeho příslušnost k rakouským zemím (*der furst ûz Ôsterrîch*)⁴⁹³, ale nikde jej nejmenuje jako příslušníka rodu Habsburků. Zde Otakar Štýrský dodržuje titulaturu, jelikož Albrecht byl římským králem zvolen až o rok později a v srpnu 1298 byl slavnostně korunován v Cáchách. Otakar Štýrský ve svých verších velmi akcentuje fakt, že Albrecht Habsburský zůstal před Václavem II., sedícím ve slavnostním oděvu ze zlata, v kleče, a to po celou dobu jejich rozhovoru:

<i>sach man sitzen kunic Wenzlân,</i>	bylo [tam] vidět krále Václava,
<i>sîn guten roc het er an,</i>	měl svůj hezký plášť,
<i>der dâ was von golde.</i>	který byl ze zlata.
<i>nû enweiz ich, waz dô wolde</i>	nyní odkryji, co chtěl
<i>herzog Albrecht reden</i>	[s] vévodou Albrechtem mluvit
<i>nur zwischen in bêden;</i>	jen mezi nimi dvěma;
<i>unde dô er zuo im gie,</i>	a jak tak k němu šel,
<i>dô kniet er nider ûf ein knie,</i>	tak klečel níže na koleni,
<i>dâ der kunic saz.</i> ⁴⁹⁴	tak král seděl.

V zápětí Otakar uvádí, že by tomu mělo být naopak, že český král by měl klečet před rakouským vévodou. Z hlediska hierarchie by měla být správná první varianta, tedy vévoda má klečet před králem, zde patrně zapůsobila Otakarova zášť k českému prostředí, případně přímo k přemyslovskému králi, který byl synem panovníka Otakarem snad až nenáviděného. Tak by mohla znít interpretace vycházející z tezí starších českých dějepisců, ovšem z hlediska nezaujaté interpretace je nutné se přiklonit k úlitbě textu pro případné posluchače ze šlechtických vrstev dědičných rakouských zemí.

<i>der furst ûz Ôsterrîch</i>	kníže z Rakouska
<i>kniet für in williclich,</i>	klečel před ním [Václavem II.] vědomě
<i>dô fuogt sich daz hernâ,</i>	ale zdá se pak,
<i>daz der kunic Wenzlâ</i>	že král Václav
<i>knien muost von reht</i>	by měl poprávu klečet
<i>für den fursten Albreht.</i> ⁴⁹⁵	před knížetem Albrechtem.

⁴⁹¹ Otakar, v. 69418, 69437.

⁴⁹² Otakar, v. 69449.

⁴⁹³ Otakar, v. 69449.

⁴⁹⁴ Otakar, v. 69442–69449.

⁴⁹⁵ Otakar, v. 69443–69449.

Přítomnosti církevních hodnostářů nevěnuje Otakar Štýrský výraznější pozornosti, jisté ovšem je, že oba kronikáři přikládají značnou důležitost přítomnosti mohučského arcibiskupa Gerharda Magdeburského⁴⁹⁶. Jeho přítomnost však byla nutná, aby Václavovi II. položil na hlavu korunu.

Za pozornost stojí postřeh ze Zbraslavské kroniky, který se týká stavby jakéhosi paláce na dnešním Smíchově. Snad to mohlo být jakési provizorní pódium určené pro korunovační hostinu. V kronice Otakara Štýrského o něm není žádné zmínky. Korunovační ceremonie měla kromě hostiny pokračování i následující den, kdy král založil Zbraslavský klášter, v jehož skriptoriu byl text Zbraslavské kroniky později sepsán. Po slavnostní mši pak král pasoval 240 rytířů, což byl počet více než nezvyklý. Otakar nevěnuje pražádnou pozornost Praze jako takové, na rozdíl od Petra Žitavského. Petr Žitavský navíc přikládá velkou váhu dalšímu činu Václava II.: Den po korunovaci založil český král klášterní kostel zbraslavského kláštera a učinil z něj přemyslovskou nekropoli, která v mnohém připomínala nekropoli francouzských králů v St. Denis.⁴⁹⁷

Otakar Štýrský si naopak neodpustil líčení nádhery rytířských her a bohatých hostin. Pro turnaj používá výraz *ein buhurt grôz* a prý každé z rytířských her se samotný král Václav II. osobně zúčastnil.⁴⁹⁸

Stejně tak zmiňuje nákladné občerstvení na hostině, jmenuje pokrmy a nápoje jako chléb, víno, zvěřinu, různé jiné druhy masa a ryby (*ez wære brôt oder wîn, / wiltpraet, fleisch oder visch, / kuchengerihete oder tisch*).⁴⁹⁹ Taktéž ze zpráv Petra Žitavského vyplývá, že král Václav II. pojal svou korunovaci jako příležitost k uspořádání honosné oslavy,⁵⁰⁰ aby potvrdil svou pozici krále „skutečně i podle jména“.⁵⁰¹

⁴⁹⁶ České království až do roku 1344 spadalo pod arcibiskupství mohučské.

⁴⁹⁷ Jiří KUTHAN, *Česká architektura doby posledních Přemyslovců. Města, hrady, kláštery, kostely*, Vimperk 1994.; Josef ŽEMLIČKA, „Král jak ubohý hříšník svých poklesků litoval v pláči. Václav II., Zbraslav a svatý Ludvík IX.“, in: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám, edd. Martin Nodl – Petr Sommer – Eva Doležalová, Praha 2004, s. 193–210. Souhrně k reprezentační architektuře posledních Přemyslovců Jiří KUTHAN, *Dvorské umění. Nástup a rozkvět gotiky*, in: Přemyslovci. Budování českého státu, edd. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, Praha 2009, s. 451–475.

⁴⁹⁸ Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011, s. 150. Otakar, v. 69341 – 69349: *nâch ritterlichem reht / huobens einen buhurt grôz, / darinne manic herter stôz / wart gegeben und enphanhen. / dô si daz heten begangen, / diu trende diet / von den gewanden si schiet. / darnâch ie der man / streich sîn genæte kleider an / unde sâzen ezzen, / dô in ir stat was gemezzen.*

⁴⁹⁹ Otakar, v. 69384–69398.

⁵⁰⁰ Václav ŽŮREK, *Korunovační řád Karla IV. jako ritualizovaný program*, ČNM, řada historická, Praha 2007, s. 105–143.

⁵⁰¹ Kronika zbraslavská, s. 76.: „re et nomine“

Po řešení uherských záležitostí Otakar Štýrský uvádí, že král Václav II. byl nemocný (*kunic Wenzlâ der kranc*)⁵⁰², a krátce na to zmiňuje, že královně kališské, jak onačil Václavovu druhou ženu Elišku Rejčku, se narodila dceruška:

<i>der kunigin von Kalîs,</i>	královna z Kališe,
<i>diu bî im het ein tohterlîn,</i>	která nyní měla dcerušku,
<i>der muoter und dem kindelîn</i>	matku a dítě
<i>beschiet er ûz ir hab:</i>	zajistil, aby měla:
<i>heimstiur und morgengâb</i>	domácí podporu a jitřní dar
<i>wart dô in beiden</i>	tak bylo rozhodnuto
<i>bestätigt und ûz gescheiden.</i> ⁵⁰³	o zajištění obou.

Za zmínku stojí i hmotné zajištění mladé královny a její právě narozené dcery (*heimstiur und morgengâb*). Výši zabezpečení (20000 hřiven stříbra) uvádí Zbraslavská kronika, Otakar Štýrský nikoliv.⁵⁰⁴ Král zakrátko zemřel (*darnâch kurzlich er starp*)⁵⁰⁵. Ovdovělé královně Elišce Rejčce (u Otakara Štýrského *Elspet*) kronikář vložil do úst projev strachu o nástupnictví na českém trůně. Koho měl kronikář na mysli při formulaci verše *mînes herren swester suon* jasně není, spíše se lze domnívat, že chtěl upozornit na roli královny-vdovy, která podle zvykového práva získává v českém království vdovské zajištění, v případě dalších žijících potomků nikoliv však podíl na moci.

<i>„daz ichs hinz der gezonen hân“,</i>	„to se mi jeví tak“,
<i>sprach diu kunigin Elspet,</i>	řekla královna Eliška,
<i>„durch die triwe ich daz tet,</i>	„pro čest to tak udělám.
<i>die ich billich solde tuon</i>	že vše má připadnout
<i>mînes herren swester suon.</i> ⁵⁰⁶	synu sestry mého pána.“

Novinkou domácího vývoje v době Václava II. byly taktéž kontakty s italskými oblastmi, jednak na poli panovnické reprezentace, ale i na poli hospodářském. Václav II. povolal do země tři Italy, o kterých víme – Arpada, Cina a Rienieriho, kterým svěřil zásadní ekonomické reformy.⁵⁰⁷ Otakar Štýrský tyto vnitropolitické události reflektuje střídavě, větší pozornost věnuje italským kontaktům při tématu polské epizody vlády Václava II.

⁵⁰² Otakar, v. 86475.

⁵⁰³ Otakar, v. 86528–86534.

⁵⁰⁴ Kronika zbraslavská, s. 72 nn.

⁵⁰⁵ Otakar, v. 86538.

⁵⁰⁶ Otakar, v. 86675–86679.

⁵⁰⁷ Josef ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin: kus středověké historie našeho kraje. Kniha 1. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300–1308*, Praha 2001.; Vratislav VANÍČEK, *Královská hodnota jako nástroj modernizace a politického vlivu Přemyslovců ve 13. století*, Colloquia mediaevalia Pragensia 13, Moc a její symbolika ve středověku, edd. Martin Nodl – Andrzej Pleszczyński, Praha 2011, s. 89.; Hans-Joachim BEHR, *Literatur als Machtlegitimation: Studien zur Funktion der deutschsprachigen Dichtung am böhmischen Königshof*

5.3.2 Václav II. a Polsko

Polskou epizodu vlády Václava II. uvádí Otakar Štýrský poměrně obsáhle. Posluchače zasvěcuje do tehdejších poměrů v oblasti Krakovska, seznamuje své publikum s Jindřichem IV. Vratislavským (*von Brezlâ herzog Heinrich*), jež zemřel v roce 1290 a s Vladislavem Lokietkem (*herzog Loket*). Otakar Štýrský podrobně vypravuje o osudech Jindřicha IV. Vratislavského a zejména o jeho snahách o získání krakovského vévodství, zmiňuje jeho boje s Vladislavem Lokýtkem. Popisuje Jindřichovo dobytí Krakova, i to, jak navštívil tamní katedrální kostel a seznámil se s legendou o sv. Stanislavovi.⁵⁰⁸ Kromě příběhu o napravení mravů krále v katedrále a o seznámení se s duchovní literaturou, se Otakar Štýrský dotkl i příbuzenských vztahů šlechty v oblasti Krakovska. Svým posluchačům chtěl přiblížit příbuzenské propletence a akcentovat, že i daleko za hranicemi jsou podobně komplikované a je nutné na ně brát zřetel:

<i>inner des dô starp</i>	tak mezitím zemřel
<i>herzog Niclâ von Krackouwe.</i>	vévoda Mikuláš z Krakova.
<i>des selben hûsfouwe</i>	toho samého žena
<i>von rehter sippe was</i>	pravých zvyků byla
<i>herzog Heinriches bas.</i> ⁵⁰⁹	sestra vévody Jindřicha.

Josef Šusta ve snaze identifikovat onoho vévodu Mikuláše (*herzog Niclâ von Krackouwe*) konstatoval, že se s největší pravděpodobností jednalo o vévodu Leška Černého, a tuto záměnu odůvodňuje Otakarovou neinformovaností. Podle názoru Otakara Štýrského Jindřich zbožným rozjímáním v kostele našel sílu a následně se usmířil s Vladislavem Lokýtkem, kterému přitom ponechal držbu Krakovska.

<i>Krackau dem lant</i>	[u] země krakovské
<i>ist ein ander lant gelegen,</i>	leží jiný kraj
<i>daz het in sînen phlegen</i>	který spravuje
<i>ein herzoge, hiez Loket.</i> ⁵¹⁰	vévoda zvaný Loket.

Ze zástupu polské šlechty (podle jazyka Otakara Štýrského) vystupují další postavy: vévoda Lešek (*herzog Lestic der ander hiez*), znovu připomínaný Vladislav Lokýtek (*herzog Loket*)

im 13. Jahrhundert, München 1989, s. 39. Otakara Štýrský nezmiňuje vydání *Ius Rregale Montanorum* (Codex Iuris Bohemicii, č. 102, s. 248–346).

⁵⁰⁸ Josef ŠUSTA, *Václav II. a koruna polská*, ČČH 20, 1915, s. 315. K politickým souvislostem převzetí polské vlády Václavem II. souhrnně například Lenka BOBKOVÁ, *Ustanovení Koruny království českého*, Praha 2006, s. 23 nn.; Táž, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993, s. 19 nn.; Robert ANTONÍN, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283–1300*, Brno 2009, s. 103 nn.; Hans-Joachim BEHR, *Literatur als Machtlegitimation: Studien zur Funktion der deutschsprachigen Dichtung am böhmischen Königshof im 13. Jahrhundert*, München 1989, s. 47.

⁵⁰⁹ Otakar, v. 21006–21009.

⁵¹⁰ Otakar, v. 21017–21020.

a patrně i haličský (u Otakara Štýrského doslova ruský) král Lev, který v dalším dění kroniky již žádnou roli nezastává (*von Riuzen kunic Lê*).⁵¹¹ Na příkladu těchto veršů je možné demonstrovat vnímání slezských mocenských poměrů nejen na území Štýrska, ale i na území rakouských dědičných zemí. Slezsko je vyličeeno jako neklidná oblast, ve které o větší či menší podíl moci zápasí drobná domácí šlechta. Do těchto zmatených a nejasných poměrů podle názoru Otakara Štýrského zasáhl král Václav II., jež dojel do Krakova, a dal se tam korunovat na polského krále. Kromě toho, že na krále čekala koruna a žezlo jako jasné symboly panovnické moci, Otakar Štýrský zmiňuje finanční obnos, který mohl Václav II. svou korunovací nabýt.

<i>daz er in ze Krackou schône</i>	tak v Krakově na něj hezky
<i>liez tragen zepter unde krône</i>	čekalo převzetí žezla a koruny
<i>und daz er kuniges namen hiete</i>	a svým královským jménem
<i>sô wolden ouch ze râtmiete</i>	chtěl rady
<i>haben die cardinal</i>	mít kardinála
<i>zwei tûsent marc âne twâl,</i>	a dva tisíce marek bez pochyb,
<i>die müesen ouch golt wesen.</i> ⁵¹²	musely být také ve zlatě.

Snahy Václava II. o získání nadvlády nad oblastmi severně od jeho dosavadní sféry vlivu uvádí Otakar Štýrský jedním příběhem. Jedná se o mírně zamotaný příběh, na jehož příkladu lze poukázat na kronikářovu metodu práce, kdy využíval rozličné informační zdroje. Podle *Veršované kronika Otakara Štýrského* poslal na radu probošta Bernarda z Kamence (*brobst von Kamenz*) do Říma právníka, jež měl zjistit potřebné informace k přebírání moci v cizích oblastech. Listivý právník v Římě zjistil, že nejjistější by bylo připravit Jindřicha Vratislavského o život.⁵¹³ Poté by tedy král (Václav II.) mohl získat Krakovsko a Sandoměřsko (*sô sol der kunic von Bêheim / hân Krackou und Zudmer*).⁵¹⁴ Nutné podle Otakara Štýrského bylo pro Václava II. však předtím nutné listivě připravit situaci:

<i>mit sîn selbs briven er daz tet.</i>	tak se svým listem učinil
<i>den brobst von Kamenz er bat,</i>	probošta z Kamence požádal,

⁵¹¹ Otakar, v. 21088–21095.

⁵¹² Otakar, v. 21710–21716. K převzetí moci. *Codex iuris Bohemici I.*, ed. Hermenegild Jireček, Praha 1967, č. 86, s. 247.

⁵¹³ Otakar, v. 21730–21736. *daz Rôm enpholen het, / nû hôret, waz der tet. / des goldes er verbarc / wol vier hundert marc, / daz er dem bâbest geben solt, / unde stiez valsches golt, / als swære dar.* Bernard z Kamence zastával na dvoře Václava II. roli rádce a diplomata pro záležitosti Slezska, Polska a říše. Toto širokou činností Otakar Štýrský nezmiňuje, biskup Bernard z Kamence zastává v jeho vyprávění epizodní roli. K biskupově činnosti více viz shrnující studie Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Biskup Bernard z Kamence, zakladatel, kancléř, rádce a diplomat*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, ed. Dana Dvořáková-Malá, Praha 2006, s. 107–121.

⁵¹⁴ Otakar, v. 22039–22040.

*daz er nâch sînen tôd als drât
dem kunic von Bêheim
die brieve fuort hin heim
unde gæb in sîne hende.
hiemit nâhent ez dem ende*⁵¹⁵

aby se na jeho [Jindřichově] smrti přičinil
ke králi z Čech
jel [probošt či právník] domů
a dal mu [list] do ruky.
tím se [Jindřichovi] přiblížil konec

Dále Otakar Štýrský vypráví o ostatních politických postavách i o zeměpisných lokalitách (ze *Brezlâ in daz lant, / die von Lignitz genant, / Heinrich von Polk, / und besant das volk*).⁵¹⁶ Stojí za povšimnutí, že polská korunovace Václava II. je ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* opominuta. Již víme, že Otakar Štýrský si velmi zakládal na líčení dvorských festivit, o to může být tento fakt překvapivější. Ovšem Zbraslavská kronika vykazuje stejnou informační mezeru. Lze se domnívat, že Václav II. se svým dvorem připravil korunovaci velmi narychlo, proto ji nebyla v soudobých kulturních kruzích poskytnuta dostatečná publicita.⁵¹⁷

K polské epizodě vlády Václava II. ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* lze poznamenat asi toliko: Oproti událostem, jež se odehrávaly v rakouských dědičných zemích či na území uvnitř českých pohraničních hor měl kronikář mnohem menší šance dostat se ke spolehlivým informacím. Tuto tezi nadnesl již Josef Šusta. Rakouské šlechtické publikum Otakarovy kroniky ovšem nepotřebovalo znát přílišné detaily událostí v Polsku, respektive Slezsku.⁵¹⁸ Stejně tak jim Otakar Štýrský nechtěl předložit bezchybný historický elaborát, ale zábavnou formou je rámcově informovat o dění kdesi na sever od jejich domovů. Například atraktivní, avšak nepodložitelná, historka s právníkem poslaným do Říma měla na první pohled nezáživné téma posluchačům ozvláštnit. *Veršovanou kroniku Otakara Štýrského* nelze tedy označit na pramen nespolehlivý, či v jiných momentech spolehlivý. Je nutné na něj nahlížet očima tehdejšího recipienta.

⁵¹⁵ Otakar, v. 22051–22057.

⁵¹⁶ Otakar, v. 22008–22011.

⁵¹⁷ Robert ANTONÍN, *Hnězdenská korunovace krále Václava II.*, ČMM 123, 2004, s. 337–365. Taktéž Josef ŠUSTA, *Václav II. a koruna polská*, ČČH 20, 1915, s. především 313–346, především 345–346. uvádí, že „Sňatek s dcerou Přemylovou, svolení krále římského, povolání pány velkopolskými, nedodržení smlouvy Lokýtkem byly tedy právní opory, s nimiž se Václav II. koncem července 1300 vypravil za korunu polskou do Hnězdna, které se mu tam koncem srpna po rychlé porážce Lokýtkově vskutku dostalo u rukou Jakuba Svinky. Hlavní oporou skutečnou, kterou cíle dosáhl, byla ovšem vojenský moc, bohatství a obratnost diplomatická, kterou s neúnavnou tuhostí sledoval cíl před mnoha lety vytčeny“. K tomuto závěru došel Josef Šusta interpretací jiných pramenů než *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, neboť on Václavovo převzetí vlády na polském tímto způsobem nelegitimuje, pouze uvádí, že Václav II. se vlády v těchto oblastech zmocnil.

⁵¹⁸ Ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* není uveden výraz Slezsko (ačkoliv soudobá historiografie hovoří o výše uvedených šlechtických jako o slezských knížatech). Otakar Štýrský uvádí výraz polští pánové (*polânische herren*).

5.3.3 Konfrontace s Albrechtem Habsburským

Nelze snad lépe vystihnout názor Otakara Štýrského na vzájemnou polaritu Václava II. a Albrechta Habsburského než s odkazem na Josefa Šustu, který poznamenal, že „...*boj Rudolfův s Přemyslem II. souvěkovcům se jevil namnoze souborem chudého Davida švábského s bohatým Goliášem českým, a také nový zápas Albrechtův s Václavem nepostrádal v jejich očích podobných rysů.*“⁵¹⁹ Oba dva panovníci jsou ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* často konfrontováni v dramatických situacích, například při pražské korunovaci, jak už bylo naznačeno, nebo také na dvorských sněmech, například v Norimberku v roce 1298. Václav s Albrechtem dohrávají role svých otců, byť za méně dramatických situací. Jejich otcové proti sobě stáli před bitvou s armádami v zádech, jejich synové již hovoří mezi čtyřma očima při dvorské slavnosti. Už i významný prostor, jež je v celém textu věnován těmto dvěma panovníkům, mě jasně odrazuje od teorie, že si Otakar vyvolil Přemysla Otakara II. za hlavní zápornou a Rudolfa I. za hlavní kladou postavu. Například bezprostředně po korunovaci Václava II. na českého krále podle vyprávění *Veršované kroniky Otakara Štýrského* hovořil Václav s Albrechtem Habsburským o případných krocích proti Adolfovi Nasavskému. Otakar Štýrský do svého vyprávění zařadil jeho korunovaci v roce 1292 (*datz Âche mit der krône / kunic Adolf schône*).⁵²⁰

<i>nû hôret, wie si wurben</i>	nu poslyšte, jak si [pozici] pojistil
<i>datz Âche mit der krône.</i>	v Cáchách s korunou.
<i>kunic Adolf wart schône</i>	král Adolf, jež byl krásný.
<i>gekrônnet und sin wip.</i>	[a] korunován i se svou ženou.
<i>wol ir beider lip,</i>	zcela oba dva,
<i>daz der strit ie was ergangen,</i>	tím byla započata hádka,
<i>an dem dâ was gevangen</i>	která začala [korunovací]
<i>der grâve Adolf</i>	hrabě Adolf
<i>von Kolne bî dem bischof!</i> ⁵²¹	[kterou provedl] kolínský biskup.

Mimo tyto verše Otakar Štýrský Adolfovu korunovaci nepopisuje, nedisponuje žádnými podrobnými informacemi, jako tomu bylo v případě pražské korunovace Václava II. Ihned za těmito verši zmiňuje Adolfovy snahy o získání vlivu ve Švábsku (*dô enphiengen iriu lêhen / die fursten von siner hant. / her ze Swâben in daz lant*),⁵²² kde však nakonec dominoval Albrecht Habsburský. V tomto smyslu se vyjadřuje o *Veršované kronice*. O politických

⁵¹⁹ Josef ŠUSTA, *Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300–1308*, Praha 2001, s. 407.

⁵²⁰ Otakar, v. 60171–60172.

⁵²¹ Otakar, v. 60170–60178.

⁵²² Otakar, v. 60190–60192.

činech Adolfa Nasavského se nezmiňuje příliš podrobně, avšak sugestivně líčí bitvu u Göllheimu v roce 1298.

Albrecht Habsburský představoval podle názoru Otakara Štýrského vzor všech ctností. Tento bezproblémový obraz provází Albrechta především v počátcích jeho politického působení.⁵²³ Kronikář jej označil za ctnostného, vzdělaného a nadevšechny chvályhodného a odvážného (*ellen, zuht, tugent, lob, muot*).

<i>herzog Albrecht began</i>	vévoda Albrecht začal
<i>flîzen sich in sîner jugent</i>	pilně ve své mladosti
<i>ellens, zuhte unde tugent</i>	odvaze, vychování a ctnostech
<i>und aller der êren</i>	a podle vši své cti
<i>die man mac gekêren</i>	ke které se lze obrátit
<i>an ein fursten mit lob.</i> ⁵²⁴	na pochálovaného knížete.

Bitva u Göllheimu představuje jednu z nejrozsáhlejších pasáží *Veršované kroniky Otakara Štýrského*. Její rozsah je srovnatelný například s pasáží komentující bitvu na Moravském poli. Bitva u Göllheimu de facto rozhodla soupeření o říšskou korunu mezi Albrechtem Habsburským a Adolfem Nasavským. Spory mezi oběma pretendenty byly pouze umocněny Adolfovými územními zisky ve středním Německu, kterými podstatně rozšířil i síť svých spojenců. Podle názoru Otakara Štýrského byl společný postup proti Adolfovi dohodnut u příležitosti korunovace Václava II. v Praze v roce 1297, tedy rok před samotnou bitvou.⁵²⁵ Otakar Štýrský popisuje průběh obou bitev podle podobného schématu. I bitva u Göllheimu začíná geografickým vymezením, u Augsburgu, na lešském poli (*gegen Ougspurge hin... der Lech heizet ein phlûm*). Otakar uvádí i podrobnější informace, zná například obec Alzey (*Alæi die stat*), u kterého měl mít tábor Albrecht Habsburský. Poté kronikář uvádí výčet účastníků, přičemž hlavně akcentuje spojence Adolfa Nasavského, tedy jednotky ze Saska a Míšně. Bavorským oddílům na straně Albrechta Habsburského však přiznává mnohé z vojenských dovedností, jimiž se podle kronikáře prokazovaly už v dřívějších turnajích a šarvátkách (*in turnei und in strit*). Na rozdíl od bitvy na Moravském poli kronikář neuvádí velké množství velké množství přímých účastníků. Datace celé události se omezuje *an sant Jorgen tac*. Albrecht Habsburský je v průběhu celé bitvy titulován jako vévoda, a teprve po Adolfově skonu mu kronikář přiznal královský titul:

⁵²³ Ottokar LORENZ, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Von der Mitte des dreizehnten bis zum Ende des vierzehnten Jahrhunderts*, Berlin 1870, s. 257.; Alfons DOPSCHE, *Ein antihabsburgischen Fürstenbund im Jahre 1292*, MIOG 20, Innsbruck 1901, s. 605.; J.F. Alfons MÜCKE, *Albrecht I. Herzog von Oesterreich und Römischer König. Ein Beitrag zur Deutschen Staaten- und Reichsgeschichte im 13. und 14. Jahrhundert. Nach dem Quellen*, Gotha 1866, s. 187.

⁵²⁴ Otakar, v. 22863–22869.

⁵²⁵ Otakar, v. 69138 nn.

*der herzog von hôher art,
er solt des tages strîten,
niht lenger wold er biten,
des morgens, dô ez teite,
er ordent und bereite
sich ûf strîtes wân.⁵²⁶*

vévoda urozeného rodu,
který měl v těchto dnech bojovat,
ne déle by byl žádán,
toho rána, kdy se stalo,
spořádal a připravil
se na bitvu.

Samozřejmě i pasáže komentující tuto bitvu provází kronikářská kliše týkající se počtu vojáků (*wol hundred ritter*), výzbroje (*daz si schilt unde swert*), i často užívaný výraz pro bitevní pole (*ûf den plân*). I zde se kronikář snaží podat podrobné informace. Uvádí například, že vojska se v místě bitvy chystala k boji celých pět dní, a že po tři dny vedly obě strany různá jednání, přičemž i zde dochází k častému užívání přímé řeči, ovšem ani jeden z pretendentů říšského trůnu samotný nehovoří.

*und bediuten mit rede,
wie die fursten bêde
gen einander lâgen hie,
sît daz ergie,
daz ze drin tagen
ein frid wart an getragen.⁵²⁷*

a dohromady proslovy,
jako obě knížata
proti sobě ležela,
jak se tak stalo,
že za tři dny
by se mohla usnést na míru.

V následujících pasážích popisuje kronikář především vyčkávání obou armád a samotný průběh bitvy je omezen na několik málo veršů. Líčení boje není natolik popisné jako v případě Moravského pole, tudíž je třeba ptát se po zdrojích Otakarových informací. Zatímco bitvy na Moravském poli se s velkou pravděpodobností zúčastnil jeho otec, pro bitvu u Göllheimu zatím nebyl určen jeho primární zdroj. Jisté svědectví mohl získat z doslechu svých současníků. Jednou ze stěžejních informací je samozřejmě smrt krále Adolfa v bitvě (*dô wart kunic Adolf erslagen*).⁵²⁸ Avšak Otakar neuvádí podrobnosti Adolfova skonu. V závěrečné pasáži líčí Albrechtův návrat k městu Alzey:

*die stat durchsleht
dem kunic albrecht
dô daz bestætigt wart,
von dannen dheine vart
ze varen hete muot
kunic Albreht der fruot,*

a město celé
králi Albrechtu
tak oddané bylo,
z něhož tajně vyjel
kam jel s odvahou
král Albrecht šťastný

⁵²⁶ Otakar, v. 70985–70992.

⁵²⁷ Otakar, v. 71244–71249.

⁵²⁸ Otakar, v. 71380.

*unz daz diu frist ein ende het.
nû enhalf dehein bet,
man muost im antwurten drât
Alæi die stat.*⁵²⁹

a tato jeho povinnost byla u konce.
nu pomohli mu potají
a musela se odpověď dát
městu Alzey.

Popis bitvy u Göllhemu však postrádá sugestivní závěr ve formě nářku nad smrtí jednoho z protagonistů celého děje, jako tomu bylo v případě smrti českého krále v bitvě na Moravském poli.

Na příkladu nářku nad smrtí Přemysla Otakara II. bylo možné konstatovat Otakarovu snahu o začlenění složitějších literárních prvků do koncepce kroniky. V případě smrti Václava II. tomu tak není. Otakar Štýrský konstatuje, že Václav II. krátce po svatbě s Eliškou Rejčskou zemřel (*darnâch kurzlich er starp*)⁵³⁰ s pouhým postesknutím, k čemu je bohatství, když stejně král skončí v zemi.

*waz hulff, ob ich das lange seit,
mit wie getâner rîcheit
man den kunic werden
bestatte zuo der erden?*⁵³¹

co by pomohlo, když dlouho
s takovým bohatstvím
jako král mám co do činění
když skončím pod zemí?

Podobnou formulaci s posteskem se slovy „co pomůže“ uvádí Ulrich z Etzenbachu ve svém Alexandrovi, když nařiká po jeho smrti: *waz hilft rîcheit? waz hilft jugent? / waz hilft schoene? waz hilft tugent? / waz hilft mannes werdikeit?*⁵³² Otakar Štýrský v případě úmrtí Václava II. však pokračuje dále nejprve všeobecnou polemikou nad panovníkovým působením

*daz man mit kuniclichen siten
in bestaten sol,
daz het er verdienet wol
mit maniger tugent ûz erkorn,
die der hôchgeborn
mit miltikeit begie.*⁵³³

tak lze po královských zvycích
utvrdit,
že si mohl zasloužit
mnohými ctnostmi obdařen,
urozený
s dobrotou se potýkat.

A následně dodává, že přeci jen je zemřelého nutné s chválou oplakat:

*die sungen manic klageliet
mit grôzer zeher gusse
sîn lop ze gehugnusse*

zpívali mnohé žalostné písně
s velkým truchlivým pláčem
k jeho chvále, ba i s nářkem

⁵²⁹ Otakar, v. 72198–72207.

⁵³⁰ Otakar, v. 86538.

⁵³¹ Otakar, v. 86539–86542.

⁵³² Ulrich von Etzenbach, *Alexandr*, ed. Wendelin Toischer, Tübingen 1888, v. 27089–27091.

⁵³³ Otakar, v. 86544 – 86549.

*klagebær unde lobelich*⁵³⁴

žalostným a pochvalným

Ani při úmrtí Václava II. není ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* uvedeno datum. Stejným způsobem však Otakar Štýrský neoznačuje většinu událostí, o kterých píše. Z tohoto poznatku lze opět usoudit, že jednotlivé epizody bylo možné předčítat nezávisle na kontextu celé kroniky, totiž že mohly sloužit nezávisle jako příklady všeobecně platných skutečností. V textu Otakara Štýrského je umírání a smrt Václava II. líčena s naprosto jinou vypravěčskou intenzitou i s jiným vypravěčským záměrem, než je tomu ve *Zbraslavské kronice*.⁵³⁵ Pro autora této kroniky byl král Václav II. adorovaným panovníkem, zakladatelem a mecenášem, tudíž jeho pohled je od pohledu Otakara Štýrského diametrálně odlišný. Tyto pasáže představují jeden odlišných momentů obou textů.

5.4 Václav III.

Dobu politického působení i samostatné vlády posledního přemyslovského krále popisuje Otakar Štýrský opět vcelku podrobně. Jeho znalosti o panovníkově osobě se prolínají se znalostmi soudobých politických událostí v Uhrách, Polsku, i českém království.⁵³⁶

es ist nû zît, daz ich sag,

již je čas, abych pověděl

wie der junge kunic phlac

jak mladý král pěstoval

ze Bêheim sîner lant.

Čechy, svou zemi.

Wenzlâ was er genant,

Václav byl nazýván,

*als ouch der vater hiez.*⁵³⁷

jako se jmenoval otec.

Otakar Štýrský popisuje Václava III. poměrně stručně, řekněme ve dvou zásadních momentech. Prvním je poměrně skoupá zpráva o korunovaci ve Stoličném Bělehradě na krále uherského, přičemž tuto zmínku zasazuje do vyprávění o pokusu Václava II. ovládnout Uhry.

dô sîn den kunic dûht zît,

tak král toho času,

daz der grâve reit, ze guoter naht

jak hrabě jel, celou noc

in die herberg im brâht

strávil v herbergu

des kunigs kamerære karc

pro královu komoru

*bereites silbers tûsent marc*⁵³⁸

[získali] tisíc marek stříbra

⁵³⁴ Otakar, v. 86552 – 86555.

⁵³⁵ Kronika zbraslavská, s. 136–148: kapitoly Kterak předvídal král svou smrt, rok Páně 1305 – Pláč domu zbraslavského nad smrtí svého zakladatele – Vidění, které měl pak Jan, brixenský biskup, po smrti pana Václava, šestého krále českého a polského – Jak si týž král Václav jednou podpálil nohy za pokutu za jakési provinění – O jednom zázraku u hrobu krále Václava – Pokora a zbožnost téhož krále Václava.

⁵³⁶ Karel MARÁZ, *Václav III. (1289–1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně*, České Budějovice 2007.

⁵³⁷ Otakar, v. 89047–89051.

⁵³⁸ Otakar, v. 79499–79503.

Některé jazykové obraty však zůstávají stejné, například akcent na cenu korunovační nádhery (*silbers tûsent marc; si wæren tûsent marc wert*) a na zdůraznění použitých drahých látek (*scharlach*) a kovů (*von silber und von golde*).⁵³⁹ Podle názoru Otakara Štýrského však mladý král Václav v Uhrách přiznal své problémy:

<i>dô sprach der kunic Wenzlâ:</i>	tak pravil král Václav
<i>„ich muoz daz klagen,</i>	„já musím naříkat,
<i>daz ich bî mînen tagen</i>	že zde při mém působení
<i>niht daz hân erkant.</i>	nic neznám.
<i>doch ob iu mîns vater hant</i>	přece kdybych ruku mého otce
<i>iht êren hât getân,</i>	s jeho ctí měl,
<i>daran ich iuch hiut man</i> ⁵⁴⁰	tak bych mohl být schopným.

a rád by byl znovu doma (*und daz er gerne wær dâheim / bî Merhæren und Bêheim*)⁵⁴¹. Takto Otakar Štýrský píše o „útěku“ Václava III. z Uher a nastolení vlády Karla z Anjou. O několik kapitol později uvádí Otakar Štýrský záměr Václava II. oženit svého syna s tehdy desetiletou Alžbětou (u Otakara Štýrského *Agnes*), dcerou Ondřeje III. Uherského.⁵⁴² Pro posluchače textu kroniky, tedy s největší pravděpodobností pro šlechtu z oblasti rakouských dědičných zemí, nebyly nejvíce atraktivní pasáže popisující tajné poselství (*heimlich botschaft*) do Uher, ale alegorická báseň o dvorské lásce (*Minne*) o rozsahu dvaceti veršů, kterou oba dva aktéři případných zástup již chovali k někomu jinému. Otakar Štýrský personifikuje dvorskou lásku a na úvod každé ze tří slok ji oslovuje (*wâ nû, Minne und dîn kraft! / Minne, wie hâst dûz verdolt / Minne, lâst dûz ungerochen*). Vyčítá jí, že zapřičiňuje sladkost, která vede bezúčelnému jednání (*zuo der gruntlôsen süezikeit*). Špatné rady *Minne* označuje za původ činů i mnohých Římanů a císařů (*dû habest in verrâten, / als wîlen die Rômæer tâten, die einen keiser alsô trugen*)⁵⁴³. Zde je opět vidět, jak se Otakar Štýrský do svého vyprávění pokusil ve větší míře začlenit literární prvky. Podle názoru Otakara Štýrského z případné

⁵³⁹ Otakar, v. 79506–79515: *darzuo man im bringen sach / unversniten scharlach, / vedern vil und ander rich wât / und sô richiu kleinât / von silber und von golde, / daz man daz wolde, / swâ er ir hin ze phande gert, / si wæren tûsent marc wert; / darzuo ein ors grôz, / daz man sîn genôz / enmöhte zuo den stunden / in zwein landen hân funden.*

⁵⁴⁰ Otakar, v. 79561–79567.

⁵⁴¹ Otakar, v. 79620–79621; dále například v. 80156 nn., především v. 80193–80197: *daz ze sîner heimvart / der junge kunic haben solde, / niht lenger man dô wolde / sûmen sich dâ / der alt kunic Wenzlâ.*

⁵⁴² Karel MARÁZ, *Václav III.*, s. 35.

⁵⁴³ Otakar, v. 86391–86410: *wâ nû, Minne, und dîn kraft! / hastû kunst und meisterschaft, / sô rich ditz unbilde / und dise sache wilde. / Minne, wie hâst dûz verdolt, / daz daz ie geschehen solt, / daz man gruntlôsen süezikeit, / die diu minniclichen wî / tragent an irm zartem lip. / Minne, lâst dûz ungerochen, / sô wirst dû besprochen, / dû habest in verrâten, / als wîlen Rômæer tâten, / die einen keiser alsô trugen, / daz si ein kint mit gift zugen, / unz daz diu magt zart / minnebærewart / und ir der keiser bî gelac. / zehant er sterbens phlac.*

svatby sešlo pro pozdější nezájem obou zúčastněných stran, hlavně proto, že přemyslovský král nerad viděl uherskou zemi (*ungerne sehen lân*).⁵⁴⁴

Druhým momentem, který byl pro celkový obraz Václava III. ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* klíčový, je popis jeho samostatné české vlády (1305–1306). Kronikář události jednoho roku redukuje na mnohé pití nejsilnějšího vína (*den sterkisten wîn / trinken so vil*)⁵⁴⁵, a na to, jak Václav III. prý po nocích rozdával královský majetek, když mu víno vzalo smysly:

<i>und ez gie an die naht,</i>	a to tak šlo za noci,
<i>dô het mit sîner maht</i>	že svůj majetek [rozdával]
<i>der wîn die sinne im benom</i> ⁵⁴⁶	když mu víno vzalo smysly

což i Otakar Štýrský částečně omlouvá lstivou a špatnou společností (*ein gesellschaft / listic und schalchat*)⁵⁴⁷, kterou se mladý král obklopil. Velmi podobný obraz vlády Václava III. poskytuje Petr Žitavský ve *Zbraslavské kronice*.⁵⁴⁸ Domnívám se, že pasáže věnované Václavu III. jsou jedním z nemnohých míst v textu, kde lze uvažovat o vztahu obou kronik.⁵⁴⁹ V této době Otakar Štýrský zaznamenává i Václavův sňatek s Violou Těšínskou, (*herzogelîn, / hiezent die von Teschîn, / des einen tohter er nam.*)⁵⁵⁰ Zatímco Petr Žitavský zdůrazňuje nerovnost českého krále a malý význam Violina rodu, Otakar tuto událost pouze zaznamenává.

⁵⁴⁴ Otakar, v. 88996; Wojciech IWAŃCZAK, *Po stopách rytířských příběhů*, s. 170.

⁵⁴⁵ Otakar, v. 89066.

⁵⁴⁶ Otakar, v. 89073–89075.

⁵⁴⁷ Otakar, v. 89080 nn.

⁵⁴⁸ *Kronika zbraslavská*, s. 148 nn.

⁵⁴⁹ *Zbraslavská kronika*, ed. Zdeněk Fiala, Praha 1976, s. 148–149: „Neboť bujný věk mladičkého krále počal s bujnými duchy bujněti, píti víno až do opilosti, trávití beze spánku noci při pitkách, věnovati se hodům, oddávati se špatným mravům a zvráceným zvykům a prováděti všechno, k čemu svádějí popudy mladosti náchylné a zkažené mysli, ne však jak bylo dovoleno, nýbrž se mu líbilo. Kteří pak v noční době panští synové, kteří byli ke králi přidružení na to, aby na něm něco chytře vymohli, viděli toho krále rozpáleného vínem, žádali na něm královské statky a přemnoho jich obdrželi.“

Kronika zbraslavská, s. 107: „Incepit namque regis teneri etas lasciva cum lascivientibus suis coetaneis lascivire, vinum usque ad ebrietatem bibere, noctes in potu iusompnes deducere, comessacionius intendere, pravis moribus et perversis consuetudinibus studere et omnia, ad que iuventutis impulsus pronos ac corruptos inclinat animos, non ut licuit, sed ut libuit, adimplere. In noctis vero tempore cum filii baronim, qui ad hoc aptati ad regem fueratnt, ut aliquid subtiliter ab eo extorquerent, ipsum regem vino estuare conspicerent, bona regalia petebant et plurima obtinebant.“

K podobnostem námětů některých témat ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* a *Kroniky zbraslavské* podrobněji více již mnohokrát zmiňovaný Miloš VYSTYD, *Die Steirische Reimchronik und die Königsaal Chronik*, *MIÖG* 34, 1913, s. 218 nn.

⁵⁵⁰ Otakar, v. 89057–89059.; Otakar, v. 89052–89063: *dô er die juncfrouwen liez, / diu im ze konen was gesworn - / die het ze verkorn. / kunic Andrês kint - / die ze Pôlân gesezzen sint, / herzogelîn, / heizent die von Teschîn, / die einen tohter er nam. / ze so hôher krôn diu niht gezam. / sine suppan / machten den man / gar ungerâten.*

K vraždě Václava III. neexistuje žádný přímý dobový pramen, mimo narativní texty Petra Žitavského a Otakara Štýrského.⁵⁵¹ Za povšimnutí stojí ještě Otakarova zmínka o českém patriciátu. V době vlády Václava III. jej zmiňuje poprvé:

<i>daz er an solher geschicht,</i>	to on této [společenské] vrstvě,
<i>sich gebezzerte nie nicht,</i>	nechtěl přilepšit
<i>doch ze leste sich bewâgen,</i>	nu tak oni ctí
<i>entlich burgaer</i>	tito měšťané
<i>und wolden sagen,</i>	chtěli říci
<i>dem kunige die wârheit⁵⁵²</i>	královi pravdu.

Z veršů Otakara Štýrského je znatelná nelibost nejen českých šlechticů, ale i samotného kronikáře Otakara nad tím, že král vůbec jednal i s měšťany. Již na příkladě vyprávění o lstivém právníkovi, jenž měl pro Václava II. v Římě získat informace o možnostech převzetí polské koruny, jsme viděli, jak jsou ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* zatraktivněny rozličné události. Podobně je tomu i u vraždy Václava III. Podle Otakarova vyprávění přesvědčili starší čeští šlechtici své mladší soukmenovce, aby mladého krále odstranili. Dvanáct mladých šlechticů tak mělo pomocí kostek losovat, kdo bude vraždit. Nejnižší číslo, které mělo dotyčného pověřit vraždou, padlo Holenovi z Vildštejnu (*von Wildenstein herr Odelîn*). Společně s králem pak prý zavraždil i královy dva sluhy, u nichž jeden byl komorník (*des kuniges dienære / der ein was ein kamerære*).⁵⁵³ Václav III. se vydal na tažení proti Krakovu (*unz der kunic von dannen rîte / gegen Krackau hin*), a když přijel do Olomouce, přiblížil se jeho konec (*dô er hinz Olmunz kam / dô nâhent im sîn ende*). Otakar Štýrský popisuje, jak si král šel v Olomouci za poledne odpočinout

<i>dô der kunic slâfes phlac</i>	tak král spal
<i>umbe einen mittentac,</i>	přes poledne,
<i>dô giengen dise zwêne hin</i>	tak tam přišli ti dva
<i>und vil gesindes mit in</i>	a vyřídili si to s ním
<i>geriht in daz hûs,</i>	přímo v domě,

⁵⁵¹ Karel MARÁZ, *Václav III.*, s. 68.: V nekrologiu olomoucké metropolitní kapituly je ke 4. srpnu připsán latinský nápis, že Václav, sedmý český král, byl zabit krutým a nelidským Konrádem Durynským, řečeným z Mulhowu, když se procházel po poledni po paláci, aby se nadýchal čerstvého vzduchu. Olomoucké nekrologium Otakar Štýrský s největší pravděpodobností k dispozici neměl. Zde se nabízí další opora pro tvrzení, že alespoň částečně vycházel ze Zbraslavské kroniky. Shrnutí nejen výpovědi Zbraslavské kroniky i *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, ale i trendů a úvah dosavadního bádání též Josef ŽEMLIČKA, *Smrt posledního Přemyslovce jako součást evropské dynastické výměny*, in: *Čechy jsou plné kostelů / Boemia plena est ecclesiis*, kniha k počtě PhDr. Anežky Merhautové, DrSc., ed. Milada Studníčková, Praha 2010, s. 377–384.

⁵⁵² Otakar, v. 89273–89277. K samotnému postavení města a měšťanů více viz kapitola kontext *Veršované kroniky Otakara Štýrského*.

⁵⁵³ Otakar, v. 89151–89560; Karel MARÁZ, *Václav III.*, s. 74.

<i>dâ der kunic pûs</i>	kde král odpočíval
<i>und gemaches phlac</i>	a učinili ten čin
<i>umb einen mittentac</i> ⁵⁵⁴	za jednoho poledne

Smrt Václava III. poskytla Otakaru Štýrskému opět prostor pro použití některých literárních prvků. Nejprve mentoruje své posluchače, že králův život plný zkažených mravů nemohl zůstat bez touhy po pomstě

<i>daz hab wir gerochen</i>	tak jsme cítili
<i>an den unreinen</i>	na ten nečistný
<i>klagen unde weinen</i>	žal a pláč
<i>des geschach an dem zil</i>	došel cíle
<i>ob dem kunic sô vil,</i>	neboť král si tak mnoho
<i>nâh râche meneclich rief.</i> ⁵⁵⁵	říkal o pomstu.

Vražda vládnoucího člena královského rodu byla na počátku třináctého století ne zrovna obvyklým jevem. Současníci byli ještě například svědky fyzické lidkvidace papeže Bonifáce VIII., tuto epizodu evropské politiky však Otakar Štýrský nezmiňuje. Proto vraždě Václava III., i přípravě tohoto činu věnuje značnou pozornost, neboť téma patrně považoval za atraktivní. O několik veršů dále upozorňuje Otakar Štýrský na biblické příběhy Davida a Jonáše (*David, Jonatas*), ovšem bez větších přesahů.⁵⁵⁶ Stejně tak upozorňuje, že je potřeba dobrých podmínek, ale bylo možné ponechat růst trávu, kořeny, kvítí i zeleninu (*dâvon ze wahren phlegen / gras, wurzen, bluomen, krût*)⁵⁵⁷. Těchto pár veršů představuje zřejmě aluzi na špatné zázemí mladého krále, jemuž nebylo dopřáno vyrůst do vladařské velikosti. Dále uvádí, že král Václav III. byl mužný, silný, urozený, ovšem nic z toho mu nepomohlo, když se dostal na zcestí a podlehl špatným mravům. Stejně tak uvádí, že Češi se rozprchli, přesně tak, jak to stojí psáno v knize:

<i>der menlich, starc, hôchgeborn</i>	mužný, silný, urozený
<i>ûf iu daz leben hât verlorn</i>	na to též ztratil život
<i>und geliten den pîn,</i>	a trpěl bolestí,
<i>des müezt verfluocht sîn! –</i>	čemuž se muselo stát!
<i>der und aller fluoch,</i>	on a všichni se rozprchli,
<i>die in dheinem buoch</i>	v tajné knize
<i>indert geschrieben stânt,</i>	to stojí napsáno,

⁵⁵⁴ Otakar, v. 89595–89602.

⁵⁵⁵ Otakar, v. 89650–89655.

⁵⁵⁶ Otakar, v. 89711.

⁵⁵⁷ Otakar, v. 89720–89721.

*der wunsch ich über Bêheimlant.*⁵⁵⁸ to si přeji o Čechách.

Na závěr této epizody připojuje Otakar Štýrský ještě časový údaj. Někde to vždy, jen u některých událostí. Patrně zde chtěl zdůraznit vymření dynastie po meči a zlomovost okamžiku.⁵⁵⁹

Čtyři poslední přemyslovští králové jsou ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* vylíčení v různých situacích, v různých rolích i s různými charakteristikami. Václav I. je vylíčen jako moudrý otec, který udílí svému synovi ohledně rakouských dědičných zemí, a posléze z vyprávění Otakara Štýrského mizí. Přemysl Otakar II. z těchto čtyř zabírá největší prostor, a vystupuje v nejrozmanitějších situacích. Nejvíce mu také sedí role rytířského panovníka, který vede vojsko do bitev i na vojenské výpravy, organizuje dvorské slavnosti a kooperuje se šlechtou. Václav II. představuje panovníka, jenž jedná na pozadí dvorských slavností a dává přednost diplomatickým jednáním před vojenským řešením. Václav III. je představen jako mladý panovník, jež smrtí zaplatil za své zkažené mravy.

5.5 Spory o český trůn

Spory o český trůn po smrti Václava III. tvořily závažnou kapitolu středoevropských dějin prvního desetiletí čtrnáctého století. Otakar Štýrský však tuto událost nepopisuje jako přelomovou, při líčení událostí nepoužívá výrazných jazykových prostředků. Dané události popisuje takřka zpravodajsky. Snad lze usuzovat na to, že jeho publiku bylo toto dění natolik blízké, že jej chtěl pouze připomenout. Při líčení událostí roku 1306 popisuje Otakar Štýrský s jistou dávkou ironie marné hledání privilegií v korunním archivu.⁵⁶⁰

<i>nû suochten hin und her</i>	nu hledali tam i onde
<i>die Bêheim under in, wer</i>	Čechové všude, toho
<i>oder wâ man weste</i>	nebo co se má přesně
<i>die hantveste.</i>	stát.
<i>und swie vil man gesuochte si,</i>	tak mnoho mužů hledalo.
<i>doch beleip man vindens frî.</i>	přece nic nenalezli.
<i>des beliben si in scham.</i> ⁵⁶¹	a vše zůstalo utajeno

Podle Otakara Štýrského byl nejprve za českého krále uznán Jindřich Korutanský (*und dô daz geschach, / sâ zehant darnâch / von Kernden herzog Heinrich*), ovšem další, nespokojená část

⁵⁵⁸ Otakar, v. 89723–89730.

⁵⁵⁹ Otakar, v. 89685–89620: *daz geschach, dô man spurt / nâch Kristes geburt / tûsent und driu hundert jâr / und in dem sibenten fürwâr / des nâhesten môtangs, der dâ stêt, / ê man sant Vîtes tac begêt.*

⁵⁶⁰ Robert ANTONÍN, *Ideální panovník českého středověku Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, Praha 2013, s. 123.

⁵⁶¹ Otakar, v. 89983–89989.

české šlechty se podle kronikářova názoru obrátila na římského krále Albrechta (*von Rôm den kunic Albreht*).⁵⁶² Otakar Štýrský nespécifikuje přesněji formu domluvy mezi Albrechtem Habsburským, Jindřichem Korutanským a českou šlechtou. Nicméně shrnuje, že Jindřich se jakožto „dobrý syn“ odhodlal splnit Albrechtovy požadavky, a společně se svou ženou, dítětem krále Václava, se odebral do Tyrol.⁵⁶³

Přemyslovský trůn byl tedy uvolněn, a Otakar Štýrský uvádí, že Albrecht Habsburský jej zajistil pro svého syna Rudolfa (*sîn sun, der von Ôsterrîch, / Ruodolf der furste lobelich*). Již po této domluvě bylo brzy možné Rudolfa najít v Praze. Na tomto místě je zmíněn český král Přemysl, jenž si chtěl podrobit Říši (*der kunic von Bêheimlant, Primzlâ genant*).⁵⁶⁴ Snad se jedná o narážku na Přemysla Otakara II., ovšem je s podivem, že je zde jmenován jako Přemysl, když všude jinde o něm Otakar Štýrský psal jako o Otakarovi. Legitimitu Rudolfovy vlády Otakar Štýrský potvrdil sňatkem s Eliškou Rejčkou.⁵⁶⁵ Popis Rudolfovy krátké vlády v Čechách je ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* stručný. Svě široké povědomí o dobové situaci však vyjadřuje i zařazením postavy Bavora ze Strakonice. Smrt Rudolfa II. Habsburského při obléhání Horažďovic líčí bez velkých literárních prvků, lakonicky zaznamenává panovníkovo úmrtí:

<i>dô der winder kom hin,</i>	tak znovu přijel,
<i>mit einer hervart</i>	s vojskem
<i>kunic Ruodolf bereit wart,</i>	připravený král Rudolf,
<i>ûf hern Bawer er fuor.</i>	proti panu Bavorovi jel.
<i>vîl tiur er sich verwuor,</i>	mnoho do toho investoval,
<i>er müeste von im hân,</i>	musel o něm vědět
<i>swaz daz kunicrîch gehôrt an.</i>	cokoliv ke království patřilo.
<i>daz gesint schuof er für sich</i>	tak se schylovalo
<i>gegen Harewiz den strich</i> ⁵⁶⁶	ke srážce u Horažďovic

Po smrti Rudolfa Habsburského v roce 1307 Otakar Štýrský do svého vyprávění znovu přivedl Jindřicha Korutanského. Ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* je nezdědkakdy nahlížena česká šlechta jako proradná a nespolehlivá, stejně tak je tomu zde. Otakar Štýrský

⁵⁶² Otakar, v. 89828 nn.

⁵⁶³ Otakar, v. 89910–89912: *und herzog Heinrich dem Kernaere, / daz wolden si in guoter suon / gen dem von Rôme gerne tuon.*; Otakar, v. 89922 – 89928: *kunic Wenzlâs kint, / sîn wîp, begap in niht: / hînz Tyrol algeriht / sîne frouwen er brâht. / nû was ouch mit sîner maht / der kunic Albreht komen, / und dô daz het vernomen.*

⁵⁶⁴ Otakar, v. 89965–89966.

⁵⁶⁵ Otakar, v. 90187 nn.; stejně tak Otakar Štýrský připomíná, že Rudolf II. byl ženat již předtím, ale ovdověl. Otakar, v. 90310–90315: *sî sîn wîp Blancâ / im was gestorben, / sô het nie wîp erworben / mit schone noch mit kunst / sô gar sîns herzen gunst / sam didiu frouwe het.*

⁵⁶⁶ Otakar, v. 91822–92830.

popisuje čiou korespondenci mezi Čechami a Jindřichem, popisuje i, že poslové jezdili přes Bavorsko (*durch Beiern fueren hin*), a využívali bavorského vévody Oty. Velkou roli v této epizodě hrála podle názoru kronikáře královna Anna Přemyslovna, která se svého manžela znovu snažila dostat na uprázdněný trůn pomocí jednání s českými šlechtici, zde zvanými jako župani.⁵⁶⁷

V tzv. znojemských úmluvách se Fridrich Habsburský zřekl po smrti Albrechta práv k Čechám i k Moravě ve prospěch Jindřicha Korutanského oproti částce 45 000 hřiven. Též se zavázal vrátit Jindřichu Korutanskému všechna města a hrady, jichž se zmocnil na habsburském panství.⁵⁶⁸ V případě znojemských úmluv nahlíží Otakar Štýrský tento právní akt jako moudrý počín Fridricha Habsburského, který po vraždě Albrechta Habsburského urovnával habsburské dědictví.⁵⁶⁹

<i>dô er dâ gelac,</i>	tak se to stalo,
<i>unz in sîn dûht genuoc,</i>	že se svým doprovodem,
<i>dô fuor der kunic kluoc</i>	tak jel chytrý král
<i>gegen Znaim.</i>	ke Znojmu.
<i>dâ erbôt man im</i>	tam mu byla nabídnuta
<i>dienst, guot und êre.</i>	služba, dobrota a čest.
<i>dâ beleip der herre,</i>	tak zůstali pánové
<i>unz man hernâch</i>	tam
<i>den von Bêheim komen sach</i>	z Čech přišedší pánové
<i>mit einer êrbæren schar.</i>	s určitou obavou.

Zde Otakar Štýrský označuje za původce jednání „Čechy“ (*die Bêheim*) bez určení sociální vrstvy. Z jiných pramenů lze usoudit, že touto vrstvou byla šlechta.

<i>die Bêheim kômen alle dar</i>	Češi tam přišli všichni
----------------------------------	-------------------------

⁵⁶⁷ Otakar, v. 92423–92454: *die underwunden sich zehant / der sache genzlich / zwischen dem kunic Heinrich und von Bêheim den supannen.; die Beheim listic und karc / manic gelubde starc / an brieven sanden im hin / damit si erwegten ir, / doch braht in niht so vil darzuo, / sam daz in spat unde fruo / die kuniginne darzuo treip / unde von Beiern Otte, der im schreip / ob er so verzeit wære, / daz er die reise verbære / und niht in næm daz lant / des wær er immer geschant / unde er wolde in / durch Beiern fueren lin / an alle irrunge. / do bewac sich der junge / alle der freise, / diu im von der reise.* Více viz Jakub RAZÍM, *Čechy, Korutany a Tyroly pod vládou Jindřicha Korutanského*, disertační práce FFUK, Praha 2014, s. 42–43.

⁵⁶⁸ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI.*, ed. Josef Chytil, Brno 1854, s. 375.: König Heinrich von Böhmen verpflichtet sich dem Hertzige Friedrich für dessen Verzichtleistung auf Böhmen und Mähren 45 000 Mark gr. Prager Pfennige zu bezahlen, 14. August 1308.

⁵⁶⁹ Vraždu Albrechta Habsburského v roce 1308 líčí Otakar Štýrský podobnou dikcí jako vraždu Václava III. Ovšem po panovníkově smrti v Albrechtově případě nenaříká nad zkaženými mravy, ale nad zkaženým životem schopného panovníka, nad osudem osiřelé země i nad špatnými šlechtici, kterými se Albrecht v posledních letech svého života obklopil, více viz Otakar, v. 93750–95086. Za pozornost stojí, že podle názoru Otakara Štýrského byli Albrechtovy vrazi navedeni pekelnými silami; v. 93765 nn: *Lucifer der boesewith; Sathanas und Astharoth, / Belzebub und Belial, / Asmodeus und Rukaval, / das kômen ouch schier / Ruffin und Nottier.* Později Otakar Štýrský popisuje průběh vraždy i dopadení pachatelů.

<i>und brâhren mit in her</i>	a potřebovali tam
<i>die brieve, die er</i>	listinu, kterou
<i>von in wolde haben.</i> ⁵⁷⁰	[Habsburk] chtěl mít

Podrobně uvádí finanční výměr (*des wart ein urbar starc – / umb funfzig tûsent marc, / unde wart alsô geleit:/ zwenzic tûsent marc bereit / des guotes âne widersterben / solt man dem kunic bereit geben*).⁵⁷¹

Ke střídání vlády nad osiřelým Českým královstvím v letech 1306–1310 disponoval Otakar Štýrský velkým množstvím pramenů. Byl jednak svědkem těchto událostí, když ne očitým, tak mohl různé informace nabýt od svých informátorů, a taktéž měl širokou oporu v písemných pramenech. Již Josef Seemüller ve své edici upozornil na vysokou pravděpodobnost využití salcburských análů a listinného materiálu habsburské proveniencí pro toto období.

Veršovaná kronika Otakara Štýrského je dovedena do roku 1309. Posledními aktéry, které lze vztáhnout k příběhu Českého království, jsou soudobí příslušníci lucemburské dynastie (*Lutzelburge*). Otakar Štýrský již pravděpodobně nestihl popsat lucemburské převzetí moci, ani svatbu ve Špýru. Upozornil však na úlohu Jindřicha Lucemburského v evropské politice počátku čtrnáctého století. Označuje jej za vévodu pocházejícího od Rýna, který se stal mocným [římským] králem

<i>unde für daz ander guot</i>	a pro to dobro jiných
<i>solden die herzogen fruot</i>	měli vévodové dobří
<i>dem kunig und dem rîch</i>	[pro] krále a Říši
<i>wider aller meniclich</i>	znovu někoho mužného
<i>mit dienste geholfen sîn</i>	kdo svou službou
<i>ze Bêheim unde bî dem Rîn</i>	z Čech a až po Rýn
<i>und an aller der stat,</i>	a ve všech ostatních městech,
<i>dâ sîn daz rîch durft hât.</i> ⁵⁷²	Říši službou pomůže.

V těchto verších Otakar Štýrský vyjadřuje svůj názor, že by se vlády na Říši měl opět (patrně po Albrechtovi Habsburském, jehož považoval za dobrého vládce) ujmout mužný a dobrý král. Osudy Jindřicha Lucemburského však Otakar Štýrský s největší pravděpodobností dále dopsat nestihl. Rokem 1308, respektive 1309 končí text *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, tudíž ani převzetí moci lucemburskou dynastií v českém království, ani Jindřichova římská jízda zaznamenány nejsou.

⁵⁷⁰ Otakar, v. 91072.

⁵⁷¹ Otakar, v. 98090–98095.

⁵⁷² Otakar, v. 98096.

Příběh českého království ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* zahrnuje tedy události od konce vlády Václava I. do znojenských úmluv. Jednotlivé epizody nejsou samozřejmě líčeny se stejnou podrobností, vždy je nutné zohlednit kronikářovo zaujetí pro nějaké situace, jeho informační základnu i motivace k sepsání určitých pasáží. Vycházíme-li z předpokladu, že Otakar Štýrský psal svou kroniku primárně pro dvorské prostředí šlechty rakouských dědičných zemí, vyznívá logicky, že atraktivní témata nejen bitev (Kressenbrunn, Moravské pole), dvorských slavností (svatba, zásnuby, korunovace, dvorský sněm), ale i úmrtí panovníků (Přemysl Otakar II., Rudolf Habsburský, rovněž vražda Václava II.) jsou líčeny podrobně, i s velkým množstvím jazykových prostředků. V případě faktografických pochybností si vypomáhá nezřídka kdy smyšlenými příběhy (cesta právníka do Říma pro rady) i zabudováním literárních pasáží (nářek nad smrtí Přemysla Otakara II. po bitvě na Moravském poli, báseň o dvorské lásce při nenaplněných zásnubách Václava III.). Bohemikální témata tvoří velkou část *Veršované kroniky Otakara Štýrského*. V rozsahu 98000 veršů celého dodnes dochovaného textu tvoří bezmála 25000 veršů, tedy více než jednu čtvrtinu.

Závěr

Cílem předkládané diplomové práce bylo přiblížit dění v českém království mezi lety 1251–1309 očima kronikáře Otakara Štýrského. Analýza textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* potvrdila mnohé z mých dřívějších hypotéz: dílo představuje narativní pramen, jež zahrnuje obrovskou šíři témat, kronikářův rozhled, ale i záměr. Otakar Štýrský zamýšlel sepsat text, ve kterém by posluchačům z rakouských zemí přiblížil nedávné dění ve střední Evropě. Pro tento záměr svědčí především jazyková forma kroniky. Veršované texty ve střední horní němčině tvořily v oblasti rakouských i českých zemí značnou část písemné produkce třináctého a první poloviny čtrnáctého století. Tato hypotéza byla potvrzena zjištěním, že Otakar Štýrský zpracovával podrobněji témata, jež byla atraktivní pro dvorské posluchače. S velkou sugescí popisuje bitvy a dvorské slavnosti, při nichž píše o bohaté výbavě rytířů a králů, o honosných šatech i zbroji, stejně tak postavy v bitvách častuje výrazy pro rytířské ctnosti. Tam, kde Otakar Štýrský postrádal informační základnu či atraktivnější prvky textu, pomohl si smyšlenou historikou či pokusem o začlenění text, jenž vykazoval inspirace z dobové epiky a lyriky. Tento kronikářův záměr je možné pozorovat například v kapitole, ve které Václav II. usiloval o polskou korunu (historika o lstivém právníkovi) nebo u zrušeného sňatku královny Václava III. s uherskou princeznou Alžbětou (báseň s tematikou *Minne*).

Jestliže jsem v průběhu svého bádání mohla výše stanovené hypotézy potvrdit, jiné teze, převážně ze starší literatury, bylo nutné vyvrátit. „Štýrský veršovec kompiloval své obrovské dílo jako pracnou mosaiku složenou z pravých drahokamů a bezcenných oblázků, při níž však také mnohý kamének přišel na nepravé místo.“⁵⁷³ Tento názor Josefa Šusty, reprodukcující i stanoviska dalších badatelů, je až na výjimky již překonaný. Na *Veršovanou kroniku Otakara Štýrského* nelze nahlížet jako na zdroj faktografických informací. Nýbrž je nutno při práci s textem zohlednit společenskou objednávku i motivy autora. Otakar Štýrský, sám příslušník tamní šlechty, psal svoji kroniku na zakázku lichtenštejnského rodu. Jmenuje je jako své milé, dobré pány, a má o příslušnících rodu v porovnání s jinými rodinami rakouské a štýrské šlechty největší přehled. Navíc lichtenštejnský dvůr lze považovat za centrum dobové literární produkce v rakouských zemích. Otakar Štýrský se mohl nejen u lichtenštejnského dvora, ale i na svých cestách do severní Itálie, Vídně a Kastilie inspirovat texty současných autorů (Ulrich z Lichtensteinu, Fridrich von Sonnenburg, Hartmann von Aue, Wolfram z Eschenbachu). Texty ve vázané řeči ve střední horní němčině tvořily velkou

⁵⁷³ Josef ŠUSTA, *Václav II. a koruna polská*, ČCH 1915, s. 316.

část tehdejší písemné produkce. Otakarův text není neobvyklý tedy formou, nýbrž námětem. Díla v řeči vázané byla ve velké většině určena pro přednes na dvorech. Tendenčnost některých pasáží kroniky, náměty vyprávěného i právě forma textu svědčí pro fakt, že k tomuto účelu sepisoval svou kroniku i Otakar Štýrský. Otakarova kronika se mohla z lichtensteinského dvora rozšířit i na ostatní šlechtické dvory a později i na samotný dvůr do Vídně. Z textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* místy vyplouvají i názory jejího autora. Otakarovo vidění světa, alespoň do té míry, do jaké jsme jej schopni reflektovat, odráží pohled štýrského šlechtice. Lze poukázat na jeho obdiv k rytířským ctnostem, k bitvám, k honosným dvorským slavnostem. Stejně tak můžeme pozorovat jeho pohled na vládu Přemysla Otakara II. ve Štýrsku, i na pozdější nástup habsburské dynastie. V textu Otakara Štýrského se s určitými rezervami proniknout mínění štýrské šlechty v přelomových událostech tamějších dějin.

Teprve po revizi výše uvedených hypotéz bylo možné začít interpretovat Otakarovo vyprávění o českém království, představující bezmála čtvrtinu jeho kroniky. Prostor, jež věnoval kronikář českému království je obdivuhodný, ale nikoliv překvapující. Mocný soused představoval nejenom aktuální, ale i atraktivní téma. K dalším obsáhlým námětům patří dějiny Otakarova domovského Štýrska, Korutan, dějiny Rakous, stejně tak jako dějiny Říše. Při líčení událostí souvisejících s vývojem v českém království zabrousil Otakar Štýrský i k polským a uherským událostem, nicméně v těchto úsecích nedisponuje kronikář zvláštními podrobnostmi. Zde nelze zaměřovat podrobnost s přesností. Například dlouhé seznamy šlechticů, jež Otakar Štýrský zařadil několikrát do vyprávění o dění ve Štýrsku, Korutanech a Rakousích, nevypovídají o účasti oněch osobností na té či oné události. Daleko lépe ilustrují Otakarovo povědomí o mocenských vazbách daného regionu. Otakar je obeznámen se zahraniční politikou posledních Přemyslovců. Kronikář si byl vědom volby Přemysla Otakara II. rakouským vévodou, stejně tak jako jeho výbojů ve Štýrsku, v Korutanech nebo v Bavorsku. Každý z šesti českých králů, kteří jsou součástí vyprávění *Veršované kroniky Otakara Štýrského*, představuje svébytný charakter a každému také kronikář věnuje různou míru pozornosti. Krále Václava I. zastihne kronikář na konci jeho vlády, nezmiňuje tudíž jeho spory s Babenberky ani jiné aktivity. Propůjčuje mu pouze epizodní roli moudrého otce, který udílí svému synovi rady, jak si má počínat v Rakousích. Jedná se o modifikovanou verzi středověkých rad otce synovi (například Knížka mravních naučení krále Štěpána, Rady otce synovi připisované Smilu Flaškovi z Pardubic), ovšem bez všeobecně platných ponaučení. Václav I. vypočítává úskalí vlády v Rakousích (*umbe Österrîch daz lant, / daz er dem rîche ledic ist... die selben herren retten / mit den hern und mit den steten*), nikoliv ponaučení

o dobré vládě či o dobrých mravech. Král Václav I. je Otakarem označen jako mocný (*mehtic*). Jiných panovnických charakteristik se mu nedostává. Naopak Přemysl Otakar II. je sledován po celou dobu jeho vladařské kariéry, od zastávání úřadu moravského markraběte po smrt na Moravském poli. Obraz Přemysla Otakara II. rozhodně není pouze negativní, jak se dříve předpokládalo. V počátcích vlády je kronikářem představen jako velmi odvážný mladík (*hochmutig*), který se ujme vlády nad osiřelými Rakousy, oplakávajíc svého otce převezme vládu i nad Čechami. Vzápětí zbaví Štýrsko uherských nájezdů a své schopnosti potvrdí vítězstvím u Kressenbrunnu. Po takovémto triumfu však začne zneužívat své nabyté moci, například autoritativní správou ve Štýrsku, okázalou výpravou do Pobaltí, při které neváhal objetovat značného množství štýrského lidu, a v konfrontaci s Rudolfem Habsburským přejde rituální pokoření před Vídní v roce 1276, aby s mocnou armádou přitáhl na Moravské pole, kde zahynul z velké části díky tomu, že se od něj odvrátili všichni jeho blízcí. Z takto stanovené schéma životních osudů přemyslovenského krále se stalo na dlouhou dobu klišé domácí i zahraniční historiografie, které bylo v předkládané diplomové práci zpochybněno.

Politické působení Přemysla Otakara II. shrnuje Otakara Štýrský po bitvě na Moravském poli začleněním textu žánru Klage. Střídavě upozorňuje na Přemyslovy kladné (*guot, muot, sterke, rîch, maht, hôhe, tiuruste, kreftic, edlen, frô, ernstlich, beste, lieber, kluoc, schôn, hochgumuet, hochgeborn*) i záporné (*untugent, leides, angst, nôt, klage, ledic*) vlastnosti. Označuje jej za muže ze všech nejstatečnějšího (*aller der tiureste man*), ale na druhou stranu také za zkaženého zloducha (*boesewith unbederbe*) a za muže, který má rád lidskou krev (*er gerne menschenbluot*). Tento úsek dobře reprezentuje ambivalentní postavení Přemysla Otakara II. v paletě názorů Otakara Štýrského. Takto obsáhlá a po jazykově stránce nápaditá část textu se při oplakávání jiného panovníka či šlechtice ve *Veršované kronice Otakara Štýrského* nevyskytuje.

Václav II. společně s Albrechtem Habsburským dohrávají spory svých otců. Václav II. vstupuje do děje *Veršované kroniky Otakara Štýrského* v roce 1276, kdy je zasnouben s Jitkou-Gutou Habsburskou. Samostatné činy vykonává až po vyrovnání se Závišem z Falkenštejna. Otakar Štýrský mu jako zásadní vlastnost připisuje lstivost (*listic*), kterou ovšem nepopisuje ihned, ale různými kličkami (například vyslání právníka do Říma pro radu, jak nastolit vládu v Polsku). Tohoto krále však také označuje za mocného (*mehtic*), stejně jako dva jeho předchůdce.

Václav III. je představen jako mladík se zkaženými mravy, který za ně zaplatil brzkou smrtí, kterou Otakar Štýrský připsal české šlechtě. Po smrti Václava III. uvádí Otakar Štýrský

podobné posouzení jako po smrti jeho děda – ani dobré vlastnosti, které dostal do vínku (*menlich, starc, hochgeborn*), jej nezachránily před nečekanou smrtí. Motiv promarnění dobrých vlastností (*starc und frisch, / darzuo ein ritter guot, / witzic unde fruot*) použil Otakar Štýrský i v případě Závaše z Falkenštejna. Dva panovníci, kteří svedli boj o český trůn po vymření Přemyslovců po meči, jsou představeni jako oběti české šlechty. Podle názoru Otakara Štýrského krále Rudolfa Habsburského připravili o život, a Jindřichu Korutanskému listivě posílali listy, v nichž ho nejprve prosili, aby se stal českým králem, a poté co jej vyhnali, zanedlouho chtěli jeho návrat, k čemuž využili ještě jeho manželku Annu Přemyslovnu. Vůči českým zemím a jejich králům nechová Otakar Štýrský a priori zášť či nepřátelství. Dění v nich líčí náhledem štýrského šlechtice, případně prizmatem tehdejší všeobecných mravů. I proto může být kterýkoliv český král v kronice mnohokrát častován pochvalnými vlastnostmi.

Pasáže kroniky, které nelze bezprostředně vztáhnout k dění v českém království, vykazují velkou rozmanitost. Mnohé z nich jsou vřazeny do textu kroniky patrně za účelem osvěžit čtenáře či posluchače v záplavě informací o minulosti nějakým jiným příběhem. Přílet kobylek do Korutan a plameňáků do Štýrska ukazuje na kronikářské zaznamenávání neobvyklého a nezvyklého, přičemž zakomponování tohoto textu do vyprávění o dobré vládě Albrechta Habsburského může být motivováno i ponaučením čtenáře, že je nutno pamatovat na horší časy. Poučení mělo patrně skýtat i vyprávění o měšťanovi z Verdunu, který v touze po bohatství zaprodal svou duši zlým silám, a nebylo ji nijak možné vykoupit zpět. Pověst s fantaskním motivem prstenu, který uzdravuje rány bojovníkům, je začleněna do vyprávění o nedávné minulosti východoalpského regionu, a jejími aktéři jsou šlechtici, jejichž potomky Otakar také začlenil do svého vyprávění.

V centru pozornosti *Veršované kroniky Otakara Štýrského* stojí panovnické dynastie (Přemyslovci, Habsburkové, Arpádovci). Dlužno ještě podotknout, že primárně jejich mužští příslušníci. Ženy jsou zmíněny povětšinou jako subjekty a objekty sňatkové politiky, s výjimkou samostatně hovořící a jednající Getrudy Babenberské. Šlechta tvoří pouze kulisu jejich jednání. Otakar Štýrský, sám příslušník této sociální vrstvy, disponoval rozsáhlým povědomím o svých soukmenovcích ve Štýrsku, Korutanech a Rakousích. Při vyprávění o dění v těchto lokalitách zařadil do svého textu obdivuhodně dlouhé jmenovité seznamy šlechticů, jež se však s jinými písemnými prameny ne vždy shodují. O šlechtě z ostatních regionů psal také, ovšem již s daleko menší podrobností.

K tomuto tématu se lze ještě vrátit v přílohách předkládané práce, které vykazují nejenom znalost jednotlivých postav šlechtických rodů, ale i geografických rozhled Otakara

Štýrského, který vypovídá, že i před Otakarův pravděpodobný záměr napsat světovou kroniku, leželo jádro jeho informací a znalostí ve štýrské oblasti, a s podobnou podrobností a intenzitou nebyl schopen vyprávět o žádném z jiných regionů.

Badatelské téma *Veršované kroniky Otakara Štýrského* rozhodně není vyčerpáno. Při práci na tomto textu vyvstalo mnohem více otázek, než jich na rozsahu diplomové práce mohlo být zodpovězeno. V budoucnu by bylo vhodné zpracovat komplexní pohled tohoto pramene na dění na území Říše, stejně tak jako zpracovat celkový pohled kronikáře na dění v jeho domovské oblasti. Další velkou otázkou lze spatřovat na poli systematické komparace *Veršované kroniky Otakara Štýrského* s dalšími soudobými texty vzniklými na území rakouských zemí (především texty Janse Enikela a Jana z Viktringu). Velkou výzvou představuje zabudování textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* do dobového literárního kánonu šlechtické vrstvy. V současné historiografii je poměrně dobře zpracovaná otázka recepce literárních děl a literárního mecenátu v okruhu panovnických dvorů, ovšem pro šlechtické dvory zůstává tato otázka stále nezodpovězenou. Vazba Otakara Štýrského k lichtenštejnskému dvoru může být prvním vodítkem pro toto téma, které stýká možnosti výzkumu nejen v oblasti šlechtických dvorů v rakouských zemích, ale i na území českého království, kde byla dodnes nastíněna pouze otázka jindřichohradeckého dvora. Postavení šlechty v narativních textech, její vztah k písemnictví, ani otázka společného kulturního okruhu v českých a rakouských zemích představuje velké téma, a *Veršovaná kronika Otakara Štýrského* je jedním z jeho stavebních kamenů.

Seznam použitých pramenů a literatury

Internetové odkazy:

http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ165129604

<http://woerterbuchnetz.de/Lexer/>

http://www.d-maps.com/continent.php?num_con=5&lang=de

<http://www.e-codices.unifr.ch/de/csg/0658/130/0/Sequence-634>

<http://www.gaal.at/de/gemeinde/geschichte/>

<https://archive.org/stream/fontesrerumaustr01stuoft#page/n7/mode/2up>

<https://www.google.cz/maps/place/8732+Seckau,+Rakousko/@47.2745705,14.7855551,15z/data=!3m1!4b1!4m2!3m1!1s0x4771c8aae71eb58f:0xedb5ad0d4c703876>

<https://www.wien.gv.at/wiki/index.php/Horneckgasse>

Prameny:

ALEXANDR – *Ulrich von Eschenbach: Alexandr*, hg. von Wendelin Toischer, Stuttgart 1888.

ANN.OTAK – *Annales Ottakariani. Příběhy krále Přemysla Otakara II.*, FRB II., ed. Josef Emler, Praha 1874.

CANTILENA – *Cantilena de rege Bohemiae*, FRB III., ed. Josef Emler, Praha 1974, s. 238.

CDB – *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI. (1307–1333)*, ed. Josef Chytil, Brno 1854.

COLMAR – *Chronicon Colmariense*, MGH XVII, hg. von Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1851, s. 251–252.

DALIMIL – *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila* (1), ed. Marie Bláhová, Praha 1995.

ENIKEL – *Jansen Enikels Werke. Fürstenbuch*, MGH, Deutsche Chroniken III., hg. von Phillip Strauch, Hannover – Leipzig 1900.

ENIKEL – *Jansen Enikels Werke. Weltchronik*, MGH, Deutsche Chroniken III., hg. von Phillip Strauch, Hannover – Leipzig 1900.

CHRON. AUL. REG. – *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, FRB IV., ed. Jana Zachová, Praha 1997, s. 347–456.

KAN. VYŠ. – *Kanovník vyšehradský*, FRB II., ed. Josef Emler, Praha 1874, s. 201–237.

MNICH. SÁZ. – *Mnich sázavský*, FRB II., ed. Josef Emler, Praha 1874, s. 238–269.

NECROLOGIA – *Monumenta Germaniae Historica, Necrologia Germaniae*, Tomus II., hg. von Sigismud Herzberg-Fränkell, Berolini 1904.

OTAKAR – Ottokars österreichische Reimchronik, MGH, Deutsche Chroniken 5/1-2, hg. von Joseph Seemüller, Hannover 1890.

RBM – *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. (1253 – 1310)*, ed. Josef Emler, Praha 1882.

VIKTRING – *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, MGH, hg. von Fedorus Schneider, Hannover – Leipzig 1909.

CDM – *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae V. (1294–1306)*, edd. Antonín Boczek – Josef Chytil, Brno 1850.

CIB – *Codex iuris Bohemici I.*, ed. Hermenegild Jireček, Praha 1867.

FRA – *Fontes rerum Austriacarum. Österreichische Geschichtsquellen. Urkunden zur Geschichte von Österreich, Steiermark, Kärnten, Krain, Görz, Triest, Istrien, Tirol aus den Jahren 1246–1300*, Zweite Abtheilung. Diplomatica et Acta 1. Band, hg. von Josef Chmel, Wien 1849.

Literatura:

AICHHOLZER, Doris, *Das Bild der Kärntner in der Reimchronik Ottokars. Zeit – Autor – Werk – Sprache – Darstellung der Kärntner in der Reimchronik Ottokars – Darstellung der Kärntner in vergleichbaren Denkmälern*. Diplomarbeit zur Erlangung des Magistergrades der Philosophie. Eingerichtet an der Geistwissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Wien 1993.

ANTONÍN, Robert, *Hnězdenská korunovace krále Václava II.*, ČMM 123, 2004, s. 337–365.

ANTONÍN, Robert, *Chronicon Aulae Regiae – neúspěšný pokus o ustanovení oficiální paměti na poslední Přemyslovce*, in: *Memoria et damnatio memoriae ve středověku*, edd. Martin Nodl a Piotr Węcowski, Praha 2014, s. 91–107.

ANTONÍN, Robert, *Ideální panovník českého středověku. Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, Praha 2013.

ANTONÍN, Robert, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283–1300*, Brno 2009.

BAUER, Rolf, *Österreich. Ein Jahrtausend Geschichte im Herzen Europas*, Berlin 1980.

BAŽANT, Vojtěch, *Kumánský zákon. Unifikace středověké uherské společnosti?*, in: *Fenomén moci a sociální nerovnosti*, edd. Lukáš Bomba – Estera Kövérová – Martin Smrek, Bratislava 2014, s. 9–21.

BEHR, Hans-Joachim, *Literatur als Machtlegitimation: Studien zur Funktion der deutschsprachigen Dichtung am böhmischen Königshof im 13. Jahrhundert*, München 1989.

BEHR, Hans-Joachim, *Zum Verhältnis von Wirklichkeit und deren Bewältigung im „Frauenbuch“ Ulrichs von Lichtenstein*, in: Die mittelalterliche Literatur in der Steiermark. Akten des Internationalen Symposions Schloß Seggau bei Leibnitz 1984, hgg. von Alfred Ebenbauer – Fritz Peter Knapp – Anton Schwob, Bern – Frankfurt am Main – New York – Paris 1988, s. 1–17.

Beiträge zur Dialogforschung. Formen und Funktionen von Redeszenen in der mittelhochdeutschen Großepik, hgg. von Nine MIEDEMA – Franz KUNDSNURSCHER, Tübingen 2007.

BEREND, Nora, *At the Gate of Christendom*, Cambridge 2001.

BLÁHOVÁ, Marie, *Obraz státní ideologie v oficiální historiografii doby předhusitské*, FRB 12, 1988, s. 269–286.

BLÁHOVÁ, Marie, *Rýmované kroniky v národních jazycích jako historický pramen*, Z pomocných věd historických VII, AUC Philologica et Historica 2, 1988, s. 7–33.

BLÁHOVÁ, Marie, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (3) v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*, Praha 1995.

BLOCH, Marc, *Králové divotvůrci. Studie o nadpřirozenosti přisuzované královské moci zejména ve Francii a Anglii*, Praha 2004.

BOBKOVÁ, Lenka, *Ustanovení Koruny království českého*, Praha 2006.

BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993.

BOSL, Karl, *Die Reichsministerialität der Salier und Staufer: ein Beitrag zur Geschichte des hochmittelalterlichen deutschen Volkes, Staates und Reiches 1*, Stuttgart 1950.

BOSL, Karl, *Die Reichsministerialität der Salier und Staufer: ein Beitrag zur Geschichte des hochmittelalterlichen deutschen Volkes, Staates und Reiches 2*, Stuttgart 1951.

BRUNNER, Otto, *Land und Herrschaft. Grundfragen der territorialen Verfassungsgeschichte Österreichs im Mittelalter*, Darmstadt 1973.

BUMKE, Joachim, *Mäzene im Mittelalter. Die Gönner und Auftraggeber der höfischen Literatur in Deutschland 1150–1300*, München 1979.

BUMKE, Joachim, *Studien zum Ritterbegriff im 12. und 13. Jahrhundert*, Beihefte zum Euphorion, Heidelberg 1977, s. 70–74.

BURCKHARDT, Jakob, *Die Kultur der Renaissance in Italien*, Berlin 1930.

BURKE, Peter, *Co je kulturní historie?*, Praha 2011.

BUSSON, Arnold, *Der Krieg von 1278 und die Schlacht bei Dürnkrut. Eine kritische Untersuchung*, Archiv für österreichische Geschichte, Wien 1881, s. 1–145.

CLEMENS, Evemarie, *Luxemburg – Böhmen, Wittelsbach – Bayern, Habsburg – Österreich und ihre genealogische Mythen im Vergleich*, Trier 2001.

CSENDES, Peter, *König Ottokar II. Přemysl und die Stadt Wien*, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 44/45 (1979), s. 142–159.

CURTIS, Robert, *Das ritterliche Tugendsystem*, Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte, 1943, s. 343–367.

CURTIUS, Ernst Robert, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998.

ČINÁTL, Kamil, *Dějiny a vyprávění. Palackého Dějiny jako zdroj historické obraznosti národa*, Praha 2011.

ČORNEJ, Petr, *Rozhled, názory a postoje husitské inteligence v zrcadle dějepisceví 15. století*, Praha 1986.

DECK, Monika, *Die Nibelungenklage in der Forschung. Bericht und Kritik*, Frankfurt am Main 1996.

DERSKA, Harald, *Die Ministerialen des Hochstiftes Konstanz*, Stuttgart 1999.

Deutsche Studenten in Bologna (1289–1562). Biographischer Index zu den Acta nationis Germanicae universitatis Bononiensis, bearbeitet von Gustav C. Knod, Berlin 1899.

Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches (1198 bis 1448). Ein biographisches Lexikon, hg. von Erwin von Gatz, Berlin 2001.

Die deutsche Literatur des Mittelalters Verfasserlexikon 7 (Obe-Reu), ed. Rut Kurt, Berlin 1989, s. 238–245.

Die Quellen der Geschichte Österreichs, hg. von Erich Zöllner, Wien 1982.

DLOUHÁ, Markéta, *Představa ideálního panovníka v české středověké společnosti na základě pramenů doby posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků*. Diplomová práce FFUK, Praha 1999.

DOPSCH, Alfons, *Ein antihabsburgischer Fürstenbund im Jahre 1292*, MIÖG 22, 1901, s. 600–638.

DOPSCH, Heinz – BRUNNER, Karl – WELTIN, Max, *Österreichische Geschichte 1122–1278, Bd. 3, Die Länder und das Reich, der Ostalpenraum im Hochmittelalter*, Wien 1999.

DOPSCH, Heinz – BRUNNER, Karl – WELTIN, Max, *Österreichische Geschichte 1278–1411, Bd. 4, Fürst und Land im Spätmittelalter*, Wien 1999.

DOPSCH, Heinz, *Der Ulrich von Liechtenstein und die Herkunft seiner Familie*, in: Festschrift Leopold Hausmann, hg. von Herwig Ebner, Graz 1977, s. 94–96.

DOPSCH, Heinz, *Přemysl Ottokar II. nd das Erzstift Salzburg*, Jahrbuch für Landeskunde von N.Ö. Neue Folge 44/45 (1979), s. 470–508.

DÜRNWIRTH, Rudolf, *Aus Ottackers Reimchronik*, XXIV. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule zu Klagenfurt, Klagenfurt 1881, s. 23–39.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – Anna KOŠÁTKOVÁ, Anna, *Když před týdny a více stanovili letnice*, in: Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Jan ZELENKA a kol.: Přemyslovský dvůr. Život králů, knížat a rytířů ve středověku, Praha 2014, s. 393–396.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, *Biskup Bernard z Kamence, zakladatel, kancléř, rádce a diplomat*, in: Dvory a rezidence ve středověku, ed. Dana Dvořáková-Malá, Praha 2006, s. 107–121.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, *Braniboři v Čechách a zajetí Václava II. (Česko-braniborské vztahy ve 13. století)*, in: Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století, edd. Lenka Bobková – Jana Konvičná, Praha 2005, s. 129–159.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011.

EHRISMANN, Gustav, *Die Grundlagen der ritterlichen Tugendsystem*, ZdfA 56, 1919, s. 137–216.

ENGLISCH, Ernst, *Ottokars Steirische Reimchronik. Versuch einer realikundlichen Interpretation*, in: Die Funktion der schriftlichen Quelle in der Sachkulturforschung (mit 9 Tabellen und 5 Abbildungen), Wien 1976.

FLECKENSTEIN, Josef, *Vom Rittertum im Mittelalter. Perspektiven und Probleme*, Goldbach 1997.

FLORI, Jean, *Rytíři a rytířství ve středověku*, Praha 2008.

GEUNÉE, Bernard, *Historie et culture historique dans l'Occident medieval*, Paris 1980.

GLADIß, Dietrich von, *Beiträge zur Geschichte der staufischen Reichsministerialität*, Berlin 1934.

GLEIRSCHER, Paul, *Karantanien. Das slawische Kärnten*, Klagenfurt 2000.

GOTTLIEB, Theodor, *Über mittelalterliche Bibliotheken*, Leipzig 1890.

GRAFENAUER, Bogo, *Die Kärntner Herzogseinsetzung und die Edlingerfrage*, Carinthia, Klagenfurt 1993, s. 353–370.

GRAUS, František, *Městská chudina v době předhusitské*, Praha 1949.

GRAUS, František, *Přemysl Otakar II. – sein Ruhm und Nachleben*, MIÖG 79, 1971, s. 57–110.

GRILLMAYR, Martin, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 50000–60000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1950.

GRILLPARZER, Franz, *König Ottokars Glück und Ende. Trauerspiel in fünf Aufzügen*, in: Dramatische Werke in vier Bänden, dritter und vierter Band, Berlin – Leipzig 1902, s. 9–145.

- GROLLOVÁ, Ivana – ZIKMUNDOVÁ, Veronika, *Mongolové. Pravnuci Čingischána*, Praha 2001.
- GRUNDMANN, Herbert, *Geschichtsschreibung im Mittelalter. Gattungen – Epochen – Eigenart*, Göttingen 1965.
- GRÜNINGER, Franz X., *Wie kam Kärnten an Premisl Ottokar, König in Böhmen und von diesem an das Haus Habsburg?*, Kärntnerische Zeitschrift III., 1821, s. 85–122.
- GÜNZBURGER, Angelika, *Studien zur Nibelungenklage. Forschungsbericht – Bauform der Klage – Personendarstellung*, Frankfurt am Main – Bern – New York 1983.
- HACKL, Gustav, *Steirische Essens. Die Burf Strettwig*, Obersteirische Volkszeitung, 17. Feber 1945, Leoben, s. 1–2.
- HAGENEDER, Othmar, *Über das fürstliche Gesetzbundrecht beim steirischen Reimchronisten*, in: Festschrift Nikolaus Grass zum 60. Geburtstag dargebracht von Fachgenossen, Freunden und Schülern, hgg. von Louis Carlen und Fritz Steinegger, I. Band: Abendländische und deutsche Rechtsgeschichte, Geschichte und Recht der Kirche und Recht Österreichs, Innsbruck – München 1974, s. 459–481.
- HAHN, Franz G., *Wie Kärnten an das Haus Habsburg kam*, Carinthia I., 1989, s. 161–196.
- HANGLER, Reinhard, *Seifrid Helbling: ein mittelhochdeutscher Dichter aus der Umgebung des Stiftes Zwettl*, Göppingen 1995.
- HARTUNG, Fritz, *Die Krone als Symbol der monarchischen Herrschaft im ausgehenden Mittelalter*, in: Corona regni. Studien über die Krone als Symbol des Staates im späteren Mittelalter, hgg. von Manfred Hellman, Weimar 1961, s. 1–69.
- HATHEYER, Betina, *Das Buch von Akkon. Das Thema Kreuzzug in der Steirischen Reimchronik Ottokar aus der Geul. Untersuchungen, Übersetzung und Kommentar*, Göppingen 2005.
- HAUPTMANN, Ljudmil, *Staroslovenska družba in obred na knežjem kamnu. Die altslowenische Gesellschaft und die Zeremonie am Fürstenstein*, Ljubljana 1954.
- HEIENEMEYER, Walter, *Ottokar von Steier und die höfische Kultur*, Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur 73, 1936, s. 201–227.
- HEINRICHS, Heinrich Matthias, *Zum Problem des Verfassers in der Mündlichkeit*, in: *Studien zur deutschen Literatur des Mittelalters*, hg. von Rudolf Schützeichel, Bonn 1979, s. 86–97.
- HINTERBAUER, Monika, *Die Reimchronik des Ottokar von Steiermark*. Hausarbeit aus Germanistik bei Prof. Horacek, Wien 1979.
- HLAVÁČEK, Petr, *Kde končí Evropa? Čechy a střední Evropa aneb topografie neznámého kontinentu (úvodní esej)*, in: Bruncvík a víla. Přemýšlení o kulturní a politické identitě Evropy, ed. Petr Hlaváček, Praha 2010, s. 17–29.

HLAVAČKA, Milan, *Místa paměti a jejich „místo“ v historickém „provozu“*, in: Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace, edd. Milan Hlavačka – Antoine Marés – Magdaléna Pokorná, Praha 2011, s. 11–22.

HOFBAUER, Karin, *Die Protagonisten der steirischen Politik an der Wende vom 13. zum 14. Jahrhundert. In der Darstellung der Steirischen Reimchronik Ottokars aus der Gaal*, Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark, hgg. Fritz Posch – Gerhard Pferschy, Graz 1986, s. 67–89.

HOFFMANN, Birthe, *Opfer der Humanität. Zur Anthropologie Franz Grillparzers*, Wiesbaden 1999.

HORNUNG, Maria, *Der Durchbruch einer spezifisch landesgebundenen Eigenart in der österreichischen Literatur des späten 13. Jahrhunderts*, in: Studien zur deutschen Literatur des Mittelalters, hg. von Rudolf Schützeichel, Bonn 1979, s. 522–529.

HROCH, Miroslav a kol., *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985.

HUBER, Alfons, *Die steirische Reimchronik und das österreichische Interregnum*, MIÖG 3, Wien 1883, s. 41–78.

IGGERS, Georg G., *Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*, Praha 2002.

IVANČZAK, Wojciech, *Po stopách rytířských příběhů. Rytířský ideál v českém písemnictví 14. století*, Praha 2001.

JACOBI, Theodor, *De Ottocari chronico austriaco*, Vratislae 1839.

JAKSCH, August, *Geschichte Kärntens bis 1335. II. Band 1246–1335*, Klagenfurt 1929.

JAN, Libor, *Počátky turnajů v českých zemích a jejich rozkvět v době Václava II.*, LF 128, Praha 2005, s. 1–19.

JAN, Libor, *Proces se Závišem z Falkenštejna a proměny královské vlády v letech 1289–1290*, ČČH 103, 2005, s. 7–8.

JAN, Libor, *Setkání českých králů a říšských panovníků ve 13. století*, Colloquia medievalia Pragensia 12, Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě ve 14. a 15. století, edd. Martin Nodl – František Šmahel, Praha 2009, s. 114.

JAN, Libor, *Václav II. a struktury panovnické moci*, Praha 2006.

JOSTKLEIGREWE, Georg, *„Ganzer frid noch staeter suon...wirt nimmer uf der rivere der zweier ríche gemerke“ – eine deutsch-französische Erbfeindschaft ante litteram? Ottokar von Steiermark und die problematische Konstruktion „nationaler“ Grenzen in vornationaler Zeit*, in: Grenze und Grenzüberschreitung im Mittelalter, hgg. von Ulrich Knefelkamp und Kristian Bosselmann.Cyran, Berlin 2007, s. 37–54.

Judenburg. Mit einer Karte und sechst Illustratioenen, hg. vom Judenburger Verschönerungsvereine, Graz 1894, s. 17.

JUROK, Jiří, *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku. Majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudality v českém státě 13. – první polovině 17. století*, Nový Jičín 2000.

KAHL, Hans-Dietrich, *Der Staat der Karantanen. Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum (7.–9. Jh.) / Država Karantancev. Dejstva, teze in vrašanja o zgodnji slovanski državni tvorbi v vzhodnoalpskem prostoru (7.–9. stol.)*, Ljubljana 2002.

KEEN, Maurice, *Das Rittertum*, Düsseldorf – Zürich 1999.

KOFRÁNKOVÁ, Václava, *26.8.1278. Moravské pole. Poslední boj zlatého krále*, Praha 2006.

KOFRÁNKOVÁ, Václava, *Den svatého Rufa. Moravské pole v proměnách staletí*, Praha 2011.

KOFRÁNKOVÁ, Václava, *Druhý život Přemysla Otakara (13.–15. století)*. Diplomová práce PedFUK, Praha 2003.

KOFRÁNKOVÁ, Václava, *Proměny otakarovského mýtu v galerii národních dějin*. Disertační práce PedFUK, Praha 2010.

KOFRÁNKOVÁ, Václava, *Zlatý král a chudý hrabě. Přemysl Otakar II. a Rudolf Habsburský v historické tradici*, Praha 2012.

KOLLAUTZ, Arnulf – MIYAKAWA, Hisayuki, *Geschichte und Kultur eines völkerwanderungszeitlichen Nomadenvolkes. Die Jou-jan der Mongolei und die Awaren in Mitteleuropa, 1. Teil: Die Geschichte, 2. Teil: Die Kultur. Aus Forschung und Kunst*, Klagenfurt 1970.

KORNOW, Johannes, *Über das Verhältnis zwischen König Přemysl Ottakar II. und den Päpsten seiner Zeit*, Neue Abhandlungen der Königlische Böhmisches Gesellschaft der Wissenschaften, Praha 1791.

KOSTOLNYIK, Zoltan J., *Five Eleventh Century Hungarian Kings: Their Policies and their Relations with Rome*, New York 1981.

KOSTOLNYIK, Zoltan J., *Hungary in the Thirteenth Century*, New York 1996.

KRANZMAYER, Eberhard, *Die steirische Reimchronik Ottokars und ihre Sprache*, Wien 1950.

KRIEGER, Karl-Friedrich, *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. (1218–1291) do Fridricha III. (1415–1493)*, Praha 2003.

KRÜGER, Anna, *Stilgeschichtliche Untersuchungen zu Ottokars österreichischer Reimchronik*, Wien 1938.

KUBŮ, František, *Chebská svatba roku 1285*, in: *Seminář a jeho hosté. Sborník k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového*, edd. Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zylinská, Praha 1992, s. 29–35.

KUSTERNIG, Andreas, *Probleme um die Kämpfe zwischen Rudolf und Ottokar und die Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen am 26. August 1278*, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 44/45 (1979), s. 226–312.

KUSTERNIG, Andreas, *Studien zur Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278. Quellenproblematik und Schlachtrekonstruktion*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der Geistwissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, Wien 1981.

KUTHAN, Jiří, *Česká architektura doby posledních Přemyslovců. Města, hrady, kláštery, kostely*, Vimperk 1994.

KUTHAN, Jiří, *Dvorské umění. Nástup a rozkvět gotiky*, in: Přemyslovci. Budování českého státu, edd. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, Praha 2009, s. 451–475.

KUTHAN, Jiří, *Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku*, Praha 1991.

KUTNAN, František – MAREK, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: Od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let dvacátého století*, Praha 1997.

LE GOFF, Jacques, *Paměť a dějiny*, Praha 2007.

LE GOFF, Jacques, *Středověká imaginace*, Praha 2005.

LEIER, Josef, *Der Humanist und Geschichtsschreiber Wolfgang Lazius*. Dissertation an der Universität Wien, Wien 1922.

LHOTSKY, Alphons, *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs*, Graz – Köln 1993.

LIEBERTZ-GRÜN, Ursula, *Das andere Mittelalter. Erzählte Geschichte und Geschichtserkenntnis um 1300. Studien zu Ottokar von Steiermark, Jans Enikel, Seifried Helbling*, München 1984.

LIEBERTZ-GRÜN, Ursula, *Ottokar von Steiermark. Ein Klassiker der deutschsprachigen Geschichtsschreibung des europäischen Mittelalters*, in: Die mittelalterliche Literatur in der Steiermark. Akten des Internationalen Symposions Schloß Seggau bei Leibnitz 1984, hgg. von Alfred Ebenbauer – Fritz Peter Knapp – Anton Schwob, Bern – Frankfurt am Main – New York – Paris 1984, s. 165–180.

LIEBERTZ-GRÜN, Ursula, *Seifrid Helbling: Satiren kontra Habsburg*, München 1981.

Literaturgeschichte Österreichs. Von den Anfängen im Mittelalter bis zur Gegenwart, hg. von Herbert Zeman, Graz 1996.

LOEHR, Maja, *Der Steirische Reimchronist – ein österreichischer Geschichtsschreiber des Mittelalters*, Der Binderschild, Darstellung aus dem Kultur- und Geistesleben Österreichs, Heft 2, 1946, s. 7–44.

LOEHR, Maja, *Der steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul*, MIÖG 51, 1937, s. 89–130.

- LOEHR, Maja, *Die Grabplatte auf der steirischen Frauenburg und die Ruhestätte Ulrichs von Liechtenstein*, MIÖG 65, 1957, s. 53–62.
- LORENZ, Ottokar, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Seit der Mitte des dreizehnten Jahrhunderts*, Berlin 1876.
- LORENZ, Ottokar, *Ottokar II. von Böhmen und das Erzbistum Salzburg 1245–1260. Grossentheils nach ungedruckten Quellen*, Wien 1860.
- LÖWENER, Marc, *Die Einrichtung von Verwaltungsstrukturen in Preußen durch den Deutschen Orden bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts*, Wiesbaden 1998.
- MALATŤÁK, Demeter, *Korunovace přemyslovských králů*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory, otázky. Sborník příspěvků z konference konané dne 18. října 2005 v Brně, edd. Martin Wihoda – Demeter MalatŤák, Brno 2006, s. 47–67.
- MÁLYUSZ, Elemér, *Geschichte des ungarischen Volkstum von der Landnahme bis zu Ausgang des Mittelalters*, Wien 1940.
- MARÁZ, Karel, *Václav III. (1289–1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně*, České Budějovice 2007.
- MENHARDT, Herman, *Die Kärntner Bibliotheksreise des Wolfgangs Lazius 1549*, in: Beiträge zur Geschichte und Kulturgeschichte Kärntens. Festgabe für Dr. Martin Wutte zum 60. Geburtstag, Klagenfurt 1936, s. 100–113.
- MEYER, Rudolf J., *Königs- und Kaiserbegräbnisse im Spätmittelalter. Von Rudolf von Habsburg bis zu Fridrich III.*, Köln – Weimar – Wien 2000.
- MICK, Otto, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 1–10000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1953.
- MÖHRING, Hannes, *Der Weltkaiser der Endzeit: Entstehung, Wandel und Wirkung einer tausendjährigen Weissagung*, Stuttgart 2000.
- MORAVCOVÁ, Irena, *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246–1266*, in: Dvory a rezidence ve středověku, ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 21–42.
- MÜCKE, J.F. Alphons, *Albrecht I. Herzog von Oesterreich und Römischer König. Ein Beitrag zur Deutschen Staaten- und Reichsgeschichte im 13. und 14. Jahrhundert. Nach dem Quellen*, Gotha 1866.
- NEWERKLA, Franz, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 20128–30000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1951.
- NOVOTNÝ, Václav, *České dějiny, dílu I. část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253–1271)*, Praha 1937.
- ORGIS, Alfred, *Der Kampf König Ottokar II. von Böhmen um das Herzogtum Kärnten*, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 44/45 (1979), s. 92–142.

PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě II./I.*, Praha 1877.

PALACKÝ, František, *Vpád Mongolů v roce 1241. Kritické sestavení a přehlednutí všech dostupných pramenů, se zvláštním ohledem na porážku Mongolů u Olomouce*, Praha 2012. / Franz PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241. Eine kritische Zusammenstellung und Sichtung aller darüber vorhandenen Quellennachrichten, mit besonderer Rücksicht auf die Niederlage der Mongolen bei Olmütz*, Prag 1842.

PALÓCZI, Horváth, *Pechenegs, Cumans, Iasians, Steppe peoples in medieval Hungary*, Budapest 1989.

PARAVICINI, Werner, *Von der Heidenfahrt zur Kavalierstour. Über Motive und Formen adligen Reisens im späten Mittelalter*, in: *Noblesse Studien zum adligen Leben im spätmittelalterlichen Europa*, hg. von Ulf Christian Ewert – Andreas Ranft – Stephan Selzer, Ostfildern 2012.

PARAWICINI, Werner, *Die ritterlich-höfische Kultur des Mittelalters. Enzyklopädie deutscher Geschichte*, Band 32, München 1994.

PARAWICINI, Werner, *Noblesse Studien zum adeligen Leben im spätmittelalterlichen Europa*, Ostfildern 2012.

PETERS, Ursula, *Frauendienst. Untersuchungen zu Ulrich von Lichtenstein und zum Wirklichkeitsgehalt der Minnedichtung*, Göppingen 1971.

PETRASCH, Evamaria, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 1000–20217)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1950.

PETRŮ, Eduard, *Úvod do studia literární vědy*, Olomouc 2002.

PETRŮ, Eduard, *Vzdálené hlasy. Studie o starší české literatuře*, Praha 1996.

PETRŮ, Eduard, *Zašifrovaná skutečnost. Deset otázek a odpovědí na obranu literární medievalistiky*, Praha 1972.

PEZ, Heironymus, *Scriptores rerum Austriacarum, Tom. III. Ottocari Horneckii chronicon Austriacum rhythmicum (1250–1309)*, Regensburg 1745.

PFERSCHY, Gerhard, *Ottokar II. Přemysl, Ungarn und die Steiermark*, Jahrbuch für Landeskunde von NÖ, N.F. 44/45 (1979), s. 73–91.

PFERSCHY, Gerhard, *Zur Beurteilung Sigfrieds von Mahrenberg*, in: *Festschrift Friedrich Hausmann*, hg. von Herwig Ebner, Graz 1977, s. 367–378.

POKORNÝ, Jindřich, *Nářek nad smrtí Přemysla Otakara II. na Moravském poli*, Moravo, Čechy, radujte se! Němečtí a rakouští básníci v českých zemích za posledních Přemyslovců, edd. Václav Bok – Jindřich Pokorný, Praha 1998, s. 50–63.

POPELKA, Fritz, *Der Verfasser der steirischen Reimchronik. Eine bedeutendste Entdeckung auf dem Gebiete der steirischen Literaturgeschichte*, Tagespost Graz, 22. Dezember 1937, s. 14.

PROKSCH, Constance, *Klosterreform und Geschichtsschreibung im Spätmittelalter*, Köln – Weimar – Wien 1994.

RAJTEROVÁ, Petra, *Ideál rytířského panovníka na příkladu alexandrovské epiky českého středověku*. Diplomová práce FF UK, Praha 2013.

RAKOVÁ, Svatava, *Místa paměti na přelomu tisíciletí. Výzvy a proměny jednoho konceptu*, in: *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*, Milan Hlavačka – Antonie Marés – Magdaléna Pokorná (edd.), Praha 2011, s. 22–30.

RAZÍM, Jakub, *Čechy, Korutany a Tyroly pod vládou Jindřicha Korutanského*. Disertační práce FFUK, Praha 2014.

REDLICH, Oswald, *Rudolf von Habsburg. Das Deutsche Reich nach dem Untergang des alten Kaisertums*, Innsbruck 1903.

REISSER, Emilie, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 60000–70000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1951.

ROHR, Christian, *Přemysl Otakar II. – ein Wegbereiter der Habsburger?* in: *Böhmisch-österreichische Beziehungen im 13. Jahrhundert. Österreich (einschließlich Steiermark, Kärnten und Krain) im Großreichprojekt Ottokars II. Přemysl, König von Böhmen*, edd. Marie Bláhová – Ivan Hlaváček, Prag 1998, s. 25–37.

ROTH, P. Benno, *Seckau. Geschichte und Kultur 1164–1964*, Wien – München 1964.

ROTHMÜLLER, Elisabeth, *Kärnten in der „Österreichischen Reimchronik“ des Otácher aus der Geul*. Diplomarbeit. Institut für Geschichte an der Universität für Bildungswissenschaft Klagenfurt, Klagenfurt 1992.

SEVER, Peter, *Die Ortsnamen in der steirischen Reimchronik des Ottokar aus der Gaal*. Hausarbeit bei emer. o. ö. Prof. Dr. Eberhard Kranzmayer, Wien 1970.

SCHÄFER, Daniel, *Texte vom Tod. Zur Darstellung und Sinngebung des Todes im Spätmittelalter*, Göttingen 1995.

SCHERZER, Hermann, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 80000–90000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1952.

SCHLACHT, Theodor, *Aus und über Ottokar's von Horneck Reimchronik oder Denkwürdigkeiten seiner Zeit. Zur Geschichte, Literatur und Aufschauung des öffentlichen Lebens der Deutschen in dreizehnten Jahrhundert*, Mainz 1821.

SCHMUTZ, Jürg, *Juristen für das Reich. Die deutsche Rechtsstudenten an der Universität Bologna 1265–1425, 1. Text, 2. Personalkatalog und Ortsregister*, Basel 2002.

SCHOELN, Maria, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 30000–40000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1951.

SCHÖNBACH, Anton E., *Der steirische Reimchronist über die Herzogshuldigung in Kärnten*, MIÖG 21, 1900, s. 528–527.

SCHÜTZ, Julius Franz, *Der Ring des Scherfenbergers. Neugedichtet nach der Steirischen Reimchronik des Otakar aus der Gaal, Vers 62284–62912*, in: Das Joanneum. Beiträge zur Naturkunde, Geschichte, Kunst und Wirtschaft des Ostalpenraumes, Sonderdruck aus Band 1, Graz 1940, s. 39–46.

SLANAŘ, Otakar, *K otázce topiky ve středověké rytířské epice*, in: Dvory a rezidence ve středověku, ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 273–286.

SPECHTLER, Franz Viktor, *Ulrich von Liechtenstein. Literarische Themen und Formen um die Mitte des 13. Jahrhunderts in der Steiermark*, in: Die mittelalterliche Literatur in der Steiermark. Akten des Internationalen Symposions Schloß Seggau bei Leibnitz 1984, hgg. von Alfred Ebenbauer – Fritz Peter Knapp – Anton Schwob, Bern – Frankfurt am Main – New York – Paris 1988, s. 199–200.

SPIEß, Karl-Heinz, *Das Lehnswesen in Deutschland im hohen und späten Mittelalter*, Stuttgart 2009.

SPIEß, Karl-Heinz, *Familie und Verwandtschaft im deutschen Hochadel des Spätmittelalters, 13. bis Anfang des 16. Jh.*, Stuttgart 1993.

SVATOŠ, Michal, *Přemysl Otakar II. ve světle štyrské rýmované kroniky Otachera ouz der Geul a české rýmované kroniky tzv. Dalimila*, FRB, 1979, s. 244–251.

SVATOŠ, Michal, *Tendence štyrské rýmované kroniky Otokara ouz der Geul a české rýmované kroniky tzv. Dalimila*. Diplomová práce FF UK, Praha 1971.

ŠIMŮNEK, Robert, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013.

ŠUSTA, Josef, *Dvě knihy českých dějin: kus středověké historie našeho kraje. Kniha 1, Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300–1308*, Praha 2001.

ŠUSTA, Josef, *Dvě knihy českých dějin: kus středověké historie našeho kraje. Kniha 2, Počátky doby lucemburské 1308–1320*, Praha 2002.

ŠUSTA, Josef, *Skládal Václav II. básně milostné?*, ČČH 20, 1915, s. 217–244.

ŠUSTA, Josef, *Václav II. a koruna polská*, ČČH 20, 1915, s. 315–346.

ŠVÁB, Miroslav, *Prology a epilogy v české předhusitské literatuře*, Praha 1966.

TEPLÝ, František, *Dějiny města Jindřichova Hradce: část všeobecný. Díl 1. Svazek 1, Od nejstarší doby až do vymření rodu pánů z Hradce*, Jindřichův Hradec 1927.

VANÍČEK, Vratislav, *Královská hodnost jako nástroj modernizace a politického vlivu Přemyslovců ve 13. století*, Colloquia medievalia Pragensia 13, Moc a její symbolika ve středověku, edd. Martin Nodl – Andrzej Pleszczyński, Praha 2011, s. 41–92.

VANÍČEK, Vratislav, *Vitkovci a český stát v letech 1196–1278*, ČČH 29, 1924, s. 89–110.

VEBER, Václav –HLAVAČKA, Milan –VOREL, Petr – POLÍVKA, Miroslav – WIHODA, Martin – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk, *Dějiny Rakouska*, Praha 2002.

VÍTOVSKÝ, Jakub, *Zlatníci na dvoře Václava II.*, in: *Umění 13. století v českých zemích*, Praha 1983, s. 478–479.

VYSTYD, Miloš, *Die steirische Reimchronik und die Königsaalear Chronik. Eine quellenkritische Untersuchung*, *MIÖG* 34, 1913, s. 226–254.

VYSTYD, Miloš, *Zbislav Zajíc z Třebouně a konec Závaše z Falkenštejna. Příspěvek ke kritice Štýrské rýmované kroniky a formuláře Tobiáše z Bechyně*, *ČČH* 19, 1914, s. 165–187.

WATTENBACH, Wilhelm – SCHMALE, Franz-Josef, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Vom Tode Kaiser Heinrich V. bis zum Ende des Interregnum*, Darmstadt 1976.

WEBER, Otfried, *Peter Suchenwirt: Studien über sein Wesen und Werk*, Bamberg 1937.

WEGERA, Klaus-Peter – SCHULTZ-BALLUF, Simone – BARTSCH, Nina, *Mittelhochdeutsch als fremde Sprache. Eine Einführung für das Studium der germanistischen Mediävistik*, Berlin 2013.

WEISS, Elfrida, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 40000–50000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1951.

WELTIN, Max, *Landesherr und Landherren. Zur Herrschaft Ottokars II. Přemysl in Österreich*, *Jahrbuch für Landeskunde von NÖ*, N.F. 44/45 (1979), s.159–226.

WELTIN, Max, *Ottokar II. Přemysl, die Steiermark und Österreich. Zum vierten Band des Urkundenbuchs des Herzogtums Steiermark*, *Unsere Heimat. Zeitschrift des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich und Wien*, Jahrgang 48, Heft 1, 1977, s. 167–172.

WIDMAN, Hans, *Geschichte Salzburgs*, Bd. 1, Gotha 1907.

WIMMER, Alfred, *Die Reimverhältnisse in Ottokars österreichischer Chronik (Vers 70000–80000)*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1951.

WINCKLER, Katharina, *Die Alpen im Frühmittelalter. Die Geschichte eines Raumes in den Jahren 500–800*, Wien – Köln – Weimar 2012.

WINKELBAUER, Thomas, *Lichtenštejnové jako „šlechta neznající hranice“. Náčrt majetkového vývoje pánů a knížat lichtenštejnských v Dolních Rakousích a na Moravě v rámci politických dějin*, in: *Kulturen an der Grenze / Kultury na hranici. Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Wenuviertel*, edd. Andrea Komlosyová – Václav Bůžek – František Svátek, Waihofen an der Thaya, 1995, s. 215–222.

WOLFRAM, Herwig, *Botschaften aus dem Meer ob der Enns. Enträtsekte Bildgeschichten nach Kult- und Herrschaftsdarstellung des frühen Mittelalters*, Wien 1984.

ZAHN, Josef von, *Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter*, Wien 1893.

ZAUNER, Alois, *Ottokar II. Přemysl und Oberösterreich*, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 44/45 (1979), s. 73–92.

ZIMMERLING, Dieter, *Der Deutsche Ritterorden*, Düsseldorf 1988.

ZÖLLNER, Erich, *Geschichte Österreichs. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Wien 1974.

ŽEMLIČKA, Josef, „*Král jak ubohý hříšník svých poklesků litoval v pláči. Václav II., Zbraslav a svatý Ludvík IX.*“, in: *Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, edd. Martin Nodl – Petr Sommer – Eva Doležalová, Praha 2004, s. 193–210.

ŽEMLIČKA, Josef, *Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*, Praha 2014.

ŽEMLIČKA, Josef, *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*, Praha 2011.

ŽEMLIČKA, Josef, *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali*, Praha 2005.

ŽEMLIČKA, Josef, *Smrt posledního Přemyslovce jako součást evropské dynastické výměny*, in: *Čechy jsou plné kostelů / Boemia plena est ecclesiis*, kniha k poctě PhDr. Anežky Merhautové, DrSc., ed. Milada Studničková, Praha 2010, s. 377–384.

ŽŮREK, Václav, *Korunovační řád Karla IV, jako ritualizovaný program*, ČNM, řada historická, Praha 2007, s. 105–143.

Přílohy

- **Geografický rozhled Otakara Štýrského**
- **Slovní zásoba Otakara Štýrského**
- **Přehled Otakara Štýrského o šlechtě Štýrska, Rakous, Korutan, Říše a Českého království**
- **Obrazová příloha**

Geografický rozhled Otakara Štýrského

Z předložených map vyplývá, že nejširší povědomí o geografických souvislostech měl Otakar Štýrský bezpochyby pro své rodné Štýrsko, dále pro sousední Korutany, poté následovaly oblasti Rakous (přibližně území dnešních spolkových zemí Horní a Dolní Rakousy). Podle kvantitativního hlediska následuje oblast Čech a Moravy. Z jeho vyprávění lze vyjmout tři české regiony, které Otakar Štýrský podrobněji ve své kronice popsal – Praha a okolí (sídlo přemyslovských králů), prostor mezi Čáslaví, Kolínem a Kutnou Horou (obléhání Kutné Hory Albrechtem Habsburským v roce 1304) a oblast jižní Moravy (v návaznosti na tamní šlechtická sídla). Následuje oblast římské říše, ovšem tu již nelze vnímat jako celek – Otakar Štýrský si je vědom geografických souvislostí v Bavorsku, v Porýní, částečně v Sasku (okolí Míšně), dále jsou již jeho informace kusé.

Mnoho míst je jmenováno v souvislosti s vojenskými výpravami jednotlivých panovníků (Třebnice při tažení Přemysla Otakara II. do Pobaltí, Marchegg v období válek s Uhry a před bitvou na Moravském poli, Stauf, Regenstauf a vesnice podél Dunaje v Bavoru v souvislosti s tažením Přemysla Otakara II. do Bavor a na Salzburg, lokality u Göllheimu v souvislosti s bitvou Albrechta Habsburského a Adolfa Nasavského).

Při líčení událostí v Polsku (Slezsku), Itálii, Francii, západní Evropě a mimoevropských oblastech již zmiňuje jen hlavní kulturní a politická centra. Italské lokality jsou ponejvíce jmenovány s pádem štaufské vlády na Sicílii a v jižní Itálii.

Metodickou inspirací k sestavení následujících map mi byla studie Petra Čorneje o rozhledu husitské inteligence.⁵⁷⁴ Geografické povědomí Otakara Štýrského bude i zde znázorněno na mapách, pro větší přehlednost na několika rozdělených geografických prostorách. Jednotlivé mapy znázorňují Štýrsko, Korutany, Rakousy, Čechy, Slezsko, Itálii, západní Evropu a mimoevropské lokality.

⁵⁷⁴ Petr ČORNEJ, *Rozhled, názory a postoje husitské inteligence v zrcadle dějepisectví 15. století*, Praha 1986, především s. 44–82 (kapitola II. – Geograficko-politický rozhled husitských vzdělanců), s. 51 metoda.

Základním topografickým bodem, jímž Otakar Štýrské své vyprávění ukotvuje, je město. Názvy jednotlivých regionů uvádí velmi všeobecně, zřídka jsou registrovány vodní toky (například *Elbe*, *Tonou*, *Lâ*, *Wízel*), hory a pohoří nejmenuje takřka vůbec. K lokalitám vyznačeným v mapách jsem hledala soudobé výrazové ekvivalenty, několik nelokalizovatelných míst je uvedeno v případě Štýrska, Korutan a Rakous.

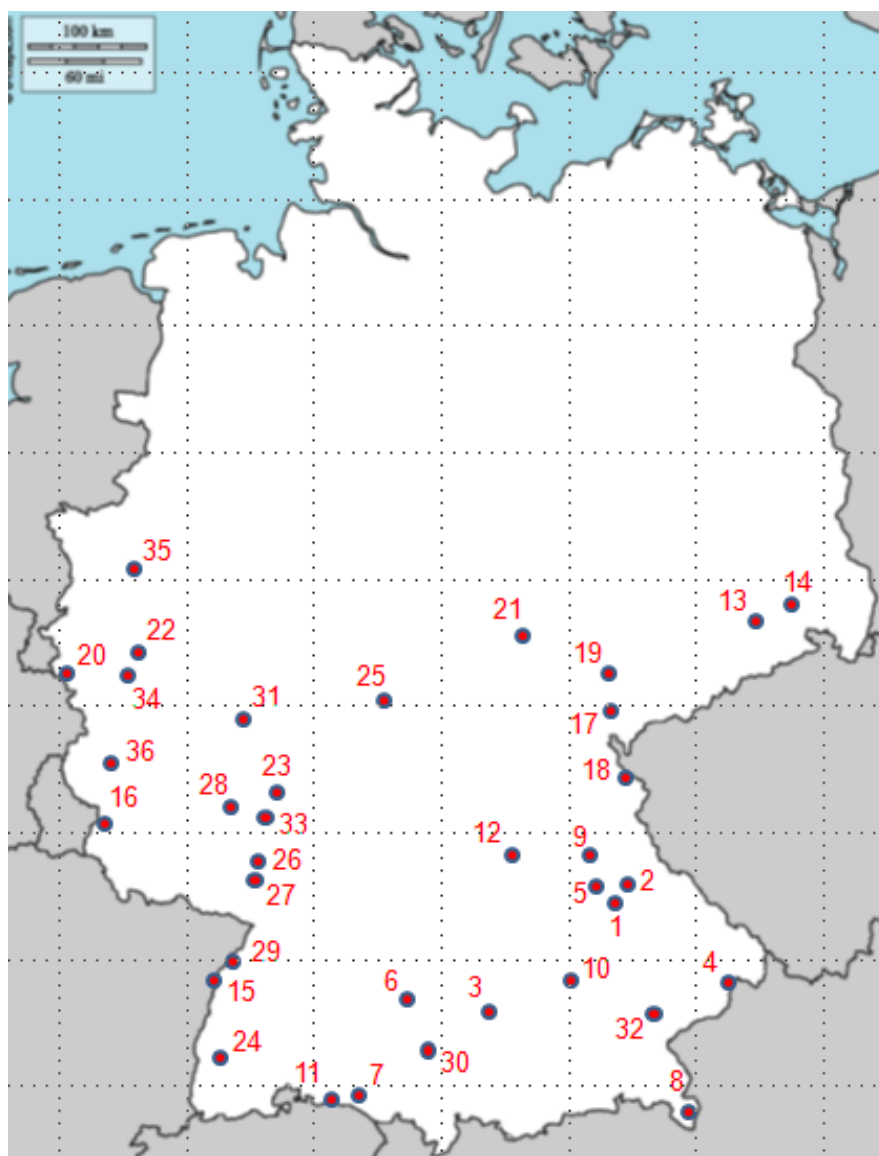
Lokality byly vybrány primárně při analýze pasáží kroniky, které jsou zmíněné v předchozích kapitolách, sekundárně též z rejstříku Seemüllerovy edice. U jednotlivých map jsou uvedeny krátké komentáře.

Seznam map:

1. Oblast Říše (přibližně oblast dnešního Německa)
2. Polsko
3. Uhry
4. Itálie
5. Francie
6. Švýcarsko
7. České království
8. Západní Evropa
9. Balkán
10. Orient
11. Štýrsko, Korutany, Rakousy, Salzburg

Zdroj: http://www.d-maps.com/continent.php?num_con=5&lang=de, mapy upravené autorkou

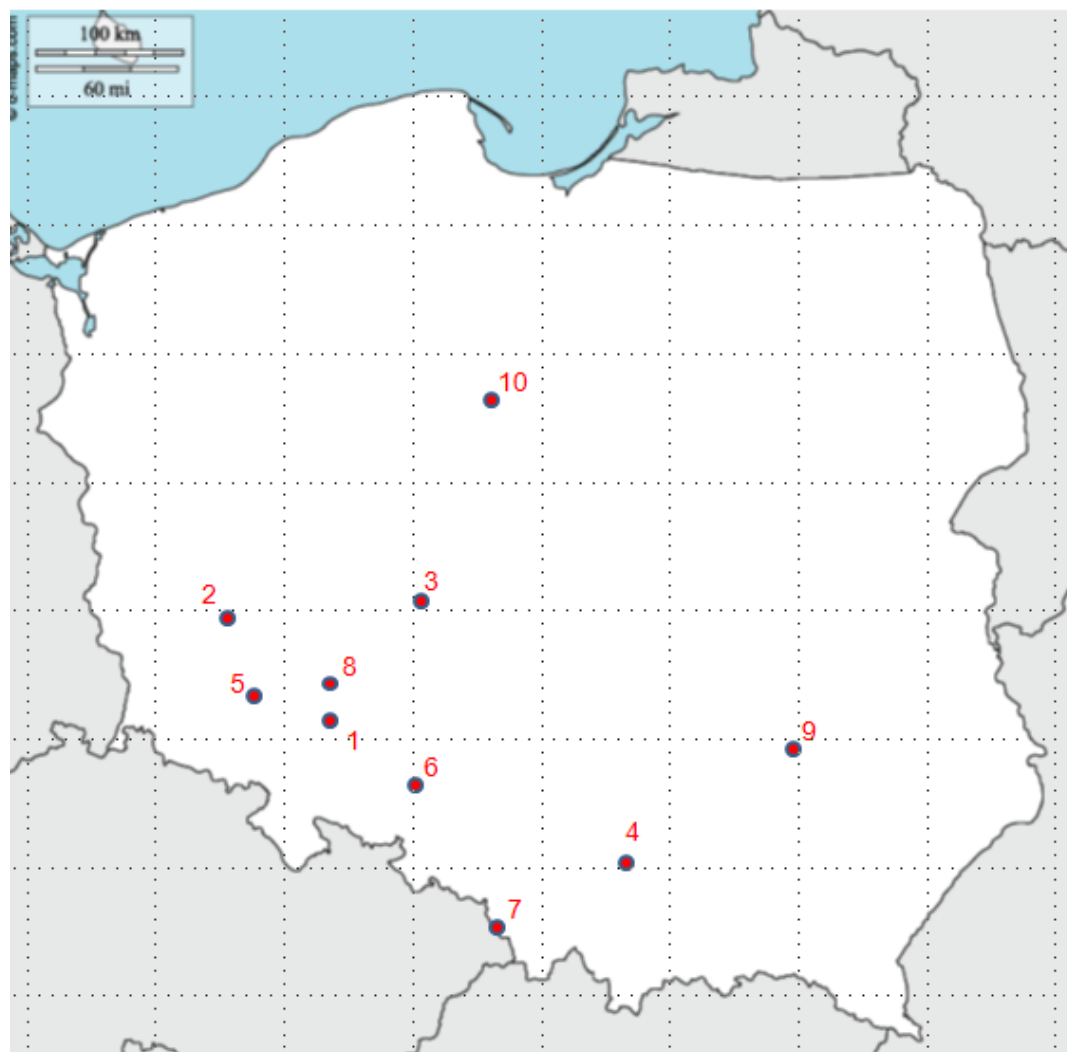
Mapa č. 1

1.	<i>Regensburc</i>	Regensburg	21.	<i>Erfurt</i>	Erfurt
2.	<i>Regenstoufen</i>	Regenstaufen	22.	<i>Kolne</i>	Köln am Rhein
3.	<i>Ougspurc</i>	Augsburg	23.	<i>Frankfurt</i>	Frankfurt am Main
4.	<i>Pazzau</i>	Passau	24.	<i>Frîburc</i>	Freiburg
5.	<i>Stouf</i>	Stauf	25.	<i>Fulde</i>	Fulda
6.	<i>Ulm</i>	Ulm	26.	<i>Hasenbach</i>	nelokalizovatelná obec u Göllheimu
7.	<i>Überlingen</i>	Überlingen	27.	<i>Hasenberc</i>	nelokalizovatelná obec u Göllheimu
8.	<i>Pertholsgaden</i>	Berchstesgaden	28.	<i>Bingen</i>	Bingen
9.	<i>Vilshofen</i>	Vilshofen	29.	<i>Katzenhausen</i>	Katzenhausen
10.	<i>Halsperc</i>	Halsberg	30.	<i>Memingen</i>	Memmingen
11.	<i>Kostenz</i>	Konstanz	31.	<i>Merenberc</i>	Merenberg
12.	<i>Nurenberc</i>	Nurenberg	32.	<i>Mühldorf</i>	Mühldorf
13.	<i>Mîhsen</i>	Meisen	33.	<i>Oppenheim</i>	Oppenheim
14.	<i>Kamenz</i>	Kamenz	34.	<i>Radenkirchen</i>	Köln-Rodenkirchen
15.	<i>Strâzpurc</i>	Strasburg	25.	<i>Wurinc burg</i>	blíže nelokalitovatelný hrad
16.	<i>Trier</i>	Trier	36.	<i>Weidenbach</i>	Weidenbach
17.	<i>Phlûn</i>	Plauen			
18.	<i>Waltsahsen</i>	Waldsassen			
19.	<i>Wîdach</i>	Weida			
20.	<i>âch</i>	Aachen			

Na první pohled je patrné, že Otakar Štýrský psal především o událostech v jižních a středních říšských oblastech, k událostem na severu Říše se nevyjadřoval. Jeho vyprávění se vztahuje k regionům Bavorska a Švábska, přičemž značnou část lokalit představují i sídla tamější šlechty. Švábsko však nepojímá jako původní mocenskou základnu habsburského rodu. V pasážích o vládě Adolfa Nasavského uvádí středoněmecké lokality, stejně tak porýnské, které uvádí například při volbách římských králů.

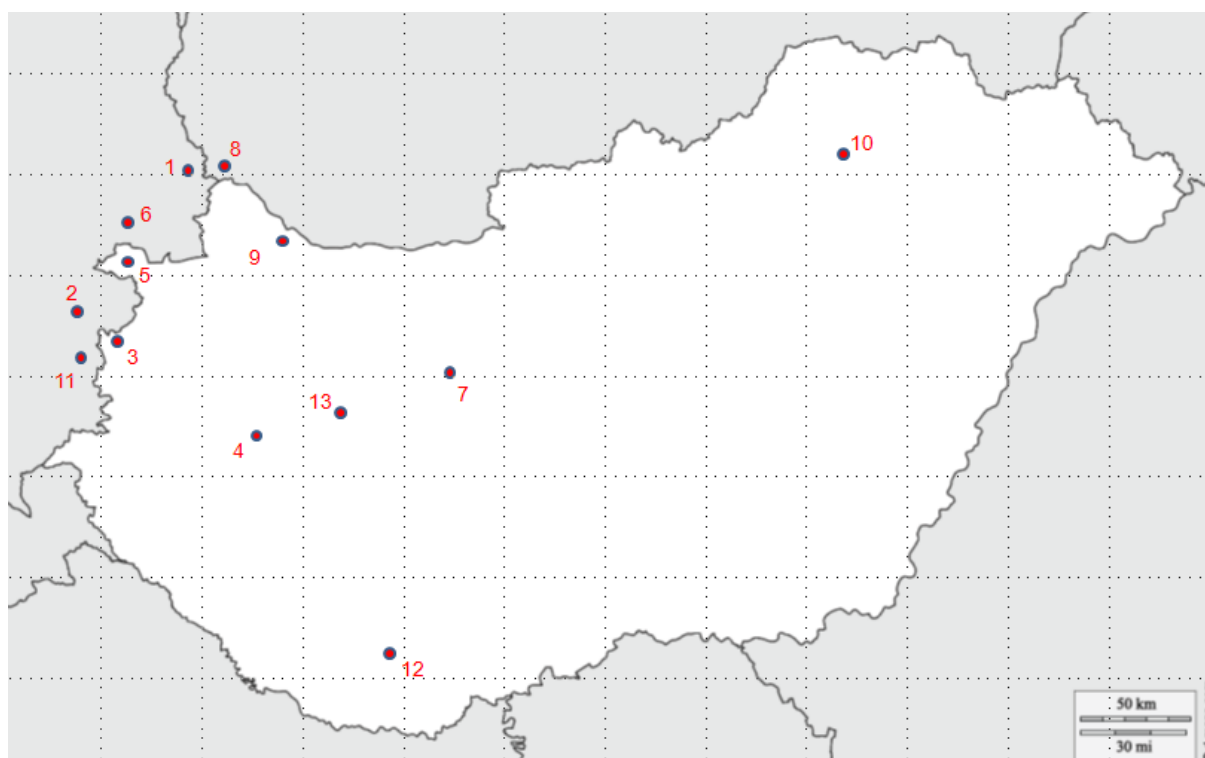
Mapa č. 2

1.	<i>Brezlâ</i>	Vratislav
2.	<i>Glogou</i>	Hlohov
3.	<i>Kalís</i>	Kališ
4.	<i>Krackau</i>	Krakov
5.	<i>Lignitz</i>	Lehnice
6.	<i>Opullen</i>	Opole
7.	<i>Teschîn</i>	Těšín
8.	<i>Trebnitz</i>	Třebnice
9.	<i>Zdemer</i>	Sandoměř
10.	<i>Turûne</i>	Toruň

Slezské lokality (avšak Otakar Štýrský pojem Slezsko nepoužívá, zásadně hovoří o Polsku) jsou spjaty především s vyprávěním o vládě Václava II. v tamějších oblastech. Jediná severněji ležící Třebnice byla zmíněna při cestě Přemysla Otakara II. do Pobaltí.

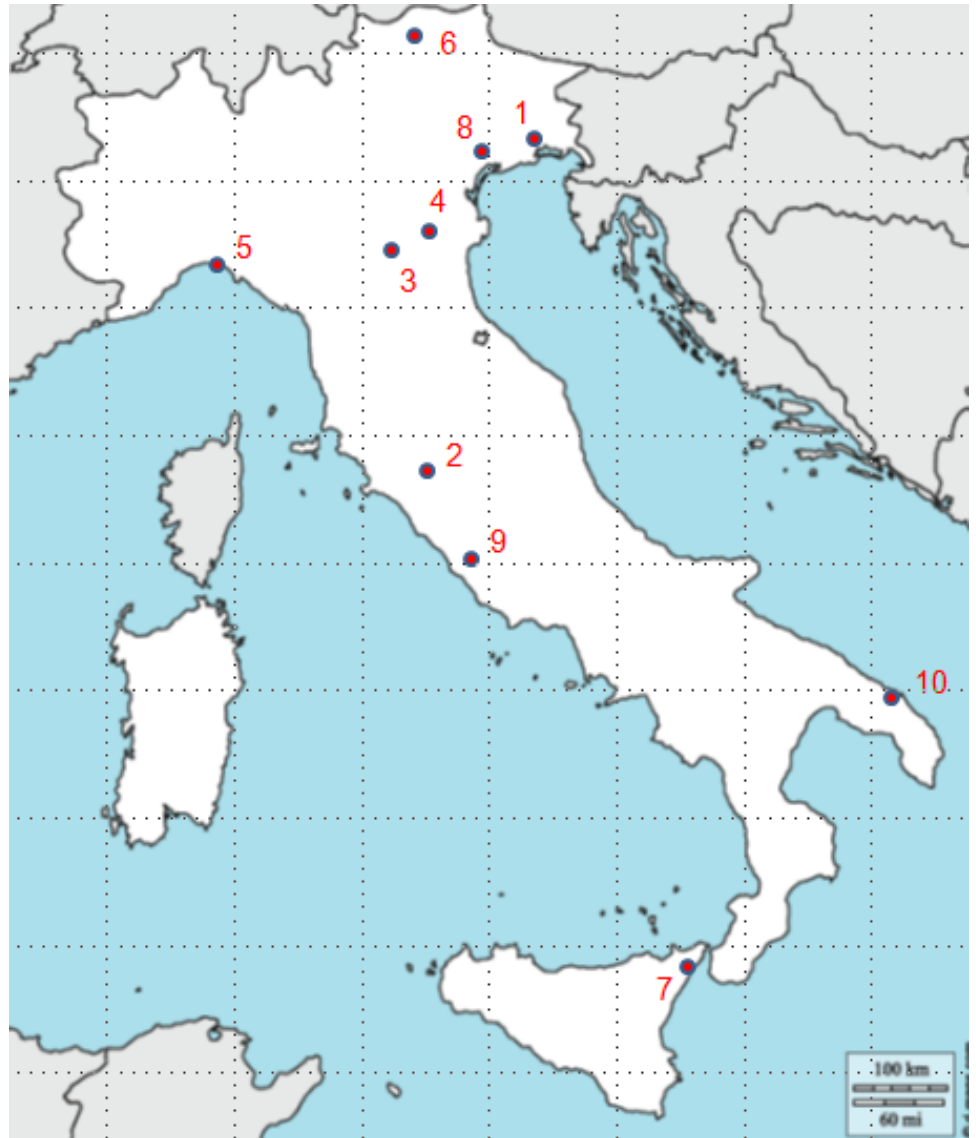
Mapa č. 3

1.	<i>Altenburg</i>	Deutsch-Altenburg
2.	<i>Pernstein burg</i>	Bernstein
3.	<i>Gunse</i>	Kőszeg
4.	<i>Guzzinc burc</i>	Sümeğ
5.	<i>Kobolt burc</i>	Taródi Burg
6.	<i>S. Margreten buc</i>	St. Margreten
7.	<i>Miehseburg</i>	Székesfehérvár
8.	<i>Presburg</i>	Bratislava
9.	<i>Rab</i>	Győr
10.	<i>Slankenmunt</i>	Miskolc
11.	<i>Sliunuc</i>	Városszalónak
12.	<i>Snéberc</i>	Snéberg
13.	<i>Vezprim</i>	Veszprém

Lokality na dnešní hranici Burgerland / Maďarsko, resp. tehdejší pomezí Rakousy / Uhry představují především rakouské pevnosti. Politicko-mocenská centra (Bratislava, Székesfehérvár, Győr, Miskolc) jsou zmíněny v rámci politických událostí, především při korunovaci Václava III. na uherského krále a následný útěk ze země.

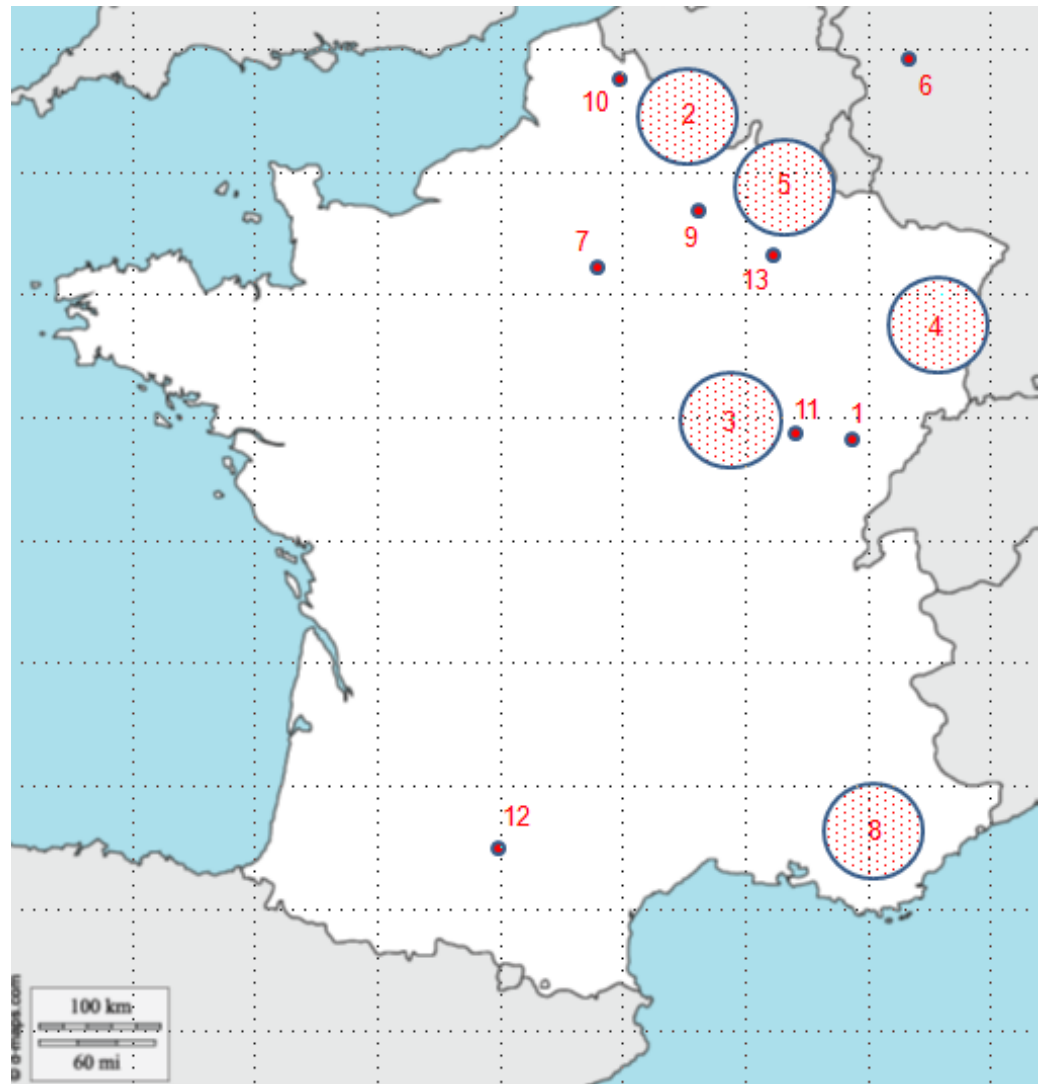
Mapa č. 4

1.	<i>Aglei</i>	Aquilea
2.	<i>Viterbo</i>	Viterbo
3.	<i>Boloni</i>	Boloňa
4.	<i>Ferraere</i>	Ferara
5.	<i>Jenû</i>	Janov
6.	<i>Merano</i>	Merano
7.	<i>Messina</i>	Messina
8.	<i>Padouwe</i>	Padova
9.	<i>Rôme</i>	Řím
10.	<i>Brandienz</i>	Brindisi

Většina zmíněných lokalit představuje hlavní politická, hospodářská, církevní a kulturní centra oblasti. Jen málokdy je kronikář spojuje s konkrétními událostmi, výjimku tvoří štaufská vláda na Sicílii.

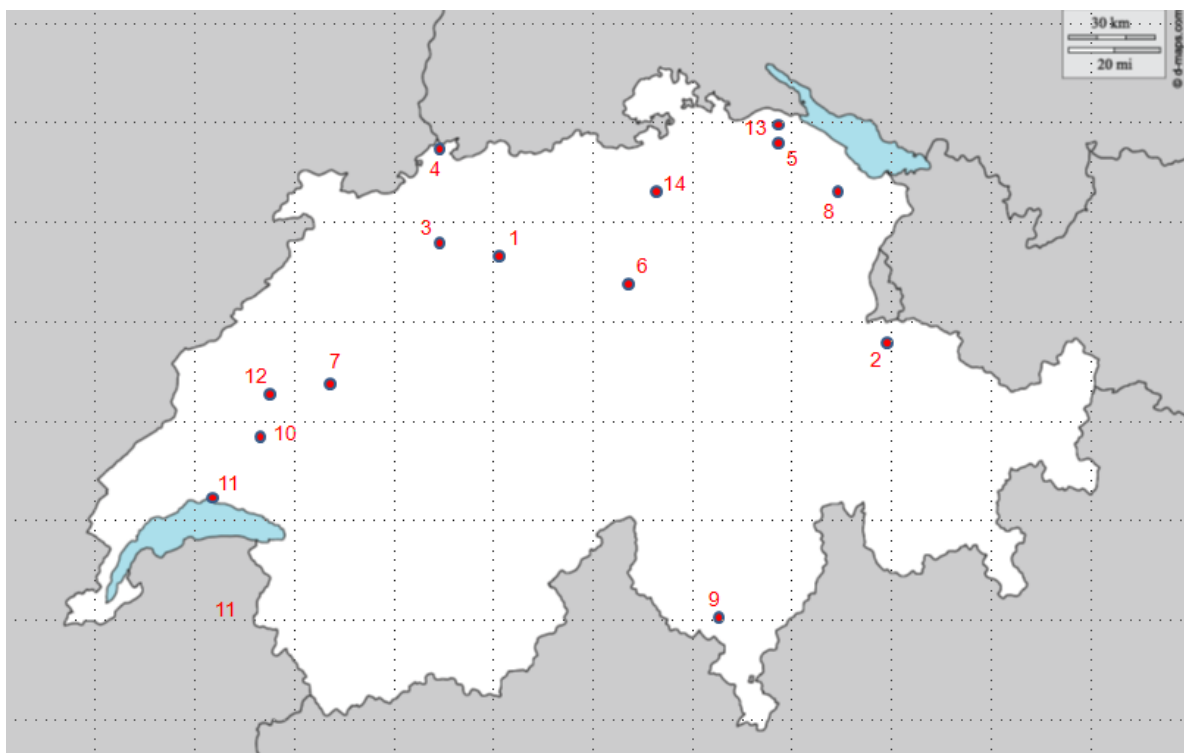
Mapa č. 5

1.	<i>Bisenz</i>	Besancon
2.	<i>Brabant land</i>	Brabantsko
3.	<i>Burgoni</i>	Burgundsko
4.	<i>Elsâz</i>	Alsasko
5.	<i>Hanegau</i>	Henegavsko
6.	<i>Niunkirchen</i>	Neukirchen
7.	<i>Pares</i>	Paříž
8.	<i>Provenze</i>	Provence
9.	<i>Reins</i>	Remeš
10.	<i>Rîtschel</i>	Lille
11.	<i>Tischou</i>	Dijon
12.	<i>Toul</i>	Touluse
13.	<i>Vierdung</i>	Verdun

Děni ve francouzském království popisuje velmi zběžně, jednotlivé lokality uvádí na začátku popisovaných událostí a snaží se tak o jejich ukotvení, neboť jsou vřazeny do vyprávění o jiných regionech.

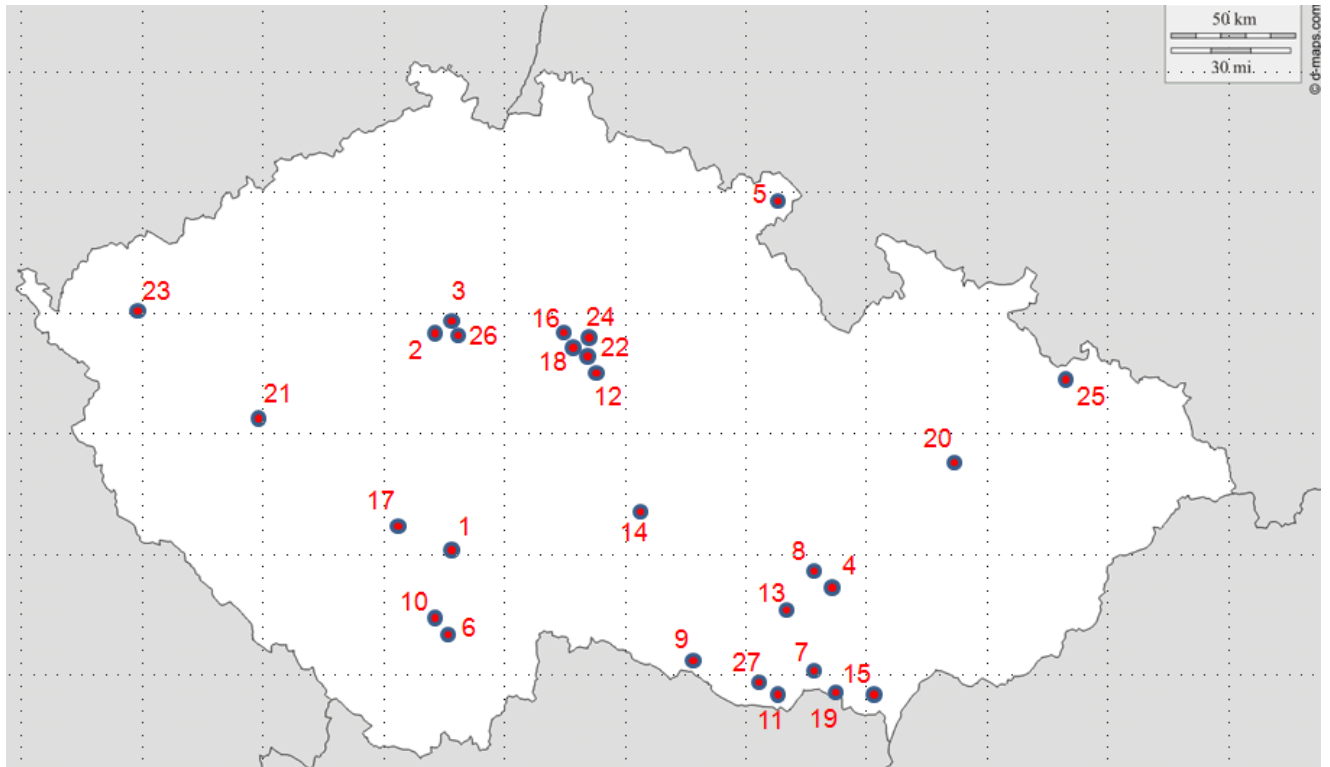
Mapa č. 6

1.	<i>Altburn burc</i>	Altbürn
2.	<i>Alten-Valkenstein burc</i>	Burg Falkenstein
3.	<i>Palm burc</i>	Balm bei Günsberg
4.	<i>Basel</i>	Basilej
5.	<i>Diezenhoven</i>	Dietenhofen
6.	<i>Eschenbach burc</i>	Burg bei Inwil
7.	<i>Frîburc</i>	Freiburg
8.	<i>Gallenstein burc</i>	Gallenstein, St. Gallen
9.	<i>Gomma</i>	Gomma
10.	<i>Lobsingen</i>	Lucens
11.	<i>Lôsen</i>	Lausanne
12.	<i>Peterling</i>	Payerne
13.	<i>Wart burc</i>	Wartburg
14.	<i>Zurch</i>	Zürich

Pro události na území dnešního Švýcarska platí v textu Veršované kroniky Otakara Štýrského to samé, co pro události na území Francie. Popisované události jsou navíc koncentrovány na sever území, mnohdy bez odlišení od událostí ve Švábsku a Tyrolsku.

Mapa č. 7

1.	<i>Peching</i>	Bechyně
2.	<i>Sprasla</i>	Zbraslav
3.	<i>Brohâ</i>	Praha
4.	<i>Brunn</i>	Brno
5.	<i>Branau</i>	Broumov
6.	<i>Budewezze</i>	České Budějovice
7.	<i>Durrenholz</i>	Drnholec
8.	<i>Eichhorn</i>	Veveří
9.	<i>Vranau</i>	Vranov nad Dyjí
10.	<i>Frôburc</i>	Hluboká nad Vltavou
11.	<i>Hradniz</i>	Hradnice u Znojma
12.	<i>Habern</i>	Habry
13.	<i>îwantschiz</i>	Ivančice
14.	<i>îgla</i>	Jihlava
15.	<i>Jazlawitz burg</i>	Jaslovice
16.	<i>Kolne</i>	Kolín
17.	<i>Klingenberg</i>	Zvíkov
18.	<i>Kutten</i>	Kutná Hora
19.	<i>Nikolspurc</i>	Mikulov
20.	<i>Olmunz</i>	Olomouc
21.	<i>Pilsen</i>	Plzeň
22.	<i>Schazláz</i>	Čáslav
23.	<i>Schebnitz</i>	Šemnice
24.	<i>Sedliz</i>	Sedlec
25.	<i>Troppau</i>	Opava
26.	<i>Wischerat</i>	Vyšehrad
27.	<i>Znaim</i>	Znojmo

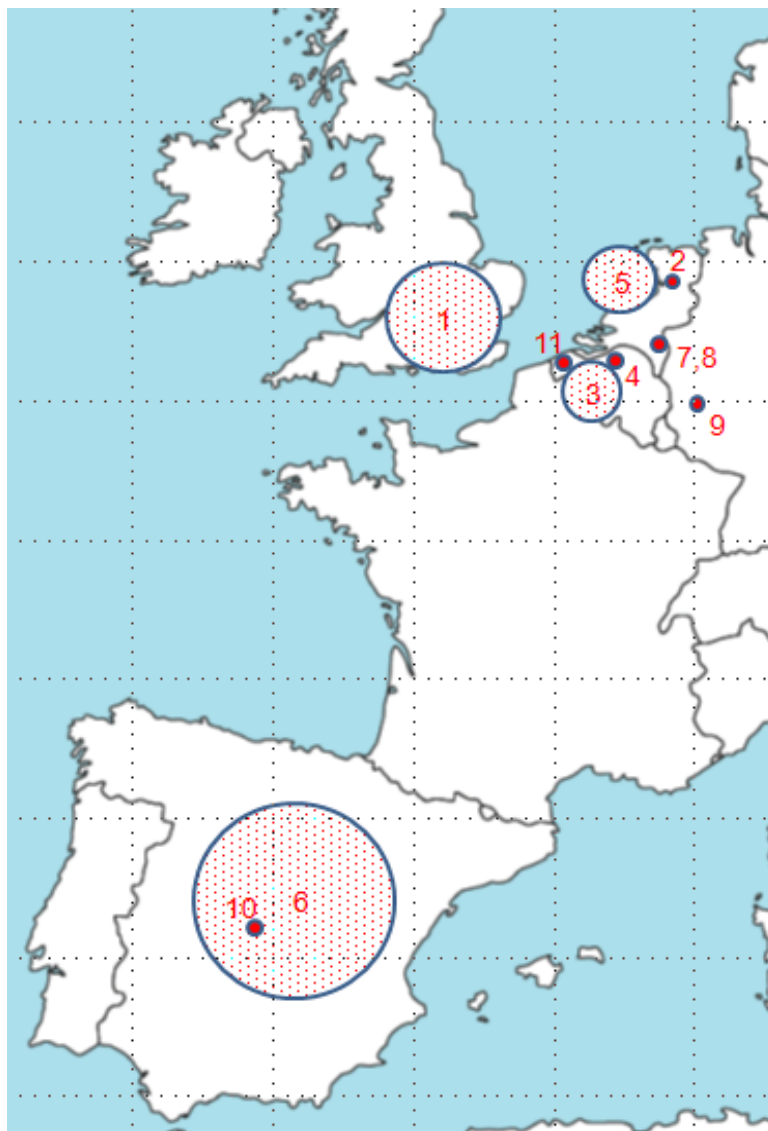
Ke geografickému povědomí Otakara Štýrského o českém království bylo již mnohé naznačeno. Lze se domnívat, že podrobnějšími informacemi disponoval ke třem částem země: k Praze a okolí, ke Kutné Hoře a okolí, a k jižní Moravě. Ostatní zmíněné lokality buď představují součást příběhu a nejsou klíčové pro poznání kronikářových geografických znalostí (například Hluboká u Závíše z Falkenštejna), či se jedná o rodová sídla některé z postav kroniky.

Otakarovy zmínky o Praze, Vyšehradu, Zbraslavi lze takřka beze zbytku vztáhnout ke korunovací Václava II., či ke zmínkám o dalších českých králich. O Kutné Hoře a okolí (Habry, Kolín, Kutná Hora, Čáslav, Sedlec) se zmiňuje v souvislosti s tažením Albrechta Habsburského do Čech v roce 1304.

Podrobnou znalost lokalit na jižní Moravě lze s velkou pravděpodobností odvodit z rodových vazeb rakouské a české šlechty.

Pokud porovnáme kronikářovo povědomí o lokalitách v českém království s jeho povědomím o jeho domovském Štýrsku, a také Korutanech a Rakousích, lze konstatovat, že Otakarovi nebyla tato oblast důvěrněji známá. Znal pouze určité oblasti, do kterých koncentroval některé pasáže své kroniky. Oblast znal patrně pouze z doslechu, o jeho pobytu v Čechách nejsou spolehlivé doklady, veškeré spekulace lze zakládat pouze na detailním líčení některých pasáží textu kroniky.

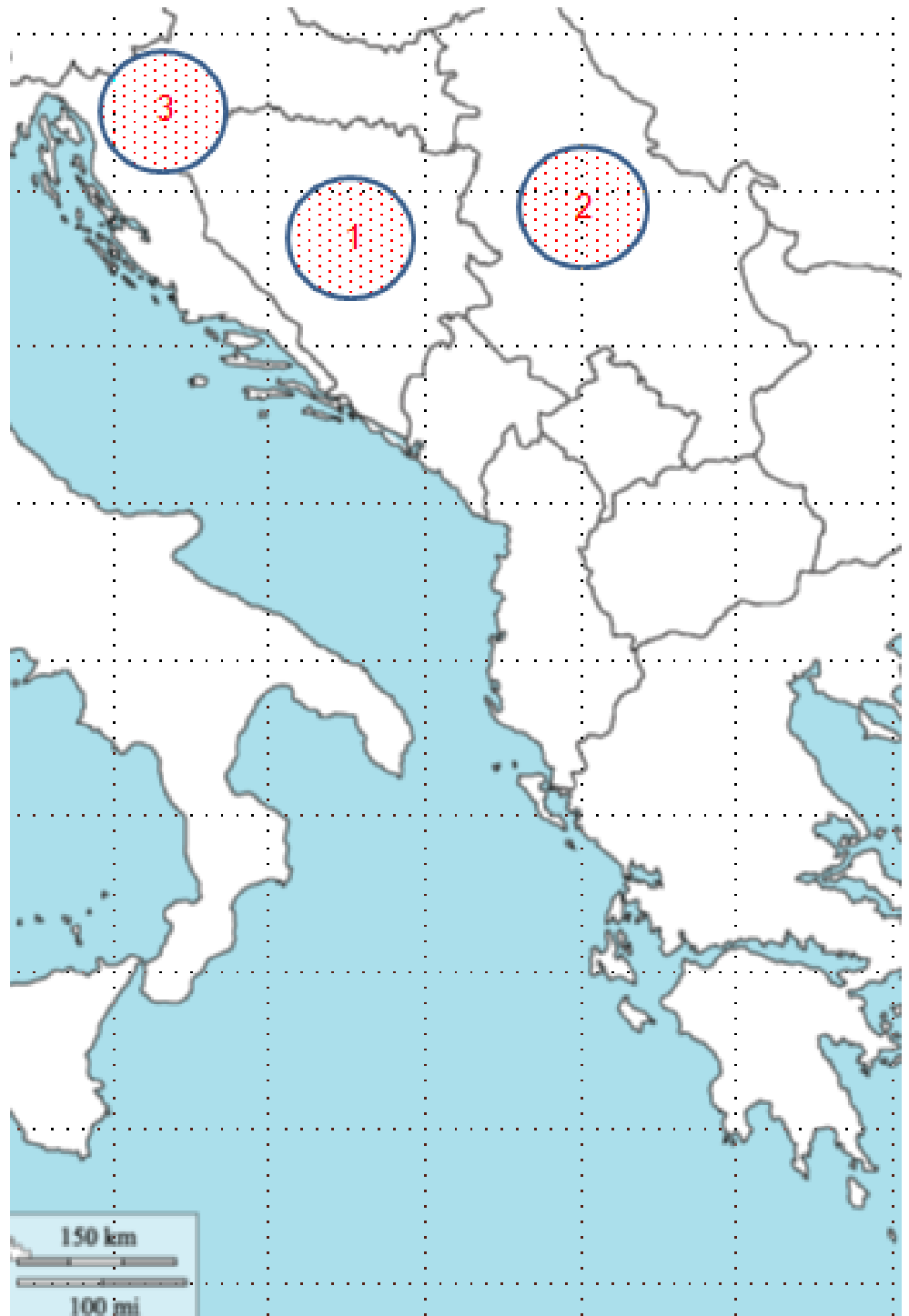
Mapa č. 8

1.	<i>Engellant</i>	Anglie
2.	<i>Ens</i>	Ens
3.	<i>Flandern</i>	Flandry
4.	<i>Gent</i>	Gent
5.	<i>Hollant lant</i>	Holandsko
6.	<i>Castel</i>	Kastilie
7.	<i>Limburg</i>	Limbourg
8.	<i>Niumegen</i>	Nijmegen
9.	<i>Neuß</i>	Neuss
10.	<i>Toledo</i>	Toledo
11.	<i>Yper</i>	Ypres

K této oblasti nedisponuje Otakar podrobným vyprávěním, proto i geografické znalosti jsou pouze velmi povšechné, a více než města jmenuje celé regiony (Anglie, Flandry, Holandsko, Kastilie).

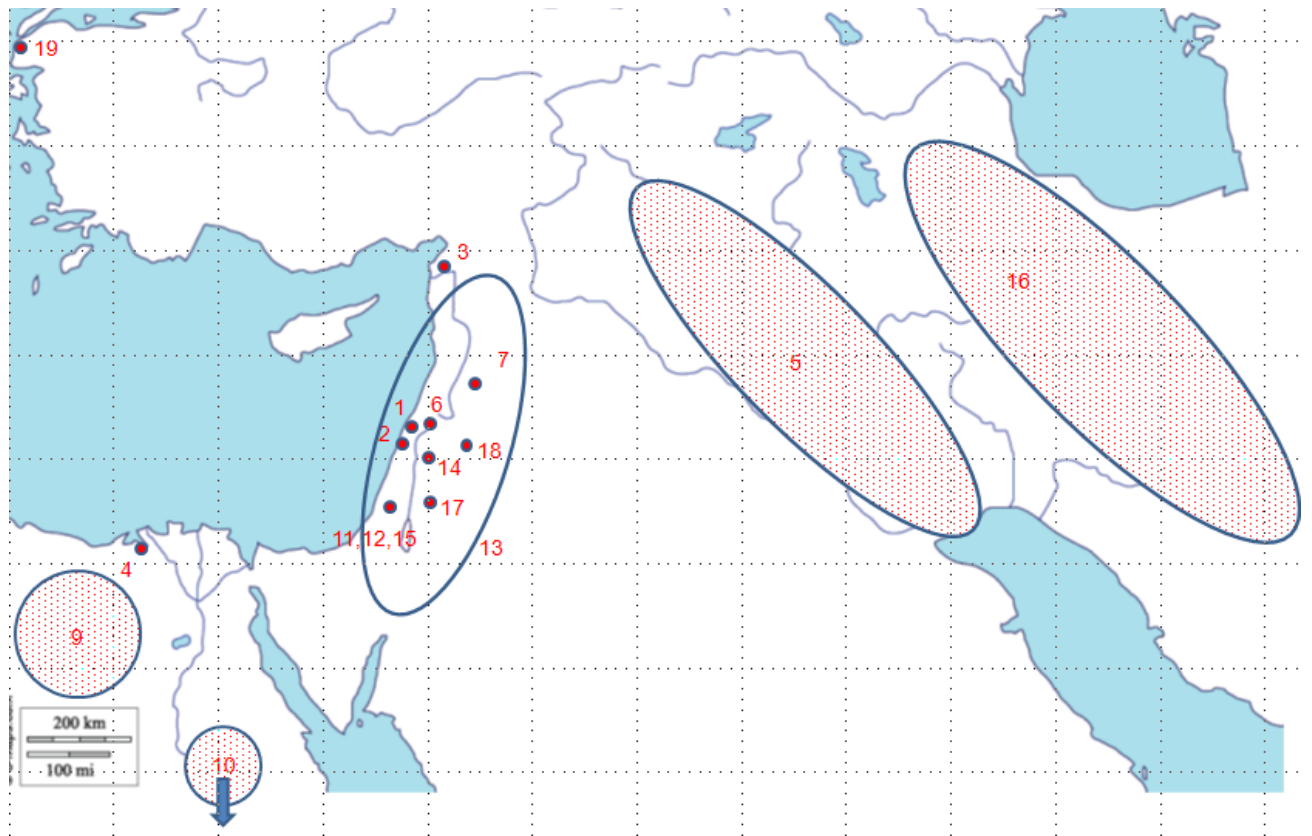
Mapa č. 9

1.	<i>Bôzen</i>	Bosna
2.	<i>Sirvîe</i>	Srbsko
3.	<i>Kroatien</i>	Chorvatsko

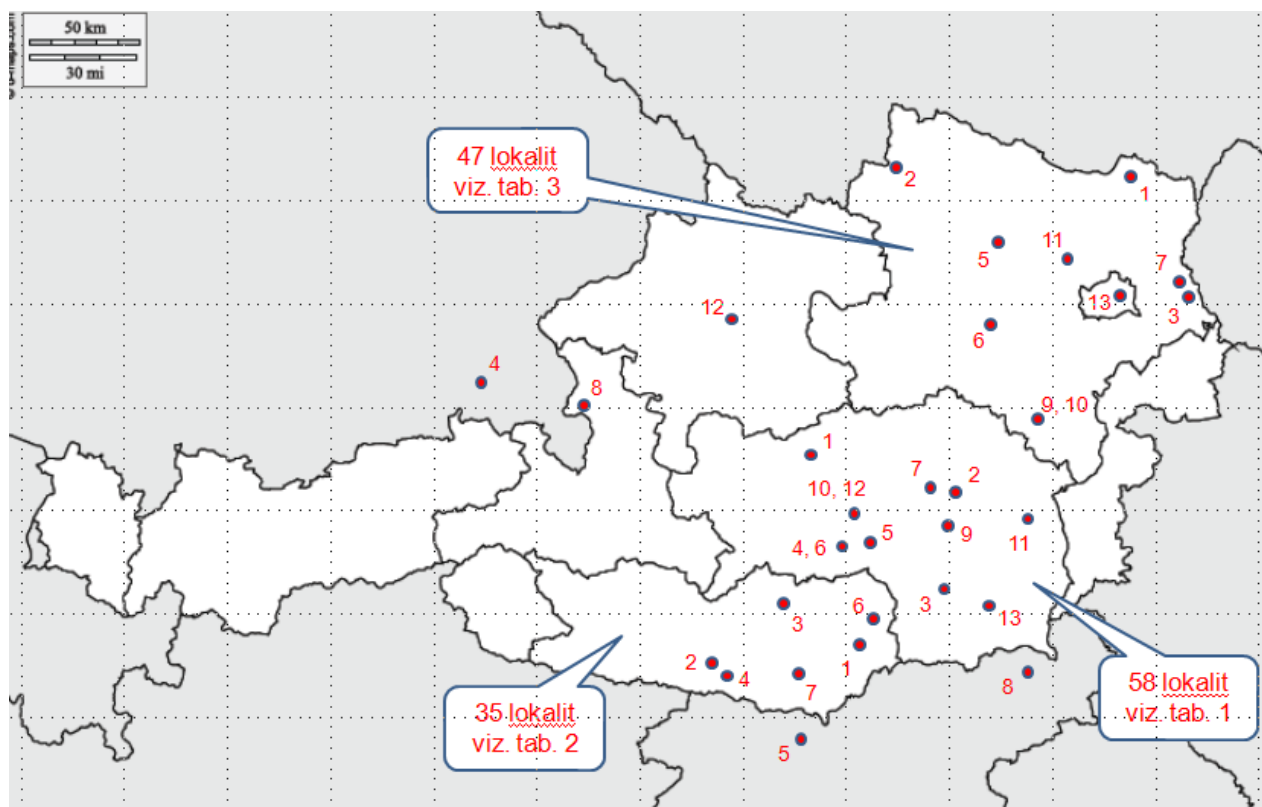
Názvy těchto regionu Otakar Štýrský zmiňuje v souvislosti s národy (resp. protonárody), které byly ve vojsku Bély Uherského – lidé z Bosny, Srbska a Chorvatska.

Mapa č. 10

1.	<i>Akarîn</i>	blíže nelokalizovatelné
2.	<i>Akers</i>	Akkon
3.	<i>Antioch</i>	Antiochie
4.	<i>Alexandriâ</i>	Alexandrie
5.	<i>Assyria</i>	Asýrie
6.	<i>Bethelem</i>	Betlém
7.	<i>Damasc</i>	Damašek
9.	<i>Egypten</i>	Egypt
10.	<i>Ethyopia</i>	Etiopie
11.	<i>Golgatha</i>	Golgota
12.	<i>Jerusalem</i>	Jeruzalém
13.	<i>Judea</i>	Judsko
14.	<i>Nazareth</i>	Nazaret
15.	<i>Olivet berc</i>	Olivetská hora
16.	<i>Persia</i>	Irán, Persie
17.	<i>Sodoma</i>	Sodoma
18.	<i>Starkenberc burc</i>	hrad v Palestině
19.	<i>Troye</i>	Troja

Tyto lokality jsou zmíněny při parafrázi biblických příběhů, a také při vyprávění o sedmé křížové výpravě a o pádu Akkonu.

Štýrsko:

1. Admont, 2. Bruck an der Mur, 3. Voitsberg, 4. Judenburg, 5. Knittelfeld, 6. Lichtenstein, 7. Leoben, 8. Pettau, 9. Pfannberg, 10. Seckau, 11. Stubenberg, 12. Wasserburg, 13. Wildon

Korutany:

1. St. Andrä, 2. Villach, 3. Gurk, 4. Klagenfurt, 5. Krainburg, 6. Lavantal, 7. Zollfeld

Horní a Dolní Rakousy, Salzburg:

1. Burg Falkenstein, 2. Gmünd, 3. Hainburg, 4. Chiemsee, 5. Krems an der Donau, 6. Lilienfeld, 7. Marchegg, 8. Salzburg, 9. Semmering, 10. Spittal bei Semmering, 11. Trübensee, 12. Wels, 13. Wien

V této mapě jsou vyznačeny pouze hlavní centra politické a církevní správy (Wien, Salzburg, Klagenfurt, Krems an der Donau, Lilienfeld, Chiemsee, Lavantal, Gurk, Seckau), lokality spjaté s působením Otakara Štýrského (Lichtenstein, Seckau, Wasserburg) a místa spojená s lokálním šlechtickým životem (Stubenberg, Pfannberg, Voitsberg, Judenburg). Znázornění všech kronikářem jmenovaných lokalit by zapříčinilo absolutní nepřehlednost mapy.

Popis mapy:**Štýrsko:** (tab 1.)

1.	<i>Admunt</i>	Admont
2.	<i>Brucke</i>	Bruck an der Mur
3.	<i>Voitsperc</i>	Voitsberg
4.	<i>Judenberc</i>	Judenburg
5.	<i>Knutenvelt</i>	Knittelfeld
6.	<i>Liechtenstein</i>	Lichtenstein
7.	<i>Liuben</i>	Leoben
8.	<i>Pettouwe</i>	Pettau
9.	<i>Phanberc burc</i>	Pfannberg
10.	<i>Seckau</i>	Seckau
11.	<i>Stubenberc</i>	Stubenberg
12.	<i>Wazzerberc burc</i>	Wasserburg
13.	<i>Wildon</i>	Wildon

Korutany: (tab. 2)

1.	<i>S. André</i>	St. Andrä
2.	<i>Villach</i>	Villach
3.	<i>Gurk</i>	Gurk
4.	<i>Klagenfurt</i>	Klagenfurt
5.	<i>Kreinburc</i>	Kranj
6.	<i>Lavent</i>	Lavantal
7.	<i>Zol</i>	Zollfeld

Horní a Dolní Rakousy, Salzburg: (tab. 3)

1.	<i>Valkenstein burc</i>	Burg Valkeinstein
2.	<i>Gmunde</i>	Gmünd
3.	<i>Heinburc</i>	Hainburg
4.	<i>Kiemsê</i>	Chiemsee
5.	<i>Krems</i>	Krems an der Donau
6.	<i>Lilienvelt</i>	Lilienfeld
7.	<i>Marchecke</i>	Marchegg
8.	<i>Salzpurc</i>	Salzburg
9.	<i>Semmering</i>	Semmering
10.	<i>Spital</i>	Spital bei Semmering
11.	<i>Trebensê</i>	Trübensee
12.	<i>Wels</i>	Wels
13.	<i>Wiene</i>	Wien

Celkový přehled lokalit:

Štýrsko:		<i>Phanberc burc</i>	Pfannberg
<i>Admunt</i>	Admont	<i>Rabenstein burc</i>	Burg Rabenstein
<i>Arnvels burc</i>	Arnfels	<i>Rakerspurc</i>	Radkersburg
<i>Blintenburc</i>	Blutenburg	<i>Seckau</i>	Seckau
<i>Brant</i>	Birkenfeld	<i>Sinzenberc</i>	Sinzenburg
<i>Bruck</i>	Brugg (Aargau)	<i>Stadeck</i>	Stadeck
<i>Brucke</i>	Bruck an der Mur	<i>Stubenberc</i>	Stubenberg
<i>Eichdorf</i>	Aichdorf	<i>Swanberc berc</i>	Schwanberg
<i>Enstal</i>	Ennstal	<i>úzsê</i>	Aussee
<i>Eppenstein</i>	Eppenstein	<i>Waltstein burc</i>	Waldstein (Deutschfreistritz)
<i>Valkenstein</i>	Falkenstein	<i>Warte</i>	Schlossberg Warte
<i>S. Vít</i>	St. Veit im Vogau	<i>Wazzerberc burc</i>	Wasserburg
<i>Fiustritz</i>	Feistritz	<i>Wildon</i>	Wildon
<i>Vogau</i>	Vogau	<i>Zednitz</i>	Zedlitz
<i>Voitsperc</i>	Voitsberg	<i>Zíric</i>	Weng
<i>S. Gallen</i>	Sankt Gallen	<i>Veltkirschen</i>	Feldkirchen
<i>S. Gorgen</i>	St. Gorgen		
<i>Gôz</i>	Göss	Nelokalizovatené:	
<i>Grazloup</i>	Grasslupp	<i>Peckach burc</i>	
<i>Grebnitz</i>	Grölming bei Liezen		
<i>Guotenberc burc</i>	Gutenberg (Schloß)		
<i>Hartsperc burc</i>	Hartberg		
<i>Hove</i>	Hof bei St. Marein		
<i>Hús</i>	Haus in Ennstal		
<i>ibanswalt</i>	Eibiswald		
<i>Judenburc</i>	Judenburg		
<i>Kamar</i>	Kammern im Liesingstal		
<i>Kaphenberc burc</i>	Kapfenberg		
<i>Kätsche</i>	Frojach-Katsch		
<i>Keisersperc burc</i>	Burgruine Kaiserberg		
<i>Knutenvelt</i>	Knittelfeld		
<i>Küeberc</i>	Kumberg		
<i>Lîbenz</i>	Liezen		
<i>Liechtenstein</i>	Lichtenstein		
<i>Liuben</i>	Leoben		
<i>Murou</i>	Murau		
<i>Murtzal</i>	Murtal		
<i>Niwehús</i>	Neuhaus		
<i>Noppenberc</i>	Noppenberg		
<i>S. Peter</i>	St. Peterin Leoben		
<i>Pettouwe</i>	Pettau		

Korutany:

<i>S. André</i>	St. Andrä
<i>Bliburg</i>	Bleiburg
<i>Villach</i>	Villach
<i>Volkenmarkt</i>	Völkermarkt
<i>Friesach</i>	Freisach
<i>Gurk</i>	Gurk
<i>Grüfenberg</i>	Greifenburg
<i>Jeuntal</i>	Jauntal
<i>Karlsperc burc</i>	Schloss Karlsberg
<i>Kirchheim</i>	Bad Kleinkirchheim
<i>Klagenfurt</i>	Klagenfurt
<i>Kreinburg</i>	Krainburg
<i>Lavent</i>	Lavantal
<i>Losenthal</i>	Rosetal
<i>Lützen</i>	Liezen
<i>Mansperc</i>	Burg Mannsberg
<i>Mötnitze</i>	Mönitz
<i>Niwenmarc</i>	Nienburg
<i>S. Peter</i>	St. Peter, Klagenfurt
<i>Rîsperc burc</i>	Burgruine Reisberg
<i>Sachsenburg</i>	Sachsenburg
<i>Steine</i>	Stein bei Lavantal
<i>Tiven</i>	Tiffen
<i>Tobel burc</i>	Burgruine Ellhofen
<i>Treven burc</i>	Treffen
<i>Wippach</i>	Vipava
<i>Wîzenecke</i>	Weiseneck
<i>Wîzenkirchen</i>	Weissenkirchen
<i>Wolkenstein burc</i>	Burgruine Wolkenstein
<i>Zol</i>	Zollfeld

Nelokalizovatelné:

Frîberc burc
Kanâl
Premarspurc
Seutal

Nelokalizovatelné:

Albarn
âmeiztal
Luoc

Rakousy:		<i>S. Peter</i>	St. Peter in Salzburg
<i>Altenburc</i>	Altenburg	<i>Piestunc</i>	St. Peter am Hart
<i>Ebenfurt</i>	Ebenfurth	<i>Salhenouwe</i>	Salenhau
<i>Everdingen</i>	Everdingen	<i>Salzach</i>	Salzach
<i>Egenberc</i>	Schloss Egenberg	<i>Salzpurc</i>	Salzburg
<i>Egenburc</i>	Eggenburg	<i>Semmering</i>	Semmering
<i>Valkenburc burc</i>	Burgruine Falkenburg	<i>Spital</i>	Spittal bei Semmering
<i>Valkenstein burc</i>	Burg Falkenstein	<i>Stadlau</i>	Stadlau in Wien
<i>Veltsperc</i>	Feldsberg	<i>Stams</i>	Stams in Tyrol
<i>Glockeniz</i>	Gloggnitz	<i>Stein</i>	Stein / Enns
<i>Gmunde</i>	Gmünd	<i>Steinvelt</i>	Steinfeld
<i>Gôzach</i>	Gossau	<i>Stockerou</i>	Stockerau
<i>Heinburc</i>	Hainburg	<i>Schwechat</i>	Schwechat
<i>Hellîn</i>	Hallein	<i>Træskirchen</i>	Traiskirchen
<i>Horn</i>	Horn	<i>Trebensê</i>	Trübensee
<i>Kalenberc</i>	Kahlenberg	<i>Wels</i>	Wels
<i>Kirchlac</i>	Kirchslag	<i>Wervern</i>	Werfern im Pongau
<i>Krems</i>	Krems an der Donau	<i>Wiene</i>	Wien
<i>Kiemsê</i>	Chiemsee	<i>Wicharstesslac</i>	Weikerschlag (Thaya)
<i>Kuchental</i>	Kuchental		
<i>Lilienvelt</i>	Lilienfeld		
<i>Marchecke</i>	Marchegg		
<i>Medlic</i>	Mödling		
<i>Mistelbach</i>	Mistelbach		
<i>Mittersil</i>	Mittersill		
<i>Miursperc</i>	Marsberg		
<i>Niwestat</i>	Neustadt		

Slovní zásoba Otakara Štýrského

Pozitivní a negativní panovnické charakteristiky poukazují na obraz panovnického ideálu ve *Veršované kronice Otakara Štýrského*.

Tabulky zahrnující vývojové změny mají za úkol čtenáři usnadnit orientaci v textu. Metodickou inspirací k jejich sestavení mi byla publikace přistupující ke střední horní němčině jako k cizímu jazyku a prosazující jeho studium podobnou cestou jako u jiných (živých) cizích řečí.⁵⁷⁵

Zde uvedené vývojové jazykové tendence nepředstavují filologickou studii, ale mají posloužit k lepšímu porozumění jazyku Otakara Štýrského.

Tabulky byly sestaveny autorkou na základě edice Josepha Seemüllera.

Seznam tabulek:

1. Pozitivní panovnické charakteristiky (adjektiva a substantiva)
2. Negativní panovnické charakteristiky (adjektiva a substantiva)
3. Příklady pozitivních panovnických charakteristik z textu kroniky
4. Příklady negativních panovnických charakteristik z textu kroniky
5. Zdrobněliny
6. Moderní výrazy
7. Superlativy
8. Číslovky
9. Významové změny:
 - 9a. Substantiva
 - 9b. Zájmena
 - 9c. Příslovce
 - 9d. Slovesa (nejčastěji užívané tvary sloves – příklady složených slovesných tvarů – modální slovesa)
10. Hláskové změny
 - 10a. Diftongizace
 - 10b. Monoftongizace
 - 10c. Ostatní hláskové změny
11. Ortografické změny

⁵⁷⁵ Klaus-Peter WEGERA – Simone SCHULZ-BALLUF – Nina BARTSCH, *Mittelhochdeutsch als fremde Sprache. Eine Einführung für das Studium der germanistischen Mediävistik*, Berlin 2013.

POZITIVNÍ PANOVNICKÉ CHARAKTERISTIKY

Tab. 1

<u>Adjektiva</u>		<u>Substantiva</u>	
<i>guote</i>	dobrý	<i>rich</i>	bohatsví
<i>muot</i>	statečný	<i>muot</i>	odvaha
<i>sterke</i>	silný	<i>sterke</i>	síla
<i>rich</i>	bohatý	<i>guote</i>	dobrota
<i>maht, mehtic</i>	mocný	<i>ritterschaft</i>	rytířskost
<i>hóhe</i>	urozený	<i>ellen</i>	ctnost, ryzost
<i>tiure, tiures te</i>	bohatý, ctnostný	<i>kraft</i>	síla
<i>kreftic</i>	silný	<i>richheit</i>	bohatsví
<i>edle</i>	pravý	<i>lob</i>	chvála
<i>fró</i>	šťastný	<i>ère</i>	čest
<i>ernstlich</i>	čestný	<i>szelikeit</i>	zbožnost
<i>beste</i>	nejlepší	<i>tugent</i>	ctnost, ryzost
<i>lieber</i>	milý		
<i>kluoc</i>	chytrý		
<i>schón</i>	krásný		
<i>hochgemuote</i>	(velmi) odvážný		
<i>hochgeborn</i>	urozený		

NEGATIVNÍ PANOVNICKÉ CHARAKTERISTIKY

Tab. 2

<u>Adjektiva</u>		<u>Substantiva</u>	
<i>untugent</i>	nečestný	<i>angst</i>	strach
<i>leides</i>	trpící	<i>boesewith</i>	zloduch
<i>unbedarbe</i>	zkažený	<i>klage</i>	nárek, žal
<i>ledig</i>	osifělý	<i>nôt</i>	nouze

PŘÍKLADY POZITIVNÍCH PANOVNICKÝCH CHARAKTERISTIK Z TEXTU KRONIKY

Tab. 3

guote	v. 141	<i>der witze manigen guoten kneht</i>
	v. 15523	<i>die man aht für guote ritter</i>
	v. 32573	<i>dô wart der guote kneht</i>
	v. 84903	<i>kunic Wenzld der guote</i>
rich	v. 73620	<i>dô von Bêheim der kunic rich</i>
	v. 73843	<i>manigen herren rich erkannt</i>
	v. 80688	<i>diu enpôt dem kunic rich</i>
	v. 98014	<i>ein herrschaft rich und starc</i>
starc	v. 20290-291	<i>nu was Zawish/ ein man starc und frisch</i>
	v. 31181	<i>starc und niht kranc</i>
	v. 32295	<i>starc, menlich unde balt</i>
	v. 67062	<i>und swie starc Samson</i>
muot	v. 2099	<i>daz er nâch des kuniges muot</i>
	v. 90977	<i>triu, lieb und hôhen muot</i>
	v. 91159	<i>in dîn herz und in dîn muot</i>
	v. 95530	<i>sîn herz und sînen muot</i>
maht	v. 9541	<i>al der kraft und der maht</i>
	v. 10882	<i>dô der kunic al sîn maht</i>
	v. 98434	<i>mit aller sîner maht</i>
mehtic	v. 1451	<i>der mehtic kunic Wenzld</i>
	v. 3757	<i>ein her mehtic unde grôz</i>
hôhe	v. 40717	<i>daz edel und daz hôhe bluot</i>
	v. 40721	<i>got und sîn hôhe geburt</i>
	v. 11239	<i>dâ wâren hôhe herren wert</i>
	v. 63142	<i>zwen hôhe kunige flûeren</i>
	v. 64830	<i>dîn ander hôhe herren</i>
tiwer	v. 1968	<i>etlich herren tiwer was</i>
	v. 7889	<i>sô tiwer und sô guoter</i>
	v. 84897	<i>riten die helde tiwer</i>
	v. 88433-434	<i>dô swuor der kunic Ott /vil tiwer bî git</i>
tiuriste	v. 16736	<i>der aller tiureste man</i>
	v. 32846	<i>er ware der tiureste man</i>
kreftic	v. 20222	<i>und er sô kreftic wurde</i>
	v. 68991	<i>kreftic und ziere</i>
edle	v. 3297	<i>was der edlen fursten tôt</i>
	v. 6518-19	<i>die edlen und die truten / herzogin Gedruten</i>
	v. 77066	<i>an dem edlen kunic wert</i>
frô	v. 10835	<i>daz sîn der kunic wort frô</i>
	v. 11857-858	<i>daz liez der kunic beliben sô / der was frôlich unde frô</i>

	v. 93497	<i>des was der herzog frô</i>
	v. 94280	<i>der kunic harte frô</i>
<i>ernstlich</i>	v. 1020	<i>wie ernstlich der keiser kleit</i>
	v. 7860	<i>der herzog ernstlich</i>
	v. 81733	<i>kunic Albreht sô ernstlich</i>
<i>ernst</i>	v. 96676-677	<i>zuo dem kunic daz / daz er ersnt sô laz</i>
<i>ernsthafft</i>	v. 74650	<i>zwischen den fursten ernsthafft</i>
<i>beste</i>	v. 28569	<i>sô er aller beste kunde</i>
	v. 29464	<i>sô ir beste kunt</i>
	v. 64876	<i>von ritterschaft daz beste</i>
	v. 71166-168	<i>einen ritter winder weste, / der sô gar der beste / war an ritterlicher tât</i>
<i>liebe</i>	v. 2652	<i>ze liebe marcgrâf Herman</i>
	v. 55084	<i>libe herre mîn</i>
	v. 58894	<i>ir lieber herre was tôt</i>
	v. 84662	<i>"ja, viel lieber herre"</i>
<i>mîn</i>	v. 55084	<i>liebe herre mîn</i>
	v. 88057	<i>daz mîn rechter herre</i>
	v. 1490-92	<i>mîn herr enpiut iu sinen gruoz, / und der junge herre mîn / heizt iuch willekomen sîn</i>
<i>kluoc</i>	v. 2654	<i>er wouhs der junc herre kluoc</i>
	v. 14419	<i>als ein meister kluoc</i>
<i>wîse</i>	v. 4461	<i>der wise und der kluoc</i>
<i>schôn</i>	v. 21434	<i>daz dâ ein kunic schône</i>
	v. 77756	<i>heiz der kunic schôn</i>
<i>hochgemuote</i>	v. 24955	<i>grâven wurden hochgemuot</i>
	v. 59692	<i>ein grâve hochgemuot</i>
<i>hochgeborn</i>	v. 59301	<i>kunic Ruodoifen hochgeborn</i>
	v. 60278	<i>Albreht der furste hochgeborn</i>
<i>ritterschaft</i>	v. 3710	<i>mit dem guot an ritterschaft</i>
	v. 16795-796	<i>dem gabe du an ritterschaft / bediu ellen unde kraft</i>
	v. 20956-957	<i>daz er zaller ritterschaft / hette beidiu kunst und kraft</i>
<i>lob</i>	v. 56342	<i>ein tugent ich an im lob</i>
	v. 29878	<i>an hôhem lobe hel</i>
<i>lobelich</i>	v. 56735	<i>der furste lobelich</i>
	v. 84055-056	<i>der von ôsterrich / der furste lobelich</i>
<i>ere</i>	v. 4265-67	<i>beide lîp und ere / "vil gerne, "sprach er, "herre / ich wil in daran volgen</i>
<i>sælikeit</i>	v. 94033	<i>umb des kuniges sælikeit</i>
<i>tugent</i>	v. 88733	<i>umbe sine tugent grôz</i>
	v. 92696	<i>nu fuor der furste tugent vol</i>

PŘÍKLADY NEGATIVNÍCH PANOVNICKÝCH CHARAKTERISTIK Z TEXTU
KRONIKY

Tab. 4

<i>untugent</i>	v. 6555	<i>der untugent ich im niht gan</i>
	v. 17030	<i>einer tugent</i>
<i>leide</i>	v. 977-78	<i>waz leides, angst und nôt / nâch keiser Friedrichs tôt</i>
	v. 17791	<i>leides von kunic Ruodolfen</i>
	v. 88731	<i>von jâmer und vor leide</i>
	v. 115-16	<i>nâch keiser Fridrichs tôt, / dâ wart angst und nôt</i>
	v. 228-29	<i>dô huop sich angst und nôt / über al in dem lant</i>
<i>klage</i>	v. 8560-61	<i>dô hupt sich angst und nôt / der kunic der hern gebôt</i>
	v. 3511-12	<i>daz die herren wâren tôt / die selben klage und nôt</i>
	v. 18867	<i>der kunic grôzer klage phlac</i>
	v. 31487	<i>mit einer klage grôz</i>
<i>ledic</i>	v. 1790-91	<i>umbe ôsterrich daz lant, daz dem rîche ledic ist</i>
	v. 1799-1800	<i>umbe ôsterrich und Stîrlant, / dô ez dem rîche ledic wart</i>
	v. 4611	<i>ledic mînen hern</i>
	v. 10036	<i>daz die herren ledic wurden</i>
	v. 609	<i>neind, ziere helde guot</i>
	v. 13630	<i>ez war grôz oder klein</i>
	v. 27748	<i>duhte dô daz best</i>
<i>angst</i>	v. 89065	<i>den sterkisten wî</i>
	v. 977-78	<i>und leides, angst und nôt</i>
	v. 63962	<i>sich huop angst unde nôt</i>
<i>nôt</i>	v. 973	<i>diser jâmer und diu nôt</i>
	v. 1557	<i>daz unser lant lîdet nôt</i>
	v. 96225	<i>nôt und angest vil</i>
<i>bôsewith</i>	v. 16962	<i>der bôsewith ungederbe</i>
<i>unbederbe</i>	v. 63819	<i>ir fuor und unbederbe</i>
	v. 16962	<i>der bôsewith ungederbe</i>
	v. 40513	<i>diu dâ waren unbederbe</i>

ZDROBNĚLINY

<i>herzogelîn</i>	(herzog)	v. 69188-190	<i>ob der herzogelîn / noch als vil soiden sîn</i>
		v. 89057-058	<i>herzogelîn, / heizent die von Teschîn</i>
<i>vingerlîn</i>	(vingerlîn)	v. 62291	<i>und ob daz vingerlîn nich ware</i>
		v. 62296	<i>daz hat daz vingerlîn erwant</i>

Tab. 5

MODERNÍ VÝRAZY

<i>minne</i>		v. 41720	<i>unde dat ir reht und minne</i>
<i>grdî</i>		v. 44535	<i>die Unger mit ir grdî</i>

Tab. 6

SUPERLATIVY

<i>allererste</i>	v. 85018	<i>allererste im dô gap</i>
	v. 86045-046	<i>die sache sich sô an nam, / allerrste si gezam</i>
<i>allermeiste</i>	v. 17298-299	<i>der jâmer und der schade grôz / geschach allermeiste an den gesten</i>
	v. 20333	<i>mit sînen friunden allermeiste</i>
<i>allerbeste</i>	v. 14621	<i>allerbeste wesen wânden</i>
	v. 20654	<i>sô er môhte allerbeste</i>

Tab. 7

ČÍSLOVKY

<i>ein</i>	v. 48079	<i>sît niht envollen ein jâr</i>
	v. 48861	<i>daz wider hundert ein man</i>
	v. 50443	<i>ein und zwenzig tuzent man</i>
	v. 258	<i>sô ein bâbst gelac tôt</i>
	v. 3577	<i>ein palas hôch unde wît</i>
	v. 52997	<i>hôret, wie ez nam ein ende</i>
	v. 63526	<i>ein ander cardinal</i>
<i>zwei</i>	v. 44712	<i>zwei tuzent und nicht mâre</i>
	v. 48225	<i>wol zwei tuzent bruoder</i>
<i>dri</i>	v. 1263	<i>wand der frouwen wâren dri</i>
	v. 12381	<i>mahte di kuhherren dri</i>
	v. 12691	<i>dri sîn und funftôhter</i>
<i>vier</i>	v. 17705	<i>daz si an vier fursten liezen</i>
	v. 35059	<i>niur für vier Bernare</i>
	v. 21491	<i>tilen ze vier stuchen</i>
<i>funf</i>	v. 4747	<i>dô het man funf und zwenzic man</i>
	v. 12691	<i>dri sîn und funftôhter</i>
	v. 969	<i>und funf und sehzie jâr mer</i>
	v. 4747	<i>dô het man funf und zwenzic man</i>
<i>tuzent</i>	v. 49699	<i>funftuzent man</i>
	v. 31559-561	<i>sît Kristes geburt / tuzent und zwei hundert / und sehs und schzie uz besundert</i>
	v. 32627-628	<i>nâch Kristes geburt / tuzent und zwei hundert jâr</i>

Tab. 8

VÝZNAMOVÉ ZMĚNY

Substantiva

<i>angest</i>	Angst, Gefahr	v. 95598-599	<i>als si ir angest lerte, / gegen dem tor kerte</i>
		v. 96225	<i>nôt und angest vil</i>
<i>arbeit</i>	Mühe, Mühsam, Not	v. 57421-422	<i>in lust der arbeit dester hat / und swer in erwirbet daz</i>
		v. 60970	<i>solden wesen zder arbeit</i>
<i>art</i>	Herkunft, Geburt	v. 70987	<i>der herzog von höher art</i>
		v. 72080	<i>der furst von höher art</i>
		v. 77945	<i>ez was ein gräf von höher art</i>
		v. 78076	<i>der was von weilischer art</i>
		v. 89927	<i>ndäch kunickucher art</i>
		v. 86049	<i>von frier art</i>
<i>diet</i>	Volk, Leute	v. 93335	<i>mit der beheimischer diet</i>
		v. 93810	<i>gegen der jüdischen diet</i>
		v. 92311	<i>und was ein höchvertigen diet</i>
		v. 95932	<i>al diet gemeine</i>
		v. 97122	<i>daz der Venediare diet</i>
<i>ere</i>	äußere Anerkennung, Ansehen	v. 61536	<i>got durch treuwe ere</i>
		v. 73770	<i>diu ere zeterlichen zit</i>
		v. 79061	<i>daz si wider des kuniges ere</i>
<i>kneht</i>	junger Mann, Knabe, Ritter	v. 140	<i>der witze manigen guoten kneht</i>
		v. 53361	<i>unde sleht dem herren als dem kneht</i>
		v. 58000-002	<i>von dem herzogen sd / funfzig edler kneht / hin fuor herzog Albreht</i>
		v. 58537	<i>si waren ritter oder kneht</i>
<i>list</i>	klug, weis	v. 5824	<i>mac ich ervinden niht den list</i>
		v. 11038	<i>geschahe und durch einen list</i>
		v. 12334	<i>mit diser kunst und disem list</i>
<i>mäge</i>	Mädchen, junge Frau	v. 661	<i>den mîne mäge unde man</i>
		v. 3751	<i>beide mäge unde man</i>
		v. 43065	<i>des kunigs höhste mäge waren</i>
		v. 63951	<i>mäge unde man</i>
<i>muot</i>	Stimmung, Verstand, Muot	v. 1258	<i>iwer helf und iwer muot</i>
		v. 95530	<i>sîn herz und sînen muot</i>
		v. 97828	<i>und manhaften muot</i>
<i>rât</i>	Hilfe, Vorrat, Berater, Rat	v. 6020	<i>iwer helf und iwer rât</i>
		v. 28988	<i>daz sô manigen valschen rât</i>
		v. 29151	<i>sîn rât daz widersprach</i>
<i>frou</i>	Frau	v. 2255	<i>mîn frou, diu kuniginne</i>
		v. 2725-26	<i>von Tyrol gräve Meinhart, / daz im fîu frou gegenem wart</i>
		v. 9378	<i>sus nam diu frou ein ende</i>
		v. 68405	<i>diu frou und iriu kint</i>
<i>wîp</i>	Frau, Dame	v. 21469	<i>daz sîn wîp die kuniginne</i>

		v. 33715	<i>dô daz wip die brueder fragt</i>
		v. 63257	<i>sîn wip, die höchgebörn</i>
		v. 67055	<i>zwischen wip und mannes lip</i>
		v. 84783	<i>diu wip und diu kint kleine</i>
witze	Verstand	v. 141	<i>der witze manigen guoten kneht</i>
		v. 2304	<i>der kunic witze unde kunst</i>
		v. 6180	<i>witze und sinne</i>
		v. 34454	<i>witze und sinne</i>
		v. 97368	<i>rîchtum, witze, höch geburt</i>
zuht	Erziehung, Bildung, Lebensart	v. 3324	<i>ir triwe und ir zuht gebôt</i>
		v. 6509	<i>mer zuht unde tugent</i>
		v. 11818	<i>durch sîn zuht reit er im nâch</i>
		v. 76307	<i>reit si her mit grôzer zuht</i>
		v. 85838	<i>an den Beiern solhe zuht</i>

Zájmena

swer	kdokoliv	v. 1	<i>swer selten gewert</i>
		v. 440	<i>swer reht wesen wolde</i>
		v. 4705	<i>swer nach ieglichem trit</i>
		v. 52039	<i>swer mir darzuo rât gît</i>
swaz	cokoliv	v. 8756	<i>swaz man im vor gelas</i>
		v. 11793	<i>swaz bischof Uolrich het entnomen</i>
		v. 4921	<i>und swaz diu phafheit hât</i>
		v. 8546	<i>daz er nam, swaz er dd vant</i>

Tab. 9b

Příslovce

harte	sehr	v. 2311	<i>harte fruntliche</i>
		v. 3203	<i>harte jamerliche</i>
dicke	oft	v. 4	<i>dicke guoter liuter hulde</i>
		v. 1786	<i>daz wir dicke gesehen hân</i>
gar	ganz	v. 313	<i>ez wart ouch einer gar dd rîch</i>
		v. 41623	<i>sprach des furst gar tugendhaft</i>
rehte	richtig	v. 412	<i>swer sîn rehte name war</i>
		v. 452	<i>gerouche uns rehte sagen</i>
raste	sehr	v. 4955	<i>er half im vaste ze klagen</i>
		v. 7364	<i>sich der strît sô vaste</i>
wol	gut	v. 34272	<i>geriten wol zwei tusent man</i>
		v. 37988	<i>wol gehôret habt</i>

Tab. 9c

SLOVESA

Tab. 9d

Nejčastěji užívané tvary sloves v kronice:

<i>was</i>	<i>war</i>	v. 41092	<i>dem was ein juncfrouwe</i>
		v. 41095	<i>diu was sô tugenthafft und sô klar</i>
<i>sprach</i>	<i>sprach</i>	v. 9867	<i>dô sprach der grâve Heinrich</i>
		v. 3454	<i>er sprach: "du geloubest niht an got"</i>
		v. 4617	<i>der burcgrâft zuo dem Karl sprach</i>
<i>sag</i>	<i>sagte</i>	v. 52359-560	<i>sag, herre got, sag an, / warumb hâstû daz getân</i>
		v. 57478	<i>fürwâr sag ich iu</i>
		v. 67393	<i>dem kunic von mir sag</i>
<i>lac</i>	<i>lag</i>	v. 9542	<i>in sîn selbes lande lac</i>
		v. 31979	<i>der kunic lac an der stat</i>
		v. 1770	<i>und swaz dâ guoter burge lac</i>

Příklady složených slovesných tvarů:

perfektum s pomocným slovesem <i>haben</i>		v. 3529	<i>er hât sich ubel beddht</i>
		v. 14579	<i>swaz er wider iuch getân hât</i>
		v. 11602	<i>sô hât si allez daz verliorn</i>
perfektum s pomocným slovesem <i>sein</i>		v. 64892	<i>von leide ist verdorben</i>
plusquamperfektum		v. 67737	<i>ze muoter was erkorn,</i>
		v. 67738	<i>diu was von Branburc geborn</i>
		v. 52997	<i>hôret, wie er nam ein ende</i>
		v. 358	<i>dâ heten wegen und gezelt</i>

Modální slovesa:

<i>sol</i>	<i>soll</i>	v. 19479	<i>daz man kunic Ludwigen haben sol</i>
		v. 26057	<i>der selbe sol ein bein</i>
<i>kan</i>	<i>kann</i>	v. 57450	<i>der ich aller niht genennen kan</i>
		v. 62142	<i>ich kan ir aller nicht genennen</i>
		v. 73210	<i>daz si den man kan behalten</i>
<i>wil</i>	<i>will</i>	v. 7059	<i>wil ich im darumbe geben</i>
		v. 25332	<i>her marschalch, ich wil iuch bitten</i>
		v. 36806-807	<i>allet, daz ich sol, / daz wil ich allez gerne tuon</i>
<i>mohte</i>	<i>möchte</i>	v. 20-21	<i>als verre der sîn mîn / mohte gezingen</i>
		v. 2209	<i>daz er niht mohte keren</i>
		v. 2859	<i>sô er mohte allerbeste</i>

HLÁSKOVÉ ZMĚNY

Tab. 10

Diftongizace			
<i>bi</i>	bei	v. 28267	<i>bi der naht</i>
		v. 4436	<i>si kōmen bi tac und bi naht</i>
<i>sīn</i>	sein	v. 8288	<i>bi dem leben</i>
		v. 15175	<i>bi sīnem amt</i>
		v. 151782	<i>sīn witzē und sīn sīn</i>
<i>sīt</i>	Zeit	v. 15196	<i>sīn bite darumbe</i>
		v. 18616	<i>bi sīner zit</i>
<i>liute</i>	Leute	v. 85632	<i>flier dicke guoter liute hulde</i>
		v. 83583	<i>edler liute</i>
		v. 85548	<i>und ander liute vil</i>
<i>hiute</i>	heute	v. 25573	<i>man hōrte hiute manigen man</i>
		v. 25730	<i>daz ware hiute lang vermiten</i>
		v. 62915	<i>von dem ez hiute wirt getān</i>
<i>tusent</i>	Tausend	v. 80151	<i>daz was wol tusent marc wert</i>
		v. 6953	<i>driu tusent Unger solt bestān</i>
<i>uz</i>	aus	v. 46914	<i>uz dem grabe, dā er lac</i>
		v. 51375	<i>uz der stat</i>

Tab. 10a

Monoftongizace			
<i>lip</i>	Lieb	v. 34	<i>von den, die liep heten</i>
		v. 31994	<i>der drouwen lip het</i>
<i>tuon</i>	tun	v. 14917	<i>tuon oder tuon sol</i>
		v. 33575	<i>daz tuon ich</i>
		v. 63828	<i>waz darumbe wolden tuon</i>
<i>guot</i>	gut	v. 1230	<i>beide sīn hus und sīn guot</i>
		v. 3710	<i>mit dem guot an ritterschaft</i>

Tab. 10b

Ostatní hláskové změny:					
<i>die</i>	<i>uh</i>	<i>flieren</i>	<i>fuhren</i>	v. 18179	<i>ze flieren unde bringen</i>
				v. 67272	<i>daz er flier hin nāch</i>
<i>ei</i>	<i>ai</i>	<i>keiser</i>	<i>Kaiser</i>	v. 47813	<i>der keiser Nero</i>
				v. 86405	<i>die einen keiser alsō trugen</i>
				v. 98017	<i>der keiser Fridrich</i>
<i>ei</i>	<i>ei</i>	<i>reiten</i>	<i>reiten</i>	v. 178	<i>dō reit er an der stat</i>
				v. 1779	<i>dāmit reit er wider heim</i>
<i>ou</i>	<i>au</i>	<i>frou</i>	<i>Frau</i>	v. 2255	<i>hāt mīn frou, die kuniginne</i>
				v. 13623	<i>mīn frou, diu kunigin Margret</i>
		<i>ouge</i>	<i>Auge</i>	v. 565	<i>weder ouge noch zant</i>
				v. 17887	<i>swes ouge dāhin struchte</i>
<i>u</i>	<i>o</i>	<i>summer</i>	<i>Sommer</i>	v. 8550	<i>unz uf den nahsten summer</i>
				v. 18511	<i>die den herbst und den summer</i>
		<i>sunne</i>	<i>Sonne</i>	v. 15755	<i>swā diu sunne daran schien</i>
				v. 211112	<i>dō diu sunne uf brach</i>
<i>ū</i>	<i>ö</i>	<i>kunic</i>	<i>König</i>	v. 5683	<i>kunic Stephan</i>
				v. 8064	<i>und der kunic von Matschowwe</i>
<i>e</i>	<i>ö</i>	<i>helle</i>	<i>Hölle</i>	v. 3474	<i>ist diu helle zahpare</i>
				v. 3469	<i>unden in der helle</i>

Tab. 10c

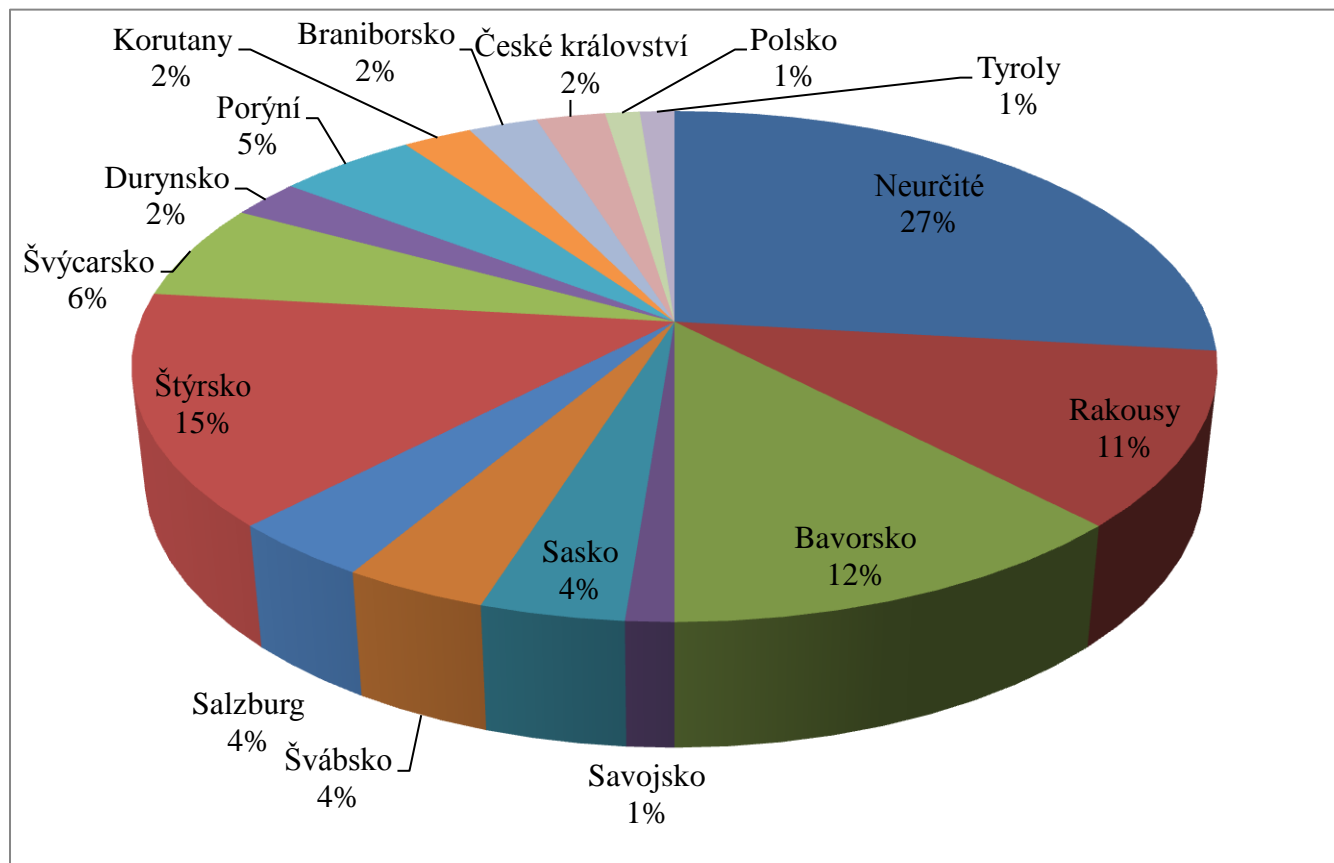
ORTOGRAFICKÉ ZMĚNY

<i>dächte</i>	dahte	v. 73209	<i>diu Minne alsô dächte</i>
<i>brächte</i>	brachte	v. 9332	<i>dô brächte man die brut</i>
		v. 10226	<i>daz si an reht von dannen brächte</i>
<i>herlich</i>	herrlich	v. 36925	<i>daz er kliedet herlich</i>
		v. 43736	<i>ein vil herlich gezelt</i>
<i>höchzit</i>	Hochzeit	v. 2204	<i>zuo der höchzit</i>
		v. 7695	<i>muost man zder höchzit koufen</i>
<i>angest</i>	Angst	v. 10179	<i>dô riht er angest unde not</i>
		v. 24779	<i>daz man sîn gar ân angest ware</i>
<i>obe</i>	ob	v. 16728	<i>obe im sach man dô haben</i>
		v. 40119	<i>obe dem tische sitzen</i>
<i>unde</i>	und	v. 7626	<i>sîn boten unde riten</i>
		v. 22791	<i>sînen grâven unde fursten</i>
<i>ir habet</i>	ihr habt	v. 73560	<i>als ir habet von gelesen</i>
		v. 89720	<i>habet ir niht guot stat</i>
<i>ir saget</i>	ihr sagt	v. 4090	<i>ir saget mir vil rehte</i>
		v. 8572	<i>dâvon man noch saget mare</i>
<i>zder</i>	zu der	v. 1310	<i>der was zder selben zit</i>
		v. 1827	<i>zder frouwen Margreten guot</i>
		v. 60970	<i>solden wesen zder arbeit</i>
<i>ufz</i>	auf daz	v. 32977	<i>uz den herbergen ufz velt</i>
		v. 34342	<i>und dô bî Triest ufz velt</i>
<i>bistu</i>	bist du	v. 88209	<i>mit dem sit bistu beschwînen</i>
<i>s</i>	sch	v. 16888	<i>und hesket als eingiftic slange</i>
		v. 16063	<i>daz was wîz als ein sne</i>
		v. 9830	<i>du in hor ein walgundes swîn</i>
<i>erbuwen</i>	erbauen	v. 53250	<i>erbuwen in siben jâren</i>
<i>hohsten</i>	hochsten	v. 53257	<i>wan dem hohsten houbt der kristenheit</i>
<i>gap</i>	gab	v. 18492	<i>herzog Heinrich dem kunic gap</i>
		v. 33595	<i>um dô phenninge gap</i>
		v. 41955	<i>iwern bistum gap er</i>
<i>kint</i>	Kind	v. 710	<i>dô jâht ir, herr, ich war ein kint</i>
		v. 1178	<i>herzig Fridrichs bruoder kint</i>
		v. 39983	<i>kunic Weldans tohter kint</i>
<i>palas</i>	Palast	v. 3698	<i>der palas hie darnier brach</i>
		v. 44671	<i>turne und palas</i>
<i>tac</i>	Tag	v. 26632	<i>zwischen in von tac ze tac</i>
		v. 27246	<i>dat si namen einen tac</i>
		v. 54290	<i>wie an dem nachsten tac</i>
<i>ieman</i>	jemand	v. 54298	<i>ob ieman iht niwer mare weste</i>
		v. 56880	<i>oder ieman ze manne?</i>

Tab. 11

Přehled Otakara Štýrského o šlechtě Štýrska, Rakous, Korutan, Říše a Českého království

Předložený graf se zakládá pouze na výpovědní hodnotě *Veršované kroniky Otakara Štýrského*. Vykazuje nejenom Otakarovo povědomí o šlechtických jménech a přídomcích, ale i jejich přiřazení, nebo naopak nepřičtení ke konkrétnímu území. Tento graf zahrnuje šlechtu středoevropského prostoru (Rakousy, Štýrsko, Korutany, Bavorsko, Salzburg, Švábsko, Tyroly, Švýcarsko, Sasko, Durynsko, Porýní, Braniborsko, České království, Polsko, marginálně zastoupené Savojsko) zmíněnou v textu kroniky. Šlechtici z jiných území (Francie, Anglie, ani jiné oblasti) se v textu kroniky neobjevují.

Z grafu vyplývá, že na základě textu *Veršované kroniky Otakara Štýrského* lze rozpoznat následující: Největší počet šlechticů (27 %) nelze pouze na základě výpovědní hodnoty kroniky lokalizovat. Jejich jména, ani kontext textu kroniky o jejich původu nevypráví. Nejvíce zmíněných šlechtických postav náleží do Štýrska (15%), následuje Bavorsko (12%), Rakousy (11%), Švýcarsko (6%), Porýní (5%), Salzburg, Švábsko a Sasko (4%), Durynsko, Korutany, Braniborsko a České království (2%), Tyroly, Polsko a Savojsko (1%). Je však nutné zdůraznit, že mnohé z postav reprezentující například Sasko se do děje dostávají díky rodinným vazbám k panovnickým dynastiím.

Za povšimnutí stojí i fakt, že ačkoliv Otakar Štýrský věnoval vyprávění o českém království takřka čtvrtinu kroniky, zmínky o českých šlechticích tvoří marginální část. I toto zjištění ukazuje, že Otakar Štýrský svoji pozornost primárně cílil na panovnické dynastie.

Obrazová příloha

Seznam vyobrazení:

1. Pamětní deska upomínající na Otakara Štýrského v opatství v Seckau. Místo posledního odpočinku kronikáře není přesně známé.
Zdroj: fotografie autorky
2. Pamětní deska upomínající na Otakara Štýrského na bývalé tvrzi Wasserburg, kde pravděpodobně žil kronikářův otec Dietzmar.
Zdroj: fotografie autorky
3. Dnešní podoba tvrze Wasserburg přibližně dvanáct kilometrů od Seckau, pohled od jihozápadu.
Zdroj: fotografie autorky
4. Pamětní deska upomínající na historii tvrze Wasserburg, se zmínkami o Otakaru Štýrském.
Zdroj: fotografie autorky
5. Dnešní podoba nádvoří tvrze Wasserburg. Bývalá tvrz je proměněna na soukromé bytové jednotky. Nad hlavní branou zachována středověká freska.
Zdroj: fotografie autorky.
6. Obec Gaal, podle které je odvozen jeden z možných přídomků kronikáře (*ouz der geul*).
Přehledné informace o dějinách obce <http://www.gaal.at/de/gemeinde/geschichte/>.
Podrobnější informace o případném vztahu Otakara Štýrského k této lokalitě nejsou známé.
Zdroj: fotografie autorky.
7. Pohled na opatství a obec Seckau od severozápadu.
Zdroj: fotografie autorky.

8. Geografické souvislosti lokalit Seckau – Gaal – Wasserburg.

Zdroj: upravená mapa autorkou, podklad na google maps:
<https://www.google.cz/maps/place/8732+Seckau,+Rakousko/@47.2745705,14.7855551,15z/data=!3m1!4b1!4m2!3m1!1s0x4771c8aae71eb58f:0xedb5ad0d4c703876>

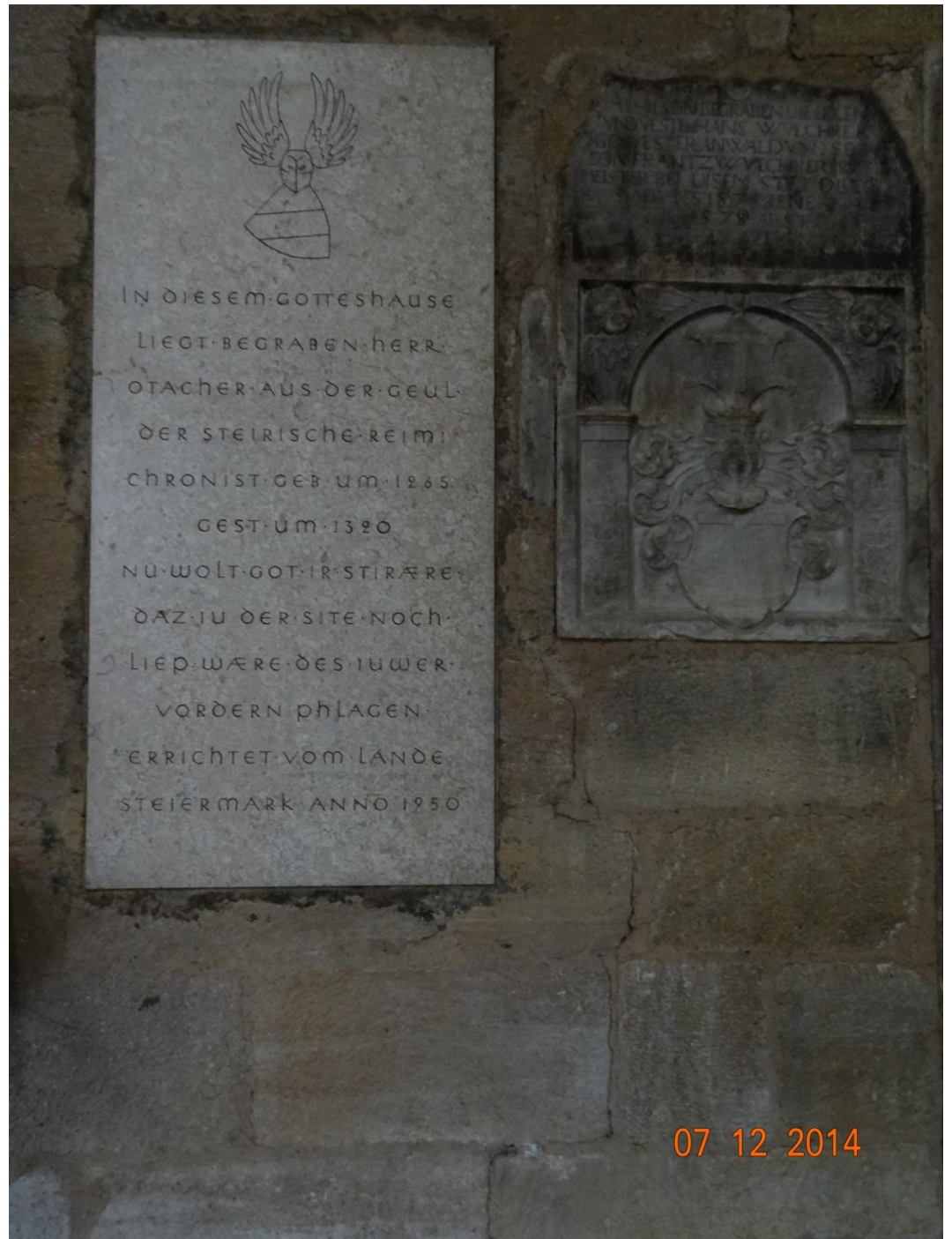
9. Památník bitvy na Moravském poli mezi Dünkrut a Jedenspeigen, odhalen v roce 1978.

Zdroj: fotografie autorky.

10. Horneckgasse, dříve Grillparzergasse ve Vídni.

Zdroj: fotografie autorky.

Obr. 1

Obr. 3

07 12 2014

Obr. 4

07 12 2014

Obr. 5

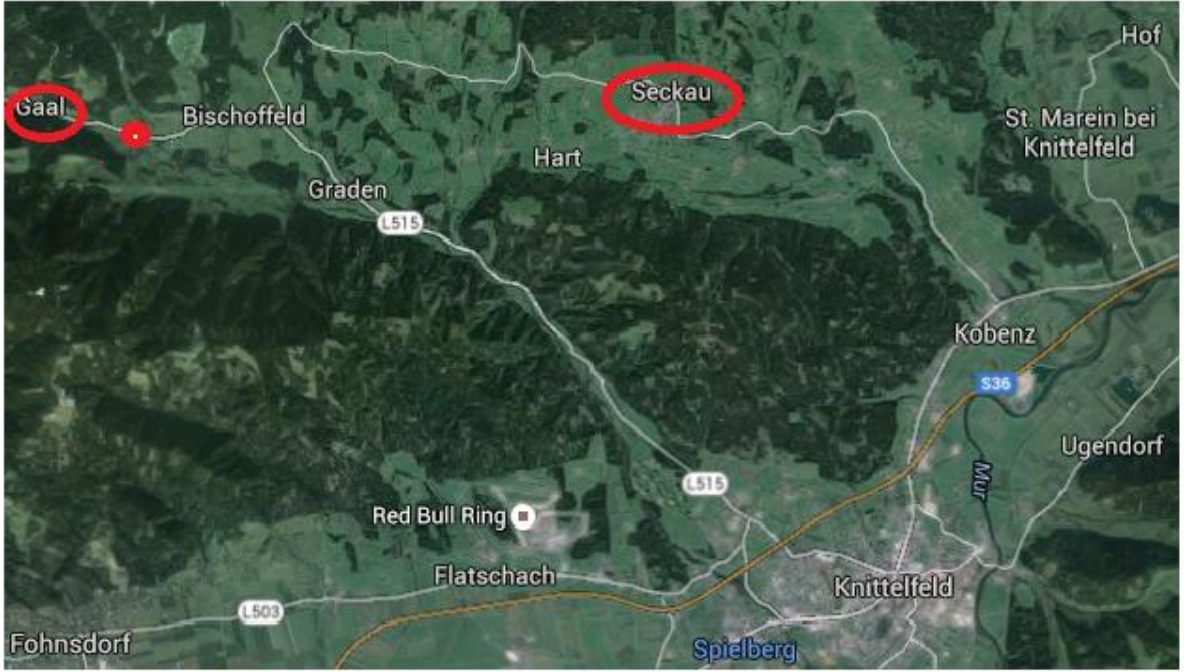
Obr. 6

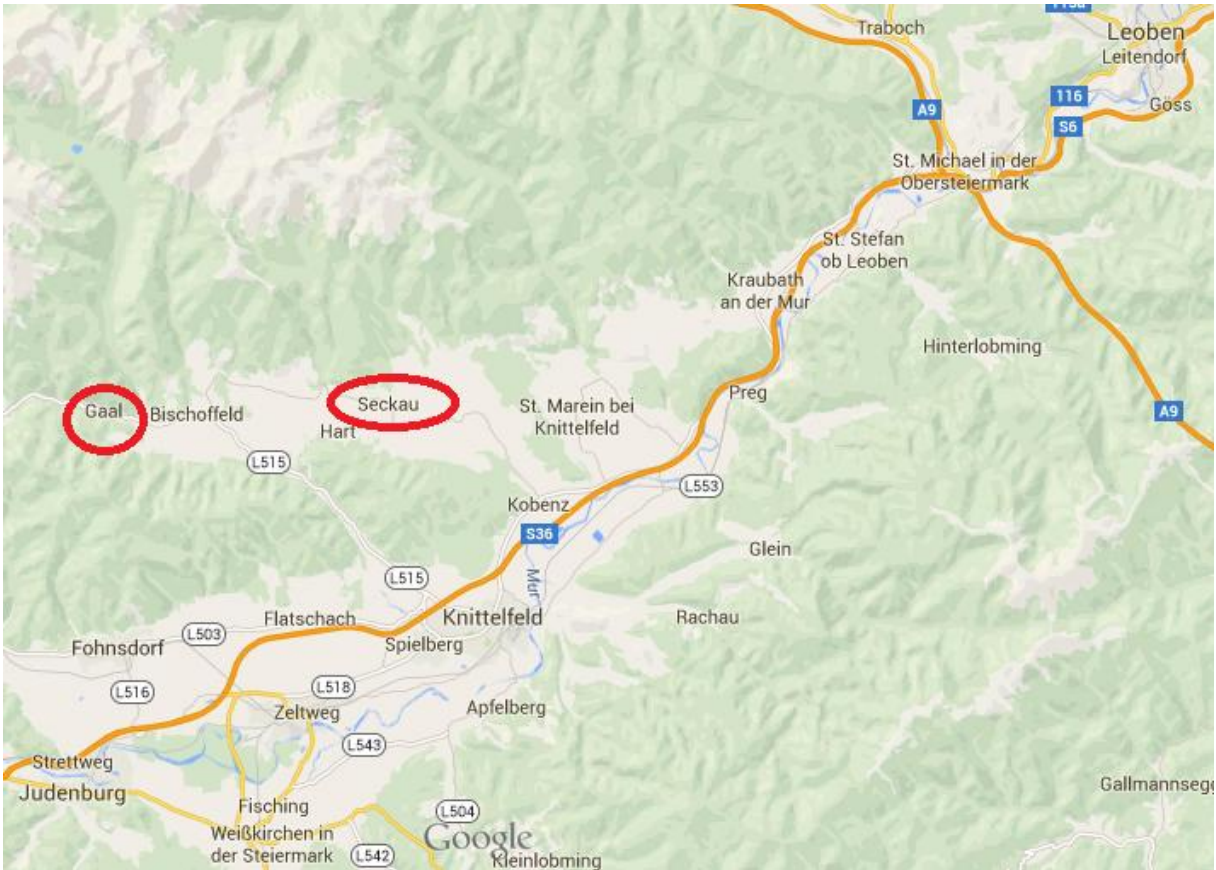
Obr. 7

Obr. 8

Gaal – Wasserburg – Seckau

Obr. 9

Obr. 10

